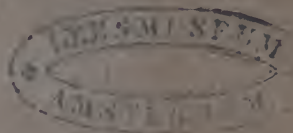

DOOR AMERIKA.

Reisschetsen, Indrukken en Studiën

DOOR

DR. C. J. WIJNAENDT'S FRANCKEN.

HAARLEM

H. D. TJEENK WILLINK.

1892.

Ums. Call - Digitized by Microsporin

BANCROFT LIBRARY

EX LIBRIS

DOOR AMERIKA.

Reisschetsen, Indrukken en Studiën

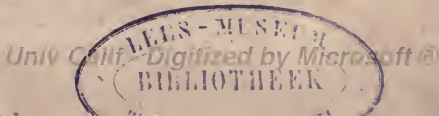
DOOR

DR. C. J. WIJNAENDTS FRANCKEN.

HAARLEM

H. D. TJEENK WILLINK.

1892.

E168

.v.66

Bancroft Library

- V = VERMONT.
- NH = NEW-HAMPSHIRE.
- MS = MASSACHUSETTS.
- C = CONNECTICUT.
- R = RHODE ISLAND.
- D = DELAWARE.
- NJ = NEW-JERSEY.
- M = MARYLAND.

REISROUTE DOOR DE UNITED STATES
 van
DR. C. J. W. FRANCKEN,
 10 April - 9 Oct. 1891.
 Grenzen der Staten. — Reisroute.

J. P. Maciej

Digitized for Microsoft Corporation
by the Internet Archive in 2006.

From University of California Libraries.

May be used for non-commercial, personal, research,
or educational purposes, or any fair use.

May not be indexed in a commercial service.

V O O R R E D E.

Taine zegt ergens in zijn voortreffelijke „Notes sur l'Angleterre”, dat de Engelschen de goede gewoonte hebben om na hun reizen hun indrukken te publiceeren. Al ben ik nu zelf geen Engelschman, zoo wil ik toch die goede gewoonte navolgen. Iedere natie zal een land door een anderen bril bekijken, en waarom zou dan een Hollander hierin achterblijven?

Dit boek bevat reisschetsen en beschouwingen over Amerika. Het is niet mijn doel geweest avontuurlijke verhalen op te dissen, waartoe zich anders de stof zoo gereedelijk zou leenen, maar om eenvoudig en naar waarheid mijn bevindingen weer te geven over de nog zoo jeugdige Republiek, die in zoovele opzichten aan de zooveel oudere staten van Europa ten voorbeeld kan strekken en die mij zoo menigmaal met bewondering voor hare toestanden en instellingen vervuld heeft.

Het aantal onzer landgenooten, dat — anders dan voor zaken — de Vereenigde Staten bereist is zóó gering, dat ik meen gegronde hoop te mogen koesteren, dat de publicatie mijner mededeelingen niet als een overbodige vermeerdering der reislitteratuur zal beschouwd worden. Over de Oostelijke staten bezitten wij in onze taal, hoewel zij meer dan tien jaren oud zijn, reeds een paar uitgebreide werken,

maar over de Westelijke is mij in onze letterkunde nog geen enkel bekend, en juist aan die laatste is mijn boek hoofdzakelijk gewijd. Boissevain vertelt ergens dat hij, in Chicago aangekomen, de keus had tusschen het Zuiden en het Westen en toen het eerste koos. Zelf voor ongeveer diezelfde keus gesteld, viel de mijne juist omgekeerd op het Westen; want dit is het minst geïncultiveerd door Europa en heeft zich het meest vrij en zelfstandig ontwikkeld, of zooals James Bryce zegt: „the West is the most American part of America; that is to say, the part where those features which distinguish America from Europe come out in the strongest relief.”

Bij de op handen zijnde werelddoortoonstelling te Chicago is het niet onwaarschijnlijk, dat meer Nederlanders dan gewoonlijk de Vereenigde Staten zullen opzoeken en, nu zij toch eenmaal zulk een verre reis daarheen gemaakt hebben, allicht nog wat verder naar het westen zullen afdwalen. Voor hen zou wellicht enig nut uit mijn boek te trekken zijn; want de reisgidsen voor Amerika zijn nog zeer onvoldoende en zelfs dat van Appleton is zoo onvolledig, dat het moeielijk aanspraak zou kunnen maken op den titel van „Amerikaanschen Baedeker.”

Mochten de navolgende hoofdstukken bevonden worden eenigszins in evenredigheid te staan tot de belangrijkheid der onderwerpen, die zij behandelen, dan ware de arbeid, aan hunne samenstelling besteed, ruimschoots beloond.

Sept. 1892.

WIJNAENDTS FRANCKEN.

I N H O U D.

	Bladz.
I. DE ZEEREIS	1
II. NEW-YORK	13
III. WASHINGTON.....	36
IV. DE MAMMOTH CAVE.....	52
V. DOOR DE PRAIRIEËN.....	59
VI. DE INDIANEN VAN HET WESTEN.....	74
VII. IN DE ROCKY MOUNTAINS VAN COLORADO.....	85
VIII. DE STAD DER MORMONEN.....	99
IX. DE MORMONEN.....	107
X. SAN FRANCISCO EN DE CHINEEZEN.....	125
XI. DE YOSEMITE VALLEY EN DE REUZENBOOMEN	138
XII. EEN REUSACHTIG HOTEL. EEN BRANDENDE STAD..	149
XIII. DE CANADIAN PACIFIC.....	158
XIV. HET YELLOWSTONE PARK.....	175

	Bladz.
XV. DE AMERIKAANSCH E SPOORWEGEN	191
XVI. DE AMERIKAANSCH E HOTELS	219
XVII. DE AMERIKAANSCH E COURANTEN	229
XVIII. KERK, ONDERWIJS EN KUNST.	238
XIX. DE VROUW IN AMERIKA	249
XX. VOLKSKARAKTER DER AMERIKANEN	255

B I J L A G E N.

- A. BIBLIOGRAPHIE VAN EENIGE LITTERATUUR OVER DE VEREENIGDE STATEN.
- B. CHRONOLOGIE VAN DE BELANGRIJKSTE FEITEN UIT DE ONTDEKKINGSGESCHIEDENIS VAN DE U. S. EN CANADA.
- C. ACHTEREENVOLGENDE PRESIDENTEN DER UNITED STATES.
- D. CHRONOLOGIE VAN DE VESTIGING DER WESTELIJKE STATEN.
- E. BEVOLKING VAN DE STATEN DER WESTERN DIVISION.
- F. GORDELTJID.
- G. HERLEIDING VAN EENIGE MATEN.

I.

DE ZEEREIS.

Ofschoon de zeereis met Amerika zelf weinig te maken heeft, wil ik toch daaraan mijn eerste schets wijden. Hoe gewoon voor iemand, die meermalen den Oceaan oversteeft, die reis ook zij, voor iemand, die haar de eerste maal maakt — en met de meeste reizigers naar Amerika zal dit wel het geval zijn — is zij met al haar nieuwe indrukken van te groote beteekenis, om haar geheel stilzwijgend voorbij te gaan.

Wanneer er geen zeeziekte bestond, die fatale kwaal, welke haar slachtoffers al het aantrekkelijke der reis vergalt en daarom als een schrikbarend vooruitzicht zooveel afschrikt, — dan ben ik overtuigd, dat veel meer zeereizen zouden gemaakt worden door die honderden, die 's zomers ter ontspanning voor eenige weken het land verlaten. Want, geheel afgescheiden van de streek waar men heenvaart, is het bootleven op een groot schip en het varen over de breede watervlakte, waar men dagen achtereen niets anders dan zee en lucht te zien krijgt, op zich zelf reeds een waar genot. Meer dan eenige andere reismethode wijkt zij af van onze dagelijksche gewoonten

en er is zeker geen tijdpassering te bedenken, waarbij een geschokt zenuwgestel na een vermoeienden winterarbeid in het agiteerende leven onzer groote steden meer tot rust komt en meer in staat is zich te restaureeren dan deze.

Onder de vele verschillende stoomvaartmaatschappijen op Amerika koos ik de Nederlandsche, of liever ik was geen oogenblik over de keuze in twijfel. Vele Hollanders gaan tegenwoordig met een Engelsche lijn; maar waarom zouden wij een buitenlandsche onderneming begunstigen, te meer nu de onze zooveel goedkooper is en tegelijk zóó goed, dat men bijna niet begrijpt, hoe zij het voor dien prijs doen kan. De inrichting en de tafel onzer eigen booten zijn meer dan voldoende voor iemand, die niet in weelde is grootgebracht. Onze booten mogen kleiner zijn dan de Liverpoolsche monsterschepen, waarin men zich voelt als een nummer en elkander telkens in den weg loopt, maar juist dáárdoor kán men zijn medepassagiers beter overzien en woont men als een groot huishouden samen, hetgeen natuurlijk de reis veel gezelliger maakt. De Engelsche booten mogen misschien eenige meerdere comfort aanbieden, maar in geen geval in evenredigheid met den enorm veel hooger prijs. Onze zwaarste concurrenten zullen daarom wel de Antwerpsche (*White Star*) en de Bremer (*Norddeutsche Loyd*) lijn zijn. Laatstgenoemde vervoert het grootste aantal passagiers en heeft de meeste booten in de vaart. Naast haar vervoeren ook de Hamburger stoomschepen een groot gedeelte van den vloed landverhuizers, die jaarlijks uit het overbevolkte Duitschland trekken. Maar wij willen ons hier niet verder in vergelijkende beschouwingen tusschen de verschillende oceaanelijnen verdiepen.

In 1819 stak de eerste stoomboot, de *Savannah*, den

Oceaan over en in 1840 werd de eerste vaste lijn, de Cunard Line opgericht. Op het oogenblik bestaan er ongeveer twaalf geregelde verbindingen tusschen Europa en Amerika, die, daar ze alle nagenoeg op dezelfde punten van beide werelddeelen eindigen, van dat gedeelte van den Oceaan, waar hare route ligt, als het ware een druk bevaren rivier maken. Van die twaalf lijnen is er merkwaardiger wijze geen enkele in Amerikaansche handen; de meeste zijn Engelsche en de concurrentie tusschen deze onderling steeg somtijds tot zulk een hoogte, dat het wel is voorgekomen dat de Inman Line haar passagiersprijs tot 3 £ liet dalen en de Cunard Line zelfs gratis passagiers overbracht.

Een andere concurrentie als in tarieven bestaat in het streven elkander te overtreffen in het snelvaren. Daarin werd tot nu toe het record behaald door de *City of Paris* van de Inman Line, die in Augustus 1889 den afstand van Queenstown naar New-York, zegge 2788 Mijlen, aflegde in 5 dagen 19 uur en 18 minuten. Het verwonderlijk snel loopend schip maakte verscheidene malen meer dan 500 mijlen in één dag van 24 uren. Zijn dagelijksch kolenverbruik belooft dan ook 335 ton en zijn machine zou in staat zijn 18000 paardekrachten te ontwikkelen. Om nog eenig verder denkbeeld te geven van zijn machtige samenstelling geven wij ter illustratie van de enorme hoogte, die reeds in den scheepsbouw bereikt is, nog de volgende cijfers, waarnaast wij ter vergelijking die plaatsen van de *Maasdam*, waarmee wij voeren en een der beste booten van de Nederlandsche lijn:

	<i>City of Paris.</i>	<i>Maasdam.</i>
Lengte	527 voet	420 voet
Tonnenmaat	10.500	3984
Paardekracht	2000	600

Maar genoeg algemeene beschouwingen; gaan wij over tot onze eigen reis. Het spreekt van zelf, dat wij niet zullen trachten die uitvoerig te schilderen, daar het moeielijk is, indien zij zoo regelmatig verloopt als de onze, van iederen dag iets nieuws te vertellen dat voor iemand, die nimmer zulk een tocht meemaakte, wetenswaardig is. Daarom willen wij van slechts enkele dagen de aantekeningen van ons dagboek neerschrijven.

Zaterdag 28 Febr. 's Morgens om drie uur kom ik aan boord, waarheen drie vrienden mij uitgeleide doen. Daar ik niet van lange, pathetische afscheiden houd, vertrekken zij weldra huiswaarts en begeef ik mij in mijn kooi ter ruste. Terwijl ik slaap vaart het schip een uur later van wal. Als ik laat in den morgen wakker word, liggen wij nog steeds in de Maas. Welk een teleurstelling als ik boven op het dek kom! In plaats van in volle zee te stoomen liggen wij doodstil aan den Hoek van Holland. Een ongelukkige kleine zandbank belet onzen trotschen steamer uit te varen en wij moeten wachten op den eerstvolgenden vloed 's avonds. Maar jawel; ook toen bleek het nog onmogelijk van onze plaats te komen, zoodat wij per slot van rekening eerst den volgenden morgen vroeg de reis kunnen vervolgen, na 24 uur volkomen nutteloos verspild te hebben. En dat nog al met het prachtigste zonnige weer dat zich denken laat; het is hatelijk en niet geschikt om het humeur van iemand, die juist van vrienden en bekenden voor langen tijd heeft afscheid genomen, aangener te stemmen. Maar pruttelen helpt hier niets en daarom besteden wij onzen tijd maar liever om den bodem, waaraan wij ons voor een aantal dagen toevertrouwen, eens wat nader in oogenschouw te nemen. De *Maasdam* is een prachtig

stevig schip, indertijd door de N. A. S. M. overgenomen van de White Star Line, zooals nog aan de sehilden in het salon zichtbaar is. Met de *Veendam* en de *Spaarndam* is het het snelvarendste van de maatschappij. Onze eerste klasse, die midden in de lengte van het schip gelegen is, vlak vóór de machine, heeft ditmaal nog weinig passagiers, waaronder twee jonge Hollanders van mijn leeftijd, waarmede ik al dadelijk aangenaam kennis maak. Voller is het in de tweede en derde klasse; zij zijn beide geheel bezet, de laatste met niet minder dan ongeveer achthonderd landverhuizers, waaronder een massa Russen, Croatiërs en Slowaken. De meesten zijn mannen in de kracht van hun leven; over dag zijn zij over het geheele promenadedek verspreid en over het algemeen heerscht onder hen een opgeruimde toon.

Zondag 1 Maart. Gelukkig zijn wij nu toch van onze plaats gekomen. Wij stoomen door het Pas de Calais, waar de rotsachtige Fransche kust en de hooge vuurtoren duidelijk zichtbaar zijn. Bij Boulogne stoppen wij een uur om een aantal nieuwe passagiers op te nemen, die met een klein stoombootje langs boord komen. Gelukkig wordt onze klasse nu ook iets meer bevolkt; wij zijn nu met zijn achttien. Wij konden dit trouwens al vooruit geweten hebben uit de keurig gedrukte lijstjes met de namen der passagiers 1ste en 2de klasse, die de maatschappij onder deze ronddeelt en die zeer te pas komen bij de kennismaking. Hoewel het gezelschap klein is, draagt het toch een zeer kosmopolitisch karakter, want niet minder dan zeven nationaliteiten zijn er onder vertegenwoordigd; zelfs Rusland is niet vergeten. Aan tafel worden ons vaste plaatsen aangewezen, waarbij mij de eer en het genoegen te beurt valt naast den kapitein

te zitten, een prettig mensch en zooals de meeste zijner collega's vriendelijk en beleefd, hartelijk en degelijk. Een tweede voorrecht dat ik genoot was, dat ik een hut voor mij alleen behield; zij is ruim en gunstig gelegen aan bakboordzijde, verwarmd door stoombuizen en evenals het geheele schip verlicht door electriciteit.

's Nachts in het kanaal doet de misthoorn voortdurend zijn doordringend, hartverscheurend, zenuwachtig steunen en kermen hooren en worden wij daardoor telkens uit den slaap wakker geschrikt. Het wekt een onaangenaam beklemmend gevoel op van mogelijk gevaar, want wat hebben wij bij zulk een mist aan de vuurtorens, al is hun aantal ook nog zoo groot en tegenwoordig reeds zoo toegenomen, dat een lijst van hen zes deelen vult ieder van driehonderd bladzijden.

2 *Maart*. De passagiers maken langzamerhand met elkander kennis. Een der eerste dingen, waarmede men aan boord begint als eenmaal voor goed het anker gelicht is, is zijn medepassagiers eens op te nemen: de menschen, waarmee men den eerstvolgenden tijd lief en leed zal te deelen hebben. Het is toch van het grootste belang, dat zij wat in onzen smaak vallen en dat er onder het publiek, dat elkander den geheelen dag tegen het lijf loopt, een goede verstandhouding heerscht en eenige sympathie besta; één enkel individu, dat niet onder die termen valt, is genoeg om iemand de geheele reis te bederven.

Helaas waren er ditmaal geen jeugdige Americaines aan boord; ik had er mij veel van voorgesteld, reeds nu op ons drijvend eiland van haar vrijen omgang en levendige conversatie te kunnen profiteeren. Maar in deze maand was het reissaizoen, dat zulk een legio Amerikanen

over den Oceaan zet, nog niet aangebroken. Daarom waren er ook in 't geheel maar vier onder de eerste klasse passagiers. Het waren twee jeugdige paren, die na een langdurig verblijf in Europa naar hun vaderland terugkeerden. De eene man was dokter, de andere schilder en beide hadden met hun vrouwen voor studiën geruimen tijd in de „Old Country” doorgebracht, de eerste aan Duitse Universiteiten, de laatste in Frankrijk. Beide paren waren nog jonggehuwd en anderen hadden dus weinig aan hun gezelschap, zooals ieder wel bij onderzanding zal weten.

Het eenige kind, dat wij in onze klasse hadden, was erg zoet en stil; men merkte er bijna niets van. Ik kan niet zeggen, dat ik dit nu juist erg onaangenaam vond, want hoezeer kinderen ook het leven kunnen opvroolijken, aan boord van een stoomboot schijnt mij hun presentie minder gewenscht. Zij hebben daar niets te doen, geen afleiding, vervelen zich en loopen in den weg, zijn lastig en humeurig en geven dikwijls kosteloze concerten ten beste. Voor het verheven schoon van den oceaan hebben zij geen oog en evenmin besef van de groote reis, die ze maken.

3 Maart. Het schip schommelt verbazend; telkens slaat het water tegen de kajuitvensters en alles glijdt over tafel, zoodat alle eetgerei moet worden vastgeklampt. Het is de moeite waard, bij stormachtig weer, als het schip zoo schudt en stamp, de wind giert en de golven over het dek slaan, de passagiers eens goed op te nemen. Aan tafel is er geen sprake van kalm en rustig eten, maar ook het gesprek wil niet vlotten; of met het be-
kennen wil of niet, ieder is onder den indruk van het oogenblik. Het schijnt of men er op uit is het onaan-

gename van de situatie nog te verhoogen door allerlei griezelige verhalen van schipbreuken en mogelijke ongevallen. Menschen die, als het er op aankwam, weinig moed en tegenwoordigheid van geest zouden toonen, zitten schijnbaar met een dood leuk gezicht te praten over wat wel eens gebeuren kon en wat zij dan wel doen zouden. Zelfs dames, die zich lang niet op haar gemak gevoelen, meenen haar zenuwachtigheid te moeten verbergen onder het debiteeren van allerlei ongepaste aardigheden en kwinkslagen. Ik moet erkennen, dat mij dit dikwijls geërgerd heeft en dat stormachtig weer op zee mij altijd meer tot mijzelf heeft doen inkeeren en doen nadenken over de majesteit der natuurkrachten en de grootheid van den mensch, die zich waagt in dien strijd der elementen en toevertrouwt aan een ranke boot, door zijn vernuft saamgesteld. Men mag er om lachen of niet, maar tegenover die ontketende krachten werd ik altijd stil, ik geraakte in een religieuse, gewijde stemming en mij klein voelende, besepte ik meer dan ooit mijn eigen nietigheid.

Ook na afloop van de tafel heerscht er hoegenaamd geen opgewektheid. Iedereen is stil en eenzellig en er wordt niet gespeeld. Ook ik zelf, al ben ik niet bepaald zeeziek, voel mij toch lang niet behagelijk en blijf den grootsten tijd van den dag languit op het dek of in de rookkamer uitgestrekt liggen. De meesten echter verdwijnen in hun hut. Het is merkwaardig, hoe ieder zich schijnt te schamen voor zeeziekte. Terwijl in het algemeen in ongesteld zijn terecht niets kwaads gevonden wordt en niemand er bijv. over denkt zijn hoofdpijn, kiespijn enz. geheim te houden, wil niemand zich zelven of anderen bekennen aan zeeziekte ten prooi te zijn. Ofschoon de patient er bleek en naar uitziet, bijna niets

eet en haast nog minder spreekt, zal hij toch veinzen heel wel te zijn en eer zeggen, dat hij zich alleen voor een dutje in zijn hut teruggetrokken heeft, dan rondweg voor de waarheid uit te komen met de openhartige bekentenis, dat hij zich allermiserabelst voelt. Ik kan voor dit psychologisch verschijnsel geen andere reden bedenken dan deze, dat zeeziekte met eigenaardige, minder aesthetische uitingen gepaard gaat en dat de ongelukkige, die aan die kwaal lijdt, altijd een bijzonder armzaligen en hulpbehoevenden indruk maakt, die tot scherts en komische opmerkingen uitlokt en op de meer bevoorrechtten, die zich normaal blijven voelen, een eigenaardigen prikkel schijnt uit te oefenen om te gaan snoeven op iets, dat in 't geheel geen verdienste is.

5 Maart. Het weder is weer opgeklaard en de zee gaan liggen. Er heerscht een aangename stemming en de conversatie wordt nog bevorderd door de ongeloofelijke luiheid, die zich aan boord van ons meester maakt. Wij voelen hoegenaamd geen lust tot ernstigen arbeid en zelfs eenigszins nauwgezet en langdurig lezen kost ons moeite. Ik heb prachtige voornemens van studie en schrijven, maar het blijft daarbij en de plannen komen niet tot uitvoering. Wij zitten allen op het upperdeck te luieren of nemen voor de variatie onze toevlucht tot het spel, en menig partijtje whist, reversie en domino wordt in de smoking-room afgespeeld.

Ook het plat materieele eten begint een voornaam bestanddeel van onze dagelijksche bezigheden uit te maken en met ongeduldig verlangen zien velen uit naar het geluid van bel of gong, die tot den gemeenschappelijken maaltijd samenroept en de verspreide gasten aan tafel vereenigt.

7 *Maart.* Het is weer een prachtige, zonnige dag met een bries van aangename sterkte. De wind is naar het zuiden gedraaid en een paar zeilen zijn bijgezet. Het schip schommelt weer sterker dan gisteren, maar het is opmerkelijk hoe spoedig men daaraan gewend raakt en den crisis te boven is. De luie stoelen zijn op het bovendek uitgezet; ik lees er eenige artikelen over Amerika en studeer er wat Engelsch. In den loop van den middag passeeren wij twee andere stoomschepen en zien wij eenige bruinvisschen in het water dartelen, die mij levendig herinneren aan de walvisschen, die ik vier jaar geleden aan de Noordkaap zag.

Na het dinner maken wij met den kapitein onze gewone gezondheidswandeling op het upperdeck, niet ongelijk aan wilde dieren in hun kooi, maar met het groote verschil, dat wij ons heerlijk vrij gevoelen met den onmetelijken oceaan om ons heen en het goddelijk uitzicht op de heerlijk verlichte donkerblauwe witgekopte golven en op de rappe meeuwenschaar, die met rustigen wiekslag onzen steamer op den voet volgt. Het is hoegenaamd niet koud en evenmin als de vorige dagen behoeven wij onze jas aan te trekken.

's Avonds laat breidt zich een vlekkelooze sterrenhemel aan het uitspansel uit en na hiervan een tijdlang volop genoten te hebben, gaan we een spelletje „hearts” maken, een zeer onderhoudend, gemakkelijk te leeren kaartspel, dat de Amerikaansche dokter, een onvermoeibaar liefhebber en voortreffelijk speler, ons geleerd heeft.

11 *Maart.* Wij zijn de Amerikaansche kust genaderd; de Newfoundland Banks zijn reeds lang gepasseerd. De passagiers beginnen langzamerhand hun bagage in te pakken; de tijd van scheiden is in aantocht. Met wee-

moed zie ik dat oogenblik tegemoet; van ons klein gezelschap heb ik niet anders dan de aangenaamste herinneringen.

De goden hebben mij begunstigd; ik had geen betere reis kunnen wenschen, slechts zelden zal men in deze maand er zulk eene treffen. Met frisch koel weder en een wolkenloozen hemel stoomen wij door de Narrows met hun fort aan beide zijden de prachtige, ruime baai van New-York binnen onder leiding van den loods, die den vorigen avond aan boord gekomen is. Het was een aardig gezicht toen de loodskotter in 't zicht kwam, een roei-boot uitzette, die als een notendop op de baren dobberde, en de loods aan een touw door zee aan boord geheschen werd. Het was een heel heer, een echte Amerikaan, die zich kalm in de beste hut een bed liet opmaken en zich dadelijk gemoedelijk tusschen ons in de rookkamer nederzette; hij voelde zich blijkbaar volkomen onze gelijke.

's Middags twaalf uur komt de dokter van de quarantaine aan boord en defileren de achthonderd landverhuizers ter keuring als een troep schapen langs hem. Gelukkig werd geen hunner als op onzen voorganger den *Obdam* gewogen en te licht bevonden. Een uur later verschijnen twee beambten van het Custom House; gelukkig had ik maar weinig goed „liable to duty”, want voor het eenige stuk, dat onder die rubriek viel, betaalde ik eventjes 60 pct. inkomende rechten. De laatste dagen had ik letterlijk met sigaren rondgestrooid, want met elke, die ik in vrijgevigheid offerde, spaarde ik mijzelf 10 Am. cents of een kwartje import. Misschien ware het mogelijk geweest te smokkelen, maar eerlijk gezegd, houd ik daar niet van. Welk een hartstochtelijk freetrade man ik ook ben, wet is wet, en wil er orde in de maatschappij mogelijk zijn, dan moet men zich daaraan ook

onderwerpen en ze niet ter sluiks zoeken te ontduiken.

Bij het laatste eind van onze vaart is het gezicht op Staten-Eiland verrukkelijk. Dagen lang zagen wij geen land en nu doet zich het eerste, dat wij zien, in zulk een bevallig kleed voor; bijzonder treffen mij de tallooze villa's in Zwitserschen bouwstijl. Wij passeeren dicht langs het beroemde Liberty Monument, de Brooklyn Bridge doemt in vagen omtrek in het verschiet op en de reuzenstad ligt voor ons.

II.

NEW - Y O R K.

Op den 3^{den} Sept. van het jaar 1609 landde de zeevaarder Henry Hudson, in dienst van onze zeven jaren te voren opgerichte Oost-Indische Compagnie den 4^{den} April van dat jaar van Amsterdam uitgevaren, met het schip *De Halve Maan* op het eiland Manhattan aan den mond van de rivier, die later naar hem genoemd zou worden. Kort daarop vestigden er zich de Hollanders, die het eiland van de Indianen kochten, maar vijftig jaren later ging hun bezitting over in handen van de Engelschen. Die eerste periode onder Hollandsch bestuur is door den Amerikaanschen historicus Washington Irving beschreven in een beroemd geworden boek. Wie had toen ter tijde ooit kunnen denken, dat op deze plaats eenmaal een der grootste wereldsteden zou verrijzen, op dezelfde plaats, waar toen de volksplanters, die met de Indianen een handel in beverhuiden dreven, het zóó rustig hadden, dat zij hun tijd afmaten naar het aantal pijpjes dat zij samen rookten.

In den vrijheidsoorlog van Amerika was New-York het centrum van de Engelsche operaties (1776—83) en

tien jaren later, aan het einde der vorige eeuw, bedroeg het aantal inwoners nog geen 35.000. Sedert evenwel is het voortdurend zóó in omvang toegenomen, dat het op het oogenblik een grooter populatie heeft dan eenige andere stad in Amerika en met zijn meer dan anderhalf millioen inwoners na Londen en Parijs de meest bevolkte stad der wereld is ¹.

Het eiland Manhattan, waarop de stad New-York ligt, is uiterst langwerpig en heeft eenigszins den vorm van een tong, terwijl de Harlem River, die het van het vasteland scheidt zoo smal is, dat men bijna evengoed van een schiereiland zou kunnen spreken. Het eiland, in welks midden het reusachtige Central-Park ligt, — waarover later nader — is nu reeds grootendeels volgebouwd en wordt oostelijk door de East River van Long Island en Brooklyn, westelijk door de Hudson River van New Jersey en Hoboken gescheiden.

In New-York kan men gevoegelijk, als men een plan van de stad in de hand neemt, twee gedeelten onderkennen: een kleiner meer naar de punt gelegen en ouder gedeelte, waarin de straten nog in allerlei richting loopen en dat evenals de City van Londen, bijna geheel door kantoren, staatsgebouwen enz. wordt ingenomen, en een noordelijk grooter en jonger gedeelte, waar de straten elkander alle op regelmatige afstanden rechthoekig snijden en dat voornamelijk uit woonhuizen bestaat. De straten, die in de lengterichting (N.—Z.) loopen en de breedste zijn, heeten *Avenues* en zijn ten getale van 14; haar nummering begint aan den oostelijken kant. Het systeem van rechte kruising, waardoor een stad het uiterlijk van

¹ Van de negen steden op aarde met meer dan een millioen inwoners, liggen er drie in de U. S. nam.: New-York met 1.710.000, Chicago met 1.098.000 en Philadelphia met 1.045.000.

een groot dambord verkrijgt en dat in Europa slechts in enkele steden als Mannheim en Turin is toegepast, is in de Amerikaansche steden algemeen verbreid en — ofschoon het ze niet direkt schilderachtiger maakt en het een verkwikkelijke afwisseling is om weer eens in een ouderwetsche, onregelmatig gebouwde stad als Boston te komen, — levert het toch het practische voordeel, dat men er door de regelmatige opeenvolging der namen nimmer in kan verdwaald raken en door de gelijke afstanden ook altijd nauwkeurig de lengte tusschen twee plaatsen kan berekenen.

Is het dus duidelijk, dat de orienteering in New-York zeer gemakkelijk valt, iets anders is het te wennen aan zijn reusachtige afmetingen. Zij zouden bepaald een onoverkomelijk ongerief zijn, wanneer zich niet een uitgebreid en uitstekend ingericht net van verkeermiddelen over de geheele stad uitstreckte. Zij bestaan in de Elevated Railways, de Trams en de Ferries en deze zijn van zooveel gewicht en er wordt door iedereen zoo druk gebruik van gemaakt, dat wij beginnen moeten met hierbij een oogenblik stil te staan. Vooraf zij nog opgemerkt, dat van rijtuigen niet veel gebruik gemaakt wordt, want zij zijn schrikbarend in prijs, duurder dan in eenige andere stad van Amerika en daarbij nog — en dit is vreemd genoeg — schandalig primitief. In dit opzicht blijft New-York beslist bij Londen, Parijs en Berlijn en zelfs bij alle andere groote steden van Amerika achter en het is dan ook niet te verwonderen, dat slechts weinig rijtuigen in de straten gezien worden.

De Elevated Railways loopen met vier evenwijdige lijnen door de 1ste + 2de, 3de, 6de en 9de Avenue door de geheele lengte der stad en op alle loopen treinen in beide richtingen, die evenwel, daar er overal dubbel spoor is,

nimmer op elkander aan wisselplaatsen behoeven te wachten. Overal zijn kleine stations, die men bereikt langs hooge smalle trappen en waarbij men nooit verwarring heeft van gaande en komende passagiers, omdat voor iedere richting een afzonderlijke trap aan de beide zijden der straat aanwezig is. Het aantal treinen is zoo verbazend groot, dat, ofschoon de trein uiterst kort stopt, men nooit langer dan een of twee minuten oponthoud heeft en de Elevated in staat is dagelijks meer dan een half millioen passagiers te vervoeren. Toch is zij voor het enorme verkeer blijkbaar nog niet voldoende, want er is reeds sprake van tevens nog een Underground Railway aan te leggen.

De Elevated is in constructie nog het best te vergelijken met de spoor door Rotterdam, — ofschoon de peilers hooger en veel lichter gebouwd zijn, — en in inrichting met de reeds meer genoemde locaalspoor van Londen. De wagens zijn zeer lang, netjes, ruim en luchtig en de zittingen der plaatsen zijn er duidelijk afzonderlijk in aangegeven, zoodat men nimmer in twijfel behoeft te zijn of er nog een plaats open is of de onbillijkheid ziet, dat de een tweemaal meer ruimte inneemt dan de ander. Op de drukke tijden van den dag, als alle wagens boordevol bezet zijn, ziet men er anders geen bezwaar in ook het geheele gangpad in beslag te nemen, want „time is money”, en het heeft dan veel van een volgepropten beestewagen. Voor het knippen van kaartjes levert dit echter geen moeielijkheid op, want daarvoor wordt men nooit lastig gevallen, aangezien het plaatsbillet, dat onveranderlijk altijd evenveel (5 Am. cents) kost, hoe ver men ook meerijdt, dadelijk na ontvangst aan het station in een glazen bak geworpen wordt.

Niet minder vol zijn de trams, vooral tegen zes uur

P. M., op den tijd dat de kantoren gesloten worden en de heeren naar huis gaan. Het is de gewoonte op weg alleen voor dames te stoppen en een andere beleefdheid aan de schoone sexe is deze, dat men haar zoo de wagen vol is, zijn zitplaats afstaat, ofschoon dit gebruik niet, zooals wel eens gedacht wordt, absoluut algemeen is en ik er dikwijls tegen zag zondigen.¹ Ook hier wordt het gangpad volgestopt tot men zich bijna niet meer kan bewegen en in zoo'n geval is het zaak eenigszins voor zakkenrollers op zijn hoede te zijn.

De contrôle is ook hier weer zeer eenvoudig en zonder ons omslachtig systeem van plaatskaartjes: de conducteur trekt na ontvangst van het geld telkens aan een lijn, die aan den zolder door den geheelen wagen loopt en in een automatische telmachine uitkomt, die iederen keer ten aanhoore van het publiek op een schel een slag geeft. In andere trams is zelfs in 't geheel geen conducteur en kijkt eenvoudig de koetsier toe, dat men het bedrag in een glazen bak gooit, terwijl verder ook het publiek elkaar controleert, dat niemand verzuimt te betalen. Heeft men in dit geval geen afgepast geld bij zich dan steekt men een grootere munt door een spleet van de voordeur aan den koetsier toe, die daarvoor in een vooraf gereedgemaakt gesloten couvert hetzelfde bedrag, gewisseld in kleine munt, teruggeeft. In andere steden heeft weer de conducteur een knipmachine, die telkens belt wanneer hij er een knip mee geeft in een genummerde kaart, die hij zelf in de hand houdt; ook hier dus heeft het publiek niets te maken met het te voorschijn halen

¹ Nimmer daarentegen zag ik inbreuk maken op de gewoonte om in de elevators, als een dame binnentreedt, op te staan en den hoed af te zetten.

of ontvangen van biljetten. Men ziet, alles is aangelegd op vereenvoudiging en op besparing van tijd en moeite, en dit is wel een van de dingen, die in Amerika op den vreemdeling den meesten indruk moeten maken. Minder ingenomen waren de koetsiers met die automatische inventies, die een aardig winstje, dat zij vroeger ter sluiks in hun zak staken, voortaan onmogelijk maakten en die daarom bij hare invoering in 1874 een strike in het leven riepen, die maakte dat de patroons hun loon met 25 pct. moesten opslaan.

Eindelijk de Ferries of veerbooten naar Brooklyn en Hoboken. Ook deze hebben een aantal verschillende lijnen en varen ongeveer elke 20 minuten. Aan beide oevers zijn groote wachtkamers en evenmin als bij de Elevated loopen komende en vertrekkende passagiers elkander tegen het lijf, daar beide langs verschillende kanten binnenkomen en de deur van de wachtkamer eerst geopend wordt, als de aangekomen boot leeggelopen is.

Het verkeer met de ferries is verbazend, daar een enorm aantal menschen, die in New-York hun bezigheden hebben, toch om de veel geringer huurprijzen in Brooklyn of Hoboken wonen en Brooklyn daarom wel spottend de slaapstee van New-York genoemd wordt. Dagelijks moeten al die menschen minstens een paar malen oversteken. Daarenboven wordt het verkeer per ferries ontzettend bevorderd door de spoorwegen, want van al de lijnen, die van New-York uitgaan is er slechts één namelijk de N.-Y. Central & Hudson R. R. die haar station in de stad zelve heeft. Alle andere vertrekken van Jersey City aan de overzijde van den Hudson en weldra zal men dan ook beginnen met naar die stad een soortgelijke brug te bouwen als naar Brooklyn, hetgeen evenwel nog veel moeilijker zal zijn dan daar, omdat hier het water

veel breeder is en er ook alle groote oceaanbooten op weg naar hun dokken passeeren.

De ferries zijn enorme platboomsvaartuigen, over de geheele lengte opgebouwd uit drie afdeelingen, namelijk in het midden een ruimte voor vrachtwagens, aan de eene zijde een ladies- en aan de andere een gents (d. i. rook) cabin, beide schitterend verlicht met electriche lampen en keurig netjes en ruim. De beweging gaat zoo geleidelijk mogelijk; men bemerkt er zoo goed als niets van, dank zij de reusachtige balanceermachine of „Walking beam”, die zich voortdurend plechtstatig op en neer beweegt. Van kapitein en stuurman ziet men niets; zij bevinden zich boven ons in hooger sfeeren, voortdurend in gespannen aandacht om aanvaringen te voorkomen.

Nemen wij nu een kijkje in de straten. De bouwstijl der huizen vertoont er de meest afwisselende typen; Gothische en Renaissance torens, Oud-Duitsche (Neurembergsche) vensters, Oostersche façades, Italiaansche balcon's — zij alle zijn vertegenwoordigd en de architecten zijn overal ter schole gegaan. Ook de kleur der bouwstenen vertoont de meest verschillende schakeeringen: helrood, grijs, geel, lichtgroen. Algemeen bekend is de reusachtige hoogte van vele gebouwen, vooral in het handelsgedeelte, waar de grond onschatbare waarde heeft. Huizen van tien tot vijftien verdiepingen zijn hier hoegenaamd geen zeldzaamheid; in den beginne staat de vreemdeling daar vreemd tegen op te kijken, maar zeer spoedig raakt hij aan het gezicht gewend. Het is begrijpelijk, dat zulke steenkolossen niet tot de schilderachtigheid bijdragen en in 't algemeen heeft New-York met zijn lijnrechte straten en eindelooze huizenrijen, die met

haar fraaie maar koude en stroeve gevels op den voorbijganger neerzien, een ongezellig karakter en met hun ontzettende hoogte en ontelbaar aantal vensters maken die kolossen van steen en ijzer een drukkende impressie.

Daarbij verkeeren, vooral in Brooklyn, de meeste wegen in schandalig slechten toestand. Behalve in sommige bevoorrechte deftige avenues, die een heerlijken asphaltvloer hebben, moet men in de meeste straten voortdurend zorgvuldig uitzien, anders loopt men groote kans armen en beenen te breken of zijn voet te verstuiken. Zelfs in straten met keurig nette huizen doet het wagenpad denken aan een armzalig Duitsch dorp en is men vrij wel gedwongen om alleen aan het einde der straten over de smalle geplaveide strooken naar de andere zijde over te steken.

Die miserabele bestrating is te wijten aan het slechte stadsbestuur, dat vooral in New-York in zeer kwaden reuk staat en veel van het er voor bestemde geld zelf in zijn zak schijnt te steken. De New-York Herald wees er reeds indertijd op dat in Parijs, waar de wegen honderdmaal beter zijn, toch veel minder er aan wordt uitgegeven. In 1886 werden bijna alle leden van den raad (aldermen) gevangen genomen en aangeklaagd van bedrog en knoeierij; slechts twee hunner werden toenmaals door de publieke opinie beschouwd als respectabele, eerlijke, vertrouwbare burgers. Ook zal het vele jaren vroeger voorgevallen schandaal van de Tammany ^{Club}, welks leider Tweed eindelijk naar de gevangenis vermaatsde, nog wel niet vergeten zijn. Binnen weinige jaren werd de kas voor 50 millioen \$ bestolen en vermeerderde de jaarlijksche schuld met 6 millioen \$. Het is onbegrijpelijk, hoe het mogelijk is, dat de burgers bij zulke dingen kalm berusten en in 't algemeen de zoogenaamde politicians,

aan wie toch zooveel belangen worden toevertrouwd, zoo weinig gezien zijn en zoo weinig achting verdienen. Een koopman, die naar de reden daarvan gevraagd werd, antwoordde: „We Americans can stand a good deal, and do stand a good deal; but when things get unbearable, we just rise up and stamp them out.”

De drukte in de straten is overweldigend, vooral in de buurt van de dokken, waar men er bepaald door als gefascineerd wordt, maar waardoor New-York eigenlijk juist niet de prettigste stad is om mee te beginnen voor iemand, die zoo kersversch uit Europa komt, — hetgeen echter moeielijk te vermijden is, daar alle stoomvaartlijnen hier aanlanden. Meer nog dan de stad zelve zal die koortsachtige bedrijvigheid den vreemdeling treffen. Een onophoudelijke stroom van vrachtwagens en voetgangers beweegt zich door de straten, als door een machine voortgedreven met eentonige regelmatigheid. Ieder is slechts bezig met zijn business en ziet met onverschilligen blik rondom zich. Men praat zoo min mogelijk, kijkt strak voor zich en een lachend gezicht is een hooge uitzondering. Als door een fatum voortgestuwd, gaat alles in een hurry; er mag geen minuut verloren worden en aan het einde van den dag ziet men slechts afgematte geelaatstrekken.

Het publiek op straat is, ofschoon men bijna niet anders dan Engelsch hoort spreken, echt cosmopolitisch en nog half Europeesch, zooals in een havenstad als deze wel anders te verwachten was. Men ziet er allerhande nationaliteiten en physionomieën, waaronder ook Chinezen en Negers niet ontbreken, en daardoor maakt New-York niet den typisch Amerikaanschen indruk van bv. Chicago.

Aan de hoeken van bijna iedere straat staat een breede

leuningstoel op een klein platform, waar men voor 10 cents zijn schoenen kan laten poetsen, want in de huizen achten de servants, ondanks hun hooge loonen, dat werk te min. Aan de lantarenpalen vindt men overal kleine ijzeren brievenbussen en opvallend zijn de levensgrootte, bontbeschilderde, houten Indianenbeelden vóór de sigarenwinkels, die overal in Amerika zeer talrijk zijn niettegenstaande de hooge prijzen, die men voor sigaren evenals voor alle luxe-artikelen betaalt.

Het is anders niet het eenige, dat den Europeaan in New-York schreeuwend duur voorkomt. Geen stad in de geheele U. S. is duurder dan deze: in Gilsey House, niet eens een van de grootste hotels, betaalde ik voor een doodgewone kamer op de zesde verdieping, ontbijt niet inbegrepen, 2 \$ daags; het was het goedkoopste, dat er in het huis te krijgen was. Zoo zullen in den beginne telkens de haren te berge rijzen, als men de Amerikaansche in Hollandsche centen omzet en bv. voor een sigaar *f* 0.50, een tabakspijpje *f* 2, schoenpoetsen *f* 0.25, waschgoed *f* 8.50, theaterplaats *f* 5, rijtuig *f* 4 enz. betalen moet. Het eenige, dat hier voor een toerist goedkoop is, zijn de dagbladen en de publieke vervoermiddelen. Indien hij niet zelf door zijn zaken de dollars in zijn zak laat stroomen, komt de Europeeër, den Amerikaanschen geldstandaard nog niet gewoon, telkens tot de droeve ervaring, dat hij hier andere begrippen omtrent prijzen zich dient eigen te maken. Degenen, die er nog het best aan toe zijn, zijn de burger-werkman en de rijke koopman of industrieel, maar de groote middelklasse zal in New-York zuinig met haar inkomen moeten rondspringen en van vele genoegens moeten afzien, die in de Oude Wereld het leven aantrekkelijk maken en waartoe zij dáár finantieel in staat zou zijn.

Iemand, die voor het eerst in New-York komt, moet behalve door die duurte, door niets meer gefrappeerd worden dan door de ontzettende afstanden. Daardoor verliest men een geheelen afternoon met één enkele visite van tien minuten en is het gaan naar een theater of concert dikwijls volkomen hetzelfde, alsof men van Rotterdam uit een voorstelling in Amsterdam ging bijwonen. Alles saamgenomen kan men zeker wel drie uur daags rekenen voor den tijd, dien men in trams of ferries doorbrengt en het is begrijpelijk, dat op die manier de uitgaven voor vervoerkosten, hoe laag die ook gesteld zijn, toch aardig oploopen en allicht op iemands begrooting een jaarlijksche post van f 300.— uitmaken. Men ziet welk een enorm verlies van tijd, en dit is zeker voor een groot deel oorzaak van des te meer drukte en haast gedurende de overige uren van den dag. In de tram, waarin men dikwijls een uur lang achtereen zit, kan men zelfs niet eens een courant lezen, want wel komen telkens kleine jongens in- en uitvliegen om ze te koop aan te bieden, maar hoe zou het mogelijk zijn ze bij haar onhandig groot formaat en bij een voortdurend wisselend publiek in een volgepropten, schokkenden wagen te lezen.

Een ander minder aangenaam gevolg van die lange ritten en vaarten is dat men allicht doodmoede thuis komt. Ik voor mij toch ken niets afmattender dan dat voortdurend in- en uitstappen van trams en ferries, dat telkens afwisselen van rijden en loopen, dat voortdurend uitkijken van niet overreden te worden. Daarenboven is het door die mijlenlange wegen ook niet mogelijk om met meer dan zeer enkelen eenigszins geregeld om te gaan en dragen alle kennismakingen min of meer een karakter van oppervlakkigheid. Alle afspraken moeten

dagen te voren gemaakt worden en de families houden alle op bepaalde dagen hun receptie-uren, waarmee de aantrekkelijkheid van onvoorziene ontmoetingen geheel wegvalt.

Wij willen nu van onze algemeene beschouwingen afstappen en ik noodig u uit samen een wandeling door New-York te gaan maken. Welken weg zouden wij daarvoor beter kunnen kiezen dan de wereldberoemde Broadway, de reuzenstraat die van Battery tot Central Park 8 K.M. lang is en die met recht de hartader der metropolis mag genoemd worden. Over haar geheele lengte wordt zij door een dubbele tramlijn doorloopen en het aantal wagens dat daarop voortdurend in beweging is, is zóó groot, dat als maar even voor een paar minuten ergens de passage gestremd is, er spoedig een tiental wagens achter elkander staan. Nooit behoeft men dan ook langer dan een halve minuut op een tram te wachten. Die ouderwetsche paardentram zal anders weldra tot de historie behooren, want onlangs is men begonnen met den aanleg van een cable-car, die haar voorgoed vervangen zal.

De Broadway is voor New-York, wat het Strand voor Londen, de Ringstrasse voor Weenen is. Opvallend is de kalmte, waarmee de ontzagelijke menschendrommen zich voortbewegen; ieder gaat stil zijns weegs en niemand blijft onnoodig stilstaan. Het is een ware mierenhoop, maar men hoort geen marktgeschreeuw. Ongemerkt en als van zelf wordt men door dien menschenstroom, die zich onophoudelijk als een drijfriem zonder einde voortbeweegt meegesleept om een eind verder weer aan kant gezet te worden.

Laat ons meewandelen en beginnen wij daartoe bij

het zuidelijk uiteinde. Daar ligt de Battery aan de spits van Manhattan Island op de plaats, waar de eerste Europeanen voet aan wal zetten en waar in onze eeuw de Castle Garden reeds duizenden landverhuizers bij hun komst uit de oude wereld tijdelijk in zich opnam. Dan komen wij het eerst aan de kantoren der verschillende stoomvaartlijnen, waaronder dat van de Nederlandsche N°. 39. Weldra bereiken wij aan de linkerhand Trinity Church, een klein, maar fraai Gothisch kerkje van de Episcopale gemeente, dat daar zoo eigenaardig als een rustig plekje ligt te midden van de drukste handelsbuurt.

Vlak daartegenover mondt de wereldbekende Wall-street uit. Het is een nauwe straat, maar vol met monumentale vuurvaste gebouwen, waarin de groote bankhuizen en andere finantiële corporaties gevestigd zijn en o. a. een aantal Safe-Deposit Co.'s — groote publieke brandkasten, waar men tegen een geringe vergoeding geld, effecten enz. in bewaring kan geven — haar tenten hebben opgeslagen. In diezelfde straat ligt ook het U. S. Custom House, het douanenkantoor met een front van kolossale Grieksche zuilen, die hier tusschen al die moderne gebouwen vreemd verzeild zijn en verder de U. S. Sub-Treasury, eveneens met een ouderwetsche Dorische façade en een breede marmeren trap, aan het hoofd waarvan het beeld van Washington op de plaats, waar hij zijn eerste speech als president hield. Door een bijzondere introductie was ik in de gelegenheid in dit gebouw tot in den schatkelder door te dringen en daar enkele minuten voor millioenen waarde aan bankpapier in de hand te houden. Aan de overzijde van de Wall-street ligt een niet minder belangrijk gebouw voor de geldwereld namelijk de Stock Exchange, de groote

effectenbeurs, waar het lot van duizenden beslist wordt. De grond lag er bezaaid met snippers en er heerschte een nog helscher rumoer, dan ik het een paar jaar vroeger in de Bourse te Parijs hoorde.

In Broadway teruggekeerd, gaan wij verder en komen nu, na nog eerst het groote Equitable Building gepasseerd te zijn, weldra aan het nieuwe postkantoor, dat 6.000.000 \$ kostte. Daarachter volgt onmiddellijk — eveneens aan de rechterhand — het City Park. Op het midden van dit plein liggen het stadhuis (City Hall) en de rechtbank (Court House), terwijl in het oostelijk gedeelte, de zogenoemde Printing-House Square, de pers haar zetel heeft opgeslagen. Hier toch liggen de gebouwen van de *Staatszeitung*, de *N.-Y. Times* en de *N.-Y. Herald*, maar vooral vallen in het oog de twee hemelhooge gebouwen van de *Tribune* en de *World*. Ofschoon deze beiden tot vijandige politieke partijen behooren, die elkander voortdurend bestrijden, staan zij hier toch broederlijk naast elkander, maar het is of zij zich toch door verschillenden bouwstijl van elkander hebben willen onderscheiden, want de een heeft een aardig spits torentje, de ander een meer massieven, zwaar vergulden koepel. Vóór de republikeinsche *Tribune* staat het zittend standbeeld van haar oprichter Horace Greeley, den populaireren bestrijder van den slavenhandel. De *World*, het grootste orgaan der democratische partij, is daarnaast gehuisvest in het Pulitzer Building, dat er zich op beroemt het hoogste gebouw in New-York te zijn — en dat zegt niet weinig. Het is eventjes 114 M. hoog en het is te begrijpen, welk een heerlijk wijd uitzicht men heeft in den koepel, waartoe men dood op zijn gemak zonder een trap te klimmen met ijzige vaart in een elevator opstijgt.

* Om u eens eenig denkbeeld te geven van de dimensies

van zulk een New-Yorkschen reuzenbouw, wil ik hier enkele cijfers noteeren. De hoeveelheid gebruikte steenen zou genoeg zijn voor \pm 250 gewone huizen, het gebruikte ijzer voor 29 Eng. mijlen spoor, de electricische draden voor een telegraaflijn van 48 E. M. lengte. Verdeeld over 15 verdiepingen zijn er in het gebouw niet minder dan 228 kamers, onder welke een voortreffelijk restaurant op de tiende verdieping. Het dagblad de World neemt voor zich 79 kamers in beslag en werkt daarin met 200 letterzetters en met persen, die 5000 pagina's per minuut kunnen drukken. Zijn Zondagsnummer met 48 dichtbedrukte bladzijden, ieder van 8 kolommen bevat dan ook het respectabele aantal van \pm 4.500.000 drukletters.

Na dit kleine uitstapje keeren wij tot de Broadway terug, waar wij haar bij Post-Office verlieten, en zetten daar onze wandeling voort. Achtereenvolgens komen wij langs het bekende hotel Astor House, langs het filiaal van Cook's Office in Londen voor reisbiljetten over de geheele wereld en langs het majestueuse gebouw van de N. Y. Life Insurance Company, die hare vertakkingen over de geheele wereld heeft. Tot hiertoe was de Broadway geheel door kantoren ingenomen, maar nu volgt hooger op een gedeelte met groote magazijnen en winkels. Vooreerst die van een paar groote uitgeverfirma's als Appleton & Co. en Scribner. Beide hebben door de uitstalling achter de glazen een geleerd, klassiek, eerwaardig voorkomen en het aantal boeken, dat van binnen in stapels opgehoopt ligt, is ontelbaar. Dan volgt onder meer het magazijn van Stewart voor alle mogelijke kleedingstukken en dat van Tiffany voor juweelen, ornamenten, luxeartikelen, glas en aardewerk.

Een aangename afwisseling vormen een paar pleinen.

Bij de 14de straat ligt het Union Square met drie leelijke standbeelden van Lafayette, Lincoln en Washington. De Broadway, die tot hiertoe kaarsrecht naar het noorden doorliep, maakt hier een stompen hoek om dan echter weer lijnrecht verder te gaan en eindelijk in den Z.W. hoek van het Central Park uit te monden. Wij willen daar ook heen, maar slaan daartoe zoo aanstonds een anderen weg in.

Bij de 23ste straat, een zeer drukke winkelstraat komen wij aan het Madison Square, een liefelijk plekje midden in de stad. Wij zouden dit plein het centrum der groote hotels kunnen noemen: Fifth Avenue Hotel, Brunswick Hotel en Hoffman House, zij liggen alle hier en dichtbij vinden wij ook nog Windsor Hotel en Delmonico, het beroemdste restaurant van New-York. Het Fifth Avenue Hotel is een der oudste, in echt Amerikaanschen stijl, zeer geliefd bij politici, rustig, deftig en ietwat ouderwetsch van meubileering. Het Hoffman House daarentegen is echt modern van inrichting, meer een kind van den nieuweren tijd. Zijn barroom is opgepropt met werken van levende meesters, zoowel beelden als schilderijen, die voor groote sommen zijn aangekocht en werkelijk groote kunstwaarde bezitten; maar het maakt toch een wonderlijk effect, dat men zijn cocktail of sherry staat te drinken en over den toonbank hangt, vlak tegenover een zoo voortreffelijke, meer dan levensgroote naaktschildering als de Nymphen van Bougureau.

In de N. O. hoek van de Madison Square vindt men het theater van dien naam, waarvan het aardige slanke torentje, dat het dak kroont, reeds van verre, als men New-York nadert, zichtbaar is. In dit gebouw gaf Barnum zijn voorstellingen en even voor den dood van dien grooten reclamemaker zag ik er een voorstelling van zijn troep,

die juist uit Londen teruggekeerd was. Voor den entreprijs van 2 \$ viel het geheel mij niet mee: de paarden en twaalf olifanten zagen er oud en versleten uit en wilde dieren ontbraken; maar het hoofdnummer „Nero” met Oud-Romeinsche wedrennen en optochten van meer dan duizend personen was werkelijk in de reusachtige ruimte der zaal grossartig.

Boven het Madison Square volgen in de Broadway New-York's grootste theaters. Daar liggen Daly's Theater, waarin een zeer goede troep beschaafde moderne stukken in Engelschen trant opvoert, het Metropolitan Opera House met zijn groote Wagner-concerten, het Casino voor operetten en het Broadway Theater, waar Booth jarenlang den Hamlet vertolkte.

Maar in plaats van de Broadway verder te vervolgen, slaan wij nu de Fifth Avenue in, de boulevard der millionairs, waar 's middags geregeld pantoffelparade gehouden wordt en dan de Americaines in vol wandeltoilet verschijnen met bouquetjes op de borst, want evenals de Françaises houden zij erg veel van bloemen. In de Avenue liggen eenige prachtige Club-houses, nog schooner en grooter haast dan die in Picadilly, en verder de Cathedral of St. Patrick, een Roomsch-Catholieke Gothische kerk, de grootste van New-York. Overigens is zij gevuld met de paleizen van de rijkste inwoners der metropolis. De meesten dier Croesussen hebben niet door erfenis of huwelijk, maar door eigen speculaties, vooral in mijnen en sporen, of door gepatenteerde industriele uitvindingen hun ontzagelijke kapitalen verworven. Dikwijls verdwijnen die kapitalen weer even spoedig als zij verkregen werden en zoo heeft de Fifth Avenue een tamelijk vlot-tende bevolking. Over welke sommen hier beschikt kan worden blijkt uit een man als Mr. W. H. van der Bilt, die

bij zijn dood op 8 Dec. 1885 een erfenis van 200.000.000 \$ naliet. Alleen zijn huis werd op een waarde van 6 millioen \$ geschat en o. a. gaf hij eens een partij van 800 gasten, wier gezamenlijken rijkdom op een milliard berekend werd: dit feestje koste den gastheer meer dan een ton en alleen aan bloemen was er voor f 25.000 aan uitgegeven. De zoon van dezen Van der Bilt heeft tegenwoordig een chef-kok, wien hij 10.000 \$'s jaars betaalt. De tegenwoordige geldchampion is anders Mr. Jay Gould, wiens vermogen op 275 millioen Dollars geschat wordt.

Bij zulke kapitalisten is het te begrijpen, dat een jaarlijksch inkomen van een ton niet veel beteekent en dat iemand, om goed met hen mee te kunnen doen, over een half millioen gulden 's jaars moet kunnen beschikken. Of evenwel zulke kapitalisten er gelukkiger om zijn is zeer te betwijfelen: rijkdom is zeker een niet te versmaden iets, maar ook dit heeft zijn grenzen; worden die overschreden dan is het geld geen genotmiddel meer, waarover de bezitter vrijelijk beschikt, maar wordt het een plaag, een macht, waarvan hij de slaaf is. Zoo schreef Van der Bilt kort voor zijn dood: „Mijn inkomen verplettert mij; ik put er volstrekt geen genoegen uit, ik ondervind er geen goeds van. In welk opzicht ben ik gelukkiger dan mijn buurman, die in een bescheiden staat leeft? Hij geniet beter dan ik de ware genoegens des levens, zijn gezondheid is beter, zijn verantwoordelijkheid minder zwaar; hij zal langer leven en hij kan althans op degenen vertrouwen, die hem omringen.”

Aan het einde van de vijfde Avenue komen wij aan den ingang van het uitgestrekte heuvelachtige Central Park. Het is de trots der New-Yorkers, maar ik voor mij verkies het Prospect-Park in Brooklyn of de Thiergarten in Berlijn. Het is een zuiver langwerpig vierkant,

2 $\frac{1}{2}$ E. M. lang en $\frac{1}{2}$ E. M. breed, dus met een oppervlakte van 3.25 K.M². Het park werd kunstmatig op den rotsigen bodem van Manhattan-eiland aangelegd o. a. door den aanplant van 260 duizend boomen en is nu 's middags een geliefd terrein voor rijtoertjes, waarom op sommige wegen geen voetgangers worden toegelaten maar alleen de hooge, dunwielige buggies, die pijlsnel rijden.

In het park is een kleine dierentuin, die echter niet veel beteekent, en aan het eind liggen twee groote reservoirs van de waterleiding, waarvan het eene bassin meer dan honderd acres groot is en bijna een milliard gallons (vier milliard L.) water kan bevatten. Op zijde liggen verder twee groote musea: vooreerst het nieuwe American Museum of Natural History, dat echter niet kan halen bij het soortgelijke museum in Kensington, en aan den anderen kant het Metropolitan Museum of Art. Ik vond het ergens opgegeven als „the finest of the world”, maar grooter snoeverij is nauwelijks denkbaar. Alles staat er kris en kras dooreen: oorspronkelijke beelden tusschen afgietsels en bontkleurige schilderijen van Hans Makart en Benjamin Constant tusschen allerlei helwit gipsdecoratief. De Amerikanen geven veel geld uit voor kunstproducten, maar hun smaak en aesthetisch gevoel laten nog veel te wenschen over. Zoo liggen in de modemagazijnen de schrilste kleuren dooreen uitgestald, zijn in de boekwinkels de werken mathematisch gerangschikt en staan op sommige pleinen groene banken met roode leuninggen.

Wij kunnen niet van New-York afstappen zonder nog enkele woorden te wijden aan Brooklyn, dat wel een geheel afzonderlijke stad met een eigen gemeentebestuur is, maar op de zuidwestelijke punt van Long Island

vlak tegenover New-York ligt. In populatie is het met zijn 854,000 inwoners de vierde stad van de Vereenigde Staten, maar zijn physionomie is een geheel andere dan die van New-York. De vorm is meer vierkant en de wegen loopen er niet zoo regelmatig, zoodat het veel moeilijker valt er den weg te vinden. De afstanden zijn er niet minder aanzienlijk en schijnen door de eentoniger en veel leelijker straten nog wèl zoo eindeloos. Brooklyn is beroemd om zijn kanselredenaars als Beecher en Talmage en wordt om zijn vele kerken wel de „City of Churches” genoemd. De grootste bezienswaardigheid van Brooklyn is — behalve zijn prachtige Prospect Park — de Greenwood Cemetery, een reusachtig vierkant, heuvelachtig kerkhof, dat mij het meest aan Père Lachaise deed denken. Het ontzettend aantal monumenten gelijkt onderling veel op elkander en mooie beelden zal men er tevergeefs zoeken. Aan den ingang van het kerkhof staan brikjes en open wagentjes te wachten, waarmee men in draf een toertje over den stillen doodenakker kan maken.

Brooklyn is behalve door een aantal Ferries met New-York verbonden door de welbekende Brooklyn-Bridge. De brug werd den 25sten Mei 1883 geopend; er was 14 jaren aan gewerkt en de kosten bedroegen 15 millioen dollars. Zij werd gebouwd volgens de plannen van den genialen ingenieur John Roebling († 1869), die ook de suspension-bruggen in Cincinnati en aan de Niagara ontworpen had. De brug komt in New-York aan het City Park, in Brooklyn aan den voet van Fulton-street uit en in hoe groote behoefte zij voorzag, blijkt uit het dagelijksch vervoer van een honderd duizend menschen tegen den prijs van 3 Am. cents per persoon. Daar de brug 1824 M. lang is gaan zoo goed als alle passagiers

met den trein. De breedte van 26 M. is namelijk verdeeld in vijf afdeelingen en wel in het midden een smal voetpad, daarnaast aan beide zijden een spoorlijn en het meest naar buiten de twee breede paden voor rijtuigen en vrachtkarren.

Om eenig idee te geven van de reusachtige afmetingen van de Brooklyn-Bridge wil ik nog een paar cijfers noemen. De beide peilers, waaraan de geheele brug is opgehangen, hebben boven water een hoogte van 84 M., maar onder water loopen zij nog 30 M. door en steunen ieder op een metselwerk van 36.000 M³. De vier kabels hebben een doorsnede van 39 c.M. en bestaan ieder uit 6224 afzonderlijke metaaldraden. Iedere kabel heeft een lengte van 1090 M., weegt 80,000 K.G. en kan een gewicht dragen van 11,000 K.G. De bruglengte tusschen de twee peilers bedraagt 486 M. en ligt in het midden 41, aan de peilers 36 M. boven het water.

Ten slotte nog iets over de omstreken van New-York. In de onmiddellijke nabijheid zijn vooral drie uitstapjes te maken. In de eerste plaats naar Coney Island, een 's zomers zeer bezochte badplaats op Long Island aan den Atlantischen Oceaan, waar de New-Yorkers op allerlei manier van uit Brooklyn heen kunnen gaan, o. a. langs een prachtigen breeden rijweg, die bij Prospect Park begint. Daar zij evenwel gesloten was, toen ik buiten het seizoen om in voor- en najaar in New-York kwam, ben ik er zelf niet geweest en kan er dus weinig van vertellen.

Het tweede uitstapje is naar Staten Island in de baai van New-York. Men vaart er heen langs het kleine Bedlow's Island, waarop het kolossale Liberty standbeeld van Bartholdi, een geschenk van de Fransche regeering aan de U. S. Het Staten Eiland is een geliefde Sommer-

frissche voor eenvoudige businessmen, die de dure badplaatsen niet betalen kunnen of die dagelijks op hun kantoor in de stad moeten zijn. Het eiland draagt een volkomen landelijk karakter, het is er even rustig als in Gelderland en nimmer zou men vermoeden, hier zoo vlak bij de woelige wereldstad te zijn.

Het interessantste tochtje echter is dat op de Hudson River. Nauw is die rivier met de geschiedenis van New-York verbonden en op hare wateren voer in 1807, twee eeuwen na hare ontdekking, de eerste stoomboot, de *Clermont*, van New-York tot Albany. Die afstand van 240 K.M. werd toen afgelegd in 32 uren en het schip had slechts één passagier, een zekeren Franschman Andrieux, want behalve hem durfde niemand zich met den genialen uitvinder Robert Fulton op de stoomboot wagen. Nu wordt de rivier bevaren door drijvende paleizen, die tot de prachtigste, grootste en snelvarendste rivierbooten op aarde behooren en zeker voor die op de Mississippi niet onderdoen, want grooter comfort en weelderiger uitrusting is moeielijk denkbaar. Zoo bijv. staan voor ieder, die zich wil afzonderen, keurige kleine drawing-rooms ter beschikking en worden er geregeld onder de vaart concerten ten beste gegeven. Zij hebben slechts ééne klasse, zijn alleen ingericht voor passagiers en zouden desnoods aan 4000 personen plaats kunnen bieden. De prijs, dien men voor een plaatsbiljet betaalt, is uiterst billijk namelijk slechts 2 \$ tot Albany.

De Hudson wordt veelal vergeleken bij den Rijn, ofschoon zij niet als deze aan hare oevers bezet is met een onnoemelijk aantal ruïnes. Amerika is niet rijk aan historische gedenkteeken en hierin ligt voor een groot deel de reden, waarom Europa op de Amerikanen zoo groote aantrekkingskracht uitoefent. De Hudson is overi-

gens niet minder schilderachtig dan de Duitsche stroom, vooral in het najaar, wanneer de boomen in deze streken de prachtigste herfstinten aannemen. De oevers zijn lang niet zoo bevolkt, maar toch loopt evenals bij den Rijn aan beide zijden een spoorweg. In de buurt van New-York heerscht er een levendige vaart van zeilbooten en plezierjachten. Verder op varen wij bij Westpoint langs de beroemde militaire academie en bij Poughkeepsie onder door de nieuwe slanke cantileverbrug. Nog een eind verder komen wij langs een aantal groote ijshuizen, waarin 's winters duizende tonnen ijs, voor den Amerikaan een onmisbaar artikel in zijn huishouding, uit de rivier opgevischt en geborgen worden, en eindelijk bereiken wij den voet van de Catskill Mountains, waarop het groote witte hotel reeds van verre zichtbaar is. In die kleine bergstreek zijn de hotels slechts gedurende enkele zomermaanden open en dan meest overvol, want zij vormen een geliefd zomerverblijf voor de New-Yorkers, die niet elders, in Saratoga, de zeebadplaatsen of in Europa, hun uitspanning gaan zoeken.

III.

WASHINGTON.

Tusschen New-York en Washington loopen verschillende concurreerende spoorlijnen, maar alle komen langs de twee groote tusschengelegen steden Philadelphia en Baltimore. Toch ware ik, toen ik eindelijk op Vrijdag 10 April uit New-York naar Amerika's politieke hoofdstad afreisde, zeker onderweg niet eerst nog eens uitgestapt, indien ik niet van de gedachte ware vervuld geweest, waarschijnlijk wel nooit meer in mijn leven in deze buurt terug te zullen komen. De mare toch van Philadelphia's buitengewone vervelendheid was reeds in Europa tot mij doorgedrongen; M. Leclercq, een bekend Belgisch reiziger, zegt er bijv. van: „on ne peut s'empêcher de trouver Philadelphie la ville la plus ennuyeuse, la plus pauvre en monuments, la plus dénuée de caractère qu'il soit possible de rencontrer sous la coupole céleste". En nu ik persoonlijk met de stad heb kennis gemaakt, kan ik niet anders dan dat oordeel onderschrijven en getuigen, dat zij haar min vleienden roep ten volle verdient.

De stad is anders groot genoeg; haar oppervlakte volgt

op die van Londen, zij is grooter dan die van New-York en de langste straat meet niet minder dan 35 K.M. Maar wat te vertellen van dat eindeloos aantal huizenblokken, wat anders dan dat zij met hun eentonigheid bij uitstek geschikt waren om bij mij een grenzenloos gevoel van eenzaamheid wakker te roepen. Het merkwaardigste is er nog de Independence Hall, waar op 4 Juli 1776 de verklaring van onafhankelijkheid plaats had. Maar overigens is er niet veel belangrijks te zien in de onmetelijke Quakerstad. In het centrum vormen de Public Buildings een gebouw van reusachtige afmeting; maar wat voor aantrekkelijks heeft voor den toerist die eeuwige, eindeloze reeks kantoorkamers in Amerika's staatsgebouwen, waarvan het guide-book steeds zoo hoog opgeeft met vermelding van de kapitale geldsommen, die ze gekost hebben, alsof dit hun aesthetische waarde kon verhoogen. Om iets poëtischers te vinden ging ik naar de Academy of Fine Arts; maar welk een onbeduidende collectie voor een stad van meer dan een millioen inwoners, onder welke een legio millionnaires!

Tot troost wierp ik mij 's avonds reeds om negen uur in Morpheus' armen en vertrok den volgenden morgen met den eersten trein naar Baltimore. Het gietregende, toen ik hier aankwam. Wekenlang had ik in New-York mijn prachtige nieuwe parapluie, extra voor de reis aangeschaft, door het droge weer niet kunnen gebruiken en nu ik haar achtergelaten had, — den eersten dag reeds een wolkbreuk. Gelukkig was het eenigszins een schadevergoeding te denken, dat het waarschijnlijk een voorbode was van naderende lente.

Baltimore maakt een netter indruk dan Philadelphia en is met haar dokken een handelsplaats, die gemakkelijk van den oceaen te bereiken is en waar ook onze N. A. S. M.

tegenwoordig hare schepen heenzendt. Maar overigens levert ook deze stad voor den Europeaan weinig merkwaardigs op. De roem der inwoners is het Washington Monument, dat in het centrum op een heuvel ligt, 100 voet boven het water en zelf 180 voet hoog. Op zijn top geniet men een wijd uitzicht over de geheele stad, maar dit is dan ook zijn eenige verdienste, want artistieke waarde kon ik hoegenaamd niet vinden in die kaarsrechte cylinder-zuil met Washington's beeld bovenop en een bliksemafleider er naast. Om mijn conscientie te bevredigen klom ik langs een stikdonkere trap van 225 treden naar boven en toen ik, mij voortdurend over de volkomen duisternis ergerende, eindelijk gelukkig heelsheids weer beneden gekomen was, verscheen er plotseeling een man met de mededeeling, dat zoo hij mij gezien had, hij de geheele trap electricch had kunnen verlichten: een aangename verrassing!

De eerste dag, dien ik in Washington doorbracht, viel op een Zondag. Daar op dien dag in Amerika alles gesloten is, is dan de toerist in de steden tot een onvrijwillige rust in de uitvoering van zijn reisprogram gedwongen en moet hij maar zoo goed mogelijk zijn tijd zien door te komen. Gelukkig was het nu prachtig weer: de vogelen zongen, de boomen liepen uit en alles wees er op, dat de lente in aantocht was. Zoo kon ik den dag uitstekend besteden voor een orienteeringswandeling. Opvallend was het, zooveel warmer het hier was dan in New-York; ik kon mij zeer goed voorstellen, hoe stikkend heet het hier's zomers wel zijn moet. Een groot gedeelte der inwoners zal daar anders minder last van hebben, want het aantal *coloured men* is hier zeer aanzienlijk en ik kwam er dan ook vele, in een deftig zondagspak gestoken, tegen. Hun huidkleur toont alle overgangen van blank en

lichtbruin tot donker zwart en zij hebben mooie, groote donkere oogen, die echter ietwat onrustig en schuchter om zich heen zien. Zij zijn anders lang niet verlegen uitgevallen; het is alsof zij uit den burgeroorlog, die hen vrij maakte, een fieren en onafhankelijken geest hebben overgehouden. Sinds dien tijd toonen zij een goeden wil om in hun opvoeding bij de blanken niet achter te blijven en spannen zij zich op school erg in om zich te ontwikkelen. Op de Chineezzen zien zij als ver beneden hen staande uit de hoogte neer en beschouwen zich als heel wat voornamer. Zij worden dan ook door de Amerikanen veel vriendschappelijker en met veel meer sympathie behandeld dan Chineezzen of Roodhuiden.

Washington maakt een aangename indruk; het heeft niet de torenhooge huizen van New-York en draagt daardoor een gezelliger karakter; ook mist het de eenvormigheid van Philadelphia. Behalve de schaakbordstraten is het in het bezit van een aantal mooie pleinen met standbeelden en van stervormig gerangschikte schuinlopende avenues. De wegen zijn bijna alle gemacadamiseerd en nergens in Amerika zag ik dan ook zoo druk gebruik maken van het rijwiel. Het aspect der stad deed mij denken aan Parijs in den omtrek van de Arc de Triomphe.

Zoo krijgen wij het beeld van een nette, rijke, rustige stad. Gedurende den zittingstijd van het Congres, is het hier druk met vreemdelingen en zijn de vele groote hotels in de buurt van het White House goed bezet. Maar anders is het hier stil en doodsch. De lange, wijde en gladde straten zijn dan eenzaam en verlaten, niet verlevendigd door handel of industrie. Washington maakt geen groszstädtischen indruk, maar veeleer dien van een groote provinciestad evenals bij ons bijv. met Utrecht het geval is. De Vereenigde Staten bezitten geen stad, waarin

zich het geheele leven der natie concentreert en die voor haar zou wezen wat bijv. Parijs voor Frankrijk is. Boston is het centrum der geestelijke ontwikkeling, New-York dat van den handel met Europa, Washington dat van het politieke leven.

De ligging van Washington is allerongelukkigst en leent zich hoegenaamd niet om de stad tot een belangrijk middelpunt van verkeer te verheffen. Het ligt in een kale vlakte, half met noordelijk, half met zuidelijk klimaat aan een groote, maar ondiepe rivier ver van de kust. Hier werd volgens congresacte van 16 Juli 1790 de zetel der regeering gevestigd op een klein stuk land *Columbia*, dat als neutraal grondgebied van den staat Maryland werd afgenomen. Dat de plaats ook slecht verdedigbaar is bleek reeds in 1814, toen zij zonder slag of stoot in handen der Engelschen viel. Door hier de residentie te vestigen heeft men zich alleen streng willen houden aan het voorschrift van den eersten president, die deze plaats aanwees en haar zijn naam gaf. Toen ter tijde lag zij dan ook juist in het midden der toegetroden staten; maar nu sedert de Republiek zich zoo reusachtig naar het westen toe heeft uitgebreid, ware het zeker veel beter, wanneer de officieele hoofdstad meer in die richting verlegd werd en ook nu in het midden der Vereenigde Staten kwam te liggen.

Het best daarvoor zou, dunkt mij, Kansas City in aanmerking komen, dat van de groote steden het dichtst bij het meetkundig middelpunt gelegen is en waarvan men dan eveneens het grondgebied tot een neutraal terrein, niet behoorende tot een bepaalden staat, zou kunnen afzonderen. Maar voor het geval van een dergelijke verplaatsing hebben zich ook reeds Chicago en S. Louis als candidaten aangemeld, en juist die naijverige concurrentie, gevoegd bij de vrees om van de oorspronkelijke in-

stellingen af te wijken, hebben gemaakt dat tot dusverre nog nimmer ernstig van een verplaatsing is sprake geweest. Het is begrijpelijk, dat vooral de Washingtoners zelve ten zeerste daartegen gekant zouden zijn en zich bijna niet in de mogelijkheid daarvan kunnen indenken, trotsch als zij zijn op hun stad en bezielde met het locale patriotisme, dat den Amerikanen kenmerkt en hen bijzonder gehecht doet zijn aan de stad hunner inwoning¹.

De grootste bezienswaardigheid van Washington is natuurlijk het Capitoool, al noemen de Amerikaansche reisboeken het niet zonder overdrijving „probably the most magnificent public edifice in the world”. Het is in een deftigen, statigen, classieken stijl opgetrokken en ligt ver zichtbaar boven op een heuvel. Het is merkwaardig, hoe de Amerikanen steeds een bijzondere voorliefde hebben getoond om hun groote gebouwen te copieeren naar Grieksch-Romeinsche modellen, ook daar waar dit eigenlijk zeer slecht bij het doel te pas kwam en slecht te rijmen viel met de omgeving. Wij hebben hier, behalve op het Capitoool en het White House, slechts te wijzen op het Girard College in Philadelphia, de Sub-Treasury en het Custom House in New-York enz. De zucht tot navolging van vóór-christelijke architectuur was zoo groot, dat b.v. ook het Washington Monument in Baltimore uit een reusachtige Dorische zuil bestaat, het gelijknamige in Washington uit een kunstmatige obelisk, ja zelfs de stadsgevangenis van New-York uit een gebouw in strikt Egyptischen bouwstijl. Stel u voor een mis-

¹ Die eigenschap is zoo sterk ontwikkeld, dat b.v. de inwoners van Boston die van Chicago voor varkensslachters uitmaken en omgekeerd de Chicago-men de Bostoners voor waanwijze kamergeleerden.

dadiger uit onze maatschappij, gestopt in een Egyptischen tempel midden in onze grootsteedsche achterbuurten! Gelukkig begint die vreemde liefhebberij langzamerhand te verdwijnen en ziet men in de jongere westelijke staten veel minder aan haar geofferd. Amerika heeft nu zijn eigen bouwtrant gekregen, maar in den beginne, toen de mannen die de nieuwe republiek vestigden, zeker in de laatste plaats groote kunstkenners waren, moest het zich tevreden stellen met nabootsing, die bij de richting van dien tijd allicht in het pompeuse viel.

In het Capitoool vindt men o. a. de grootste bibliotheek van de U. S., die reeds meer dan 600.000 deelen rijk is. Van alle copyright boeken namelijk moet hier een exemplaar gedeponereerd worden. De werken kunnen hier worden geraadpleegd, maar mogen niet naar elders worden meegenomen.

Het is hier de aangewezen plaats om een oogenblik te spreken over de regeering der Vereenigde Staten. Toen honderd jaar geleden de verklaring van onafhankelijkheid werd opgesteld, bedroeg het aantal staten, dat haar onderteekende, nog slechts dertien. Van die dertien behoorden er vier tot New-England namelijk Massachusetts, New Hampshire, Connecticut en Rhode Island en de overige negen oorspronkelijke staten waren New York, New Jersey, Pennsylvanie, Delaware, Maryland, Virginia, N. en Z. Carolina en Georgie.

Sedert is dat aantal voortdurend toegenomen, doordat nieuwe staten tot de Unie toetraden of daarin werden opgenomen. Nog in de jaren 1889 en 1890 zijn zes territoria tot staten verheven namelijk: Noord- en Zuid Dakota, Wyoming, Montana, Washington en Idaho. Zoo doende bestaat de Unie tegenwoordig uit 44 Staten en

nog slechts 5 Territoria namelijk: New Mexico, Arizona, Utah, Indian Territory en Alaska. Laatstgenoemd gebied werd in 1867 gekocht van de Russische regeering en ligt in den uitersten N. W. hoek van Noord-Amerika, geheel afgezonderd van de rest, zoodat het ook als een soort kolonie zou kunnen beschouwd worden.¹

Behalve misschien Alaska, zullen echter ook die nog overgebleven territoria zeker wel mettertijd staten worden, wanneer zij een voldoende populatie verkregen hebben en rijp voor zelfstandigheid geworden zijn. Voor de inwoners zelve is dit altijd zeer gewenscht, want het verschil tusschen staten en territoriën bestaat hierin, dat laatstgenoemden geen eigen rechtspraak hebben, hun Governor door den president benoemd wordt en hun afgevaardigde in de kamer geen stemrecht heeft.

De Amerikaansche Unie heeft eenmaal groot gevaar gelooopen uiteen te spatten. Had de burgeroorlog een ander verloop genomen en waren niet de Noordelijken, die vóór de Unie gezind waren, zegevierend uit het strijdperk getreden, dan zou Amerika denzelfden weg zijn opgegaan als Europa, en zouden ook dáár weer naijverige bureu's zijn opgetreden met verschillende constituties, politieke verwickelingen en groote staande legers met hun nasleep van militair despotisme en andere onaangename gevolgen.

Maar gelukkig is dit niet gebeurd. De Unie is een associatie van staten, die onderling overeengekomen zijn in aangelegenheden van algemeen belang, waarin alle min of meer betrokken zijn en waarin eenheid van handelen gewenscht is, gemeenschappelijk op te treden. Zoo doende worden alle buitenlandsche zaken door de Unie

¹ Zie bijlage D.

als één geheel geregeld, maar alle meer locale inwendige belangen door de staten ieder voor zich behandeld. Het valt niet te ontkennen, dat die onafhankelijkheid van bepalingen soms tot eigenaardige moeielijkheden aanleiding geeft en zekere onrechtvaardigheid met zich brengt. Zoo is het bijv. iets monsterachtigs, dat iemand zich in den eenen staat kan laten echtscheiden en dan kan hertrouwen, terwijl die echtscheiding geen waarde heeft in den staat, waar het eerste huwelijk gesloten werd, zoodat de betrokken persoon al of niet aan misdrijf schuldig en strafwaardig is, al naarmate hij zich aan deze of gene zijde der grensscheiding ophoudt. Indertijd was de stad Indianopolis in dit opzicht zóó berucht, dat het heette, dat de conducteurs der treinen het station afriepen met de woorden: „Indianopolis, twenty minutes for divorces.”

Volgens de constitutie van 17 Sept. 1787 bestaat het regeeringslichaam der Unie uit twee kamers en een president. Wij willen een oogenblik bij ieder van dezen afzonderlijk stilstaan. Vooreerst dan hebben wij het House of Representatives. De leden hiervan worden elke twee jaar in Maart gekozen en hebben twee jaar zitting. Om verkiesbaar te zijn moet iemand aan de vereischten voldoen van 25jarigen ouderdom, 7jarig burgerschap der U. S. en aan die van op het oogenblik zijner verkiezing te wonen in den staat, die hem afvaardigt. Het aantal leden is niet constant; het richt zich naar de grootte der bevolking. Na iederen tienjarigen census wordt namelijk in verband met de totale populatie een aantal inwoners vastgesteld, op welke één vertegenwoordiger zitting heeft en naar dien maatstaf heeft iedere staat een aantal afgevaardigden, proportioneel aan zijn bevolking volgens de laatste officieele telling. Op die wijze vinden wij sedert de vestiging der Unie de volgende schommeling:

	In het jaar	Aantal vertegen- woordigers	Eén vertegen- woordiger op:
	1789	65	30.000 inwoners
1 ^e Census	1793	105	33.000 „
2 ^e „	1803	141	33.000 „
3 ^e „	1813	181	35.000 „
4 ^e „	1823	213	40.000 „
5 ^e „	1833	240	47.700 „
6 ^e „	1843	223	70.680 „
7 ^e „	1853	234	93.423 „
8 ^e „	1863	243	127.381 „
9 ^e „	1873	293	131.425 „
10 ^e „	1883	325	151.911 „
11 ^e „	1893	356	173.901 „

De laatste lijn is natuurlijk nog slechts een raming. In 1890 was het aantal leden door de in dat en het voorafgaande jaar bijgevoegde bovengenoemde zes nieuwe staten reeds tot 332 geklommen. Uit de tabel ziet men, dat om de kamer niet te groot te maken, het aantal inwoners dat een lid afvaardigt, voortdurend geklommen is.

Het tweede huis van het congres is de Senate. Hier is het aantal leden niet afhankelijk van de populatie, maar slechts van het aantal staten, daar ieder dezer er twee afvaardigt: er zijn dus nu 88 leden. Zij nemen voor zes jaar zitting maar treden niet tegelijkertijd af, want iedere twee jaar wordt $\frac{1}{3}$ gekozen; hierdoor worden te plotselinge wendingen in het bestuur der Unie voorkomen. Om lid van den Senaat te kunnen zijn moet iemand den leeftijd van 30 jaar bereikt hebben en gedurende 9 jaar burger van de U. S. geweest zijn; tevens moet hij wonen in den staat, dien hij vertegenwoordigt. President is de vice-president der Unie.

De leden van de Senate evenals die van het House of Representatives krijgen ieder een jaarlijksch inkomen van

5000 \$ behalve de reiskosten, die afzonderlijk vergoed worden. Van beide lichamen kunnen dus de leden fatsoenlijk leven zonder nog een andere betrekking te bekleeden: een vrij noodzakelijke voorwaarde voor een zuivere vertegenwoordiging. Zodoende toch is niemand, op wien de keuze gevallen is en de meeste stemmen zijn uitgebracht, gedwongen om finantieele redenen voor het mandaat te bedanken en loopt men — ten minste in dit opzicht — geen kans een regeering van uitsluitend rijken te krijgen, waaronder een onbemiddelde burger onmogelijk plaats kan nemen en een zetel aanvaarden. Mocht echter iemand het met zijn waardigheid in strijd achten, als lid eener kamer daarvoor geld aan te nemen, dan dwingt niets hem daartoe en blijft hij natuurlijk volkomen vrij om, zoo hij dat verkiest, den staat onbezoldigd gratis te dienen.

Eindelijk de President. Hij wordt voor 4 jaren gekozen en kan later nog éénmaal herkozen worden. In geval hij tijdens het waarnemen van zijn functie sterft, volgt de vice-president hem op tot aan het eerstvolgend verkiezingsjaar, iets dat tot dusverre vier malen is voorgekomen, waarvan tweemaal doordat de president vermoord werd. Om president te mogen zijn, waaraan een jaarlijksch inkomen van 50.000 \$ verbonden is, moet iemand als burger van de U. S. geboren zijn, 14 jaren van zijn leven dáár hebben doorgebracht en 35 jaren oud zijn. Voldoet een burger evenwel aan deze eischen, dan komt hij ook, wat hij ook zij, in aanmerking — niet alleen in theorie, maar ook in de praktijk, zooals de geschiedenis leert, want Lincoln was eenvoudig op een procureurskantoor werkzaam, Grant een leerlooier en Garfield een schoolmeester. In Amerika bestonden ⁶⁰ geen historische veroordeelen; men kon in den nieuw gevormden staat alles inrichten naar den geest des tijds

en werd er niet door eeuwenoude, vastgeroeste gewoonten en denkbeelden belemmerd om zich aan te passen aan de omstandigheden en te doen wat op het oogenblik het beste was.

De leeftijd, waarop de presidenten gekozen werden, varieert tusschen 47 en 67 jaren. Van de vroegere zijn er nog slechts twee in leven, namelijk Grover Cleveland en Rutherford B. Hayes. In de eerste halve eeuw van het bestaan der Unie is het veelvuldig voorgekomen, dat een president voor een tweede maal gekozen werd; ja het was bijna een vaste regel, want met vijf, namelijk Washington, Jefferson, Madison, Monroe en Jackson was dit het geval, zoodat in de eerste 48 jaren er slechts zeven verschillende presidenten waren. In de laatste vijftig jaren echter had zulk een herkiezing nog slechts tweemaal plaats, namelijk bij Lincoln en bij Grant. Met uitzondering van Lincoln, die kort na zijn herkiezing in 1865 werd doodgeschoten, hadden dus die zeven herkozen presidenten een diensttijd van 8 jaren en zijn er in de eeuw 1789—1889 te zamen 22 verschillende hoofden der Unie geweest.¹

Sedert het uitbarsten van den burgeroorlog werd tot president zes malen achtereen de republikeinsche candidaat gekozen, totdat in 1884 de democratische Grover Cleveland met een kleine meerderheid van stemmen de overwinning behaalde op den tegencandidaat James G. Blaine. Hij werd evenwel in 1888 niet herkozen, maar verslagen door den republikein Benjamin Harrison.

Bij het Capitool begint de Pennsylvania Avenue, de voornaamste straat van Washington. Aan haar andere

¹ Zie bijlage G.

uiteinde ligt het White House of deftiger de *Executive Mansion*, de woning van den president. In de east-room houdt hij zijn audienties in vermoeiend aantal. Een ieder, ook al komt hij noch als afgevaardigde, noch voor de bespreking van staatsaangelegenheden, is drie-maal 's weeks in de gelegenheid hier zijn opwachting te komen maken. De bezoekers mogen hem dan volgens de rij af één voor één even de hand schudden, maar voor conversatie is niet veel tijd, want alles loopt in weinige minuten af. Er is dan ook niet veel bizonders aan, want de zaal is hoegenaamd niet mooi en president Harrison een zeer gewoon mensch.

Dichtbij ligt het Corcoran Museum, bijna het eenige museum in Amerika met een eenigszins fatsoenlijke collectie schilderijen. Eigenaardiger is echter het Patent-office, waar in de Model-room kleine modellen van gepatenteerde uitvindingen, van hoe geringe beteekenis ook, bewaard worden. In 1885 bedroeg het aantal sinds 1836 uitgegeven patenten reeds 300.000 d. i. dus gedurende vijftig jaar gemiddeld 6000 's jaars. Toch schijnt het aantal nog voortdurend toe te nemen en was het in 1885 reeds gestegen tot een jaarlijksch cijfer van 24.000.

Dicht daarbij ligt de Pension Building, een reusachtig gebouw. De sommen namelijk, die aan pensioenen vooral aan soldaten, die in den burgeroorlog vochten, en aan hunne betrekkingen worden uitgekeerd zijn fabelachtig. De post, die hiervoor op de begroting wordt uitgetrokken, overtreft die voor leger en vloot te zamen en evenzoo die van de interest der nationale schuld. Ofschoon zij in 1883 reeds 66 millioen \$ bedroeg, werden in 1885 de pensioenen der weduwen nog eens met 25 pct. verhoogd. Het oorlogsbudget daarentegen bedraagt slechts 40 millioen \$, waaronder nog 6 à 10 millioen begrepen

zijn voor de verbetering van rivieren en havens, en aan de vloot wordt slechts 15 millioen uitgegeven. Het leger bestaat dan ook uit slechts 25.000 man en de krijgsvloot is van weinig beteekenis. Dat evenwel, wanneer het er op aankomt in tijd van nood, de U. S. een niet te versmaden kracht kunnen ontwikkelen, bleek uit den burgeroorlog, toen twee millioen manschappen op de been kwamen en 626 oorlogsschepen van stapel liepen.

Ongetwijfeld hebben de Vereenigde Staten het voor een groot deel te danken aan hun eigenaardige geschiedenis en gunstige ligging, dat in hun gebied niet de moorddadige oorlogen te duchten zijn, die in een korte spanne tijds den arbeid van jaren vernielen, en dat het militarisme, de gewapende vrede, die als een nimmer verzadigd monster onmetelijke sommen verslindt en als een bodemloos vat Europa's welvaart ondermijnt, hier onbekend is. Maar daarnevens is toch ook het gering aantal oorlogen, dat de U. S. bijv. in vergelijking met Duitschland en Frankrijk gevoerd hebben, te danken aan den democratisch-republikeinschen regeeringsvorm. Volkomen terecht zegt hieromtrent een Amerikaansch schrijver: „The masses are ever more pacific than their rulers, ever more kindly disposed to those of their clay in other nations, than the rulers are to theirs. The people do not share the jealousies of their rulers. If the war power lay in the hands of the representatives of the people in Europe, as it does in America, there would be fewer wars”. Aan de overzijde van den oceaen lacht men er mede, dat in de Oude Wereld millioenen zich als slachtoffer laten leiden ter wille van de egoïstische bedoelingen van enkelen.

Dit zijn evenwel niet de eenige staatsgebouwen en musea; er zijn er nog verscheidene. Het belangrijkste is wel

dat van de Smithsonian Institution Dit geleerde genootschap werd in 1846 gesticht door den Engelschman James Smithson en is beroemd om zijn wetenschappelijke publicaties, die ook naar Europa verzonden worden in ruil voor andere geleerde werken en tijdschriften. Hier verschenen o. a. de rapporten van de expedities naar het westen van Schoolcraft, Wheeler, Hayden enz.

Van de gedenkteeken is zeker het Washington Monument het merkwaardigste. Het staat midden op een ruim open veld, een eind vóór het Witte Huis naar den rivierkant toe en is, de Eiffeltoren uitgezonderd, de hoogste toren der aarde. Terwijl toch bv. de St. Pieter 139 M., de Dom van Straatsburg 142.5 M. en de Pyramide van Cheops 146 M. hoog is, bereikt deze moderne obelisk een hoogte van niet minder dan 555 voet of 169.16 M. Het gewicht van dien monsterbouw bedraagt meer dan 82 millioen K.G. en de kosten beliepen meer dan een millioen \$. In 1856 staakte men voor twintig jaren het werk, dat eerst in 1877 hervat werd. Men was toen nog slechts genaderd tot een hoogte van 46.80 M. d. i. dus nog geen derde en de grensscheiding tusschen dit oudere en het latere bovenste gedeelte is nog duidelijk aan de verschillende tint van de witte steen zichtbaar. Dikwijls is, zooals te begrijpen valt, de bliksem in dit gevaarte geslagen, maar daar de uiterste spits uit aluminium bestaat en door vier metaaldraden met den aardbodem verbonden is, zoo heeft dit, dank zij Franklin's uitvinding, hoegenaamd geen schade veroorzaakt.

Echt Amerikaansch is het, dat men in die obelisk tot aan den top, d. i. tot een hoogte van 500 voet, met een elevator opstijgt, ongetwijfeld den hoogsten in de wereld. Het tochtje duurt zeven minuten en is geheel kosteloos. De lift bestaat uit een vierkante ijzeren kooi, electrisch ver-

licht en met ruimte voor dertig personen. Boven gekomen, heeft men door acht gaten in den steenwand gelegenheid den omtrek mijlen ver te overzien.

Een andere herinnering aan Washington is de Mount Vernon, waarheen men dagelijks met een kleine stoomboot over de Potomac River een kleine bedevaart kan maken. De vaart zelve is zeer onbelangrijk, maar toch was de boot waarmee ik ging stampvol. Mount Vernon is de plaats, waar het huis te zien is, waarin de beroemde man jarenlang woonde en dat met herinneringen aan zijn leven is gevuld, o. a. den sleutel der Bastille, dien Lafayette hem aanbood. Op korten afstand daarvan is ook zijn graf. Met allen eerbied nu, dien ik heb voor de nagedachtenis van den modernen Cincinnatus, wiens naam onafscheidelijk verbonden is aan den vrijheidsoorlog van de grootste republiek der aarde, kan ik toch niet nalaten op te merken, dat men in Amerika zijn naam zoo oneindig dikwijls hoort en ziet, dat men er werkelijk op het laatst wee van wordt. Nergens kan men beter aan merken, dat Amerika's geschiedenis nog slechts kort van duur is en de staat daardoor nog niet veel nationale helden rijk is.

IV

DE MAMMOTH CAVE.

Na zoovele weken in de eentonige, onderling zooveel op elkander gelijkende steden van het oosten te hebben doorgebracht, ging ik blijgemoed de natuurtafereelen tegen, die mij den eerstvolgenden tijd in het westen wachtten. Op weg daarheen wilde ik echter eerst nog een bezoek brengen aan de Mammoeth-grot in Kentucky en om dáár te komen koos ik de Chaesapeake and Ohio Railway, omdat deze door Virginia en de Alleghany Mountains voert.

Toen ik, 's avonds laat uit Washington vertrokken, den volgenden morgen in mijn bed in de Pullman sleeping-car ontwaakte, waren wij reeds midden in het gebergte. De Alleghany Mountains zijn rotsig en schilderachtig, maar in 't geheel niet hoog en terecht werd deze streek door Boissevain bij Italië vergeleken; haar karakter herinnerde mij sterk aan de Appenijnen tusschen Florence en Bologna.

Zoo spoorden wij door Virginia, dat zijn naam ontleent aan de maagdelijke koningin Elisabeth, evenals Maryland naar Maria Stuart, Carolina naar Karel II en

Georgië naar George II gedoopt zijn. Wij daalden af in het Ohio-bekken en kwamen 's avonds in Louisville aan. Afgaande op den Franschen naam, ik zou anders niet weten waarom, had ik mij van die stad reeds vooraf een aangename voorstelling gevormd, maar hoe bitter werd ik te leur gesteld, als een les om niet te oordeelen vóór het tijd was. Louisville toch bleek mij 's anderen daags een nare, stoffige en vervelende stad en de Ohio met zijn vuil bruin water stroomt er door kale, vlakke oevers. Ik wachtte dan ook niet lang, maar stoomde zoo spoedig mogelijk door naar de Mammoth Cave.

De Mammoth Cave in Kentucky is zeker ieder wel eens ter oore gekomen, maar ik denk toch wel, dat ik een der eerste Hollanders geweest ben, die tot hier doordrong. Haar ligging is veraf gelegen van de gewone routes naar het westen en zuiden, en zelfs van Louisville uit vereischt het uitstapje nog een extra spoorrit van 320 K. M., — maar wat beteekent zoo'n eindje in Amerika? Wie echter eenmaal in deze buurt komt, mag niet verzuimen er heen te gaan, want werkelijk de grot heeft haar roem niet alleen te danken aan de Amerikaansche reclame, die alles in de U. S. als „the finest in the world” uitkraamt. Zij is de grootst bekende in de wereld; voor zoover onderzocht, is er een ruimte van meer dan 9 miljoen M³ in uitgehold en loopen er 223 wegen met een gezamenlijke lengte van 150 E. M. doorheen, zoodat de zoogenaamde „large tour” negen uren in beslag neemt. Daarbij is het bezoek van de Mammoth Cave gemakkelijk gemaakt door een hotel aan den ingang en door een kort spoorlijntje, dat zich bij Glasgow Junction met de groote lijn naar Nashville verbindt. Ofschoon dat zijlijntje maar 8 E. M. lang is, betaalt men toch voor een retourbillet 2¹/₂ \$.

Met een klein, maar prettig gezelschap Amerikanen stapte ik over in den eenigen passagierswagen en na een half uur kwamen wij aan het hotel aan: een zeer lang, maar laag wit houten gebouw met vervallen uiterlijk, waar ons een eigenaardige begroeting wachtte door een tamme kraai en een zwarten Mexicaanschen hond, die er bij zijn volkomen gemis aan haren — enkele gele op zijn kop uitgezonderd — precies als een zwart Indisch biggetje uitzag.

Wij lieten die beide gasten achter, toen wij ons na eenige inwendige versterking met een donkerkleurigen gids op weg begaven. Na een paar honderd schreden komen wij reeds aan den ingang van de grot, een ruime, half-ovale opening, verscholen tusschen groen geboomte en wier schilderachtigheid verhoogd wordt door eenige straaltjes water, die voortdurend over den rand naar beneden sijpelen.

De eenvoudige olielampen worden nu aangestoken en aan de heeren van het gezelschap rondgedeeld. Weldra staan wij voor een ijzeren hek, waarmee de grot is afgesloten en waar zoo'n hevige tocht ons tegemoet waait, dat meermalen de lampen er door worden uitgeblazen. Noch hier, noch elders is het anders koud en een overjas is in deze onderaardsche ruimten volkomen overbodig. De gewone temperatuur is 54° F. en langdurige metingen toonden aan, dat zij gedurende de verschillende jaargetijden slechts zeer weinig binnen enge grenzen schommelt. Ook is de lucht zeer zuiver, frisch en droog en daarbij rijk aan zuurstof. Dit was de reden, waarom in 1843 een vijftiental borstlijders hier genezing voor hunne kwalen zochten. Vijf maanden achtereen leefden zij uit eigen verkiezing onder de aarde, zonder al dien tijd ook maar één oogenblik het daglicht te aan-

schouwen. Helaas werd echter al die opoffering slecht beloond en beantwoordde de uitslag der zonderlinge kuur hoegenaamd niet aan de gekoesterde verwachting; want na verloop van tijd stierf reeds één hunner in de grot en dadelijk nadat de overigen haar verlaten hadden, bezweken nog drie anderen.

Een paar steenen hutten herinneren nog aan het verblijf dier ongelukkigen. Een ander gedenkteeken uit vroeger tijden vinden wij in een menigte ruw steenen bakken en verweerde houten waterbuizen. Het zijn de overblijfsels van een ontginning van salpeter, die hier in het begin van deze eeuw (1812—14) eenige jaren op groote schaal en met veel succes gedreven werd ter wille van de bereiding van buskruit, dat toen ter tijde moeielijk en slechts met hooge kosten van elders te bekomen was. Eerst kort te voren, namelijk in 1809, was volgens de overlevering de eenige ingang van de grot toevallig ontdekt en wel door een jager, zekeren Hutchins, bij de vervolging van een gewonden beer, die in de grot een schuilplaats zocht.

Een eind verder zijn de wanden der gangen dicht bezaaid met vleermuizen, die in diepen slaap gedompeld, in lange rijen roerloos met haar koppen naar beneden hangen. In deze buurt zijn een aantal steenpyramiden in den trant van de „Steinmänner” op de bergtoppen der Alpen, als aandenken van bezoekers opgericht en evenzoo prijken de muren met reusachtige naamletters en liggen overal visitekaartjes rondgestrooid, waaronder — zooals wel niet anders in een land als Amerika te verwachten viel — een groote menigte advertenties en aanprijzingen van handelsfirma's.

Zoo landen wij aan in de Gothische Kapel, die haar naam dankt aan een gemakelijke geschiedenis. Men

verhaalt namelijk, dat hier eens het huwelijk voltrokken werd van een meisje, dat plechtig gezworen had nimmer iemand *op* den aardbodem te zullen trouwen, maar blijkbaar later toch berouw gekregen had van haar overijlde belofte. Zij kreeg toen het snuggere idee om langs dezen weg zich met den uitverkorene haars harten te vereenigen, zonder haar vroegeren eed te schenden. De preekstoel, die bij die plechtigheid zou dienst gedaan hebben, bestaat in een bijzonder gevormd stuk rots, dat er werkelijk veel op gelijkert en ook nu nog wel eens voor dat doel gebruikt wordt.

Een andere door de natuur gevormde stoel wordt sedert Jenny Lind er eens op plaats nam, naar die schitterende zangeres genoemd. Iets verder passeeren wij een smalle brug, die over een ontzettenden afgrond voert en hier toont de gids, die langs den geheelen weg een onuitputtelijk aantal geestigheden ten beste geeft, zich ook in een ander opzicht verdienstelijk door de handigheid, waarmee hij een mooi punt als dit op zijn gunstigst weet te verlichten.

Nergens wordt daardoor een zoo prachtig effect teweeggebracht als in de Starchamber, een ruimte 400 voet lang en 60 hoog. De lichten worden hier alle uitgedoofd en in die volslagen duisternis laat de gids van uit een verborgen standpunt, het licht vallen op het dak der rotszaal. Door de weerkaatsende stalactieten is het dan volkomen alsof men plotseling boven de aarde ware teruggekeerd en een heldere sterrenhemel zich boven onze hoofden uitbreidde. In stille bewondering slaat ieder die zinsbegoocheling gade, die nog verhoogd wordt als de gids zoodanig schaduwen weet te laten vallen, dat het schijnt alsof zware regenwolken langs het hemelgewelf voorbijtrekken en een oogenblik het stargeflonker ver-

duisteren. Een ander frappant gezichtsbedrog is het „beeld van Martha Washington”. De wanden van den grotgang zijn hier zoodanig gevormd dat, wanneer er van achteren licht op valt, zij den schijn geven alsof zich een wit monument tegen een donkeren achtergrond afteekende.

Na een paar uur wandelens staan wij plotseling aan den oever van de onderaardsche Echo-River, waarvan het water, zooals nauwkeurige onderzoekingen hebben uitgemaakt, in verbinding staat met de Green-River. Hierin leven eenige merkwaardige diersoorten, die zich sterk aan hun zoo afwijkende levensomstandigheden hebben aangepast: een wit, blind, garnaalachtig schaaldier en een kleurlooze visch (*Amblyopsis spelaeus*), die een kraakbeenig scelet heeft en evenals de Proteus-salamander in de grot van Adelberg volkomen blind is. Waartoe zouden ook oogen of kleuren dienen in een omgeving, waar nimmer een enkele straal van het daglicht doordringt? Zelfs de zeer levendige sprinkhanen, die met hun lange antennen en hooge pooten in de grot rondspringen, missen een zintuig tot het opvangen van lichtstralen.

Na de vaart op den onderaardschen stroom in een breede ruw-houten boot wordt de lunch gebruikt, die door een negerjongen in een korf is megedragen. Vooral door de Amerikaansche dames, moe geworden door de lange wandeling over de ruwe steenen, het uitglijden op den glibberigen bodem en het telkens bukken op lage plaatsen, wordt dat oogenblik rust met blijdschap begroet. Op den terugweg worden nog verschillende interessante punten gepasseerd, maar het zou vervelend en vermoeiend worden ze alle een voor een op te noemen. Wij willen daarom alleen nog mededeelen dat aan het einde, om den weg met eenige mijlen te bekorten, een pad wordt ingeslagen, dat eerst in 1871 ontdekt

werd. Het windt en slingert zich in zoo grillige bochten en kronkelingen en de doorgang is zóó nauw, dat wij, hoewel elkander op den voet volgend, elkander toch meestentijds niet zien kunnen. Moeielijk ware voor dien klouterweg een passender naam te bedenken geweest dan die van Corkscrew. Niet minder goed gekozen is die van een andere nauwe passage, die den humoristischen titel *Fatman's misery* voert.

Zes uren achtereen vertoefden wij zoo onder de aarde, en het was geen onbehagelijk gevoel weer uit den schoot der aarde op te duiken en in het land der levenden terug te keeren. Inmiddels was de avond neergedaald en prijkte de maansikkel aan den nachtelijken sterrenhemel. Een zwoele luchtstroom waaide ons tegen en omringd door een doodsche stilte wandelden wij, vervuld van de beelden die wij in de laatste uren in ons opnamen, terug naar het gastvrije hotel, dat zich tusschen roerloos geboomte phantastisch baadde in het zilveren licht der nachtvorstin.

V.

DOOR DE PRAIRIËN.

Des avonds ten 9 uur vertrok ik met den nachttrein uit Louisville om de langste spoorreis te gaan maken, die ik ooit in één stuk aflegde: twee dagen en twee nachten achtereen. Ik reed namelijk in eens door naar Denver in Colorado en behoefde op dat lange traject slechts tweemaal, in S. Louis en in Kansas City, over te stappen. In die plaatsen zelve hield ik mij niet op, omdat ik sterk naar het Westen begon te verlangen en die beide steden wel zeer groot en belangrijk zijn, maar voor den toerist weinig bezienswaardigs opleveren. Het laatste kan ook gezegd worden van de spoorreis tot aan Kansas City, zij ging door den welvarenden staat Missouri, maar overigens valt er niet veel van te vertellen.

Niet alzo, wat betreft het tweede etmaal, als men eens de Missouri gepasseerd is en door de staten Kansas of Nebraska spoort. Maar vooraf nog een historische opmerking over dit zoo belangrijke gedeelte der Vereenigde Staten.

Met uitzondering van California, Utah, Colorado, Arizona, New Mexico en Texas, die oorspronkelijk aan Mexico

toebehoorden en in het midden dezer eeuw werden afge-
staan, behoorden nog geen eeuw geleden alle staten wes-
telijk van de Mississippi aan Frankrijk onder den alge-
meenen naam Louisiana, die nu beperkt is tot een kleinen
staat aan den mond van de Mississippi. In 1680 namelijk
werd de groote stroom met het aangrenzend prairiegebied
in bezit genomen door La Salle voor Louis XIV en
naar dezen met den naam Louisiana gedoopt. In 1803
evenwel verkocht Napoleon Bonaparte dit uitgestrekte en
rijke gebied aan de Vereenigde Staten voor de geringe
som van 23 millioen Dollars. De hoofdreden van die
stap was gelegen in de wensch om de U. S. aan zich
te verbinden, ze krachtiger te maken en zodoende een
machtigen concurrent te stellen aan het vijandige Enge-
land. Volgens Barbé-Marbois¹ toch sprak Napoleon aldus:
„Pour affranchir les peuples de la tyrannie commerciale
de l'Angleterre, il faut le contre-poiser par une puis-
sance maritime qui devienne un jour sa rivale; ce sont
les Etats-Unis. Les Anglais aspirent à disposer de toutes
les richesses du monde. Je serai utile à l'univers entier,
si je puis les empêcher de dominer l'Amérique comme
ils dominant l'Asie. Cette accession affermit pour toujours
la puissance des Etats-Unis, et je viens de donner à
l'Angleterre une rivale maritime qui tôt ou tard abais-
sera son orgueil.”

Eenigszins anders, maar toch in hoofdzaken op het-
zelfde neerkomende, luidt de lezing bij Thiers². Volgens
dezen toch zeide de eerste Consul in Maart 1803 tot een
zijner ministers: „Je ne garderai pas une possession qui
ne serait pas en sureté dans nos mains, qui me brouil-

¹ Barbé-Marbois. *Histoire de la Louisiane*. Paris 1829 pag. 282.

² Thiers. *Histoire du Consulat*. T. III. L. XVI pag. 320.

lerait peut-être avec les Américains, ou me mettrait en froideur avec eux. Je m'en servirai au contraire pour me les attacher, pour les brouiller avec les Anglais, et je créerai à ceux-ci des ennemis qui nous vengeront un jour, si nous ne réussissons pas à nous venger nous-mêmes. Mon parti est pris, je donnerai la Louisiane aux Etats Unis."

Het blijkt dus wel, dat Napoleon niet overtuigd was van het belang van bezit van koloniën en hoegenaamd niet vermoedde, welk een ontzaggelijke beteekenis eenmaal die verwaarloosde en nog zoo onbekende streken zouden verkrijgen. De U. S. evenwel schenen reeds eenigszins de gulden toekomst te bevroeden, ten minste bij het teekenen van het tractaat sprak de afgevaardigde Livingston, die met Monroe, den lateren president, en Barbé-Marbois, den gevolmachtigde van Frankrijk, de onderhandelingen voerde: „In ons geheele leven hebben wij geen schooner werk tot stand gebracht dan dit. Het traktaat, dat wij zoo even teekenden, even voordeelig voor beide contractanten, zal uitgestrekte woestenijen veranderen in bloeiende landstreken."

Dat werkelijk de aanwinst van Louisiana een onmetelijk gebied omsloot, blijkt het best uit cijfers. Het afgestane terrein besloeg een oppervlakte van 900.000 E. M²., terwijl in 1783 de geheele Unie nog slechts 820.680 E. M². groot was. Nimmermeer heeft dan ook de Unie zulk een vergrooting ondergaan, ja zelfs het gebied dat later door Mexico werd afgestaan, besloeg de mindere uitgestrektheid van 523.000 E. M².

Maar stappen wij af van verdere zuiver geographische beschouwingen. De vroegere Fransche bezitting kwamen wij binnen bij S. Louis, waar wij de Mississippi, den *vader der stroomen*, over een reusachtige spoorbrug over-

staken. Die brug wordt geroemd als een meesterstuk van ingenieurskunde; zij is het werk van Jas. B. Eads, kostte 11 millioen \$ en werd geopend op 4 Juli 1864. Bij den bouw had men ontzaglijke moeielijkheden te overwinnen: de breede rivier heeft hier een zeer ongestadige stroomsnelheid en in verband daarmee is de hoogte van het zandige waterbed zeer wisselend, terwijl ook de waterstand zeer verschillend is en er 's winters een enorme ijsstuwung plaats heeft.

De eigenlijke typische prairieën beginnen eerst een goed eind westelijk van de Mississippi. Tot aan de Rocky Mountains vormen zij een eindelooze grasvlakte, die in haar oorspronkelijk voorkomen eenige overeenkomst vertoont met onze heide tusschen Ede en Wolfhezen. Het terrein is heuvelachtig, is hier en daar doorsneden door een smalle geul, kenmerkt zich door een volslagen gemis aan wouden en is bij tijden blootgesteld aan zware wind- en sneeuwstormen (blizzards). De temperatuur is 's zomers en 's winters zeer afwisselend, maar het klimaat is gezond, de lucht zeer zuiver en het uitzicht buitengewoon helder: alles teekent zich scherp tegen den horizon af, zoowel de eenzame farmhouses als de groote, vreedzaam grazende kudden. Het gras der prairieën bestaat uit *Sesleria* (*S. dactyloides* = Buffalo gras), *Festuca* (Bunch gras) en *Bouteloua* (Musciët en Gramma gras) soorten. Nu en dan worden de landbouwers bezocht door onafzienbare zwermen sprinkhanen (*Acridium spretus*), die met den wind uit het westen van de Rocky Mountains komen aanwaaien en waartegen eigenlijk nog geen radicaal middel bekend is: veelal zocht men ze evenals in Algiers en Egypte door rook te verdrijven.

Nog een enkel woord over een paar andere dierlijke bewoners der prairieën. Minder schadelijk dan de sprink-

haan is de bekende prairiehond (*Arctomys ludovicianus*). Zooals men weet hebben deze niets met honden te maken en bestaat hun eenige overeenkomst in het korte blafachtige geluid, dat zij uitstooten en waarom zij klanknabootsend door de Indianen *wish-ton-wish* genoemd worden. De prairiehonden zijn een soort knaagdieren, gelijkende op het mormeldier en nog het best te vergelijken bij groote marmotten, ofschoon de kop betrekkelijk kleiner en het achterlijf met het korte staartje veel dikker is.

In het wild heb ik geen prairiedogs te zien gekregen, daar het nog te vroeg in het jaar was en ze in hun onderaardsche holen nog met hun winterslaap bezig waren; maar gelukkig werd mij dit gemis ruimschoots vergoed in het Lincoln-Park in Chicago, waar een geheele kolonie genoegelijk samenleefde. Met plezier kan men een half uur staan kijken naar de allerkoddigste dieren, die evenals kangoeroes bij voorkeur op hun *partes posteriores* gaan zitten, en dan uit hun guitige oogen deftig om zich heen in de wereld rondkijken, of evenals eekhoorns uit hun voorpooten smakelijk zitten te eten. Zij zijn zeer levendig en bewegelijk, en wanneer zij naar hun holen loopen, sluipen zij precies als kleine leeuwen over den grond voort.

De prairiehonden leven gezellig in troepen samen en algemeen is het geloof verbreid, dat zij hun holen deelen met een uil (*Athene hypogrea*) en de ratekslang ¹ (*Crotalus tergestinus*). Het laatstgenoemde dier komt ook veelvuldig voor in de Rocky Mountains en ontleent zijn naam aan het geluid van een hoornachtig orgaan aan

¹ Men vindt in de U. S. vier soorten van Crotalidae of klapperslangen en evenzoo vier soorten van Colubridae of Adders.

de punt van de staart, dat opgebouwd is uit over elkander schuivende ringen, wier aantal onafhankelijk is van den leeftijd der slang. Ofschoon niet zoo gevaarlijk als de Indische Cobra of brilslang (*Naja tripudians*), is toch de beet van de Rattle-snake zeer vergiftig en om de wond onschadelijk te maken, maakt men gebruik van ammonia of van het sap der *Euphorbia lata*, terwijl ook wel het jagermiddel wordt toegepast van de wond met kruit uit te branden. Is iemand door een ratelslang gebeten dan beweert men overal in het Westen, dat geen middel ertegen beter is dan zich zoo spoedig en zoo sterk mogelijk aan whisky te bedrinken, en het verhaal gaat dat als men dan dronken wordt, men gered is, maar verloren als teekenen van dronkenschap uitblijven.

Grootere bewoners der prairieën dan de genoemde zijn de prairievos (*Canis velox*), de vreesachtige, 's nachts oorverscheurend huilende prairiewolf of coyote (*Canis latrans*) en de antilope (*Antilocapra americana*). Maar de koning der prairieën was de bison of buffalo (*Bos americanus*). Helaas moeten wij zeggen *was*; want het edele dier is niet bestand geweest tegen de systematische vernietiging, waaraan het heeft blootgestaan. De bisons, die nog twintig jaren geleden in verbazende troepen tusschen de Platte- en de Arkansas River rondzwierven, zijn nu nagenoeg uitgeroeid en voor N. Amerika geworden wat de Wisent of Auros is voor Europa. Alleen in het territorium Colorado werden in het ééne jaar 1872 niet minder dan 200.000 bisons gedood en het totale aantal, dat in de prairieën gedurende de enkele slachtingsjaren 1872-74 gedood werd, bedroeg $4\frac{1}{2}$ millioen, waarvan meer dan drie millioen enkel en alleen om de huiden. De walgelijke slachting was zóó groot, dat op vele plaatsen aan de Republican River de lucht verpest was door de

rottende lijken, die de jagers op de plaats achterlieten. Hierdoor werden niet alleen millioenen ponden van het voortreffelijkste vleesch op onverantwoordelijke wijze vermorst, maar ook vele dure en bloedige oorlogen veroorzaakt met de Indianen die, beroofd van hun voornaamste levensmiddel, tot honger en vertwijfeling gebracht werden. Had men zich tevreden gesteld met de huiden van de om het voedsel gedooide exemplaren, dan zou men toch jaarlijks een buit van een half miljoen geogst en de huiden op prijs gehouden hebben. Maar nu werd de markt ermede overstroomd en brachten zij niet meer dan één Dollar per stuk op, terwijl een paar jaar geleden een natuurwetenschappelijk genootschap in New-York slechts met de grootste moeite nog een huid en een geraamte van een bison voor haar verzameling kon machtig worden.

Het is onmogelijk te spreken over bisons zonder te denken aan de eveneens bijna uitgeroeide nomaden der Amerikaansche steppen, die evenals de Arabieren en Tartaren een groot gedeelte huns levens te paard doorbrachten op hun eindelooze zwerftochten, waarbij zij zonder kaarten of compas, evenals vogels, door hun onbegrijpelijk fijn ontwikkeld instinkt den weg wisten te vinden in de onmetelijke vlakte. Wij zien ze voorthollen in toemelooze vaart, onder luide kreten een donkere massa bisons met pijl en boog vervolgend. Wij zien ze verwickeld in moorddadige gevechten met de blanke volksplanters die, gekomen van over de groote zoutzee, hun voor vreedzame doeleinden de jachtgronden zoeken te ontnemen. Hoe menig vreeselijk drama is hier afgespeeld; hoe menig voortvarend kolonist werd hier, ver van alle hulp, heimelijk overvallen en onbarmhartig gescalpeerd of aan den martelpaal gebonden. Hoe kort nog liggen die tijden

achter ons! Stemt het niet tot stille overdenking te zien, hoe die millioenen oorspronkelijke bewoners binnen nog geen eeuw tijds door oorlog en ziekte zijn verstrooid en weggevaagd om plaats te maken voor hun blanke broeders, tegen wier meerdere beschaving en ontwikkeling zij in den eeuwigen strijd om het bestaan niet bleken opgewassen? Spreken niet deze vlakten van de vergankelijkheid van al het aardsche en tegelijkertijd door haar maatlooze vergezichten van eeuwigheid en oneindigheid?

Die tijden van de heerschappij der Indianenhorden behooren tot het verleden en zijn voorgoed voorbij. Toen eenmaal de vruchtbaarheid der tot dusverre onontgonnen en eeuwenlang braak liggende prairieën bekend geworden was, trokken duizenden krachtige mannen uit het overbevolkte Europa hierheen om zich in de zuivere atmosfeer, waar men den werklust als inademde en in een omgeving, waar men zich vrij voelde van onze knellende maatschappelijke banden, met het gezonde landbouwbedrijf een goed bestaan te verzekeren. De hooge en droge lucht wekte op tot rustelooze ijver en energie, staalde de zenuwen, hield den geest frisch en vrij van de loomheid en matheid, waartegen men in andere landen zoo dikwijls te strijden heeft. Een ruim arbeidsveld stond hier open voor krachtige en gezonde naturen, die met hun handen werken wilden en juist deze waren het dan ook, die emigreerden, terwijl dat gedeelte, wat het liefst gemist zou worden als zwakken, ongezonden en zij, die op kosten van algemeene weldadigheid hun bestaan voortsleepen, in Europa achterbleef¹.

Zoo bedroeg het aantal landverhuizers naar Amerika in het tijdperk 1820—1890 15,380.000, gedurende het

¹ Zie Bijlage E.

decennium 1870—80 was het gemiddeld 280.000 per jaar en gedurende 1880—90 gemiddeld 525.000. Het maximum werd bereikt in 1882 met een cijfer van 789.000 en in 1891 kwamen er 445.000 in New-York aan.

De snelle bevolking van de westelijke staten werd natuurlijk ontzaglijk bevorderd door de uitbreiding der spoorwegen, die tegenwoordig met een aantal evenwijdige lijnen de prairieën in haar geheele breedte doorsnijden. Vóór dien tijd werd de groote vlakte tusschen de Missouri en de Rocky-Mountains doorgetrokken met groote ossenwagens evenals in Zuid-Afrika en alleen bestond er in de jaren 1860—63 een zoogenaamde Pony Express, die den postdienst waarnam en met paarden, die elke 60 E. M. ($96\frac{1}{2}$ K. M.) verwisseld werden, den afstand van S. Joseph a/d Missouri tot S. Francisco in 10 dagen aflegde. Een brief, op die wijze vervoerd, kostte toen nog de som van 5 \$.

Maar toen eenmaal de sporen werden aangelegd, en ook de eerste Pacific als een niet minder belangrijk werk dan het Suez kanaal, tot stand gekomen was, verzeen overal steden die, daar zij alle op éénzelfde terrein, in éénzelfden tijd en door éénzelfde soort menschen werden aangelegd, als druppels water op elkaar gelijken en een kleurlooze eenvormigheid vertoonen. Zij sprongen zoo snel uit den grond op, dat een stad van zes jaren reeds oud genoemd werd en dat men voor al de nieuwe plaatsen bijna namen te kort kwam. Zoodoende kregen vele denzelfden naam, zoodat het algemeen in de U. S. gebruikelijk is achter een stadsnaam bij afkorting dien van den staat, waarin zij ligt, te voegen bv. Portland Or., Chicago Ill. De namen der nieuw gevestigde steden werden toen op alle mogelijke wijzen bijeengehaald, en dat niet altijd classieke voorbeelden gekozen werden,

bewijst o. a. de stad Julesburg in Nebraska, die genoemd werd naar een paardendief Jules Burg, op de plaats waar hij vermoord werd, en die zeker nooit gedroomd had op zoo'n manier nog eens vereeuwigd te zullen worden.

Ten slotte nog een enkel woord over de oorspronkelijke bevolking van deze streken. Onder de menschen, die hier het eerst hun tenten kwamen opslaan, behoorden er velen tot het schuim der verschillende naties, die als echte gelukzoekers hierheen verdwaalden. Die *desperados* bekommerden zich al bitter weinig om een menschenleven, van wetten en politie was nog absoluut geen sprake en dagelijks hoorde men van bloedige twisten. De wanorde was onbeschrijfelijk en het aantal personen, dat een gewelddadigen, onnatuurlijken dood stierf, — of zooals men het gemoedelijk noemde „with their boots on” (met zijn laarzen aan d. i. niet in bed) — was verbazend. In het bovengenoemde Julesburg lagen in 1868 op het kerkhof 74 graven en van al die begravenen waren er slechts drie op gewone wijze gestorven. Wij behoeven ons daarover niet te verwonderen, als wij bijv. lezen van een man, die in Arizona binnen achttien maanden tijds twintig medeburgers met mes of pistool van kant maakte, en als Cronau bv. vertelt van zekeren H. B. Masterton, die als ordelievend man in het belang van de rust en de publieke veiligheid op 27jarigen leeftijd reeds 26 anderen had neergeschoten, o. a. eens binnen weinige minuten zeven schurken, die even te voren in een kroeg zijn broeder vermoord hadden.

Ook onder zulke omstandigheden verliet den Amerikaan zijn humoristische aanleg niet. Zoo las Schlagintweit ergens in een klein plaatsje het volgende opschrift: „Dit hotel is gesloten wegens een standje tusschen den hotelhouder en den kok. Wel is dat reeds met pistolen uit de wereld

geholpen, maar ongelukkig ligt de eigenaar onder den grond en zit de kok achter slot en grendel." Ook werden de grootste bandieten wel vogelvrij verklaard, maar genoten zij toch om hun brutale stoutmoedigheid een zekere populariteit. Maar de rustige burgers, die het wèl meenden en bedacht waren voor hun veiligheid, zagen in dat die toestand onhoudbaar bleef en er noodzakelijk verandering in moest komen. Bij gebrek aan een goed georganiseerde rechterlijke macht of een wel uitgerust corps detectives als dat van Pinkerton, namen zij zelve het roer in handen en zoo werden er overal *vigilance committees* 'opgericht, die korte metten maakten, proclamaties uitvaardigden tegen verdachte personen, hen waarschuwend maar liever zoo spoedig mogelijk hun biezen te pakken, en zoo in korten tijd hun woonoord wisten te zuiveren. Wie toch een misdaad beging werd onmiddellijk gevat, een kort proces-verbaal gemaakt en nog geen vier en twintig uren later of hij was opgeknoopt en hing aan den eersten besten boom of telegraafpaal te bengelen.

Dat op eigen hand ter dood veroordeelen of *lynchen*, hoewel reeds sterk verminderd, is toch in Amerika nog in 't geheel niet voor goed uit de mode; bijna dagelijks leest men nog het een of andere geval in de nieuwsbladen. Vooral op negers wordt die zelf-rechtspraak nog meermalen toegepast en vooral voor de misdaden van vrouwenaanranding en stelen van paarden. In 1882 bijv. werden er 57 menschen gelyncht tegen 101 wettelijke terechtstellingen en in 1890 126 personen, waaronder ééne vrouw en 90 negers.

Dat die gevallen van' lynchen, die gewoonlijk welverdiend zijn en beletten, dat de schuldige aan zijn straf ontsnappen kan, in de U.S. in 't geheel niet als zoo iets verschrikkelijks beschouwd worden, blijkt uit den komischen toon, waarmede zij in de couranten dikwijls verhaald

worden, alsof het de gewoonste zaak ter wereld gold. Zoo luidt een bericht aldus: „De man vond een touw en raapte het op; toevallig was aan het andere eind een paard gebonden. Anderen vonden een boom en bonden het touw aan een tak; toevallig was aan het andere eind zijn hals bevestigd.” En een andere verslaggever schrijft: „De ook in onze stad niet zeer gunstig bekend staande Mr. Jim Moore ging onlangs op reis om paarden te halen, die niet van hem waren. Hij kwam echter niet weer thuis, want plotseling was hij niet meer in staat met zijn voeten op den grond te komen. Het laatst zagen wij hem onder een telegraafpaal staan.”

Zoo is dan de voorspelling van Levingston uitgekomen en zijn eertijds woeste en verlaten streken herschapen in vruchtbare landouwen en dienstbaar gemaakt aan het meest noodzakelijke en onmisbare bedrijf in de maatschappij. Om een denkbeeld te geven van de uitbreiding, die dit in de U. S. genomen heeft, willen wij een kleine tabel invoegen:

	Getal boerderijen.	Opbrengst in bushels.
1850	1.450.000	867 millioen
1860	2.044.000	1200 „
1870	2.660.000	1400 „
1880	4.009.000	2700 „

De boerderijen, die voor meer dan 80 pct. het eigendom zijn van de landbouwers zelve, besloegen zodoende in 1880 reeds een oppervlakte, die ongeveer gelijk kwam met een vierde gedeelte van Europa en grooter was dan Duitschland, Oostenrijk, Frankrijk en Engeland te zamen. In 1890 was zij nog 27 pct. toegenomen en gestegen tot een uitgestrektheid van 204.500.000 acres (82.8 millioen bunders). In opbrengst van koren staat dan ook Amerika

aan het hoofd van alle naties en overtreft zelfs het machtige Rusland. Zijn oogst bedraagt meer dan een vierde van dien der geheele wereld en zoo is Amerika de korenschuur geworden van Europa, waarheen het in 1880 alleen aan graan en meel voor een waarde van 190 millioen \$ uitvoerde.

De opbrengst van het land bestaat voornamelijk in maïs, tarwe en haver, zooals blijkt uit de volgende cijfers, uitgedrukt in bushels.

	In 1880	In 1890
Maïs	1750 millioen	2113 millioen
Haver	407 „	752 „
Tarwe	460 „	490 „

Niet minder groot is de veeteelt in de Vereenigde Staten. Om dit aan te toonen, ook hier weder enkele cijfers.

	In 1880	In 1890
Varkens	56,750.000	51,602.000
Runderen	46,000.000	52,800.000
Schapen	45,000.000	44,336.000
Paarden	12,500.000	14,200.000
Waarde van den veestapel	1.576,000.000 \$	2.418,000.000 \$

Om van deze enorme getallen een meer aanschouwelijke voorstelling te vormen, heeft men uitgerekend dat, — indien al die dieren in vijf rijen naast elkander aan den aequator waren opgesteld, — de koppen van de voorsten, de staarten van de achtersten zouden aanraken, m. a. w. dat zij te zamen een doorlopenden gesloten gordel rondom de aarde op het breedste gedeelte zouden vormen. Andere statistici hebben becijferd, dat alleen van den staat Kansas de veestapel zoo groot is dat, — wanneer deze in een gesloten stoet van vijf stuks naast elkander naar New-York getransporteerd werd, — de voorsten daar reeds zouden zijn aangeland als de achtersten den grens van Kansas nog niet hadden overschreden.

Ook hier weer houdt Amerika zijn rijkdom niet aan Europa achter. De voornaamste stapelplaats voor vleeschverzending is Chicago (spr. Chickawgo), de „koningin van het westen”, die in 1840 nog slechts 4.500 inwoners telde en bij den grooten brand van 8 Oct. 1871 bijna geheel in de asch gelegd werd. Het aantal varkens, dat hier van 1 Maart 1889 tot 1 Maart 1890 aan de markt gebracht werd, beliep eventjes 4.473.467 en dagelijks worden er ongeveer 25 duizend slachtdieren aangevoerd. De veemarkt of *Stock-Yards* beslaan dan ook een oppervlakte van meer dan $2\frac{1}{2}$ K. M² en biedt plaats voor 25.000 runderen, 22.000 schapen en 100.000 varkens.

Hier zijn dan ook de groote slachtplaatsen, waar het geconserveerde vleesch in bussen verzonden wordt. Hoe vermoeiend het ook zijn moge en hoeveel bloed men er ook te zien krijgje, — niemand, die het volgend jaar in Chicago komt met de wereld-tentoonstelling, mag verzuimen die inrichtingen eens te gaan zien, waar alles tot zelfs het scheren der doode varkens, het vullen der darmen en het dichtspijkeren der kisten machinaal plaats heeft. De Amerikaan gaat van het denkbeeld uit, dat het dwaas zou zijn een werk te verrichten, dat sneller en even goed of beter door een machine gedaan kan worden, en nieuwe inventies vinden in Amerika veel spoediger ingang dan ergens elders, omdat zij daar bij het volk niet op de vooroordeelen stuiten, die ze elders te overwinnen hebben alvorens algemeen te worden toegepast. Jaarlijks worden in die reusachtige slachthuizen ongeveer 7 millioen varkens afgemaakt d. i. een 20.000 per dag. Alleen de firma Armour & Co verzendt jaarlijks 600.000 hammen en uit geheel Chicago worden er $2\frac{1}{2}$ millioen verzonden.

Maar genoeg statistiek: ik wilde u slechts aantonen wat uit het Louisiana van nog geen eeuw geleden geworden is. Keeren wij ten slotte nog even terug tot ons reisverhaal. Aan het einde van mijn spoorrit van 45 uren kwam ik 's avonds in Denver aan. De eerste indruk, dien ik op weg naar mijn hotel van de stad kreeg was geen al te gunstige. Wel was ik reeds voorbereid op den slechten toestand der straten, maar de werkelijkheid overtrof nog alle voorstelling. Het had in de laatste dagen veel geregend en daardoor waren de wegen, die zonder eenige bestrating zijn, in een volslagen modderpoel veranderd, die op verschillende plaatsen meerdere voeten diep was en waarin de wielen tot aan de as, de paarden — ongelukkig juist schimmels — tot aan de knieën inzakten. Hoe ware het te wenschen dat, wanneer dan al misschien straatsteenen hier moeielijk te krijgen zijn, de wegen evenals in enkele andere steden van Amerika, als Toronto en Quebec, met afgezaagde rechtopstaande boomstammen bestraat werden.

Maar dezen primitieven staat der wegen uitgenomen is Denver zeer merkwaardig, evenals andere steden van het Westen een eigenaardig mengelmoes van ruwheid en beschaving. In bloei en snelle opkomst overtreft zij na Chicago alle steden van het westen, en waar in 1859 de eerste hutten midden in de prairie, dicht bij den voet der bergen aan den westelijken zoom der groote vlakte, werden neergezet, — daar verrijst nu, dertig jaren later, de grootste en voornaamste stad tusschen Chicago en San Francisco, voorzien van cable-cars en electriche trams, groote moderne winkels en torenhooge huizen met elevators, vijftien bankgebouwen en veertig hotels.

VI.

DE INDIANEN VAN HET WESTEN.

Nu ik persoonlijk in Nevada, de Yosemite Valley, Tacoma en Dakota met Indianen heb kennis gemaakt, is mijn overtuiging versterkt, dat zij geen autochthonen zijn, maar dat de oorspronkelijke bewoners der Nieuwe Wereld — hetzij over de Beringstraat, hetzij langs de eilanden der Stille Zuidzee — uit Azie gekomen zijn en Amerika bevolkt hebben. Reeds vroeger was ik dat gevoelen toegedaan o. a. als warm voorstander van de eenheid d. i. van den monophyletischen oorsprong van het menschelijk geslacht, terwijl er nog steeds geen betere algemeene bakermat is aangegeven dan het werelddeel Azie. Hoe belangrijk dat wetenschappelijk vraagstuk nu ook zijn moge, het is hier niet de plaats daarover nader onze denkbeelden te ontvouwen. Alleen willen wij nog één getuige aanhalen voor de genoemde hypothese in den persoon van Dabry de Thiersant, die in een geleerd werk *De l'origine des Indiens du nouveau monde et de leur civilisation* zich aldus uitlaat: „Nous allons démontrer maintenant que la race américaine, loin de différer des autres races par les caractères physiologiques, comme le

prétend l'école autochtone, ne presente anatomiquement aucuns caractères déterminatifs spéciaux, tandis que l'on retrouve chez tous ces peuples les caractères inhérents à la race jaune, mélangés chez quelques-uns avec ceux de la race blanche."

Dit ééne voorbeeld moge voldoende zijn om ons standpunt duidelijk te maken. Wij kunnen die woorden volkomen onderschrijven. De anthropologische kenmerken, waarmede de Indianen met de Mongolen overeenkomen, vallen spoedig in het oog: schedelvorm, groot hoofd, uitstekende jukbeenderen, korte ronde kin, groote ooren, laag voorhoofd, kleine oogen, tanige gelaatskleur, lang donker sluik hoofdhaar met ronde doorsnede, geringe haargroei in het gezicht, magere lichaamsbouw, korte ledematen en kleine handen. De gelaatstrekken hebben gewoonlijk weinig uitdrukking en spreken niet van energie of intelligentie; de blik is lusteloos en koel en vele der baardelooze gezichten vertoonen een groote gelijkenis met vrouwen. Om zich hiervan te overtuigen zie men bijv. slechts de collectie photographieën, die op last van Prins Roland Bonaparte in de Jardin d'Acclimatition te Parijs van den stam der Omahas gemaakt werden.

De Indiaan heeft anders een krachtig gestel, is zelden ziek en zeer levenstaai; zóó zelfs, dat Irving Dodge, die dertig jaren lang in het Westen in militairen dienst was, van hem zegt: „Hij verdraagt zooveel lood als een buffel en om hem neer te schieten moet de kogel hem in hart, hersenen of ruggegraat treffen." Ook overigens heeft hij een buitengemeenen Ausdauer en de staaltjes, die daarvan verhaald worden klinken bijna ongelooflijk. Bij den medicijndans dansen sommige krijgsmannen zonder een oogenblik op te houden en zonder eenig voedsel te nemen, drie dagen en drie nachten achtereen

in één stuk door en bij den stam der Cheyennes bijv. moest de volwassen knaap bij zijn verheffing tot krijgsman proeven van pijnverdragen afleggen als deze, dat het lichaam werd opgehangen aan zijn eigen rug- of borstspieren, waar een band onderdoor gestoken was.

Het karakter der Indianen is niet zeer aantrekkelijk. Diefstal, plundering en roof zijn voor hem geen ondeugden en in 't algemeen is zijn zedelijk gevoel uiterst weinig ontwikkeld. Alle fijnere moreele aandoeeningen als edelmoedigheid en medelijden zijn hem vreemd en zelfs tegenover zijn paard, waaraan hij toch zoo oneindig veel verplicht is, toont hij niet de geringste dankbaarheid. In vele opzichten staat hij niet veel hooger dan het dier en kan hij slechts door vrees in zijn verderfelijke instinkten in bedwang gehouden worden.

Buitengewoon ontwikkeld is de bloeddorst en de wreedheid der Indianen tegenover hun vijanden en gevangenen, die zij zonder een greintje medelijden de afgrijselijkste martelingen doen ondergaan, waaraan ook de vrouwen, die niet minder hardvochtig en ongevoelig zijn dan de mannen, met innig genoegen deelnemen. De reeds boven genoemde Irving Dodge, die zoo lange jaren in de gelegenheid was uit eigen aanschouwing de Indianen in hun zeden en gewoonten te leeren kennen, zeide: „Zijn anatomische bekendheid met de gevoeligste deelen van het menschelijk lichaam is wonderbaarlijk en zijn schatting van de hoeveelheid slagen, sneden en brandwonden, die het menschelijk lichaam verdragen kan zonder dat het leven wordt uitgebluscht, is verrassend juist en nauwkeurig.”

Wanneer men de gruwelen leest, die de blanken en niet het minst hun vrouwen en dochters van de Indianen hebben te verduren gehad en waaronder er zijn, die

hier niet zouden verteld kunnen worden, dan wordt het begrijpelijk, dat de blanke settler liever nog zijn vrouw en kinderen zelf doodde dan ze in de handen van zulke beulen te laten vallen, en dat met het oog op die mogelijkheid de trapper altijd zijn laatste schot voor zich zelve bewaarde. Maar tevens kan men dan begrijpen, dat de blanke mannen in het Westen een onverzoenlijken krijg tegen de Indianen aangingen en zwoeren niet te rusten, vóórdat het geheele ras was uitgeroeid. In Idaho werd indertijd voor de scalp van iederen bok (d. i. mann. Indiaan) honderd, van iedere vrouw vijftig en van ieder kind onder de tien jaren 25 dollars als prijs uitgelooft — evenals voor tijgers en slangen in Eng. Indië — en zeer populair is in het Westen het spreekwoord: „Een Indiaan is goed in één geval, namelijk als hij dood is.”

Zoo werd de Indiaan van jongs af aan in haat tegen de blanken opgevoed, en later in zijn gevechten wist hij maar al te wel dat het hier een strijd op leven en dood gold, waarbij geen pardon gegeven werd, een strijd waarbij van het sparen van een menschenleven geen sprake was, en die slechts met den dood van een van beiden kon eindigen.

Bij die gevechten betoonen zich de Indianen volmaakte ruiters, een soort Centauren, die als saamgegroeid zijn met hun paard. Ook de vrouwen zijn zeer bedreven in de rijkunst, en wedrennen, waarbij proeven van de grootste vaardigheid worden afgelegd, zijn bij de stammen zeer geliefd. Ofschoon ook uitstekende zwemmers en enorme voetgangers op den langen weg, schijnen toch de Indianen der Prairieën eerst goed te leven, als zij een paard onder zich voelen. Zij stijgen daarbij niet zooals wij van de linker- maar van de rechterzijde op, zitten op een houten zadel, dragen geen sporen en hebben zeer

korte stijgbeugels. Nooit steekt hun voet in schoenen, want hoewel zij alle mogelijke afgedankte kleedingstukken der blanken aantrekken, van schoenen hebben zij onoverwinnelijken afkeer en daarom houden zij zich aan hun aartsvaderlijke, warme leeren slopkousachtige mocassins.

Evenals de Chinees is de Indiaan verslaafd aan het spel; het is hem een hartstocht, waaraan hij alles ten offer brengt, hij speelt om al zijn bezittingen: paarden, wapens en vrouwen in kluis. Ook is hij verslaafd aan den drank, dien hij van den blanke leerde kennen gelijk deze omgekeerd van hem het rooken leerde. Wel is waar werd reeds bij een congresacte van 9 Juli 1832 de verkoop van sterken drank aan de Indianen verboden, maar die wettelijke bepaling hielp niet veel, want aangelokt door de rijke winsten, die de ruilhandel aanbod, zagen de blankgezichten, met welke de Indianen in aanraking kwamen, er geen gewetensbezwaar in hun het verboden genot te verschaffen.

De Indiaan leeft slechts voor jacht en oorlog; voor arbeid acht hij zich met zeker aristocratisch gevoel veel te hoog. Daarvoor is de vrouw goed, die als een lastdier beschouwd wordt en alle huiswerk moet verrichten. Bij weinig volkeren is de behandeling der vrouw zoo ellendig als bij de Indianen. Het leven der *squaws* is een aaneenschakeling van jammeren; zij worden beschouwd als wezens van veel minderen rang, die absoluut niets hebben in te brengen en alleen goed zijn voor slavenwerk en voor het bevredigen van geslachtsdriften. Haar lijk wordt nauwelijks begraven en niemand bekommert zich om haar dood.

Terwijl bij de mannen van geslachtsmoraal in 't geheel geen sprake is en zij evenals beesten eenvoudig hun

dierlijke lusten volgen, is de zedelijkheid der vrouw bij de onderscheiden stammen zeer verschillend en staan vooral de vrouwen van den stam der Cheyennes als bijzonder kuisch aangeschreven. Meestal zijn zij vóór het huwelijk kuischer dan daarna, omdat zij dan meer waard zijn en meer kansen hebben op een echtgenoot; maar gewoonlijk ontbreekt alle schaamtegevoel en wordt op overspel niet gelet. Het huwelijk heeft plaats, zoodra de vrouw physisch daartoe in de termen valt, en zij wordt dan van den vader gekocht voor een zeker aantal paarden, terwijl haar naam niet verandert. De vrouwen zijn niet zeer vruchtbaar, maar de baring geschiedt gemakkelijk en zonder dat iemand er acht op slaat of er eenige omslag voor gemaakt wordt. De dochters worden genoemd naar de moeder en de zoons krijgen eerst laat, bij het intreden der manbaarheid, een eigen naam.

Evenals de meeste onbeschaafde volkeren zijn de Indianen zeer bijgeloovig en hechten zij aan allerlei mysterieuse voortekenen. Zij gelooven aan een booze en een goede godheid, die een eeuwigdurenden strijd met elkander voeren. De tijdelijke uitslag van dien strijd bepaalt het aardsche geluk van den Indiaan; al het goede is van de eene, al het kwade van de andere godheid afkomstig; hij zelf is geheel passief afhankelijk en bezit zelf geen zedelijke verantwoordelijkheid. De macht en invloed dier goden strekt zich evenwel niet uit tot het leven hiernamaals; dan komen alle Indianen in een hemelsch paradijs d. i. in de „gelukkige jachtgronden”. Dit is geen belooning voor hun leven op aarde en evenmin kennen zij een hellestraf voor aardsche zonden.

Zooals gezegd wijt de Indiaan al zijn pijnen, rampen en tegenspoed aan de booze godheid en zoo ook de

ziekten, die zijn stam teisteren. Toen de gele koorts, pokken en cholera, die zij van de blanken overnamen, onder hen optraden en een groote slachting aanrichtten, maakte zich een ware paniek van hen meester.

De Indiaan gelooft, dat ook de ziel van de voorwerpen, die aan den doode toebehoorden en die om zijn graf gehangen worden, met hem mede naar de andere wereld verhuist. Aan de begrafenis wordt daarom groote zorg besteed: de gestorven krijger wordt in volle wapenrusting neergelegd en zijn lievelingspaard wordt doodgeschoten. In het leven hiernamaals verschijnt hij in denzelfden ouderdom als waarop hij stierf, en verder blijft hij ook op dien leeftijd staan. Hierin is voor een groot deel de doodsverachting te zoeken, waarmede hij als man in de kracht des levens ten strijde trekt, en het is minder zedelijke moed dan wel opgewondenheid, strijd lust en rassenhaat die hem daarbij aanvuren.

Voor drie wijzen van sterven is hij evenwel bijzonder bevreesd. In de eerste plaats om in het donker gedood te worden, omdat hij meent dan steeds in duisternis gehuld te zullen blijven voortleven. Het zal begrijpelijk zijn, dat in dit bijgeloof voor de blanken een belangrijke beschutting lag tegen nachtelijke overvallen. In de tweede plaats is hij zeer bang om opgehangen of geworgd te worden want hij gelooft, dat de ziel door den mond uit het lichaam vaart en dus, als zij dien uitweg niet nemen kan, in het lijk blijft opgesloten.

Eindelijk kent de Indiaan niets verschrikkelijkers dan gescalpeerd te worden. Voor den gescalpeerde toch bestaat geen onsterfelijkheid en zijn lijk is niet eens meer het begraven waard. Daarom zijn de Indianen zoo belust op de scalpen hunner vijanden en zoo ijverig in het redden van die hunner gesneuvelde stamgenooten. Ook

hierin lag een groot voordeel voor de blanken, daar beide zaken in de gevechten veel oponthoud gaven, evenals de Turken door hun begeerte om den gevallen vijanden het hoofd af te hakken, den grooten slag in Egypte tegen Napoleon verloren. Het scalpeeren is niet absoluut doodelijk; er zijn verscheidene gevallen bekend van personen, die de gruwelijke operatie doorstonden en in het leven bleven. Overigens strekt zich de liefhebberij der Indianen voor met haar begroeide huid niet alleen uit tot den schedel, maar ook tot andere plaatsen van het lichaam.

Voegen wij hier ten slotte nog bij, dat de Indianen de verplichting op zich voelen rusten, den geest van een verslagen stamgenoot door een bloedige wraak te verzoenen. Hieruit vloeide natuurlijk evenals bij de Arabieren een langdurige verbitterde strijd op leven en dood voort tusschen verschillende stammen, zooals tusschen de Sioux en de Pawnees, die den blanken bij hun verdelgingskrijg goed te stade kwam.

Nog één belangrijk punt blijft ons ter bespreking over namelijk de houding, die de Unie tegenover de Indianen heeft aangenomen. Aan het Departement van Binnenlandsche zaken is als onderafdeeling een Indianen-Bureau verbonden, dat door middel van Agenten den verschillende stammen geld, kleeding en levensmiddelen overbrengt, waarvoor jaarlijks een post van ongeveer zes millioen Dollars op de begrooting wordt uitgetrokken. Het baantje van Indianenagent schijnt lang niet onvoordeelig te zijn en door onderhandschen privaathandel in sterken drank en wapenen vele emolumenten met zich te brengen; zelfs wordt het niet onwaarschijnlijk geacht, dat dit de Indianen dikwijls tegen welverdiende straffen geprotegeerd heeft.

Verder zijn hun verschillende Territoriën als woonplaats aangewezen. De grootste en belangrijkste daarvan is de Indian Territory of Oklohama d.i. „woonplaats van den rooden man.” Het is als het ware de N. O. hoek van Texas bezuiden den staat Kansas en bijna zoo groot als deze. De Noord-, Oost- en Westgrens worden op de wijze van de staten van het Westen begrensd door kunstmatig getrokken rechte lijnen; alleen de zuidgrens wordt gevormd door de Red River. De voornaamste rivieren, die er van het W. naar het O. doorheen loopen, zijn de Arkansas en de Canadian River en van het N. naar het Z. loopen er tegenwoordig een paar spoorlijnen van den Missouri Pac. en van de Atch. Top. & Santa Fé R. R. dwars doorheen.

In dit gebied, dat natuurlijk bezet is met een aantal forten om de krijgslustige bewoners in bedwang te houden, wonen van de 80.000 Indianen, die hier huizen, de meest wilde en onafhankelijke stammen der Comanchen en Apachen in het Zuid-westelijk gedeelte. De meest beschaafde met het grootste aantal scholen behooren tot den stam der Cherokees met hun hoofdstad Talequah in het Noordoosten. Onder hen vindt men de meeste halfbloeden (squaw-men), voortgesproten uit de vermenging met blanken, en verder wonen in de Territory b.v. in de stad Caddo ook vele bastaarden van Indianen en negers (zambo's en chino's).

Het is een bekend feit, hoe herhaaldelijk de Indianenstammen binnen de U. S. tegen de regeering in opstand gekomen zijn, oneindig meer dan die op Engelsch grondgebied. Zeker is voor een groot deel de oorzaak van dat verschijnsel te zoeken in den verschillenden aard der stammen; maar daarnevens moet het ook wel degelijk geweten worden aan omstandigheden buiten hen om.

Meermalen is de Amerikaansche regeering hare met de Indianen gesloten verdragen niet nagekomen; dikwijls zijn deze blootgesteld geweest aan bedrog der Indianen-agenten en veelal zijn hunne Reservations binnengedrongen door de blanken, wanneer er goud of zilver gevonden was, terwijl, als omgekeerd de Indiaan buiten zijn territorium kwam, ieder het recht had hem ongestraft neer te schieten.

Niet minder nadeelig werkte het tweeledig stelsel van optreden tegenover de Indianen: het hinken op twee gedachten, waarvan ook wij in Atjeh de wrange vruchten plukten. Weinig is het door het gouvernement gevolgde systeem door deskundigen geroemd. Met hoe goede bedoelingen misschien ook in het leven geroepen, de vredelievende agentschappen, die de Indianen telkens in bescherming namen tegen de militairen, waarvoor zij eigenlijk alleen ontzag hadden, deden groote afbreuk aan het prestige der gewapende macht — in plaats van deze laatste tegelijkertijd de burgerlijke macht in handen te geven. Als militair weet Dodge zijn verontwaardiging over die oneervolle positie niet genoeg lucht te geven en hij vergelijkt de Indianen bij eigenzinnige kinderen, die geregeerd worden door een krachtigen vader, maar die onder de pantoffel staat van een toegefelijke moeder.

Met dat al toonen zich de Indianen volkomen onwillig de beschaving der blanken over te nemen. Zij believe niet te gaan wonen in de voor hen gebouwde huizen en dragen gewoonlijk niet de hun van regeeringswege geleverde kleedingstukken. Voor den stam der Shoshones liet het gouvernement in hun reservation 300 acres rooien, maar zij lieten ze ongebruikt liggen, en van de Ute Indianen bezochten slechts zes leerlingen de school en waren in 1877 nog slechts 22 van de 12 miljoen acres

hunner reservation in Colorado bebouwd. De Indiaan acht zich te hoog voor arbeid, hij beschouwt dien als een vernedering en bij vele stammen heerscht zulk een ingekankerde verachting voor regelmatig werken, dat een stamgenoot, die er toe overgaat, voor een vrouw wordt uitgescholden.

Zoo zijn de Indianen ten doode opgeschreven. In 1870 werd hun aantal nog geschat op 228.000, maar men kan aannemen dat dit getal jaarlijks met een vierduizend vermindert. De Indianen willen hun nomadenleven niet laten varen, maar gaan liever langzamerhand te gronde als een fatum, hun opgelegd door den Grooten Geest. Hun uitroeiing door de voortdringende blanken is een rassenstrijd om het bestaan, een strijd onwrikbaar en onvermijdelijk als een ijzeren natuurwet, waartegen philanthropische bespiegelingen niets vermogen.

VII.

IN DE ROCKY MOUNTAINS VAN COLORADO.

Colorado is zeker een van de interessantste staten van Noord-Amerika. Het werd tot staat verheven op 1 Juli 1876 bij gelegenheid van het honderdjarig bestaan der republiek en verkreeg naar aanleiding daarvan den bijnaam „Centennial State”. De naam Colorado zelve stamt af van den Spaanschen kapitein Vasquez de Coronado, die in 1541 tot deze streken het eerste doordrong. De Spanjaarden vestigden er zich evenwel niet en het moest nog drie eeuwen duren, voor het land als het ware ten tweeden male ontdekt werd. In 1806 kwam hier Major Pike, in 1820 Colonel Long en in 1842 General Fremont. Maar eerst toen het gerucht zich verspreidde, dat er goud gevonden was, begon de staat eenige beteekenis te krijgen, vooral nadat de eerste Pacific-spoorweg voleindigd was. Toen echter ook nam het rijke land zoo snel in bloei en populatie toe, dat het, terwijl er in 1870 nog geen mijl spoor in te vinden was, in 1886 reeds 2857 E. M. rijk was.

De staat Colorado ligt tusschen 37° en 41° N. B. en 25° en 32° W. L. v. Washington en is daarmede een zuivere

vierhoek met een breedte van 275 en een lengte van 380 E. M. d. i. een oppervlakte van 4917 G. M². of meer dan achtmaal die van Nederland. Twee derden zijn bedekt door het Rotsgebergte, dat den staat in zijn geheele lengte van het N. naar het Z. doorsnijdt en hem niet ten onrechte den naam van „Amerikaansch Zwitserland” gegeven heeft. Hoe hoog de bergen hier zijn, blijkt wel uit het station Shermann aan de Union Pacific, dat met zijn hoogte van 8235 voet (2512 M.) het station Summit in de Sierra Nevada (2146 M.) met 1200 en het hoogste punt van de Northern Pacific (1696 M.) met 2665 voet overtreft en niet minder dan dubbel zoo hoog ligt als het hoogste punt van den Gotthardbahn. Colorado is dan ook de hoogst gelegene van alle Amerikaansche staten en reeds de voet zijner bergen verheft zich 5000 voet boven de zee. Vandaar zijn heerlijke, zuivere bergklimaat en de buitengewone helderheid van den dampkring. Deze is zoo groot, dat bijv. Maj. Pike in zijn reisbericht verhaalt, dat hij op het oogenblik dat de Rocky Mountains in het gezicht kwamen, vermoedde vier dagen noodig te hebben om ze te bereiken, maar per slot van rekening in plaats daarvan twaalf dagen noodig had.

In een dergelijk bergland zijn mijnen niet ver te zoeken en alleen reeds de namen van vele steden als Leadville, Silverplume, Golden City herinneren er aan, dat wij hier in een echte mijnstreek zijn. Ik was dan ook reeds lang begeerig eens een van die vele mijnwerken te gaan zien, en toen mij dan ook daartoe welwillend in Denver een introductieschrijven bezorgd was, rukte ik mij eindelijk los van de banden, waarmede de vele Hollanders, die ik in de hoofdstad had leeren kennen, mij op zoo aangename wijze zoo lang aan Denver gebonden hadden.

Mijn eerste doel dan was Georgetown, waarbij ik meteen gelegenheid zou hebben met de prachtige Clear Creek kennis te maken. Een zijlijntje van de Union Pacific voert er heen. Kort na Golden City zijn wij reeds de Foot-hills gepasseerd en reeds midden in een typische bergnatuur. Onder een sterke helling en met slechts weinige korte tunnels klimt de trein over een smal spoor (narrow-gauge) regelrecht naar boven langs den snelvlietenden stroom, terwijl voor een voet- of rijweg geen plaats meer overgebleven is. De omringende rotsen zijn grauw, verbrokkeld en tamelijk kaal; zij maken een woesten, verlaten indruk, die aangenaam wordt afgewisseld door een paar vriendelijke stadjes als Idaho Springs, die de spoor op zijn weg passeert.

's Avonds in Georgetown aangekomen, nam ik mijn intrek in het Hotel de Paris, dat mij in Denver was aanbevolen. De hotelhouder M. Dupuy was een Franschman van geboorte en had zijn hotel zelf opgebouwd en geheel naar eigen inzichten ingericht. Hij was hierop niet weinig trotsch en voerde mij met een niet geringe mate van zelfgevoel het geheele huis rond om alles eens goed in oogenschouw te nemen. Het meest trof mij zijn welvoorzene bibliotheek, waarin verschillende beroemde schrijvers en werken over allerlei vakken en wetenschappen te vinden waren. Wie zou zoo iets in het hartje van de Rocky Mountains verwacht hebben? Daaraan kon men al dadelijk zien, dat men niet met een geboren Amerikaan te doen had en uit een langdurig gesprek, waartoe hij, blijde weer eens zijn moedertaal te kunnen spreken, gemakkelijk was te vinden, bleek, dat hij voor iemand van zijn werkring en woonplaats bijzonder belezen was en zich tot een filosoof op eigen hand gevormd had. Zijn ideeën, die eenigszins socialistisch getint waren, getuigden

van een gezond oordeel, een goeden blik in sociale toestanden en een helder inzicht in het karakter der verschillende nationaliteiten.

Zoo zaten wij tot 's avonds laat bijeen om het haardvuur te zamen met een ingenieur, die toevallig juist den volgenden dag als expert in een proces naar dezelfde mijn moest, die ik ging bezoeken. Toen ik daar aankwam, ontving de heer Forster mij dadelijk zeer vriendelijk en noodigde mij uit deel te nemen aan de gereedstaande lunch. Het was zeer eigenaardig daar in een eenvoudige houten loods samen te eten met de mijningenieurs, wier tijd te bezet was om hun werkplunje voor die gelegenheid uit te trekken. Zij waren daardoor in hun uiterlijk niet te onderkennen van gewoone mijnwerkers, en te midden van die bestofte en beslikte mannen in hun ruwe werkpakken voelde ik mij als een net aangekleed jongetje, dat uit visite is. Maar toen ik na afloop ook in de mijn ging, stak ik mij evenzoo in een oud mijnwerkerspakje en kreeg een paar hooge waterlaarzen aan. Die voorzorgsmaatregelen bleken niet overbodig, want op onze onderaardsche wandeling moesten wij telkens langs de glibberig beslikte wanden der nauwe gangen strijken, over den grond kruipen of tot over de enkels door vuil water waden. Overal was het door doorziepelend vocht ontzettend glad en voortdurend moesten wij oppassen bij de schaarsche verlichting van een paar vetkaarsen, waarvan wij ieder er een in de hand droegen, niet in een donker nauwelijks zichtbaar gat te vallen. Telkens passeerden wij de monden van nauwe schachten, waardoor groote massa's ertshoudende gesteenten naar beneden geworpen werden, zoodat ook hier voortdurend de grootste oplettendheid vereischt werd om er heelshuids af te komen. Het was lang geen gemakkelijk tochtje en heel wat anders

dan in Europeesche mijnen als de Salzbergwerke bij Salzburg, waar veel reizigers komen en die als het ware voor de bezoekers pasklaar gemaakt zijn. Een paar honderd voet daalden wij in een put neer door middel van een ruw ijzeren bak, die juist in den koker paste en op wier rand wij met ons vieren staan gingen, en later stegen wij een paar maal langs een loodrechte versleten houten ladder, op wier treden de voet nauwelijks een steunpunt vond, terwijl slechts één hand beschikbaar bleef en het bijna onvermijdelijk was telkens onzacht zijn hoofd te stooten.

Zie, het is zeer gemakkelijk van een zilveren lepel te eten of een gouden ring te dragen; maar wie in een vlak land als het onze heeft een goede voorstelling van de wijze, waarop eerst die grondstoffen uit het hart der aarde moeten worden voor den dag gebracht? Juist dit is het buitengewoon leerzame van reizen, dat men van dergelijke dingen eenig begrip krijgt en leert inzien, hoe de verschillende landen ieder hun aandeel tot den reuzenbouw der moderne maatschappij bijdragen.

Wanneer men dan ziet onder welke omstandigheden de mijnwerkers arbeiden en het grootste deel huns levens doorbrengen, dan komt men tot het besluit, dat de hier betaalde 3 \$ voor 9 uur arbeid daags niet te hoog loon is. Toch schijnt het dat personen als wij, die zoo geheel buiten een dergelijken werkring staan, dezen allicht te eenzijdig beoordeelen. Het is aardig te hooren, hoe optimistisch vele mijnwerkers over hun beroep spreken en het boven anderen arbeid boven de aarde prijzen op grond, dat zij nimmer last hebben van groote hitte of koude, fellen zonneschijn, regen, wind of insecten. Dit neemt niet weg, dat — ware ik burger van een socialistischen staat en had ik zitting in het regeeringslichaam, ik waarschijnlijk zou voorstellen ieder, die bijv. twintig

jaren in een mijn gewerkt had, in staat te stellen, voor de rest van zijn leven op een aangenaamer en meer natuurlijke wijze in zijn onderhoud te voorzien.

Den volgenden dag wandelde ik het dal verder op naar Graymont met het plan van dit eindstation per spoor terug te keeren. Ter plaatse aangekomen, deed ik evenwel de minder aangename ervaring op, dat er van het rijden van een trein geen sprake was en dat mij aan het hoofdbureau voor plaatsbiljetten, het ticket-office midden in Denver, eenvoudig een biljet verkocht was voor een lijn, die nog niet reed. Maar op dergelijke verrassingen moet de toerist in de Far-West voorbereid zijn. Er bleef mij niet anders over, dan nog eens de vier mijlen naar het naaste station terug te loopen en wel, wilde ik daar den trein niet missen langs den kortsten weg d. i. over de spoorlijn. Ik kan anders niet zeggen, dat dit zeer liefelijk was: de houten balken lagen te dicht bijeen voor stappen van normale grootte en te ver om er telkens een over te slaan; en ik raad dan ook ieder, die het nog nooit bij de hand gehad heeft, er maar niet de proef van te nemen.

Van mijn driedaagsch uitstapje in Denver teruggekeerd en na een dergelijk, maar korter uitstapje naar de Boulder Canon, kwam Manitou aan de beurt. Manitou is een Indiaansche naam en beteekent „Groote Geest”. Het is het beroemdste en meest bezochte plaatsje in de bergen van Colorado en een der aardigste stadjes, die ik in heel Amerika ontmoet heb. Het vergelijkt zich fier met Spa om zijn vele ijzer-, soda- en zwavelbronnen; maar gelukkig overtreft het die modebadplaats oneindig ver in schoone ligging en gezellige hotels.

Bizonder talrijk zijn de uitstapjes, die men in den onmiddellijken omtrek van Manitou kan maken. In de nabijheid ligt de Ute Pass, waar men plotseling midden in de grootsche scenery van een Alpenstrasse verplaatst is. Dicht daarbij zijn de Grand Caverns en de Cave of the Wind: een paar kleine, maar bijzonder fraaie stalactiet-grotten. Niet minder schoon is de Williams Canon met zijn grillig verbrokkelde en verweerde kalksteenwanden, vooral het diepste gedeelte, waar het dal eindigt in een breed dalbekken, afgesloten door een paar enorme witte rotsnaalden, die als tweelingbroeders naast elkander hoog ten hemel rijzen. Daar ik in het vervolg nog dikwijls van Canons zal spreken, zoo zij hier eens voor al opgemerkt dat *Canon* (spr. kenjun) een Spaansch woord is, dat „keel” of „nauwe doorgang” beteekent en in het westen van Amerika algemeen gebruikt wordt voor wat men in de Alpen „Schlucht” noemt.

Zuidelijk van Manitou ligt de Cheyenne Canon, die in grootschheid al het voorgaande nog overtreft. Welke naam ware passender dan die van „Pillars of Hercules”, gegeven aan de beide rotsreuzen, die als wachters aan den ingang staan. In die machtige gevaarten ligt werkelijk iets bovenmenschelijks, iets als van godenhand afkomstigs, en een beklemd gevoel bevangt ons bij hunnen aanblik. Het ware heiligschennis iets zoo verhevens als dit te willen beschrijven; laat mij alleen een vergelijking wagen. Denk u den waterval van Allerheiligen met zijn omgeving tienmaal langer, twintig maal hooger en honderdmaal woester — en ge hebt de Cheyenne Canon.

Welk een geheel ander beeld krijgen wij, als wij 's anderen daags een rit maken door de Garden of the Gods en door Monument Park. Zonder platen kan men zich onmogelijk een voorstelling maken van die zandsteen-

en kalkformaties met hare helwitte wanden en scherpe schaduwen. Als een speeldoos voor kinderen of een arke Noachs staan allerlei plant- en diervormen, huizen en torens, naalden en blokken als in aarde, door de zon gebleekt, afgegoten. Ge begrijpt, hoe phantastisch het is daar te paard tusschen door te rijden. In Monument Park zijn het weer een aantal zandhoopen, die ieder als een zuil een plat rotsblok dragen, waardoor zij op enorme paddestoelen lijken. Die zonderlinge vorm moet aldus verklaard worden, dat het zand rondom de steenen is weggewaaid of weggespoeld; maar het gedeelte, dat er zich juist onder bevond, door de steenen als door een dak beschermd en aan de verwoestende invloeden onttrokken werd.

Gelijk gezegd, maakt men dezen toer te paard; de meeste tochten in deze streken zijn te lang om te voet af te leggen. De paarden hier zijn klein maar taai en, gewoon aan het vrije rondrennen in de onafzienbare vlakke, zeer geschikt voor verre afstanden. Evenals den menschen wordt ook hun hier veel meer vrijheid gelaten dan bij ons: sporen en karwats worden niet gebruikt en evenmin de hinderlijke oogkleppen. Ook de monteering verschilt van de onze. De Mexicaansche zadels zijn van voren voorzien van een hoogen zadelknop en de stijgbeugels zien er uit als het voorste gedeelte van een slof, zeer gemakkelijk voor den voet. In het algemeen zit de ruiter hier veel losser en ongedwongener te paard dan wij volgens onze Duitsche school, hetgeen wel samen zal hangen met de uren lange wegen, die hij moet afleggen.

Niet alléén in dit opzicht is het reizen in de Rocky Mountains volkomen verschillend van dat in de Alpen. Van een eenigszins volledige voetreis is moeilijk sprake; ware zij al mogelijk, dan zou zij toch jaren vereischen

en daarenboven niet de moeite loonen, want over eenzelfde oppervlakte is de scenery hier veel eentoniger en minder afwisselend dan in de Alpen en natuurschilderaars als J. Fennimore Cooper stellen haar dan ook in het algemeen achter bij de Europeesche. De meeste toeristen in het Westen zien de landstreek van uit den trein, en hier in Colorado kan men, dank zij het groote aantal sporen die den staat in alle richtingen doorkruisen, werkelijk op die manier veel meer te zien krijgen, dan men zoo oogenschijnlijk wel zou denken.

Wie daarmede evenwel niet tevreden is, zal toch voorloopig onmogelijk zijn Zwitsersche reismethode naar hier kunnen overbrengen. Hier heeft men geen reisgidsen à la Baedeker met nauwkeurige speciaalkaarten, noch levende gidsen met getuigschriften, of handwijzers die den weg aanduiden. Goed onderhouden voetpaden van een wel georganiseerde alpenclub ontbreken ten eenenmale en alpenstokken of gletscherbijlen zijn hier niet te krijgen. De gastvrije berg-hotels van Tyrol of de vriendelijke Sennhütten van Zwitserland zal men tevergeefs zoeken en de poëtische omgeving, die juist in de Alpen het reizen zoo aantrekkelijk maakt, mist men hier volkomen. Geen aardige kellerinnen reiken u de schuimende bierkan na welvolbrachte bergbestijging; geen waldhoorns doen hun diepe tonen weerkaatsen; geen bergkudden keeren 's avonds onder het liefelijk geluid harer klokjes naar de stallen huiswaarts; geen jagers brengen hun liefste een judlende serenade of tokkelen op den cither een weemoedigen minnezang.

Niets van dat alles, — zelfs geen groet van de schaarsche voorbijgangers. Uren lang zal men voortwandelen zonder één enkel medemensch tegen te komen, zonder één enkele menschelijke woning te bespeuren. In zulk een eenzaamheid

ware het niet overbodig welgewapend te zijn, maar toch had ik zelf mijn revolver in New-York achtergelaten en doolde ik hier, evenals vroeger in het Albaansch gebergte, rond zonder andere verdedigingsmiddelen dan een stevigen stok en een zakmes. Zoo liep ik ten minste geen kans om, noodeloos verschrikt, mijn vuurwapen te vroeg te gebruiken, indien er al gelegenheid zou geweest zijn het voor den dag te halen in een streek, waar men met een revolver omgaat als bij ons met een potlood, en waar nog niet lang geleden de aangeranden begroet werden met de woorden „hands up” d. i. handen in de hoogte of ik schiet je neer.

Gelukkig voelt men zich onder zulke omstandigheden eenigszins gerust gesteld door de gedachte, dat hier met schavuiten korte metten gemaakt worden en wel van zoodanigen aard, dat den meesten de lust tot streken wel vergaan zal. De lynchwet toch met haar doodsproces van weinige minuten is nog lang niet uit de mode en kan ook, wil van eenige publieke veiligheid sprake zijn, onmogelijk gemist worden in streken, waar zelfs nog treinen worden aangevallen ter rooving van de geldzendingen. Bijna dagelijks wordt nog hier of daar in de U. S. iemand nagezeten en opgeknoopt bij vonnis van een geheimzinnig veemgericht of van een rechterstoel, die zich zelf heeft opgeworpen, en het grootste nadeel van die methode is wel dit, dat ongelukkig soms een onschuldige, tegen wien de schijn pleit, gelyncht wordt.

Maar keeren wij terug tot onze Rocky Mountains. Gelijk wij reeds zeiden, is de natuur hier zeer verschillend van die der Alpen. De dalen zijn er minder diep, veel smaller en niet omzoomd door frissche groene weiden met grazend vee. Het gesteente is roodachtig of licht-

grauw van kleur en het water veel schaarscher. De bergen maken een tamelijk kaal effect; want wel zijn de bosschen talrijk, maar de boomen, vooral *Pinus flexilis*, zijn uiterst tener en weinig ontwikkeld en een groot deel is verbrand of omgehakt. Ook zien wij nergens gletschers; want door den geringen sneeuwval en de groote smeltingswarmte ontbreken deze niettegenstaande de hoogte der bergen volkomen, en moeten wij noordelijk tot Canada gaan om ze in Noord-Amerika te vinden. Om diezelfde reden ligt de sneeuwlinie hier op een hoogte van 13.500 voet d. i. bijna dubbel zoo hoog als in de Alpen (7500 voet) en evenzoo de boomgrens op 11.000 voet tegen 5.000 in de Alpen.

De meest bekende van Colorado's bergtoppen is de Pike's Peak, zoo geheeten naar den reeds boyenge-noemden majoor Montgomery Pike, die in het begin van onze eeuw deze streken verkende. De Pike's Peak ligt onmiddellijk westelijk boven Manitou en is met een hoogte van 14.216 voet (4313 M.) nagenoeg even hoog als de Monte Rosa bij Zermatt. Reeds in Europa was het mijn vurige wensch, als ik in Colorado kwam, dezen berg te bestijgen en daarom ging ik op denzelfden dag, dat ik 's morgens naar Monument Park gereden was, in den namiddag met dat doel op weg. Wel had men mij meermalen gezegd, dat in het vroege voorjaar de bestijging nog gevaarlijk en bijna onmogelijk was; maar niets kon mij weerhouden ten minste een poging te wagen. Ik had mij nu eenmaal voorgenomen ook op dezen top den voet te zetten en waar de wil sterk is, daar kan men ook veel volbrengen.

Een paar maanden later zou anders de bestijging hoe-genaamd geen kunst geweest zijn. Dan toch zou een bergspoor geopend worden, een dubbele tandradbaan (cog-wheelroad), veel gelijkende op die van den Pilatus. Maar

al ware die toen reeds geopend, ik had er toch waarschijnlijk geen gebruik gemaakt. Het is al vervelend genoeg voor de echte wandelaars en klimmers, dat langzamerhand alle bergkolossen door den rook van locomotieven bezoedeld en alle berggeesten door het gestamp en gekuch van het stoomros opgeschrikt worden. Waar moet het heen, als wellicht binnen enkele jaren zelfs een Jungfrau in een spoorwagen te beklimmen is? Op die wijze zullen toppen, die nog geen eeuw geleden nimmer door een menschenvoet betreden waren, dagelijks beleedigd worden door het getrippel van modegekken en salontyrolers, die beter deden beneden in de badplaatsen te blijven. Als dat zoo doorgaat, zal alle aantrekkelijkheid van voetreizen met den ransel op den rug of de tasch over den schouder verdwijnen, en zullen de menschen, die door de hedendaagsche leefwijze toch al alle lichaamsbeweging verleen, ook de zoo gezonde sport van mountaineering verliezen.

Het voetpad (trail) begint reeds dadelijk achter Manitou om zich weldra in een schoone Canon voort te zetten, waar de helling al spoedig knapjes steil wordt en op vele plaatsen de weg zoo grofkorrelig is, dat ik herinnerd werd aan den aschkegel van den Vesuvius. Zoo kwam ik 's avonds laat in Halfway House aan: een zeer eenvoudig blokhuis, dat op dat oogenblik eigenlijk in 't geheel nog niet op de komst van gasten voorbereid was. Het avondmaal was dan ook niet schitterend door overvloedige keuze van spijzen en de mij voorgezette steak wel wat taai; maar met een hongerige maag na volbrachten arbeid smaakt het eenvoudigste eten duizendmaal beter dan de rijkelijkste disch, waaraan men lusteloos plaats neemt.

Het verdere gedeelte van den avond vloog om in ge-

sprek met den housekeeper. Merkwaardig was de beschaving van dien man, die hier toch zoo eenzaam en afgezonderd woonde. Gezeten bij het knappend haardvuur in de donkere schuur, spraken wij over de geschiedenis van Colorado, de Mormonen, de vooruitzichten van het Westen enz., totdat de gedachte aan de vermoeyenissen, die mij den volgenden dag wachtten, mij naar bed dreef.

Vóór zessen was ik 's anderen daags goed en wel op pad, en had toen nog bijna vijf uren noodig vóór ik eindelijk boven was. Nauwelijks toch had ik de woudgrens overschreden, of ik moest bij een aanmerkelijke stijging voortdurend tot over de enkels door de weeke sneeuw waden, waaronder de kruin nog geheel bedolven was en wel op sommige plaatsen zoo hoog, dat de telegraafdraad er volkomen onder verscholen lag. Die telegraaf loopt naar een metereologisch Signal Station, dat in 1873 op den top werd opgericht; — zooals men weet, wordt in de U. S. van weerkundige observaties zeer veel werk gemaakt en is deze tak van staatsdienst uitstekend geregeld. Toen ik evenwel tamelijk uitgeput ten laatste den top bereikte, moest ik tot mijn verwondering en teleurstelling gewaar worden, dat het station verlaten en het gebouwtje geheel vervallen was. Het lag geheel vol sneeuw, de vensters waren gebroken en de deuren ingevallen; het geheel maakte een allertreurigsten indruk. Hoe anders dan ik mij voorgesteld had, waar ik niet anders verwachtte dan een paar weer en wind trotseerende beambten te zullen aantreffen. Van eenige hartversterking was nu natuurlijk ook geen sprake en het eenige, wat ik doen kon, was een paar hard gekookte eieren, die ik had meegenomen, met wat sneeuwwater opeten.

Gelukkig was het eenigszins een troost, dat het uitzicht dien dag tamelijk helder was. Vlak beneden aan den voet

ligt Colorado Springs, dat er met zijn rechte straten van hieruit gezien precies uitziet als een heel klein dambord. Daarachter breiden zich naar het oosten dadelijk de onafzienbare prairievlakten uit, want het rotsgebergte rijst aan den oostkant plotseling steil uit de vlakte op. Naar de andere zijde strekt zich een ontzaglijk bergplateau uit, maar ik kan niet zeggen dat het uitzicht hierop buitengewoon prachtig is. Door gebrek aan boomen, dalen en menschelijke woningen is het reeds tamelijk eentonig, en die indruk wordt nog versterkt, doordat alle toppen nagenoeg even hoog zijn (tusschen 13.500 en 14.500 voet) en geen van alle bijzonder spits.

De temperatuur op de Pike's Peak bedraagt gemiddeld — 7.3° C. en is dus ongeveer gelijk aan die op Nova-Zembla; uit metingen, die gedurende zes jaren verricht werden, bleek, dat die temperatuur aldus over de verschillende jaargetijden verdeeld was: Lente — 10.8 , Zomer — 2.3 , Herfst — 6.7 , Winter — 15.1° C. Daar er, toen ik boven stond, een ijzig koude wind woei en ik geen overjas bij mij had, nam ik reeds na een half uur den terugweg aan. Overal kon ik mijn vroegere voetstappen herkennen en hier en daar doken de spoorstaven uit de sneeuwlaag op, zoodat het niet moeielijk viel het rechte pad te houden en er niet veel kans op verdwalen was. Minder beviel mij de sterke schittering van het licht op de reflecteerende sneeuw, waarvan het gevolg was, dat ik evenals een jaar te voren bij de bestijging van de Cima di Jazzi erg van den pijnlijken Sonnenbrand te lijden had, en het eenige dagen duurde voor ik weer een normaal uiterlijk had.

VIII.

DE STAD DER MORMONEN.

Tot voor weinige jaren kon men van het oosten alleen naar Salt Lake City komen met de Union Pacific over Cheyenne. Maar dit is nu veranderd, sedert een zware concurrent is opgestaan, die in tegenstelling van den ouden weg, die door de eentonige en vervelende streken van Wyoming voert, tot de schoonste spoorwegen der aarde behoort en recht heeft zich de „scenic line of the world” te noemen. De Denver and Rio Grande Railway leidt in schuine richting midden door het prachtigste gedeelte der Rocky Mountains en verder door de niet minder interessante natuur van Zuid-Utah. Geen oogenblik was ik dan ook in twijfel over den te kiezen weg, en met de grootste voldoening legde ik dezen over zijn geheele lengte van 3 × 12 uren in dagtreinen af, waarbij de observation-cars — eenvoudig van boven geheel open goederenwagens met rijen zitbanken — uitstekend te pas kwamen.

Op den eersten dag komen wij door den Grand Canon van de Arkansas-rivier, gewoonlijk om zijn buitengewone engte en fabelachtige hoogte *Royal Gorge* geheeten. Met

de grootste moeite wringt zich hier de trein naast de bruisende beek doorheen, en zelfs voor een smal voetpad is geen plaats meer over, zoodat de wandelaar zich met de ruimte tusschen de rails moet vergenoegen.

Niet minder schoon is de breedere, maar ook veel langere Black Canon, die den tweeden dag doorspoord wordt, en wiens naam reeds aanduidt, hoe duister en somber zich hier de naakte, donkere rotswanden voordoen. Den derden dag hebben wij eindelijk de bergen achter den rug en zijn wij in de vlakte ten westen van het rotsgebergte afgedaald. Hier geen donkergroen bergwoud, noch frissche waterstroomen, maar dorre, geelachtig witte, volkomen eenzame zandvlakten. „Zoover het oog reikte”, zegt een Duitsch toerist, Dr. J. Schiel, „was er geen spoor van vegetatie te ontdekken, geen plant, geen grashalm, niet eens de op een zandbodem toch bijna nooit ontbrekende Artemisia, geen spoor van eenig dier, geen indruk van den voet van eenig levend wezen op den naakten vlakken bodem... Wanneer een mensch uit de Griekenwereld dit gezicht aanschouwd had, dan zou hij hier zeker den ingang tot de onderwereld geplaatst hebben”.

En toch, ook hier ontbreekt niet de poezie der natuur in haar oneindige verscheidenheid van vormen. Overal liggen zandrotsen verspreid, grillig gegroefd als de hoopen, die duizende malen kleiner de kinderen aan het strand opwerpen. Welke gestalten doen zich hier niet aan het oog voor: naalden en pieken, koepels en bergruggen, logge gevaarten en slanke zuilen! Vele zijn aan den top geformeerd als bastions en kazematten; zij gelijke enorme vestingen, door reuzenhand opgeworpen en herinneren aan de basaltformaties in de Sächsische Schweiz. En al die phantastische spookgestalten hel verlicht door een

tropische zon, die ongestoord uit de hoogte haar stralen neerschiet en door de donkere, scherp omljnde schaduw en de felle glinstering der beschenen zandmassa's des te meer doet uitkomen!

Uren aan uren spoort men door die gigantische zandzee en het is een weldadige verkwikking, als men eindelijk bij het passeeren der Green River, een der takken van de onmetelijke Colorado, te midden dier woestijn het oog weer eens op frisch lentegroen en eenige vriendelijke menschenwoningen kan doen rusten.

Zoo zijn wij aangeland in het Territorium Utah. Het ligt tusschen de staten Colorado en Nevada en wordt begrensd door 37° en 42° N.B. en 109° en 114° W.L. v. Gr. als een bijna zuivere vierhoek, behalve dat in het N.O. een stuk is uitgesneden door den staat Wyoming. Indertijd werd deze streek alleen bewoond door de Indianenstammen der Utah's en Shoshones, maar sedert de Mormonen zich hier gevestigd hebben, zijn er tal van bloeiende steden verrezen, waarvan de voornaamste zijn: Salt Lake City, Provo, Ogden en Logan. De bodem is zeer geschikt voor den aanplant van graan, groenten en vruchten en blijkt zich ook goed te leenen voor schapenteelt. Een groote toekomst hebben de mijnen, vooral voor zilver, lood, ijzer en steenkool, die in de Cottonwood Canon en in Park City reeds druk ontgonnen worden.

Aan het einde van den derden dag bereiken wij Salt Lake City, den hoofdzetel van de secte der Mormonen. De stad maakt een alleraangenaamsten indruk en draagt een geheel ander karakter dan andere Amerikaansche steden van diezelfde grootte. Behalve in het centrum met zijn winkels, bankhuizen en hotels, liggen in de buitenwijken alle huizen afgezonderd van elkander, omgeven door gezellige tuintjes. Daar die huizen

klein en de breede wegen er tusschen ongeplaveid zijn, is het hier waarlijk — vooral in het Z.O. gedeelte — alsof men in een bloeiend Geldersch boerendorp was. De geheele stad is netjes en ruim gebouwd en uit alles spreekt welvaart en ordelievendheid. De bevolking is eenvoudig en werkzaam: arbeid en tucht zijn altijd de grondbeginselen van den Mormonenstaat geweest. Vandaar het gunstig oordeel der toeristen. Een Franschman, baron Arnold de Woelmont, zeide ervan: „Pour moi, Salt Lake City est loin la plus jolie ville de l'Ouest et celle où le peuple paraît le moins rough, le plus honnête, doux, soumis à l'autorité,” en evenzoo getuigde de bekende Amerikaansche dichter en reiziger Bayard Taylor: „We must admit that Salt Lake City is one of the most quiet, orderly and moral places in the world. The Mormons, as a people, are the most temperate of Americans. They are chaste, laborious and generally cheerful.”

Het merkwaardigste gebouw in de geheele stad, waarheen de vreemdeling het eerst zijn schreden richt, is wel de Tabernacle, de voornaamste kerk der Mormonen. Zij staat midden in een door een steenen muur omgeven hof en is een bij uitstek smakeloos gedrocht, dat om zijn curieusen vorm door de Gentils met den spotnaam *Schildpad* gedoopt werd. Toch is het in zijn soort een merkwaardig produkt van bouwkunst; het enorme ovale steenen koepeldak rust namelijk zonder eenigen verderen steun van pilaren alleen op de lage zijmuren. Inwendig is de kerk bijzonder leelijk: het licht kan alleen binnendringen door een rij kleine vensters onder de gallerij, die op houten zuilen rustend, om het gebouw heenloopt; de wanden zijn naakt en kaal; de ruimte is opgevuld met oude vormeloze banken en er wordt niets in

gevonden, wat tot gemoed of zinnen spreekt. Slechts één ding maakt hierop een uitzondering en wel het prachtige groote donkerbruine orgel, dat als een vlag op een modderschuit tegen de schamele rest afsteekt. Het is van cederhout, kostte 70.000 \$, is 50 voet hoog en met dat van de Music Hall in Boston het grootste orgel in Amerika. Nu, wat de acoustiek betreft, is de plaatsing van zulk een orgel hier welbesteed, want evenals die in den koepel van de St. Pauls-kerk is de acoustiek van den tabernakel zeer beroemd; het zachtste geluid van den spreker kan door het geheele gebouw op alle zitplaatsen duidelijk gehoord worden.

Naast den tabernakel ligt het *Endowment House*, waar de huwelijken voltrokken en de priesters gewijd worden, en een klein eind verder hun nieuwe tempel, waarvan de eerste steen reeds op 6 April 1853 gelegd werd, maar die ondanks de bijna veertig jaar, dat men nu reeds met bouwen bezig is, nog altijd onvoltooid daar staat. Te oordeelen evenwel naar zijn tegenwoordig uiterlijk, zal het werk nu toch weldra gereed komen en dan met de frissche kleur van zijn berggraniet een beteren indruk maken dan zijn voorganger. Het is mij nog onbegrijpelijk, waarom die nieuwe kerk zoo lang aan den onvoleindigden toren van Babel moest herinneren en waarom de nijvere Mormonen, die anders toch altijd hun steden en vooral hun godsgebouwen zoo snel van den bodem deden oprijzen, met dit voorname werk, dat hun zoozeer aan het hart moest gaan, zoo verbazend langzaam zijn opgeschoten.

Andere voor de Mormonen merkwaardige gebouwen, waaraan evenwel niet veel te zien valt, zijn het *Beehive* en het *Lion House*, de residentie van *Brigham Young* en zijn harem — van den man, die op 31 Juli 1847 de stad

stichtte en daarna dertig jaren lang als een paus regeerde. Door een introductiebrief was ik in de gelegenheid te worden toegelaten tot de eenvoudige kamer, waar deze merkwaardige man het grootste gedeelte van zijn werkzaam leven arbeidde en van waaruit hij jarenlang met zijn besluiten duizenden de wet stelde.

De ligging van Salt Lake City is heerlijk schoon; om haar in volle waarde te leeren kennen, doet men het best met op te gaan tot Fort Douglas, dat drie mijlen oostelijk van de stad op een hoog plateau gelegen is. Men rijdt er heen met een elektrische tram, iets waaraan de stad bijzonder rijk is. Het is zeer snel en aangenaam rijden, en evenals de cable-car biedt dit systeem het voordeel, dat men er zonder enig bezwaar hellingen mee kan opklimmen. Daarbij is de aanleg zeer eenvoudig: een enkele ijzerdraad als bij de telegraaf, waarover aan de onderzijde een rol loopt, die er door een veer tegenaan gedrukt wordt, met den tramcar in verbinding staat en door een neerhangend touw verstelbaar is. Voor op den wagen staat de *motorman*, die met een remkruk aan de eene en een horizontale kruk ter regeling der snelheid aan de andere zijde, de beweging volkomen in zijn macht heeft.

Fort Douglas dan werd aangelegd op 20 Oct. 1862 en beheerscht door zijn ligging de stad volkomen. Het levert een wonderschoon uitzicht op de omgeving: aan den voet ligt de huizenmassa der city tusschen het groen der boomen verscholen en daarachter in de vlakte het breede zoutmeer, afgesloten door een keten van sneeuwbergen. Maar ook het fort zelve maakt, verre van aan de moordtafereelen van den oorlog te herinneren, een allervriendelijksten indruk, al is het ook met zijn talrijke bezetting een der belangrijkste vestingen

van het Westen. In het midden ligt een halfeirkelvormig plein met fontein en muziektent en omgeven door een fraaie laan, waarop de keurige officierswoningen uitkomen. Daarvóór strekken zich de barakken uit en dicht daarbij liggen de villa van den commandant en het aardige kleine kerkje als een vreedzaam tafereel, verlevendigd door eenige ronddartelende groote honden.

Salt Lake City ontleent zijn naam aan de Grootte Zoutzee, die twintig mijlen westelijk van de stad ligt en waar men met den trein heenrijdt. Het meer is 30 à 35 E. M. breed en 70 à 80 E. M. lang en beslaat een oppervlakte van 2360 E. M² (6112 K. M²). Het ligt 4210 voet boven de zee en is zeer ondiep; de grootste diepte bedraagt niet meer dan 11 M. en men vermoedt dat het meer een overblijfsel is van een groote binnensee, die in overoude tijden geheel Utah, Nevada en Arizona zou overdekt hebben. In het meer liggen een aantal rots-eilandjes, waarvan Church en Antilope Island de grootste zijn. Het heeft geen uitwatering, maar staat door de Jordan River in verbinding met het kleinere Utah Lake, dat 38 E. M. zuidoostelijk gelegen is.

Het water van de Salt Lake kenmerkt zich, zooals de naam reeds aanduidt, door een bijzonder hoog zoutgehalte, veel grooter dan dat van zeewater en wordt hierin slechts door de Doode Zee overtroffen. Volgens de bepaling van Stansbury en Gale is het totaalbedrag aan vaste bestanddeelen niet minder dan 22.4 pct. en wel aan den rand 26 pct, in het midden 16 pct. Volgens Fremont is daarvan verder de specifieke samenstelling: chlornatium 97.8 chlorcalcium 0.6, chlormagnesium 0.2, natriumsulphaat 0.2 en calciumsulphaat 1.1 pct. Vergeleken met dat van de Doode Zee is dus het calciumgehalte veel grooter, het magnesiumgehalte veel kleiner.

In zulk een water kunnen natuurlijk maar weinig dieren leven; toch ontbreekt ook hier de organische natuur niet geheel, maar is er nog door een paar soorten vertegenwoordigd. In het meer leeft namelijk een zeer klein, kleurloos schaaldiertje, de *Artemisia fertilis*, en een soort insekten, de *Ephedra gracilis*, wier larven op bepaalde tijden van het jaar evenals turfstrooisel aan den oever over het zand verspreid liggen.

Een ander gevolg van het verbazende zoutgehalte is, dat een mensch onmogelijk kan zinken en zich daarom zelfs de slechtste zwemmer gerust in zee kan wagen. Aangenaam is dit evenwel niet, want de beenen hebben voortdurend neiging zich boven de oppervlakte te verheffen, en toen ik dan ook aan de Garfield Beach een bad nam, moest ik voortdurend met mijn armen werken om het evenwicht te bewaren en niet om te kantelen. Zwemmen is dus niet lang vol te houden en daarbij moet men tevens groote zorg dragen geen water in mond of oogen te krijgen, daar dit een zeer pijnlijk stekend gevoel te weeg brengt. Na het bad neemt ook iedereen een zoet stortbad na, en dat dit geen overbodige luxe mag heeten, bleek mij toen ik op het meer rondroeide en zich alleen reeds van een paar overboord geslagen spatten een heele zoutlaag op mijn pantalon afzette.

IX.

DE MORMONEN.

Den 23^{en} Dec. 1805 werd in Vermont, een der staten van New England, zekere Joseph Smith geboren. Op zeventienjarigen leeftijd, den 22^{en} Sept. 1823 kreeg deze onder leiding van een engel voor de eerste maal het handschrift te zien van een nieuwen bijbel, die in een steenen kist reeds minstens veertien eeuwen lang onder den grond lag opgesloten. Nog vier jaren, tot den 22^{en} Sept. 1827, moest hij wachten, alvorens van die kostbare vondst gebruik te mogen maken. De tekst was in kabbalistische „reformed Egyptian” taal en letterteekens gegraveerd op platen, welke volgens de verklaring van acht getuigen, die beweerden ze met eigen oogen gezien te hebben, „have the appearance of gold and which we did handle with our hands; and we also saw the engravings thereon, all of which has the appearance of ancient work and of curious workmanship.” Die tekst begon Joseph Smith nu in het Engelsch te vertalen. Hij bediende zich daartoe van een soort bril „Urim en Thummim” met doorzichtig steenen glazen, die mede in de kist geborgen lag en hem helderziend maakte

om het schrift te kunnen lezen en begrijpen. Zoo verscheen in Juli 1830 te Palmyra in den staat New-York voor de eerste maal het Book of Mormon, een boek, dat in vervolg van tijd voor duizenden van de grootste beteekenis zou worden.

Sedert is die Mormonenbijbel vertaald in het Deensch, Fransch, Duitsch, Italiaansch, in het Zweedsch (1878); het Spaansch (1886), het Hawaïsch (1855) en het Maorisch (1889). Voor mij ligt een Engelsche uitgave van 623 8° bladzijden kleine druk. Zoowel de taal en de behandeling der stof als de geheele inrichting is een welgeslaagde navolging van het Oude Testament. De inhoud bestaat uit vijftien in hoofdstukken en verzen ingedeelde boeken van zeer uiteenlopende lengte en aan den voet der bladzijden zijn overal de gelijkkluidende plaatsen aangehaald. Aan den titel van dat boek hebben de Mormonen hun naam te danken, maar zij zelve beschouwen dien als een soort scheldwoord en noemen zich *Latter-day Saints*, terwijl zij alle andere stervelingen, met uitzondering van de Joden, met den naam *Gentiles* d. i. Heidenen bestempelen.

In hun bijbel zelve is de oorsprong van dat heilig boek neergelegd. In het kort komt die hierop neer. Ten tijde van de Babylonische spraakverwarring geraakte het volk der „Jarediten” naar Amerika met behulp van acht schepen, waarin zij in 344 dagen den Oceaan overstaken ¹. Zij stierven langzamerhand uit, nadat hun geschiedenis door hun laatsten profeet Ether was te boek gesteld, maar zes eeuwen vóór onze jaartelling onder de regering van Zedekia kwam een nieuwe bezending naar de Nieuwe Wereld en wel afstammelingen van Josef uit

¹ Zie *Book of Ether* VI : 11.

Jeruzalem. Zij splitsten zich in twee afdeelingen, die naar hare aanvoerders Nephi en Laman, *Nephiten* en *Lamaniten* geheeten waren. De Lamaniten waren slecht en werden tot straf koperrood: het zijn de Indianen. De Nephiten daarentegen waren welvarend en gelukkig; zelfs verscheen hun Jezus Christus na zijn opstanding en maakte hen met zijn leer bekend. Maar later gingen zij valsche goden dienen en weken zij af van den weg des Heeren, waarom zij in het begin der 5de eeuw volkomen door de Lamaniten werden uitgeroeid. Vooraf echter werden nog hunne lotgevallen beschreven door den profeet Mormon en verder bijgewerkt tot het jaar 421 door zijn zoon Moroni, die het handschrift begroef, dat veertien eeuwen later door Joseph Smith zou teruggevonden worden.

Het spreekt van zelf dat de Gentiles die verklaringen niet voor waarheid kunnen aannemen. De ware oorsprong van den bijbel schijnt gezocht te moeten worden in een phantastisch-historischen roman,¹ getiteld: „*The manuscript found*” en handelende over de geschiedenis van Amerika in overoude tijden. De roman werd in 1809—12 geschreven door een protestantsch geestelijke, zekeren Salomon Spaulding (1761—1816), die evenwel stierf vóór het boek gedrukt was. Op de drukkerij van Patterson in Pittsburg, waaraan het manuscript ter uitgave was toevertrouwd, schijnt dit toen in het bezit geraakt te zijn van een handigen, op speculatie bedachten letterzetter Sidney Rigdon (1793—1873), die daarop Joseph Smith wist te winnen om met hem gemeene zaak te maken en uit het handschrift munt te slaan.

Spoedig na zijn eerste optreden wist Smith een schare

¹ In den trant van die van Crawford en Rider Haggard.

aanhangers om zich te verzamelen, die voortdurend in omvang toenam, hoewel zij overal de grootste tegenkating te verduren had. Om zich hieraan te onttrekken trokken de Mormonen westelijk, maar waar zij zich ook vestigden, in Ohio, in de stad Independence in Missouri, in Nauvoo in Illinois, overal werden zij lastig gevallen en het leven hun ondragelijk gemaakt. De voornaamste reden van die vervolging is wel te zoeken in den naijver op den hoogen graad van welstand, waartoe reeds de eerste Mormonen-kolonies het bij de groote tucht, orde en ijver, die onder haar heerschten, wisten te brengen, en in dat opzicht vertoonen zij veel overeenkomst met de Transvaalsche boeren, die ook telkens van hun naijverige bureu te lijden hadden. Eindelijk steeg de woede van het volk zóó hoog, dat het er zelfs toe kwam, dat Joseph Smith op den 27^{en} Juni 1844 in de gevangenis van Carthago, achttien mijlen van Nauvoo, door een binnengedrongen menigte tegelijk met zijn ouderen broeder Hyrum werd doodgeschoten, ofschoon de governor voor zijn veiligheid had ingestaan.

Zoo werd de stichter tot martelaar evenals bij andere godsdiensten; maar naarmate de gemeente aan heftiger vervolging bloot stond, nam zij toe aan inwendige kracht en levensvatbaarheid. De geschiedenis der Mormonen heeft opnieuw bewezen, dat godsdiensthaat en geloofsvervolging nog geenszins met het Christendom, de leer der broederlijke liefde, zijn uitgeroeid, maar tevens heeft zij getoond hoeveel kracht en moed er nog altijd gelegen zijn in een vaste geloofsovertuiging.

Dit bleek ook uit den vermaarden tocht, dien twee jaren later 16.000 Mormonen onder leiding van Brigham Young met duizenden wagens naar het westen door de „groote Amerikaansche woestijn” ondernamen. In het

Missouri-dal in de buurt van Omaha werden de winterkwartieren opgeslagen en in de daaraanvolgende lente werd de tocht voortgezet door de toenmaals nog zoo onherbergzame en onbevolkte streken: een tocht, die levendig herinnert aan dien der Israëlieten uit Egypte en als onder een anderen Mozes plaats had.

Gelukkig werd die opoffering en wilskracht naar waarde beloond, want den 24. Juli 1847 bereikte de karavaan de groote zoutzee in Utah. Die naam is afkomstig van de Indianenstam der *Utah's* d. i. „bergbewoners”, maar de Mormonen zelven noemden de streek *Deseret* d. i. honigbij¹ en hun wapen bestaat dan ook in een bijenkorf, waarop een adelaar met uitgespreide vleugels. Toen ter tijde was het Territorium nog maar alleen bewoond door Indianen, die van den beginne af tegenover de Mormonen een veel vriendschappelijker houding hebben aangenomen dan tegenover andere Amerikanen. Niet alleen toch werden zij beter door hen behandeld, maar zij leerden ook uit ondervinding, dat zij veel meer vertrouwen konden stellen in de met hen gesloten verdragen dan in die met de regeeringsagenten; en daarenboven beschouwden zij de Mormonen, evenals zich zelven, als slachtoffers en onderdrukten van het Amerikaansche gouvernement².

Minder vriendschappelijk gezind waren de Mormonen jegens andere kolonisten, die zich in Utah wilden vestigen, en op 15 Sept. 1857 richtten zij, als Indianen verkleed, in de beruchte Mountain Meadow-massacre een groot bloedbad aan, waarvoor nog twintig jaren later bis-

¹ Vgl. *Book of Ether* II : 3.

² Zoo begon een opperhoofd zijn toespraak met de woorden: „My Mormon brethren, we have both suffered.”

schop John D. Lee wegens medeplichtigheid door de Amerikaansche regeering ter dood veroordeeld werd. Ongetwijfeld is dit feit een donkere stip in hunne geschiedenis, maar daartegenover staan gelukkig ook vele lichtpunten. Toen de Mormonen in Utah aankwamen, was de schaarschte van levensmiddelen zóó groot, dat de inwoners van Salt Lake City drie volle jaren lang op streng rantsoen moesten gesteld worden. En hoe is die toestand nu! De Mormonen zijn het geweest, die Utah gemaakt hebben tot wat het is en een woeste streek in weinige tientallen van jaren hebben omgetooverd in een vruchtbaar, welvarend landschap.

Niet het minst is dit te danken geweest aan het voortreffelijk bestuur van Brigham Young, die dertig jaren lang alle macht in handen had. Oorsponkelijk timmerman, was hij een echte selfmade man. Geboren op 1 Juni 1801 te Whittingham in Vermont, was hij vóór den dood van Joseph Smith een ijverig Mormonenzending en 24 Dec. 1847 werd hij gekozen tot eersten president. Geen betere keuze kon gedaan zijn. Brigham Young had een aangeboren heerscherstalent; hij was een echte volksmenner, die zich weet te doen gehoorzamen en zijn gezag weet te handhaven: een soort hiërarchisch, plenipotentiair dictator, die niet ten onrechte den bijnaam voerde van *Lion of the Lord*, Leeuw des Heeren. Maar hoe autocratisch ook in zijn optreden, toch was hij zeer eenvoudig en voor ieder zijner onderdanen toegankelijk. Zijn portret lijkt op dat van een beschaafd handwerksman met een in het oog vallend energieke, breede kin, omsloten door een korten ringbaard, — een gelaat, dat Baron de Hübner, die hem een bezoek bracht, deed zeggen: „Sa figure vous fascine et vous repousse à la fois.”

Brigham Young, niet Joseph Smith, is de eigenlijke insteller van de polygamie der Mormonen. Hij zelf had gedurende zijn leven een twintig vrouwen en een dezer, Elisa Young, die zich van hem liet scheiden, heeft later over haar huwelijksstaat mémoires uitgegeven onder den typischen titel: „Echtgenoot No. 19”. Het is niet te verwonderen, dat bij zulk een aantal liefvallige eegaden, iemand ook wat meer kinderen heeft dan gewoonlijk gebruikelijk is, en Brigham met zijn krachtig gestel was er dan ook met een 65tal gezegend. Naar de *Deseret News*, de officieele courant opgericht in 1850, werd zijn lijkstoet gevolgd door 17 treurende weduwen en 44 weezen. Het verhaal wordt zoo niet onmogelijk, dat hij eens een zijner zoons, dien hij op straat een pak slaag toediende, niet herkende, vóórdát de jongen het hem huilend herinnerd had. Hoe het zij, dit is zeker, dat Brigham Young evenals onder de Mormonen ook in zijn veelhoofdig gezin een voortreffelijke orde wist te handhaven.

Een dergelijke man was, toen hij 29 Aug. 1877 den laatsten adem uitblies, moeielijk door een hem waardig opvolger te vervangen. Het was John Taylor, die daartoe gekozen werd: een man die, in 1808 geboren, bij den moord van Smith door vijf kogels gewond was, maar het geluk gehad had te herstellen. Hij stierf tien jaar later op 25 Juli 1887 en sedert is Wilford Woodruff president der Mormonen. Als andere invloedrijke hoofden noemen wij nog G. Q. Cannon, J. F. Smith en D. H. Wells.

Behalve aan Brigham Young is de bloei van den Mormonenstaat zeker niet minder te danken aan den aard van het volk zelf. De Mormoon beschouwt arbeid als zijn eersten plicht, en vlijt als een der voornaamste deugden.

„Een luiaard kan niet zalig worden”, luidt een der artikelen van hun geloofsbelijdenis. Het gevolg is, dat er zeer weinig armoede en misdaad onder hen gevonden wordt. Toen in Salt Lake City de Mormonen nog 75 pct. van de bevolking uitmaakten, leverden zij slechts een uiterst gering contingent aan de stadsgevangenis en zij herinneren hierin aan Ysland, waar jaren lang de gevangenis gesloten bleef.

Behalve in den landbouw, zijn de Mormonen ook werkzaam in allerlei industrieele ondernemingen als molens, steenbakkerijen, papierfabrieken, bierbrouwerijen, leerlooierijen. Alleen tot mijnwerk, hoeveel gelegenheid daartoe de streek van Utah ook bood, hebben zij zich altijd minder aangetrokken gevoeld en deze bron van bestaan geheel aan de Gentiles overgelaten; Brigham Young verbood hun zelfs mijnen aan te leggen of te ontginnen.

Een verder kenmerk der Mormonen is hun eenvoud, afkeer van weelde en gering drankgebruik, dat sterk bestreden wordt; jarenlang mocht zelfs geen enkel huis in Salt Lake City worden opgericht, waar drank verkocht werd. De stichter Jo Smith schijnt evenwel niet afkeerig van wijn geweest te zijn; hij was dan ook wel in de verleiding om dien godendrank eens aan te spreken, daar hij in Nauvoo nevens zijn predikambt ook het baantje van generaal en hotelhouder waarnam. Dat overigens den Mormonen door hun godsdienst geen vroolijkheid en wereldsche vermaken verboden worden, blijkt onder meer uit hun drukbezochte schouwburgvoorstellingen en bals, die soms met een gebed om veel dansvreugde geopend worden.

Een groote kracht gaat ook uit van de groote eensgezindheid en samenwerking, die de Mormonen als tot één groot gezin onderling vereenigt en van de groote

hulpvaardigheid en weldadigheidszin, die onder hen heerscht. Die gastvrijheid strekt zich ook uit over vreemden. Tissandier zegt: „Je me souviendrai toujours avec plaisir de leur accueil cordial et touchant, ils m'ont reçu en frère” en de heer Robinson, een zeer bereisd Engelschman, die in 1882 drie maanden onder hen leefde en met al hun nederzettingen kennis maakte, spreekt over hen dit oordeel uit: „Ik heb gezien, gesproken en geleefd met Mormoonsche mannen en vrouwen van iedere klasse en nooit in mijn leven in eenig Christelijk land, zelfs niet in het gelukkige, landelijke Engeland, ben ik ooit in aanraking gekomen met meer werkelijke vroomheid, eenvoud en liefde tot den naaste. Zonder een greintje terugstootende schijnheiligheid is dit volk in woord en daad zoo christelijk als ik ooit gedacht had menschen aan te treffen. Ik kan mijn lezers verzekeren, dat iederen dag van mijn verblijf onder hen mijn spijt is toegenomen over de verguizing, waaronder dit volk geleden heeft”.

Het wordt tijd eindelijk iets mede te deelen omtrent de godsdienstleer der Mormonen. Behalve in het *Book of Mormon* is zij ook vervat in het *Book of Doctrine and Covenants*, waarvan de eerste uitgave verscheen in 1832. Het stelsel van hiërarchisch bestuur met zijn vele klassen en rangen is hoogst ingewikkeld; het hoofdbestuur bestaat evenals in de R. C. kerk uit een opperhoofd met zijn twaalf apostelen. Jaarlijks worden tweemaal, nam. op 6 April en op 6 October algemeene conferenties gehouden, die gewoonlijk drie of vier dagen duren. De Mormonen hebben anders zeer weinig kerkelijke feestdagen; daaronder behoort de 24ste Juli als datum, waarop Brigham Young met de zijnen het groote Zoutmeer bereikte.

De Mormonen beschouwen zich zelve als de eenig ware Christenen, als een verbeterde editie — evenals het Christendom geënt is op het Jodendom. Zij spreken dan ook van hun kerk als *Church of Jesus Christ*. Slechts zij worden der zaligheid deelachtig, en de negers als afstammelingen van Kain, aan wiens zonde als broedermoordenaar zij hun zwarte huidkleur te danken hebben, kunnen nimmer in hun kerk intreden. Dit laatste is wel vreemd, daar toch een hunner geloofsartikelen luidt: „We believe, that men will be punished for their own sins and not for Adam's transgression.”

De leer der Mormonen is uiterst gecompliceerd. Algemeen gelooven zij aan wonderen, goddelijke openbaringen en visioenen. Met de Buddhisten stemmen zij overeen in het geloof aan een zielsverhuizing, met de Mohammedanen in dat aan de goddelijke instelling der veelwijverij. Volgens hunne voorstelling is God niet zuiver geestelijk — dit ware volgens hen eenvoudig atheïsme — maar aangedaan met een materieel, lichamelijk menschelijke gestalte, ja zelfs met menschelijke behoeften en harts-tochten. Zij beroepen zich hiervoor o. a. op het Oude Testament, en deze leer is o. a. uitvoerig uiteengezet en verdedigd door Orson Pratt.

Hun verdere cosmo-philosophie met haar geestenleer enz. is zeer vreemdsoortig, duister en verward en wij willen er daarom niet verder bij stilstaan. Alleen nog dit omtrent hun verwachting van de toekomst: De tijd is nabij, dat Jezus Christus in vuur op aarde zal nederdalen om gericht te houden, de menschheid voor zijn rechterstoel te roepen, en straffen en belooningen onder haar uit te deelen. Daarna zal een duizendjarig gelukkig rijk op de verjongde aarde aanvangen om gevolgd te worden door een derde en laatste opstanding

van Christus, waarna voortaan de gelouterde aarde slechts door onsterfelijke wezens zal bewoond worden. ¹

De doop bij de Mormonen bestaat uit een volkomen onderdompeling en heeft eerst na het achtste levensjaar plaats. Ook gestorvenen kunnen nog gedoopt worden, wanneer een levende als gevolmachtigde voor hen optreedt. De doop van pas geboren, onmondige kinderen beschouwen zij terecht als iets ongerijmds, daar deze niet voor hunne tekortkomingen kunnen aansprakelijk gesteld worden en hoegenaamd geen besef van de beteekenis der plechtigheid kunnen hebben. Om eens een staaltje te geven van den bijbelstijl in hun heilige „Book of Mormon”, wil ik hier over deze quaestie eenige verzen vertalen uit het VIIIste Hoofdstuk van het boek Moroni:

„Want mij is ter oore gekomen dat er verschil heerscht onder u aangaande den doop uwer kleine kinderen.

Welnu, mijn zoon, ik wensch, dat gij ijverig zult werkzaam zijn, opdat deze groote dwaling verwijderd worde van uit uw midden: daartoe heb ik u dezen brief geschreven.

De Heilige Geest gaf mij het woord des Heeren te kennen; zodoende weet ik, mijn geliefde zoon, dat het een plechtige spotternij is in het oog des Heeren, indien gij kleine kinderen zoudt willen doopen.

Kleine kinderen hebben geen berouw van noode, noch doop. Weet, dat de doop dient tot berouw in zake de vervulling der geboden en tot vergeving van zonden.

Maar kleine kinderen leven in Christus, zelfs van de schepping der wereld af, want indien dit niet zoo ware, zou God een partijdig God zijn en een veranderlijk God

¹ „We believe that Christ will reign personally upon the earth and that the earth will be renewed and receive its paradisiac glory.”

en handelen met aanzien des persoons, want hoevele kleine kinderen zijn gestorven zonder doop.

Zoodat, indien kleine kinderen niet konden gered worden zonder doop, deze ter eeuwige helle moesten gevaren zijn.

Maar verschrikkelijk is de goddeloosheid te onderstellen, dat God het eene kind zou redden ter wille van zijn doop, terwijl het andere zou moeten omkomen, omdat het niet gedoopt was.

Kleine kinderen kunnen geen berouw voelen; daarom is het een verschrikkelijke goddeloosheid Gods genade met hen te willen ontkennen, want allen leven zij in hem van wege zijne genade."

Maar genoeg; meer aanhaling uit hun breedsprakigen bijbel zou allicht vermoeien. Wij willen ook van de dogmatiek der Mormonen afstappen en alleen nog even wijzen op hun zendingsarbeid. Zeer veel werk werd steeds door hen gemaakt van „de prediking aan alle creaturen" en daaraan hebben ook de vele overzettingen van hun bijbel in vreemde talen haar ontstaan te danken. Bijna al hun bisschoppen en oudsten zijn als zendingelingen getrokken naar de verst verwijderde en afgelegen streken en men kan niet anders dan den ijver en toewijding bewonderen, waarmede zij in alle werelddeelen werkzaam waren. Zij vonden meer gehoor bij Protestanten dan bij Katholieken en Israëlieten, meer bij Germaansche dan bij Romaansche volkeren; het meeste succes hadden zij in Engeland en Scandinavie en — wat wel merkwaardig is — onder de Polynesische bevolking van Nieuw-Zeeland en de Sandwich-eilanden.

Uitvoeriger moeten wij stilstaan bij de sanctioneering

der polygamie, waaraan de Mormonen hoofdzakelijk hun beruchtheid te danken hebben. De oorsprong dier instelling is eenigszins duister, te meer omdat wij bijv. in het Boek van Jacob Hoofdstuk III vs. 5 lezen: „want zij hebben niet vergeten het bevel des Heeren, dat gegeven was aan onze vaders, dat zij niet zouden hebben meer dan ééne vrouw, en dat zij geen concubinen zouden hebben noch hoererij onder hen zou geduld worden”. In den beginne stootte dan ook de zoogenaamde goddelijke openbaring op veel tegenstand en hare proclameering zal wel samenhangen met het ietwat insoliede leven en de zinnelijke begeerten van den stichter der secte. Oorspronkelijk heette het, dat men naast zijn gewone vrouw er nog een of meer „spiritual wives” op mocht nahouden, en maakte men de zonderling fijne onderscheiding in vrouwen „voor tijd en eeuwigheid” en in die „voor tijd alleen”, maar in het eerst schenen laatstgenoemde tot een privilegie voor de hoogste kerkelijke waardigheidsbekleeders beperkt te zijn. Een vaste basis kreeg de instelling eerst door Brigham Young, die in 1852 een uitvoerige openbaring uitvaardigde. Zoo is de veelwijverij een der belangrijkste bestanddeelen geworden van het geloof der Mormonen, dat zij meenen in geen geval te kunnen prijsgeven; want het is 's menschen plicht zooveel mogelijk kinderen te verwekken om nog rondwalende geesten van afgestorvenen een aardsche incorporatie en woonplaats te verschaffen. Maar de verdediging, waarop zij gegrondvest wordt, is grootendeels van zeer vreemdsoortigen aard; en voor zeer dubbelzinnigen uitleg zouden bijv. beweringen vatbaar zijn als deze, dat men door „plurality” tot hooger zaligheid komt, of dat het zwakkere geslacht voor haar zaligheid het sterkere noodig heeft en door het bezit van een echtgenoot reeds hier op aarde de vreugde van het

paradijs deelachtig wordt. Ook beroepen de Mormonen zich op het Oude Testament, volgens hetwelk de aartsvaders en de meest geprezen koningen van Israël meerdere vrouwen hielden zonder daarmede eenigszins den toorn van Jehovah op te wekken.

Maar ook betere, meer sociale argumenten zijn aangevoerd. Men verlieze nimmer uit het oog, dat onze monogamie niet in het wezen der natuur ligt, maar eenvoudig berust op maatschappelijke utiliteitsgronden. Zeer terecht merkt een Amerikaansch predikant op: „Marriage in itself, whether monogamic or polygamous, is intrinsically without moral character. It is simply a social regulation: is, like Sunday, something which is made for man and not man for that. And which form of it is best, is to be determined by its results in each community.” Welnu, de vrouwen der Mormonen hebben zelve herhaalde malen betuigd, dat zij gelukkig en volkomen tevreden zijn en geen andere positie zouden wenschen, zoo bijv. Mrs. Belinda Marden Pratt in een boek „Defence of polygamy by a lady of Utah to her sister in New-Hampshire.” Men bedenke altijd wel, dat er hoegenaamd geen overeenkomst bestaat tusschen de polygamie der Mormonen en die der Oostersche volkeren; het hemelsbreede verschil van de positie der vrouw in beide gevallen kan bijna niet grooter gedacht worden: den 12 Febr. 1870 werd zelfs den vrouwen in Utah het stemrecht toegekend. Bij de Mormonen zijn echtscheidingen moeielijk en zeldzaam; de vrouwen hebben nimmer meer dan één man; van communaal bezit is absoluut geen sprake en zooals de groote reiziger Burton zegt: „The penalties against chastity, morality and decency are exceptionally severe.” Daarom zijn ook onechte kinderen bij hen een hooge zeldzaamheid en hebben de Mormonen niet de valsche verhou-

dingen van onze maatschappij te vreezen, daar hier eenvoudig openlijk en wettig geschiedt, wat elders in het duister en verborgen plaats heeft. In de landen toch met monogamie heerscht dikwijls feitelijk een heimelijke polygamie en moet de gehuwde vrouw maar al te dikwijls beducht zijn voor ontrouw en buitenechtelijken omgang van den man.

Het is evenwel een volkomen verkeerd denkbeeld te meenen, dat alle Mormonen een aantal vrouwen hebben. Evenals bij de Turken laten de verdiensten van de meesten niet toe er meer dan één te onderhouden, en eerst op lateren leeftijd is een klein gedeelte daartoe in staat. Slechts een vierde heeft meer dan ééne vrouw en van hen zijn slechts 3 pct. beneden den 40jarigen leeftijd. Toch zijn in den Mormonenstaat zoo goed als alle huwbare vrouwen getrouwd; een ongehuwde is eene uitzondering, waarop eenigszins wordt neergezien en wier maagdelijke staat als iets ongepast en als zekere schande beschouwd wordt. Daarom beweren de Mormoonsche dames, dat de „gentile women” jaloersch zijn op een gemeenschap, waar iedere vrouw een man krijgt. Maar anders denkt hierover een Fransch schrijver, die de ondeugende onderstelling maakt, dat Utah de verzamelplaats geweest is van smachtende zielen, die niet zoo gelukkig waren elders een gade te vinden. Zeker hebben dan ook wel de rondgezonden zendelingen de kunst verstaan om door de gloeiende schildering van de zekere huwelijkskansen, die haar bij de Mormonen wachtten, vele trouwlustige schoonen, die liever niet als oude jonge juffer dit aardsche leven zouden vaarwel zeggen, naar dit huwelijksparadijs te lokken.

De polygamie der Mormonen is den Amerikanen voortdurend een steen des aanstoots geweest en van den be-

ginne af kwamen zij telkens in moeielijkheden met de regeering. Alleen in 1860 hielden de verwikkelingen een tijdlang op door de gebeurtenissen van den grooten burgeroorlog, maar toen kort daarop de eerste Pacificbaan geopend werd en de Mormonen meer direct met de buitenwereld in verbinding bracht, werd opnieuw de aandacht op hen gevestigd. Zoo diende in 1870 Shelby M. Cullom bij het Congres een wetsontwerp in, dat veelwijverij met een geldboete van 1000 \$ en een gevangenisstraf van vijf jaren strafbaar stelde, en dat wèl met groote meerderheid in het Huis van Afgevaardigden werd aangenomen, maar toch niet tot wet verheven. Toen het voorstel in behandeling genomen was, werd dadelijk door de Mormonen een uitvoerige petitie gericht aan het Congres, waarin betoogd werd, dat de regeering niet het recht had zich in godsdienstige aangelegenheden te mengen, en velen waren dan ook met hen van oordeel, dat een dergelijke handelwijze in strijd was met de grondslagen der Unie, zooals die in de Constitutie waren neergelegd.

Twaalf jaren later in 1882 werd de Edmunds Bill ingediend, die de polygamie met een maximumboete van 500 \$ en een gevangenisstraf van hoogstens vijf jaren bedreigde, maar daar zij geen terugwerkende kracht had, alle vóór 1 Jan. 1883 onder de Mormonen gesloten huwelijken als wettig erkende. Ook dit wetsvoorstel wekte natuurlijk de verontwaardiging op der Mormonen, die zich voortdurend door de regeering miskend en valsch beschuldigd rekenden. Nog in Dec. 1889 vaardigden zij een manifest uit, waarin zij klagend uitroepen: „Moeten wij dan altijd beoordeeld worden naar de verkeerde voorstellingen onzer vijanden en wordt ons dan nimmer een geschikte gelegenheid toegestaan om ons zelve voor te stellen?” Het is dan ook niet te ontkennen, dat de

Mormonen zeer te lijden hebben van godsdienstig vooroordeel en volgens Rev. John C. Kimball uit Hartford Conn. wordt dit zeer bevorderd „by the sight of their material prosperity and also, it must be confessed, by their aristocratic bearing and their social exclusiveness.” Onwillekeurig vraagt men zich af, waarom deze secte niet evengoed recht van bestaan heeft en waarom zij meer tegenwerking ondervindt dan Methodisten, Baptisten, Theosophisten en wat al meer. Een Hollander uit het land der vrijheid, die de geschiedenis der Mormonen nagaat, voelt telkens de verontwaardiging bij zich oprijzen over de onverdraagzaamheid, die zij te verduren hadden in een staat, die zoo pocht op zijn vrijheidszin als Amerika.

Het meest blijkt dit hieruit, dat Utah nog steeds niet tot staat verheven is, niettegenstaande andere territoria zooals Nevada en Idaho, hoewel veel armer en minder bevolkt, reeds tot dien meerderen rang bevorderd zijn. Reeds in 1870 richtten zich de Mormonen tot het Congres met een verzoek in dien zin, maar vruchteloos. De Amerikanen waren bang voor de overmacht der Mormonen en vreesden, dat Brigham Young tot gouverneur zou benoemd worden en door zijn invloed op de slaafs gehoorzame onderdanen een ongehoorde oppermacht verkrijgen en de niet-Mormonen onderdrukken.

Ook sedert is dat verzoek meermalen herhaald, maar tot op den huidigen dag met niet gunstiger uitslag. Niettegenstaande de uitdrukkelijke verklaringen der Mormonen in tegengestelden zin, beweren de Amerikanen, dat hun secte niet alleen kerkelijke, maar ook wereldsche en politieke beteekenis heeft. Zij meenen, dat de Mormonen nimmer goede staatsburgers der U. S. zullen worden en in den grond van hun doen en laten zich door een theocratische hiërarchie laten beheerschen. Zoo

lang mogelijk toch hebben zij de immigratie van Gentiles in Utah tegengegaan en het zou daarom niet geraden zijn hun, door Utah tot zelfstandigen staat te maken, het heft in handen te geven en bij een eigen bestuur door stemmenoverwicht een kleine gemeenschap te laten vormen, die vreemde elementen weerde en wier beginselen afweken van die der Unie.

Hiertegenover voeren de Mormonen aan, dat hunne bisschoppen en andere waardigheidsbekleeders geen civiele of rechterlijke functies uitoefenen, maar hun gezag een zuiver ecclesiastisch karakter draagt; dat hun kerkelijk en burgerlijk bestuur totaal van elkander gescheiden zijn, dat zij slechts politieke rechten vragen, die aan de Amerikaansche burgers in het algemeen zijn toegestaan en dat zij goede staatsburgers zijn, die de constitutie eeren en die al het onrecht, dat hun is aangedaan, niet wijten aan de wetten of de regeering.

En wat zal nu de toekomst brengen? De Amerikanen zijn geen natie om er ooit toe over te gaan de Mormonen van hun grond te verdrijven. Ook uit eigen beweging zullen dezen er voorloopig zeker nog wel niet toe komen naar een andere streek, hetzij Mexico, Manitoba of Palaestina, te verhuizen¹; daartoe zijn zij te veel gehecht aan hun nieuwe vaderland, waarmede zij door zoovele historische herinneringen verbonden zijn en dat zij als het ware aan de natuur ontwoekerd hebben. Maar langzamerhand zullen zij bij de voortdurende ontwikkeling van Utah, door het steeds toenemend aantal Gentiles hun overwegenden invloed verliezen en zal vroeg of laat het territorium Utah in de rij der staten worden opgenomen.

¹ Indertijd stichtte reeds een zoon van Brigham Young een kleine kolonie in Mexico, maar op aandrijven van de R.-Cath. geestelijkheid werden de Mormonen daaruit verdreven.

X.

SAN FRANCISCO EN DE CHINEEZEN.

San Francisco, de belangrijkste havenstad aan de westkust van Amerika met 300.000 inwoners, is eigenlijk eerst veertig jaren oud. Vroeger was het een armzalig Spaansch dorp Yerba Buena, uit welken tijd nog de oude Mission Dolores, gesticht in 1778, dateert. Zijn opkomst heeft het te danken aan het vinden van het edele metaal in Californië in hetzelfde jaar 1848, dat die staat door Mexico aan de United States werd afgestaan. Men moge het betreuren, maar een feit is het, dat de gouddorst, de zucht naar het aardsche slijk, almede het meest heeft bijgedragen tot de colonisatie en den bloei van verre, onbewoonde streken. Naast Californië hebben ook Australië en Zuid-Afrika voor een groot deel hieraan hun opkomst te danken en het vinden van het eerste goud en diamant is het geweest, dat duizenden uit het beschaafde Europa naar die landen heeft doen toestroomen.

De ligging van San Francisco is overheerlijk. Hare huizenmassa's liggen uitgebreid over een aantal heuvelen, veel schooner dan in de beroemde Zeven-heuvelstad; want dáár zijn de meeste hoogten afgegraven en bebouwd,

terwijl zij hier door haar meerdere hoogte, haar alleenstaande huizen of nog ledige kruinen scherp uitkomen. Daarenboven strekt zich aan den voet een prachtige baai uit met schepen van alle nationaliteiten en met de bergen van San Raphael aan de overzijde tot achtergrond. Jammer, dat men dat gezamenlijke uitzicht zoo zelden te genieten krijgt, want hoewel hier maandenlang zoo goed als geen regen valt, is toch de stad door de nabijheid der zee en de heerschende westewinden bijna elken dag, vooral 's avonds, in een nevel gehuld, die baai en horizon aan het gezicht onttrekt. Evenals in New-York is het klimaat hier zeer veranderlijk van temperatuur. Hoe smoorheet het overdag ook moge geweest zijn, des nachts kan men altijd een wollen deken velen, en het ware geen teergevoelige overdaad ook gedurende de zomermaanden 's avonds steeds warm gekleed te gaan, want dan waait altijd een felle koude wind.

De bergachtige bodem maakt paardentrams onmogelijk, en daar toch bij de groote uitgestrektheid der stad snelle vervoermiddelen noodzakelijk zijn, vindt men in geen andere stad ter wereld een zoo uitgebreide toepassing van cable-cars, die met onverminderde snelheid de heuvels opklimmen, hoe steil de helling ook zij. Bij dit stelsel loopt in het midden tusschen beide rails een smalle diepe groeve, waarin voor het oog onzichtbaar een kabel van staaldraad over een aantal rollen door een stoommachine voortdurend in snelle beweging gehouden wordt. Die kabel wordt gegrepen of losgelaten door een stang aan den voorsten der beide tramwagens, al naarmate de daarmee belaste *gripman* deze hanteert. Tegen een mogelijk terugrijden der wagens op het hellend vlak in geval van een plotseling mankement in de machinerie is door verschillende reminrichtingen zorg gedragen. De cable-cars

rijden met een snelheid van acht Eng. mijlen in het uur, d. i. ongeveer $2\frac{1}{2}$ maal die van een mensch en de voetgangers op straat, die telkens de rails passeeren moeten, mogen dus wel goed uitkijken; telkens leest men nog in de dagbladen van ongelukken, die onophoudelijk tot processen van schadevergoeding aanleiding geven.

De namen der straten in San Francisco herinneren nog telkens aan den Spaanschen oorsprong der stad, evenals die der omliggende naburige steden als San Rafael, Sansolito, San José, St. Helena enz. Alle straten zijn weer als gewoonlijk in rechthoeken aangelegd behalve de lange Market Street, die als de Broadway in New-York de stad over hare geheele lengte in schuine richting doorsnijdt.

De huizen zijn nog bijna alle van hout door de goedkoopte van dit materiaal en met het oog op de menigvuldige hoewel zwakke aardbevingen. Het brandgevaar, dat hierdoor ontstaat, wordt door een voortreffelijk brandweerstelsel zooveel mogelijk te keer gaan. Daar hout de bouwstof leverde, zijn de huizen in allerlei verschillende kleuren geverfd: bruin, roodbruin, grijs, groen en ook zeer dikwijls wit, en kon men aan de huizen een groote verscheidenheid van vormen geven, waardoor een aantal villa's aardige geveltjes vertoonen, die alleen soms wat overladen zijn met in- en uitspringende versieringen. Vooruitstekende vensterramen en een hooge breede trap als opgang tot de voordeur zijn zeer algemeen.

Een eigenaardig effect maken de buitenwijken van San Francisco. Te midden van nette woningen, electrisch licht en andere kenmerken van vergevorderde beschaving zijn de wegen hier meerendeels nog in zeer primitieven toestand: hobbelig, steenachtig, met mul zand of met gras begroeid, zoodat alleen de breede ruwhouten trottoirs op

zijde voor dunne stadsschoenen begaanbaar zijn. Daarenboven liggen hier overal tusschen de woonhuizen en winkels nog onbebouwde open stukken land (lots for sale), waar de bodem in nog ongerepten natuurstaat voor den dag komt; maar het zal wel niet vele jaren meer duren of al die tusschenliggende open ruimten zullen ook volgebouwd zijn.

Ook verder vertoont San Francisco niettegenstaande haar groote bevolking en al is zij een der belangrijkste wereldsteden, toch eenvoudig het karakter van elke andere stad der Far West. Overal op straat staan groote waterbakken voor de paarden, en palen met ringen voor de huizen om de dieren bij het doen van inkoop en vast te binden en de hoeken der vierkante huizenblokken worden alle ingenomen door sigarenwinkels, groceries of — verreweg het meest — door barrooms.

Het publiek op straat is bij uitstek cosmopolitisch. Dat hier een aantal Duitschers leven blijkt o. a. reeds uit meerdere Deutsche couranten, die er verschijnen. Maar behalve die zoo goed acclimatiseerende natie, die door geheel Amerika, om niet te zeggen over den geheelen aardbol gevonden wordt, zijn ook een groot aantal Italianen, Spanjaarden en Franschen metterwoon in S. Francisco gevestigd, hetgeen al dadelijk zou zijn af te leiden uit de aanwezigheid van een groot Fransch hospitaal.

De dames zijn opmerkelijk door haar slanke gestalte, fieren gang, vurige blikken en donkere gelaatstint. Het is of haar nog warm zuidelijk bloed door de aderen vloeit. In geen andere Amerikaansche stad zag ik zoovele beauties. Een minder aangename verschijning maken de vele niets uitvoerende schavuiten of zoogenaamde „hoodlums”, die hier rondloopen en misschien wel afstammelingen zijn van de vroegere goudgravers en gelukzoekers. Zij zijn voor

het meerendeel fatsoenlijk gekleed en speculeeren in die wolvenvacht op de onervarenheid en goedgeeloovigheid hunner slachtoffers, uitzijnde op diefstal, boerenbedrog en meer dergelijke liefelijke praktijken. Geen dag gaat voorbij, of men kan in de couranten kolommen lezen met gevallen van doodslag, bloedige vechtpartijen, inhechtenisnemingen enz. en de gevangenen komen gewoonlijk plaats te kort.

Van alle kanten stroomen dan ook vreemde elementen toe en ook het verkeer van doorgaande reizigers is voortdurend zeer groot. Daarom is San Francisco rijk aan prachtige hotels als Occidental, Baldwin en California Hotel. Maar het grootste van alle is het Palace Hotel, dat naar ik meen nog altijd alle andere op de wereld in grootte overtreft. Het heeft meer dan duizend kamers, meer dan het Grand Hotel in Parijs. Om al de gangen door te wandelen zou men een half uur noodig hebben en in den beginne kon ik moeielijk mijn kamer terugvinden. Er kunnen gemakkelijk 1200 gasten in geherbergd worden; ja zelfs een week voor mijn komst was er, zooals een der beambten mij vertelde, bij gelegenheid van het bezoek van den president, aan 1700 personen een nachtverblijf in verstrekt. Een week later waren er slechts (!) 800 gasten. Het gebouw is acht verdiepingen hoog en gebouwd als een langwerpige vierkant met een centralen hof, die door \pm 125 elektrische lampen verlicht wordt. Welk een administratie in zulk een reusachtige karavanserai¹, waarin een aantal inwoners blijvend hun tenten opslaan en naar men zegt een 200 piano's in huur zijn.

¹ De karavanserai's zijn in het Oosten de groote karavanenhuizen voor het onderkomen van reizigers; zij kosten niets en leveren gratis water, maar zijn niet voorzien van bedden of huisraad.

Het meest gewone uitstapje in de buurt van San Francisco is dat naar Cliff House met zijn uitzicht op de Seal-Rocks. Een menigte zeeleeuwen van allerlei grootte strekken daarop hun glibberige lichamen uit en laten als uit dankbaarheid voor de bescherming, die zij van staatswege genieten, aanhoudend een luidklinkend vroolijk geblaf als van bassende, aanslaande honden hooren. Eerst zijn de bruine lichamen tegen de donkere rotsen bijna niet te herkennen, totdat men aan de slangachtige bewegingen van hun lange uitstekende halzen merkt, waar zij liggen en het is aardig dan te zien, hoe de op het land zoo plompe en zware dieren zich kronkelend en wringend uit de branding opwerken.

Het Cliff House ligt juist op de zuidelijke punt van de *Gouden Poort* of nauwen ingang van de baai, en de rijweg erheen voert door het daarnaar genoemde Golden Gate Park. Nergens zag ik een zoo prachtig aangelegden stadstuin; een landschapschilder zou hier een uitnemende keuze voor boomstudiën vinden. Een overvloed van de heerlijkste Coniferen — Araucaria's, Cypressen, Ceders — beschaduwen de paden en aan hun weligen groei ziet men het den boomen aan, dat zij zich op dezen bodem thuis gevoelen en niet als kasplanten behoeften te worden gekweekt om slechts op te groeien tot slappe tengere individuen. In ons vaderland weet ik slechts één oord namelijk de te weinig gekende buitenplaats van den heer Schober te Putten op de Veluwe, waar men in staat is zich eenigszins een denkbeeld te vormen van de verscheidenheid der Californische naaldboomen.¹

¹ In Californie worden 28 soorten van Coniferen gevonden d. i. nog meer dan in het aan die boomen zoo rijke Japan.

Wij kunnen onmogelijk van San Francisco afscheid nemen, alvorens nog eenigszins uitvoeriger te hebben stilgestaan bij de Chineezzen, die zulk een eigenaardig bestanddeel van de bevolking uitmaken en die een vreemde deling uit Europa hier meestal voor het eerst in grooten getale te zien krijgt — gewoonlijk ook voor het laatst, daar hij waarschijnlijk wel nooit in China zelf zal komen. In San Francisco wonen een 30 à 35.000 Chineezzen — d. i. meer dan een tiende der populatie — en daaronder zijn een 2000 prostituees, daar de mannen hoogst zelden hun vrouwen mee uit Azië brengen. De wijken, waarin zij wonen, liggen in het centrum der stad en hun voornaamste straten zijn de Washington en de Jackson Street. Hun rol en hun aandeel in het leven der stad zou eenigszins te vergelijken zijn met die der Joden in Amsterdam.

Alvorens nu tot een meer algemeene beschouwing over te gaan, willen wij eerst een kijkje nemen in het Chineesche theater, dat zich meer bepaaldelijk aan San Francisco vastknoopt. Het is een oud, bouwvallig gebouw, dat veel lijkt op een groote schuur. Den avond, dat ik er heenging, was ik de eenige blanke onder al de dicht opeengehoopte toeschouwers, en ik was dan ook blijde mij door betaling van een dubbelen entreprijs een plaats op het tooneel bezorgd te hebben. De weg daarheen, ging evenwel langs zooveel duistere gangetjes en nauwe trapjes, dat ik later een half uur naar den uitgang moest zoeken, daar niemand Engelsch scheen te willen verstaan en ik zelf natuurlijk niet in de geheimen der Chineesche taal ben ingewijd.

Toen ik daar zoo op het tooneel zat kon ik meteen een kijkje nemen achter de schermen, waar allerlei maskers, zwaarden enz. verspreid lagen en de spelers zich sans gêne verkleedden. Alles ging heel gemoedelijk;

een decoratie ontbrak geheel, er was geen scherm en de muzikanten zaten achter de spelers. Natuurlijk zat ik volop te kijk en ik voelde mij als een commissaris van politie, die toezicht houdt. Behalve enkele vrouwen, die in een paar gereserveerde loges zaten, bestond het publiek geheel uit mannen, die voor een goed deel in de gangpaden stonden, hun hoed op het hoofd hielden en er dapper op los rookten, zoodat de atmosfeer in de slecht verlichte ruimte verre van verkwikkelijk was.

De stukken, die opgevoerd worden, zijn zelden zoo kort dat zij, ofschoon de voorstelling tot diep in den nacht duurt, op één avond ten einde gebracht kunnen worden. Voor een Europeaan hebben zij dan ook door haar grenzenlooze eentonigheid weinig aantrekkelijks. De handeling schiet zeer langzaam op en het spel bestaat voornamelijk uit mimiek. Zooveel ik er uit wijs kon worden was het stuk, dat ik te zien kreeg, de historie van een jongen prins, die tot ergernis zijner ouders verliefd wordt op een burgermeisje. Laatstgenoemde rol werd voorgesteld door een man, die goed gegrimeerd was en in een voortdurende falsetto een meisjestem nabootste. Vrouwen mogen namelijk niet op het tooneel optreden, welk verbod zijn oorsprong schijnt te danken aan het huwelijk van een Chineesch keizer met een tooneelspeelster; tegenwoordig evenwel schijnt daar niet meer streng de hand aan gehouden te worden. Het meisje en de minnende prins spraken half zingend, begeleid door een schelle muziek, — een eindeioos herhaalde, slepende liefdesmelodie, voortgebracht door krassende zaaginstrumenten, een gitaar, een trom, een bekken en een machine, gemaakt uit kokosnooten. Na een half uur had ik er genoeg van.

Het gezicht van de Chineezers maakt op den Europeaan geen aangename indruk. Het is geelachtig met weinig

nuancen van kleur, rond, gezwollen, met holle ingevallen wangen, uitstekende jukbeenderen en kleine, dicht bijeenstaande, schuinspletige oogen. Het heeft een domme, brutale, onverschillige, ijzigkoude uitdrukking en duizendmaal is dan ook het goedmoedig grijnzende, komisch pedante, donkeroogige gelaat van den Neger te verkiezen. Terwijl de laatste zeer choleric opvliegend van aard is en beslist en hard spreekt, is de Chinees onverstoorbaar phlegmatisch. De Chineezen zijn klein van gestalte, geen atletische figuren, mager met onzekeren schommelenden gang en slingerende armen. Zij zien er uit als groote kinderen en hebben iets meisjesachtigs.

Hun kleeding is lang niet onpraktisch; zij is zeer geschikt voor drukken arbeid en laat de bewegingen volkomen vrij. Een slappe ronde hoed, een donkerblauwe, wijde losse kiel als van een Franschen werkman, waarover de lange tot aan de heupen reikende donkerzwarte haarvlecht neerhangt, en pantoffelachtige schoenen met dikke vilten zolen.

De huizen, waarin de Chineezen wonen, zien er verre van netjes en zindelijk uit, zelfs niet hun waschhuizen, die een zekere beroemdheid verworven hebben en waaruit de wasch keurig helder te voorschijn komt. Aan het uiterlijk hunner woningen schijnen zij geringe zorg te besteden; bij vele zijn zelfs alle ruiten gebarsten of gebroken. Men zegt dat inwendig veel ongedierte gezellig als commensalen meeleeft; maar men zal mij hoop ik verontschuldigen, dat ik omtrent dit punt geen eigen proefondervindelijk onderzoek heb ingesteld. Van buiten zijn de muren overdekt met opschriften, waarvan de gecompliceerde letterteekens juist omgekeerd als bij ons in vertikale lijnen, die van rechts naar links op elkander volgen, geschreven of liever geschilderd zijn.

De Chineezen houden niet veel van brood, maar eten voornamelijk zwijnevleesch, kippen en rijst. Behalve aan thee, zijn zij ook verslaafd aan opium en spel. Het rooken van een opiumpijp is vrij omslachtig; zij is klein en van een bijzondere constructie, zoodat haar toebereiding veel tijd, geduld en handigheid vereischt. De Chinees is er niet van af te brengen; het geeft zorgelooze, zoete droomen, gepaard met een behagelijk, weelderig gevoel en het organisme went er zich spoedig zoo sterk aan, dat het er niet meer buiten kan en de gewoonte een behoefte wordt, die zich niet langs anderen weg laat bevredigen. Het is bekend, hoeveel moeite de zendelingen in onze Oost hebben om een inlandsch opiumschuiver van zijn verderfelijke liefhebberij af te helpen, en hetzelfde zien wij bij de onder beschaafde naties binnengedrongen morphinezucht. Hoezeer de trek tot verdoovende middelen den mensch is ingeboren blijkt uit het feit, dat niettegenstaande het strenge verbod het verbruik van opium zelfs onder een gedeelte der blanke bevolking is voortgewoekerd.

De Chineezen zijn taai van gestel en niet zoozeer geschikt voor zwaren als wel voor langdurigen handenarbeid, bizonder voor werk binnenshuis, en het is een lust ze daar aan naaimachine of strijkplank aan het werk te zien. Zij verdienen hun geld in allerlei beroepen als koks, wasschers, dienstboden, sigarenmakers, letterzetters, in hotels, op het veld, in boomgaarden, aan spoorbouw, in bergwerken en goudwasscherijen. Maar hoeveel nut men ook van ze trekt, bij den Amerikaan zijn zij zeer weinig geliefd, veel minder dan de Negers, wier behandeling toont, dat de antipathie niet in een eigenlijke rassenhaat mag gezocht worden.

De Chinees toont niet de geringste aanhankelijkheid; hij hecht zich hoegenaamd niet aan de familie, waarbij

hij jaren dient, of aan de menschen, bij wie hij een ondergeschikte betrekking bekleedt. Hij vormt met zijn rasgenooten een afzonderlijke maatschappij, spreekt zoo min mogelijk Engelsch en houdt zich streng van de blanken afgescheiden. Zit er een te midden van dezen in den spoorwagen, dan duikt hij schuchter om zich ziende in een hoekje weg, maar zijn gezicht montert dadelijk op, als hij confraters ontmoet. Bang en bloo, zijn zij — zooals gewoonlijk dergelijke menschen — luidruchtig, als zij zich veilig voelen en onder hun kornuiten zijn.

De waarheidsliefde is bij den Chinees niet zeer sterk ontwikkeld; wil men eenigszins op zijn woorden als getuige voor het gerecht kunnen staat maken, dan moet hij eerst tot de voor hem meest dure eeden gedwongen worden. Omgekeerd is ook zijn vertrouwen in de eerlijkheid der blanken niet zeer sterk, daar hij deze naar de zijne afmeet. Verder houden de Chineezzen veel van smokkelen en van ontduiken der Amerikaansche wet; vooral geldt dit ten opzichte van den sluikhandel in opium, waarvoor zij de fijnste listen als valsche bodems en dergelijken weten te bedenken. Het is zelfs wel voorgekomen, dat de kostbare stof verborgen was in een worst, waarvan een paar Chinamen bezig waren smakelijk te eten, en het is dan ook niet te verwonderen, dat de douanen, leer om leer, een buitengewoon streng onderzoek bij hen in het werk stellen.

De minachting en haat, die de Chineezzen zich in Amerika op den hals gehaald hebben, is evenwel niet aan al die redenen te wijten, maar in oeconomische omstandigheden te zoeken. Het is bekend, dat zij met hun geringe levensbehoeften en met de lage loonen, waarvoor zij arbeiden, den Amerikaanschen werkman een zware

concurrentie aandoen, daarbij zoo weinig mogelijk in het land zelf uitgeven, zeer zuinig leven en zooveel mogelijk sparen om zoodra zij kunnen, naar hun vaderland terug te keeren. Dit heeft gemaakt, dat bijv. de Knights of Labor in San Francisco herhaaldelijk in hun orgaan deze krasse uitspraak neerschreven: „He who employs Chinese labour or encourages it, makes prostitutes of American women and thieves of American men” — een oordeel, dat door vele anderen gedeeld wordt.

De oppositie tegen Chineesche arbeiders is zeer goed verklaarbaar, maar bij nader inzien toch moeilijk te verdedigen. De vrije concurrentie is een beginsel, waarop onze geheele maatschappij berust en dat overal gehuldigd wordt en niemand kan een burger het recht ontzeggen, zijn behoeften zoo gering te maken als hij zelf verkiest. De strijd om het bestaan, die even goed in de menschelijke samenleving als overal elders gevonden wordt, laat zich op den duur niet door kunstmatige maatregelen bedwingen of tegenhouden.

De in Californië ingevoerde Mongolen bestaan bijna uitsluitend uit mannen: gedurende twintig jaren 1848—68 kwamen er slechts 3766 vrouwen aan, die dan ook voor het grootste gedeelte tot algemeen gebruik dienden. De stroom was zoo groot, dat dikwijls schepen met 1200—1400 Chineezen aan boord aankwamen, en deze aanvoer geschiedde door zes groote compagnieën, die eveneens zorg droegen voor het vervoer der lijken, waarvan er jaarlijks scheepsladingen naar het Hemelsche Rijk terugkeerden om op vaderlandschen bodem begraven te worden.

Op die manier bedroeg het aantal Chineezen alleen in San Francisco in 1870 reeds 12.000 en wezen de boeken der Chineezen-committee's in 1876 voor Californië een totaal aantal van 48.391 aan, waarvan er 30.000 in de berg-

werken en goudwasscherijen werkzaam waren. Vier jaren later in 1880 werd hun aantal in de Vereenigde Staten geschat op 105.000. Om de ontzettende toename te stuiten werd er in 1879 een wetsvoorstel ingediend, dat geen schip meer dan 15 passagiers zou mogen aanvoeren. Wel werd dit door het Congres aangenomen, maar president Hayes velde er zijn veto over, bewerende dat het in strijd was met de bestaande contracten met de Chineesche regeering. Daarom werd drie jaar later op den 6^{en} Mei 1882 te Washington een ander wetsvoorstel van den senator John H. Miller aangenomen nam. de zoogenaamde Restriction Act, geldig voor tien jaren¹, waarbij de verdere toegang aan werklieden verboden werd, niet evenwel aan geletterden en kooplieden. Van die onderscheiding in beroepen werd natuurlijk een schromelijk misbruik gemaakt en een aantal koelies smokkelden binnen, zich voordoende als kooplieden. Daarom werd den 5^{en} Juli 1884 nog een amendement aangenomen, waarbij bepaald werd, dat geen Chinees toegang had zonder een door den Amerikaanschen consul geteekende pas.

Het Engelsche gouvernement heeft voor de bezittingen in Noord-Amerika niet zulke strenge maatregelen genomen, maar toch wordt van iederen Chinees, ook al is hij in Hong-Kong geboren, een invoerrecht op zijn eigen lichaam van 10 \$ geheven om in Britsch Columbia te mogen landen.

¹ Onlangs is zij voor tien jaren verlengd.

XI.

DE YOSEMITE VALLEY EN DE REUZENBOOMEN.

Geen reiziger, die 's zomers in San Francisco komt en niet zeer gepresseerd in tijd is, mag verzuimen dit glanspunt der Sierra Nevada, waarvan de roem over de geheele wereld is doorgedrongen, te gaan zien. Zoolang evenwel de spoorlijn niet verder is doorgetrokken, blijft dit nog steeds een tamelijk omslachtige en dure geschiedenis, ofschoon de kosten bij vroeger vergeleken reeds aanmerkelijk gedaald zijn en men nu voor 50 \$ een excursion-ticket krijgt, waardoor het aantal bezoekers reeds zoodanig is toegenomen, dat het dit jaar (1891) binnen den tijd van drie maanden (Mei-Juli) reeds twee duizend bedroeg.

De weg, dien men gewoonlijk daarbij volgt is aldus: In den middag verlaat men met de Southern Pacific San Francisco, slaapt 's nachts in den slaapwagen, die aan het station Berenda wordt afgehaakt en staan blijft, rijdt dan in dienzelfden wagen den volgenden morgen in de vroege op een zijlijntje naar Raymond (22 E. M.), klimt na hier ontbeten te hebben in een stage-coach en komt 's avonds na een rit van tien uren (34 E. M.) in

het Wawona Hotel aan. Den volgenden dag om zeven uur rijdt men dan nog vijf uren (27 E. M.) verder om tegen twaalf uur in een der beide hotels in het dal (Stoneman en Barnard's House) uit te stappen.

De eenige menschelijke woningen, die wij in dien anderhalven dag passeeren, zijn de beide huizen, waar geluncht en geslapen wordt en de ruime houten stallen midden in het eenzame uitgestrekte woud, waar de paarden ververscht worden.

De wagens, waarin die lange rit volbracht wordt, zijn berekend voor elf personen. Den tijd, waarop ik hier kwam (midden Augustus), was het drukke seizoen reeds voorbij en waren de wagens gelukkig niet geheel gevuld met een volledig aantal kijklustigen. Zij zijn op zijde open in den trant van onzen Jan Pleiziers en worden voortdurend door een vierspan getrokken, dat acht- of negenmaal verwisseld wordt, zoodat ieder reiziger voor zijn vervoer nagenoeg veertig paarden gebruikt en de company er dan ook een 250 à 300 paarden op nahoudt. De weg is overal zeer smal, zoodat het op het glooiend terrein moeilijk valt andere wagens te laten passeeren en deze meestal op bepaalde uitwijkplaatsen staan te wachten. Daar tevens de weg aanhoudend korte draaien beschrijft, waarop de stage meermalen rakelings langs boomen en rotsen strijkt, moeten de koetsiers met hun „four in hands” wel verbazend stevige polsen hebben en uitstekend kunnen sturen om ongelukken te voorkomen.

Een groot ongerief is het, dat 's zomers den geheelen weg over de grond met een voetdikke laag fijn zand bedekt is. Daardoor is men telkens in een dichte stofwolk gehuld, die in alle kleedingstukken en lichaamsdeelen doordringt en de ademhaling dikwijls bijna onmogelijk maakt. Aan de haltplaatsen staat dan ook een heele rij

waschkommen en borstels op de aankomenden te wachten en maakt ieder haast om zich door poetsen en schuieren weer eenigszins toonbaar te maken. De oorzaak van die ontzettende hoeveelheid stof ligt in de maandenlange droogte, gecombineerd met het voortdurend rijden van zware wagens, die de steenen tot gruis vermalen. In den voorzomer na de winterregens is de toestand veel beter en de reis aangenamer, maar daartegenover staat voor later komenden het voordeel, dat zij door het geringer aantal toeristen veel beter in de gelegenheid zijn zich een goede plaats in de wagens te verzekeren.

De eerste halve dag van den rit naar de vallei is lang niet mooi: de weg is eentonig, men rijdt door laag hout en de stoffige weg is verbazend warm en zonnig. Onwillekeurig gaat men vreezen, dat het misschien zoo zal voortgaan en ook de hooggeroemde Valley bij nader inzien zal blijken veel te aantrekkelijk te zijn voorgesteld. Maar gelukkig wordt die vrees het slachtoffer te worden van Amerikaansche listen, niet bewaarheid. Na de lunch van den eersten dag komt men voortdurend door zulk prachtig hoog bergwoud, dat reeds dit alleen den toerwaard zou zijn. Hier zijn wij met recht midden tusschen de heerlijke coniferen van Californië. Kaarsrecht rijzen de slanke stammen tot een ontzaglijke hoogte op; het wordt vermoeiend tot hunne toppen op te zien. De menschen en paarden op den zich schilderachtig kronkelenden weg gelijken wel mieren tusschen deze reuzen, en een beklemmend gevoel van eigen nietigheid vermeestert ons in hun nabijheid. De bliksem, donderend zich ontladend boven deze stammen, moet wel in langen twijfel verkeerden op welken hunner hij als den hoogsten zal nederstrijken.

Daarbij, welk een afwisseling en verscheidenheid: geen

boom gelijkt op den anderen, ieder heeft zijn individueel voorkomen. Vooral de kolossale pijnboomen (Yellow en Sugar Pine) en de roode ceder (*Libocedrus decurrens*) met zijn gegroefden roodbruinen stam en grillig vertakte kroon treffen telkens weder door hun verwonderlijke pracht. Grootsch en woest is het uiterlijk van dit oerwoud; het is onmogelijk over nietige beuzelingen der wereld te spreken hier, waar men omringd is door zoo-veel eerwaardige, kalme majesteit en waar onder een roerlooze stilte eeuwen op ons nederzien. En dan, welk een sprookjesachtige stoffeering; wij zien de scheppingen der grenzenlooze phantasie van Gustave Doré hier als in werkelijkheid voor ons. Dikke stammen zijn ruw doormidden geknakt en rusten leunend tegen hunne naburen, andere zijn omgevallen en worden door het uitzagen van een stuk eenvoudig doorsneden door den weg, waarover pijnappels van een halven meter lengte verspreid liggen. Elders wijzen breede voetstompen de plaats aan, waar eenmaal krachtige boomen oprezen; ginder is een woudeus ontworteld en toont de armdikke wortels, waarmede hij zich in den grond hechtte. En daartusschen zwart verkoolde tronken van verbrande slachtoffers, die ten prooi vielen aan boschbranden. Het is alles nog in zijn oorspronkelijke gedaante; de mensch heeft hier nog niet ingegrepen in de geweldige pracht der natuur. De stilte wordt niet gestoord door het geklop van hout-hakkers of het gekras van zaagmolens, maar slechts afgebroken door het gedempte rollen van den wagen of het wegsnellen van een opgeschrikte ree. Want wijselijk heeft de regeering hier, evenals in het Yellowstone Park, een groote uitgestrektheid van 960.000 acres als nationaal eigendom afgezonderd, waar niet mag gejaagd worden, noch boomen worden omgehakt.

Het is bijna niet te begrijpen, maar toch wordt de machtige indruk van al die heerlijkheid nog overtroffen door dien van de eigenlijke „Big trees van Mariposa.” Men gaat er heen van uit het Wawona Hotel, dat door de drie broeders Washburn gedreven wordt: een gezellig huis, dat prachtig tusschen heerlijk geboomte ligt. Hier komen de drie wegen van Berenda, Merced en Madeira samen. Tegenover het hotel staat een aardig huisje, de studio van den schilder Mr. Thos. Hill, een eerwaardig oud man, die mij in eigen persoon langs zijn stukken in het atelier rondleidde, waarbij wij vooral geruimen tijd stilstonden voor een photographie van zijn kapitale schilderij, die de opening van den eersten Pacific-spoorweg voorstelt en waarop de portretten van tal van bekende personen voorkomen. Overigens waren al zijn stukken landschappen, vooral tafereelen uit de Rocky Mountains en de Sierra Nevada.

De Big trees of reuzenboomen komen op aarde slechts in de Sierra Nevada voor en wel op een hoogte van 4800—8000 voet. Zij groeien in groepen (groves), van welke men er een tiental in Californië kent en waarvan de beroemdste zijn de Calaveras en de Mariposa Grove, die beiden gelegen zijn op twee verschillende wegen naar de Yosemite Valley. De laatste, die wij bezochten, ligt 6540 voet boven den zeespiegel en bestaat uit 355 boomen, waarvan de grootste ieder hun afzonderlijken naam dragen, die dikwijls ontleend is aan beroemde Amerikanen, zooals U. S. Grant, Longfellow, Lyell, Dana. Mr. M. S. Cunningham, die het toezicht over de grove houdt, kent ze alle op zijn duimpje.

De reuzenboomen schijnen in 1852 ontdekt te zijn door een trapper, Dowd geheeten. Evenals van Coulter bij zijn berichten over de Yellowstone-wonderen, wilde men

ook aan zijn verhalen eerst geen geloof slaan, en hij moest list gebruiken om zijn kameraden mee te krijgen en door eigen aanschouwen te overtuigen. Toen zij daarop meer bekend werden, noemde de Engelschman Lindley ze in 1853 *Wellingtonia* naar den juist gestorven generaal, die naast Nelson de gevierde nationale held van Engeland geworden is. Uit wedijver namen de Amerikanen daar geen vrede mee en zochten op voorgang van G. Douglas en Dr. Randall den naam *Washingtonia* ingang te doen vinden. Gelukkig kwam aan die verwarring een einde, toen het bleek, dat de boom tot hetzelfde geslacht behoorde als de reeds vroeger in 1846 door den Oostenrijkschen botanicus Endlicher beschreven *Sequoia sempervirens*. Die geslachtsnaam had hij gekozen ter eere van Sequoyah, een zeer ontwikkeld opperhoofd der Cherokeezen, die o. a. een letterschrift van 86 teekens voor zijn volk uitvond en in 1843 gestorven was.

Zoo kregen zij dan den naam *Sequoia gigantea* en terecht, want zij zijn zonder eenige overdrijving hoog als kerktorens. Men kan het niet gelooven en er zich geen voorstelling van vormen, als men het niet met eigen oogen gezien heeft. Alles wat er tusschen ligt zinkt er volkomen bij in het niet, niet het minst de mensch als toeschouwer zelf. Welk een aangrijpende gedachte, dat zulk een kolos zich ontwikkelde uit een miniem klein zaadje, dat duizende jaren geleden in de aarde terecht kwam! Er zijn maar één soort boomen, die zich met de *Sequoia*'s in hoogte kunnen meten, namelijk de *Eucalyptussen* (*E. amygdalina* en *E. globulus*) van Australië.

Volgens metingen van Prof. J. D. Whitney bereiken de grootste exemplaren in de Calaveras Grove een hoogte van 70—100 M. en een omvang van 10—16 M., terwijl hier de omtrek van den dooden Grizzly Giant aan den

voet zelfs een omtrek heeft van 31 M. en vier meter hooger van 21 M. Zoo is het te begrijpen, dat er door een ander exemplaar, den Wawona of tunnelboom, een gat is kunnen uitgehakt worden, waar de wagen met zijn vierspan gemakkelijk doorheen rijdt, — en dat wel, zonder dat het leven van den boom er eenigszins door geschaad werd.

Wil men nog andere bewijzen? De onderste takken van de Mother of the Forest liggen 75 M. boven den grond en evenzoo die van de Grizzly Giant, die 2 M. doorsnede hebben, op een hoogte van \pm 40 M., dat is dus tweemaal zoo hoog als een groot stads-heerenhuis. Een der boomen brandde na omgevallen te zijn vier maanden lang en was toen nog niet geheel verteerd. In 1855 was een stuk schors ter hoogte van 116 voet te zien op de wereldtentoonstelling in het Crystal Palace, welk stuk later bij een brand vernield is maar waarin destijds, toen het in den vorm van een vertrek was ingericht, 30—40 personen konden plaats nemen. Om den boom — op welks stomp, die een doorsnede had van 24 voet, een bal gegeven werd — te vellen moesten, daar zagen onmogelijk was, een aantal gaten door den stam geboord worden en met dit werk waren vijf mannen gedurende 25 dagen bezig. De onkosten daarvan bedroegen 650 \$ d. i. dus meer dan 1600 gulden om één boom om te hakken!

Bedenkt men nu tevens dat niettegenstaande deze afmetingen, toch de groei uiterst langzaam plaats vindt en daardoor de jaarringen zeer dicht bijeen staan, dan is het duidelijk op welk een fabelachtigen ouderdom deze boomen wijzen. Volgens sommigen zijn er onder, die ouder zijn dan alle op het oogenblik bestaande godsdiensten, en wordt de Mammuth of the Forest, een omgevallen reus, naar zijn jaarringen geschat op een

leeftijd van 3400 jaren. Maar zeker is het, dat de ouderdom van een aantal hunner minstens 1200—2000 jaren bedraagt, en het lijdt geen twijfel of verscheidene hieven reeds fier hun kruin ten hemel, toen Jezus op aarde wandelde.

De boomen zijn dan ook buitengewoon levenskrachtig en blijven ongestoord voortleven, ook wanneer zij sterk door brand geleden hebben of beschadigd zijn. Hun hout is zacht, licht rood en fijn van structuur, maar zeer duurzaam. Daarbij is het van uitstekende qualiteit, licht, homogeen en laat zich prachtig politoeren. Wat zouden zij dus niet, evenals de bisons, wanneer zij niet door het gouvernement beschermd werden, spoedig uitgeroeid zijn, nu zooals Prof. Whitney berekent, één boom voldoende ware om 537.000 voet planken van een duim dikte te leveren, een waarde vertegenwoordigende van 25.000 \$.

Om van het Wawona Hotel (3925 voet) naar de Yosemite Valley te komen, moet men eerst nog een bergrug over. Nadat de weg zijn hoogste punt op 5908 voet bereikt heeft, daalt hij snel in het dal af. Het eerste gezicht daarop krijgt men van het zoogen. Inspiration Point, waarvan een aantal photographieën en schilderijen door de geheele U. S. verspreid zijn, zoodat de reiziger reeds is voorbereid op wat hij daar zien zal. Maar wat beduidt een beeld in vergelijking met de werkelijkheid? Het dal strekt zich hier in nagenoeg zijn geheele lengte voor onzen blik uit, en dit gezicht herinnerde mij ten sterkste aan dat van den Stalheimskleven op het Noredal in Noorwegen. De wonderbaarlijke, grootsche en imponeerende physionomie der Yosemite Valley kan ik met niets in de Alpenwereld vergelijken; om iets soortgelijks te vinden moet men naar het hooge Noorden gaan, waar werkelijk het ruwe karakter van het bergland met de

hier te aanschouwen natuurtafreelen de grootste overeenkomst vertoont.

De Yosemite Valley loopt in N. O. richting, wordt doorsneden door de Merced River, ligt 4000 voet boven de zee, en is bij een breedte van $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{6}$ Geogr. Mijl slechts 6 Eng. Mijl of twee uren gaans lang. Maar in dit kleine bestek liggen een groote hoeveelheid prachtige punten bijeen en bieden de omringende rotsen de grootste verscheidenheid van vormen. Het meest in het oog vallend zijn wel de zoogenaamde *Dome's*, kolossale steengevaarten van een koepelvormige gedaante, op wier gewelfde kale grijsgrauwe kruin geen boomen hebben kunnen wortel schieten en waarop slechts squirls, sprinkhanen en hagedissen huizen.

Zeer karakteristiek is de scherp geprononceerde Uvorm van het dal. De hemelhooge naakte rotswanden stijgen namelijk loodrecht naar boven, 4000 voet hoog, en de bodem daartusschen is bijzonder breed en vlak zonder verspreide rotsblokken en met een kalm vlietenden helderen stroom, die, omzoomd door liefelijk frisch groen geboomte, de naaktheid der wanden des te meer doet uitkomen en evenals de talrijke watervallen, die van de steilten neerplofften, de impressie van de hoogte dier muren sterk vermeerdert.

Het ontbreken van steenfragmenten en de gladde vlakten in deze reusachtige bergkloof, maken de verklaring van haar ontstaan zeer moeielijk; niets wijst hier op een vorming door voorhistorische gletschers. Evenals over den oorsprong van den naam is men dan ook over de oplossing van dit vraagstuk nog steeds in onzekerheid.

Eerst veertig jaar geleden is de Yosemite Valley ontdekt; vóór dien tijd was haar bestaan alleen aan de Indianen bekend. Maar toen op 19 Jan. 1848 het eerste

goud door James Marshall gevonden was en op het bericht van die ontdekking duizenden vreemdelingen uit alle oorden naar Californië toestroomden, konden weldra verwickelingen met de oorspronkelijke bewoners dezer gewesten niet uitblijven, wier aantal toenmaals ongeveer een honderd duizend bedroeg. Ter zelfverdediging vormden zich vrijwilligertroepen, aan wier hoofd James D. Savage te staan kwam, een goudzoeker, die nederzettingen in Mariposa en Fresno had en goed bekend was met de verschillende stammen. Dit had ten gevolge dat de vallei, die een schuilplaats vormde voor de Indianen en zeer verscholen lag, in het begin van Mei 1851 werd opgespoord, over welke ontdekking Dr. L. H. Bunnell, een der leden van de expeditie, een belangrijk werk schreef. In den zomer van 1855 volgden daarop de eerste toeristen.

De naam, die eigenlijk in twee woorden *Yo Semite* dient te worden geschreven en uitgesproken wordt als „Josemmeti”, is de naam van een Indiaansch opperhoofd, die een beer verslagen had, en beteekent „grootte grijze beer.” De oorspronkelijke juiste Indiaansche uitspraak schijnt geweest te zijn *Yo Hamitee* d. i. „grootte waterval”, maar daar de Indianen zelf geen letterschrift kenden, loopen de gevoelens hierover uiteen.

Ook van de afzonderlijke punten van het dal zijn de Indiaansche namen bewaard gebleven. Zoo heet de *El Capitan*, een reusachtig rotsgevaarte, dat aan het begin van het dal loodrecht tot 3300 voet hoogte opstijgt, *Totoconula*, d. i. het grootte opperhoofd. Niet minder poëtisch heette het kristalheldere *Mirror Lake Keko-too-yem* d. is. slapend water. Dit meer ligt aan den voet van de *Half Dome*, (4737 voet) een half-koepelvormige naakte rots, die met de grootste moeite en volharding den 12^{en} Oct. 1875 door den Schot Mr. George G. Anderson

bestegen werd. Met dit koene, halsbrekend waagstuk toonde deze zich een waardig naamgenoot van den bekenden Afrikaanschen jager.

Beroemder nog dan door deze punten is het dal door zijn vijf watervallen. Op zich zelf zijn zij smal, maar haar schoonheid ontleenen zij aan hare verbazende hoogte, haar steilen val en haar indrukwekkende omgeving. De Bridal Veil Fall of *Pohono* d. i. windstoot, wordt zoo genoemd, omdat de wind haar op zijde blaast en in sneeuw-wit schuim oplost evenals bij den Staubbachfall in het Berner Oberland. Veel hooger is de Yosemite Fall met een totale hoogte van 2634 voet (830 M.) en daarmede de hoogste waterval der aarde; de beroemde Gavarnie in de Pyrenaeën is bijv. slechts 1266 voet, d. i. minder dan de helft.

Aan het einde van het dal liggen de Nevada en de Vernal Fall vlak boven elkander. Het best worden zij in hare omgeving gezien van uit Glacier Point, een vooruitstekend randgedeelte, 6800 voet boven de zee, waar de Ier James Mc. Cauley een klein berghotel houdt. Dit punt ligt juist dáár, waar het dal zich in drieën splitst, en van hieruit ziet men mijlen en mijlen ver in de Sierra Nevada, een onafzienbare reeks naakte afgeronde bergkammen en granietkoepels, waar 's zomers overal de sneeuw tot een hoogte van meer dan 9500 voet is weggesmolten. Peilloos, duizelachtig diep kunnen wij er ook neerstaren in het dal, waarin zich een der beide hotels als een klein stipje voordoet. En als dan 's nachts het feeïge maanlicht zich uitgiet over de watervallen en de bergplateau's daarachter, dan rangschikken wij de Yosemite Valley onder het schoonste wat wij op aarde zagen, en roepen met den edelen James A. Garfield uit: „No one can study this valley and its surroundings without being broader-minded thereafter.”

XII.

EEN REUSACHTIG HOTEL. EEN BRANDENDE STAD.

De naam Californië is een verbastering van het Spaansche *Caliente Fornado* d. i. „Gloeierende oven”. Hoe gepast die benaming voor sommige gedeelten nu ook zijn moge, als juiste qualificatie voor het geheel kan zij moeielijk gelden, want door de lange uitgestrektheid in de richting van Noord naar Zuid over bijna tien breedtegraden, heeft Californië een grootere verscheidenheid van klimaat en bodem dan een der andere staten. Hooge, lage en gematigde temperaturen, kusten en baaien, bergen en wouden, laagvlakten en rivieren — alles vindt men hier om strijd bijeen, en door zijn helderen hemel, rotsige kust en bergachtige natuur, zijn vijgeboomen, olijven en druiven herinnert Californië nog het meest aan de landen aan de Middellandsche zee.

Met zulk een bodem en weergesteldheid is Californië met recht een land van melk en honig. Eetwaren vindt men er in ruime keuze, voortreffelijke qualiteit en overvloedige hoeveelheid. Alle mogelijke graansoorten, uitstekend versch en geconserveerd vleesch, een aantal vischsoorten, en een rijkdom van allerhande vruchten

liggen in San Francisco opgestapeld en de wensch van Henri IV, dat ieder burger Zondags een hoentje in den pot mocht hebben, kan hier alle dagen der week verwezenlijkt worden, terwijl ook de uitnemende vurige landwijnen als Zinfandel, Riesling en Angelica om hun geringen prijs binnen ieders bereik liggen.

Californië is verbazend groot, veel grooter dan men het zich bij ons gewoonlijk voorstelt. In oppervlakte is het na Texas de tweede staat der Unie met 157.800 E. M². d. i. grooter dan Brittanië en Ierland en meer dan twaalf maal ons eigen landje. Een toerist kan daarom onmogelijk alle deelen op éénmaal grondig leeren kennen en dient zich tot enkele te beperken. Maar niemand, ook al komt hij slechts op een doorreis in San Francisco mag verzuimen een uitstapje, hoe kort ook, te maken naar Monterey. Het ligt slechts vijf uur sporens van de groote stad en wie het verkiest, kan ook van de kleine maar aardige goedkoope booten over zee gebruik maken. Als men goed weer treft is het een prachtige vaart over den Grooten Oceaan: eerst uit de Gouden Poort en dan de baai van Santa Cruz binnen. Maar ook de spoorreis is lang niet onschoon; men komt dan door de Santa Clara Valley, die als één groote liefelijke tuin beroemd is om haar vruchtboomen. Het voornaamste plaatsje is er San José, dat geprezen wordt als het vriendelijkste en gezelligste oord van Californië. Ik had het genoeg er in de buurt te logeeren bij een mijner oude vrienden uit Holland juist in den tijd, dat de abrikozenoogst in vollen gang was en oud en jong, groot en klein meehielp om de rijpe vruchten te plukken en te drogen.

San José wordt gewoonlijk bezocht om den Mount Hamilton — den hoogsten berg in den omtrek — sedert de millionair Lick er het beroemde observatorium

op liet bouwen, dat den grootsten kijker op aarde rijk is, waaronder Lick zelf volgens uitersten wil begraven ligt. Dagelijks rijdt er een groote postwagen heen, maar zelf gingen wij met eenige Hollandsche vrienden, die zich als fruitfarmers hier gevestigd hebben, in buggies en met eigen paarden en kozen voor ons tochtje een Zaterdag, omdat alleen op dien dag het kijken door de telescopen voor het publiek is opengesteld.

Zeven mijlen onder den top ligt een klein hotel. De weg naar het observatorium, die zich in een onnoemelijk aantal windingen naar boven slingert, is eentonig en biedt weinig bizonders. Het gebouw zelf daarentegen met zijn ver zichtbaren, helder witten koepel, is zeer de moeite waard. Het is prachtig mooi, om niet te zeggen weelderig ingericht, en blijkbaar is er over een ruime beurs beschikt. Een astronomische observatiepost is hier niet misplaatst, want bij de zuivere, droge lucht is de sterrenhemel van Californië onbeschrijfelijk helder. Door den kleinen kijker kregen wij den maansikkel te zien, die nagenoeg in het eerste kwartier stond en waarop de kraters met hun schaduwen heerlijk duidelijk waar te nemen waren. De groote kijker was gericht op het sterrenbeeld Hercules, waarbij zich een punt, dat met het bloote oog gezien, zich als een nevelachtige vlek voordeed, in een ontelbaar aantal sterren oploste.

Maar wij willen niet langer stilstaan bij San José en zijn omgeving, maar dadelijk overspringen op Monterey. Het is een uiterst rustig klein stadje, maar een der oudste aan de westkust en tot 1848 — het beginjaar van de opkomst van San Francisco en den afstand van Californië aan de Unie — de voornaamste havenplaats en zetel van het gouvernement. Het eerst landde hier in 1602 Don Sebastian Viscayno, die de plaats doopte als *Monte Rey*

d. i. Koningsberg, en anderhalve eeuw later, den 3^{en} Juni 1770, stichtte er pater Junipero Serra de Carmelo-Mission, na San Diego de tweede in Californië.

Een klein half uur naar het westen ligt de Pacific Grove, een kleine kolonie van zeer eenvoudige buitenhuizen met enkele winkels, een kerk, een school en een hotel. Het is er zeer goedkoop en vele families met kinderen brengen er dan ook den zomer door. Alles draagt er een eenigszins religieus karakter en nergens is eenige wijn of sterke drank te krijgen, waarom een der kroeghouders op den weg hierheen met echt Amerikaanschen humor zijn saloon met een uithangbord „last chance” versierde.

De meest geliefde toer in den omtrek in de seven-teen miles road, een prachtige rijweg, die door het bosch en langs de kust rondom het schiereiland loopt. Het schoonste gedeelte is wel de Cypress Grove, waar de wonderbaar gevormde stammen en het laag en breed uitgespreide loover der schilderachtige en zeldzame Monterey'sche cypressen den weg beschaduwden, en vlak daarnaast tegen de zaagvormig gekloofde kust de woest aanstormende golven zich schuimend en brullend te pletter stooten. Slechts één wandeling is mij bekend, die hiermede te vergelijken is: het is die van Salerno naar Almalfi. Welk een heerlijke combinatie van een wilden zeeoever en rustig bergwoud: het ééne oogenblik waant men diep in het land eenzaam door het bosch rond te dwalen en het volgend oogenblik rollen de baren van de grootste watermassa der aarde aan onzen voet.

Ligt de Cypress Grove aan de eene zijde van Monterey, aan de andere ligt het Hotel del Monte, een der bezochte „resorts” van Californië. Het behoort aan de Southern Pacific Railway Company, een der grootste

spoorwegmaatschappijen van Amerika, die o. a. — tot nu toe zonder concurrentie — geheel Californië van het Noorden naar het Zuiden doorloopt. Het hotel is op zoo grootsche schaal aangelegd, dat naar men zegt de Company niettegenstaande de duizenden gasten, toch jaarlijks nog een enorme som moet bijpassen om de kosten van het onderhoud te dekken. En werkelijk, als men eenmaal met de inrichting goed heeft kennis gemaakt, zal men zich over die onvoordeelige exploitatie niet meer verwonderen: de lezer oordeele zelf.

Het Hotel del Monte kan in omvang wedijveren met het Palace Hotel in San Francisco en maakt zelfs, hoewel het veel minder gasten kan herbergen, een nog veel grooter indruk door de veel grooter plaatsruimte die het inneemt. Het telt namelijk slechts weinig verdiepingen, die onderling behalve door trappen, ook in verbinding staan door een schuins oplopenden gang op dezelfde wijze, hoewel minder steil, als men in den toren van S. Marco in Venetië naar boven klimt. Aan een centraal vóórstuk zijn drie kolossale naar achter loopende vleugels verbonden, waarvan de middelste voor keukens en eetzaal, de beide zijdelingsche voor logeerkamers bestemd zijn. Het geheele gebouw is van hout met een aantal torentjes en ruime begroeide veranda's, eenigszins in Zwitserschen trant, en maakt een allerprettigsten indruk. Ook van binnen is de inrichting voortreffelijk: alle zalen en kamers zijn sierlijk gestoffeerd en keurig netjes; alles ziet er als nieuw en pas geverfd uit en nergens kleeft ook maar het geringste smetje aan.

Het hotel ligt volkomen geïsoleerd op een half uur afstand van de stad en vormt met zijn bijgebouwen een kleine maatschappij op zich zelve. Het heeft zijn eigen badhuis met groote verwarmde zwembassins, zijn eigen

gasfabriek, watertoren, wasscherij en stallen, zijn eigen moestuinen en boomgaarden, kegelbanen en billardzalen, lawn-tennis en croquetvelden. Behalve leeszaal en parlors, vindt men in huis een ladies billard-room, waar ook kinderen staan te spelen, een groote danszaal, waar iederen avond gelegenheid bestaat tot dansen met gratis-uitreiking van ijs en verkoelende dranken, en een eigen muziekcorps, dat iederen morgen onder de veranda kleine, maar goede concerten ten beste geeft.

Zoo kan men hier als in zijn eigen villa leven en behoeft niets te missen van de comfort, die men thuis heeft. Vele families wonen er dan ook weken of maanden lang. Het eenige, wat met den landelijken indruk in strijd komt, is de stroom zondagsgasten, die op den dag des Heeren van San Francisco komt overwaaien, en niet minder de overdreven zorg, die de dames er aan hun kleeding besteden. Ontelbare malen ondergaan zij een onherkenbare metamorfose van toilet, en na afloop van het diner bij de promenade in de ruime corridors heeft men ruimschoots gelegenheid de elegantste costuums te bewonderen.

Toch vergat ik nog datgene te noemen, waaraan del Monte bovenal zijn vermaardheid te danken heeft: zijn bij uitstek schitterenden tuin, die zorgvuldig door een heirleger Chineezzen onderhouden wordt. Nergens zag ik een zoo voortreffelijken aanleg; het is als wandelde men rond in de Guardina di Bobilo te Florence. Schilderachtige lanen en paden slingeren zich door prachtexemplaren van coniferen en loofboomen, afgewisseld door grasperken, tropische planten en een rijkdom van bloemen, en overal heeft men aardige kijkjes op het huis, dat tusschen al dat groen ligt weggedoken.

Geen schriller overgang is denkbaar dan van dit liefelijk tafereel plotseling te worden verplaatst naar een beeld der verwoesting, een schouwspel dat mij nog steeds, als ik er aan terugdenk, met huivering vervult.

Met de Mount Shasta Route was ik langs de kalme, olijfgroene Sacramento River en langs den met sneeuw bedekten, 14.440 voet (4403 M.) hoogen uitgebranden vulkaan Mt. Shasta, door N. Californië en Z. Oregon in Portland aangekomen. Vandaar was ik den volgenden dag langs de Columbia River, den grootsten stroom van het Noordwesten, gereisd naar Dalles City, na Portland de belangrijkste stad van Oregon, met het plan den volgenden morgen per stoomboot terug te keeren. In Dalles was ik om twaalf uur in den middag aangekomen en reeds zat ik na de lunch te peinzen over het vraagstuk, waaraan den ganschen verderen dag wel te bestden, toen plotseling de alarmkreet „fire” tot mij doordrong. Sinds dat oogenblik was het vraagstuk opgelost, want geheel toevallig werd ik er ooggetuige van, dat een stad van 5000 inwoners binnen weinige uren nagenoeg geheel in de asch gelegd werd.

De brand kwam aan doordat een kind met lucifers speelde, en daar alle huizen van hout waren, een massa houtstapels in de straten lagen en zelfs de trottoirs van hout getimmerd waren, greep het vuur weldra naar alle zijden om zich heen, aangewakkerd door een fellen wind, die juist naar het centrum der stad woei. De vlam slaat gemakkelijk van het eene huizenblok op het andere over, en het duurt niet lang of de vuurzee is ondoofbaar geworden en men is aan de genade van den wind overgeleverd. Wat vermag de eenige stoomspuit, die aanhoudend met dol gestamp staat te werken, dof hijgende van inspanning? Er is water genoeg in de breede Columbia,

maar de spuiten, waarom naar Portland is geseind, kunnen eerst laat in den avond aankomen.

Met razende snelheid breidt zich het vuur uit en zichtbaar ijlen iedere secunde de vlammen voort, niets sparende — kerken zoomin als villa's. Geheele huizenblokken storten ineen, boomen verschroeien, opstaande balken staan als flambouwen te branden. Gloeiende sintels vliegen door de lucht, vensters knappen, ramen worden tot schoorsteen, de trottoirs knetteren als gloeiende roosters. Vrachtkarren rennen door de straten, paarden worden weggevoerd, varkens komen luid schreeuwend in de vlammen om. Flauwvallende vrouwen worden weggedragen, halfverschroeiden met ijs ingewreven. Wanhopig rent men rond, ieder wil helpen maar weet niet hoe, en velen staan nietsdoende toe te zien, de zaak toch hopeloos achtend. Een machteloze radeloosheid staat op ieders geelaat te lezen en een schrille tegenstelling vormt het beeld van verwarring en ellende met den kalmen, door de bloedroode avondzon beschenen stroom.

Op straat ligt alles dooreen: matrassen, geweren, glaswerk, eetwaren, meubels, piano's, naaimachines. Men weet niet wat het eerst te redden en onmogelijke dingen als vogelkooien, voetbankjes, olie- en azijnstellen worden het eerst in veiligheid gebracht. Een massa huisraad, in de eerste plaats beddegoed, wordt naar den rivierkant gesleept, want ieder bereid zich reeds voor om gedurende den nacht aan den zandigen oever te kampeeren en daar, na zoo pas geroosterd te zijn, een kouden nacht te gemoet te gaan. Om het stelen van gered goed te verhinderen wordt een vrijcorps geformeerd, dat korte metten maken zal, want ik hoor het bevel geven: „Catch him if you can, but if not, kill him.”

Reeds wordt het in de straten te heet. De luitjes

vluchten op de rotsen, waar zij met tranen in de oogen have en goed, het werk van jaren arbeids in weinige secunden in vlammen zien opgaan.¹ Toch verliezen de meesten hun phlegma niet. Kalmpjes rooken velen hun sigaar en nemen een „drink” in de barrooms die nog niet verbrand zijn, en op doodleuken toon doet mij de hotelhouder de mededeeling, dat ik waarschijnlijk wel geen supper zal krijgen, want dat, als de wind zoo blijft, ook zijn huis binnen een paar uur wel zal afgebrand zijn. Maar de hemel is hem genadig, zoover kwam het niet, ten langen leste ging de wind toch liggen.

Doodmoe en zwart van roet kom ik eindelijk in mijn hotel terug, dat vol is met ongelukkigen, die voor den nacht een schuilplaats zoeken. Maar na een gehaast supper ga ik weer rondloopen om de ruïnen te zien. Waar nog gisteren een bloeiende en welvarende stad verrees en fraaie villa's stonden, ligt nu slechts een gladgeschoren, met asch bedekte, smeulende vlakke, waaruit half ineen-gestorte muren, zwartgeblakerde schoorsteenen en verkoolde boomen als akelige doode staken oprijzen. Het vuur heeft zijn werk gedaan, maar gretig lekken nog de vlammen aan de laatste overblijfselen der puinhoopen om het beeld van verwoesting te voltooien.

¹ Later las ik in de couranten, dat in weinige dagen reeds 2000 \$ voor de ongelukkigen was bijeengebracht. Velen hunner evenwel weigerden eenige vergoeding hunner schade door de hulp van anderen.

XIII.

DE CANADIAN PACIFIC.

Daar het mijn plan was op mijn reis door Amerika ook het Yellowstone Park te gaan zien, besloot ik met de Northern Pacific van de westkust naar het oosten terug te keeren. Maar ik had ook zooveel goeds gehoord van de Canadian Pacific, dat ik niet kon nalaten ook van die lijn het schoonste gedeelte te bereizen en van uit Tacoma een week lang een zijwaartsche excursion-trip naar Banff te maken. Nu ik op dien tocht terugzie, behoef ik waarlijk geen spijt te hebben ook de Engelsche bezittingen van het Westen in mijn omzwervingen te hebben opgenomen; bezwaarlijk kan een toerist voor een betrekkelijk zoo geringen prijs in weinige dagen zooveel schoons te zien krijgen.

Britsch Noord-Amerika, de Dominion of Canada, is de grootste overzeesche bezitting van de Engelsche kroon, nog grooter zelfs dan Australië. Het grootste gedeelte evenwel namelijk $\frac{5}{7}$ der geheele oppervlakte, de zoogenaamde North-West Territory, is nog zoo goed als onbewoond, minder nog dan Siberië. De eenige eenigszins bevolkte streken zijn Quebec en Ontario; daarin

liggen de grootste steden, waaronder Montreal de kroon spant. Deze stad is voor Canada, wat New-York voor de Vereenigde Staten is, en wilde men meer dergelijke parallellen trekken, dan zou men gevoegelijk Toronto bij Boston, Ottawa bij Washington en Winnipeg bij Chicago kunnen vergelijken ¹. De politieke hoofdstad is Ottawa, dat juist op de grens ligt van de Fransch en Engelsch sprekende bevolking en juist dáárom in 1858 tot residentie verheven werd, nadat eerst achtereenvolgens Kingston, Montreal, Quebec en Toronto de zetel van het gouvernement geweest waren.

Zooals men weet, werd Canada bij den vrede van Parijs op 10 Febr. 1763 door Frankrijk aan Engeland na een langdurigen oorlog afgestaan. Tegenwoordig zijn de Britsche bezittingen in N. Amerika verdeeld in de volgende provinciën van O. naar W.:

	N a a m	H o o f d s t a d
Atlantic Provinces	Prince Edward Island.....	Charlottetown
	Nova Scotia.....	Halifax
	New Brunswick.....	Frederictown
Central Provinces	Quebec.....	Quebec
	Ontario.....	Toronto
	Manitoba.....	Winnipeg
	Afgescheiden districten (1882)	
Western Provinces	Athabaska	
	North West Territory	Saskatchewan
		Assiniboia
		Alberta
		Regina
Pacific Province	Britsch Columbia.....	Victoria

Misschien zal men in deze lijst New-Foundland missen; maar dit groote eiland, hoewel vlak bij Canada

¹ Kort geleden bedroeg de bevolking van Montreal 216.000 inw., Toronto 181.000 inw., Quebec 63.000 inw., Ottawa 44.000 „, Winnipeg 25.000 „, Victoria 16.000 „, Vancouver 13.000 „

gelegen, behoort er toch niet toe maar is een afzonderlijke kroonbezitting, waaronder ook Labrador begrepen is.

Canada ligt aanmerkelijk dichter bij de Engelsche havens dan New-York; zoo bedraagt de afstand Quebec-Liverpool 2645 zeemijlen tegen New York-Liverpool 3095. Behalve van Quebec over de breede S. Lawrence River is Montreal ook te bereiken van Halifax met de Intercolonial Railway (850 E. M.)

Moeielijker was het tot voor korten tijd om over Engelsch grondgebied tot het Westen door te dringen. In 1870 had generaal Wolseley 95 dagen noodig om met een klein leger van Toronto naar Winnipeg te komen, een afstand dien men, nu de spoorweg voleindigd is, in nog geen twee etmalen aflegt. De behoefte aan een snellere verbinding deed zich dan ook sterk gevoelen en reeds in 1867 werd om militaire en politieke beweegredenen op een conferentie der Britsch-Amerikaansche provincien het bouwen van een Pacific-spoorweg besloten. Maar eerst in 1875 werd het werk begonnen en in de eerste jaren had het niet veel voortgang, Tot algemeene bevrediging werd dan ook in 1880 de bouw verder aan een private maatschappij overgelaten. Nu traden de handelsvoordeelen op den voorgrond en reeds een jaar later had zich de Canadian Pacific Railway Company gevormd. Zij verbond zich tegenover de regeering het werk binnen tien jaar tijds te voleindigen, maar kreeg van den anderen kant ook een subsidie van 25 millioen \$ en 25 millioen acres land. Met ontzettenden spoed werd nu zóó hard gewerkt, dat in de groote vlakte bewesten Winnipeg dagelijks gemiddeld meer dan drie Eng. mijlen gelegd werden en reeds den 7^{en} Nov. 1885 bij Craigellachie de laatste rail kon worden ingevoegd. Zoo-doende was de Company, nog geen vijf jaren oud,

aan het einde van dat jaar (met inbegrip van de zijlijnen) reeds in het bezit van 4315 E. M. spoor. Dat de lijn, die 140 millioen \$ gekost had, wel levensvatbaar was bleek uit de inkomsten, die het laatste jaar (1890) $16\frac{1}{2}$ millioen \$ bedroegen met een voordeelig saldo van $6\frac{1}{4}$ millioen.

De hoofdlijn van 2906 E. M. lengte ligt geheel op Britsch grondgebied en loopt door te voren nog zoo goed als onbekende streken, die dunkt mij een groote toekomst voor zich hebben. In verband met den bodem leveren de verschillende gedeelten zeer verschillende produkten. Het schijnt mij toe, dat men voornamelijk vijf gebieden kan onderscheiden en wel, van het oosten naar het westen gaande, achtereenvolgens:

Centraal-Canada als regeerings- en handelscentrum.

Ontario, de streek boven de groote zoetwatermeeren met veel timmerhout.

Manitoba, een streek met veel rivieren en kleine meeren en met een groote hoeveelheid bouwland, waar een aantal graanboeren zich gevestigd hebben.

Assiniboia en Alberta, prairie-vlakten met veel vee en 'wild (watervogels, prairiehoenders en antilopen), een echt land voor sportsmen.

Columbia, de bergstreken met kolen- en metaalmijnen en veel visch, voornamelijk zalm, die in groote hoeveelheid, versch in ijs of geconserveerd in bussen, naar het oosten verzonden wordt.

Bezien wij nu, om haar hoog belang in de toekomst, de drie laatstgenoemde provinciën, die nog minder bekend zijn, eenigszins nader. Beginnen wij daartoe in omgekeerde volgorde met Britsch Columbia. Door de nabijheid van den Oceaan, gevoegd bij de oostelijke

begrenzing door den hoogen bergkam der Rocky Mountains, heerscht hier een rijkelijke regenval en is het klimaat er zeer gelijkmatig. Op Vancouver Eiland bijv. daalt de thermometer nooit beneden het vriespunt en stijgt de kwik ook nooit boven 84° F. Het land is zeer rijk aan uitgestrekte wouden en levert daardoor zeer veel goed timmerhout, vooral dat van den Douglas-den (*Abies Douglasii*), wiens bijzondere waarde hierin ligt, dat het niet krimpt en dadelijk versch gebruikt kan worden, waarom het ook zeer gezocht is voor spoorwegbouw. Verdere industrie bestaat in de ontginning van steenkool, ijzer en goud en ook de handel in bontwerk is niet onaanzienlijk. Een voorname bron van bestaan verschaft ook de enorme rijkdom aan visch, in de eerste plaats die aan zalm waarvan, niettegenstaande zij reeds het hoofdvoedsel der bevolking uitmaakt, alleen in 1885 twee millioen stuks d. i. meer dan zeven millioen lbs. (3 millioen K.G.) voor een exportbedrag van ± 900.000 \$ in bussen verzonden werd. Daarnaast vindt men de Oolachan, een kleine visch die zóó rijk aan olie is, dat de Indianen ze in gedroogden toestand als vetkaarsen branden. Verder haringen, heilbot, kabeljouw, steur enz. Met de vangst dier visschen zijn voornamelijk Indianen bezig, die daartoe dikwijls nog van zeer primitieve instrumenten gebruik maken.

Aan de oostelijke helling van het Rotsgebergte strekt zich een enorme uitgestrektheid grasland uit, waarin Calgary de voornaamste plaats is. Een goede cowboy kan hier 10 \$ per maand verdienen en daarvan een goeden duit oversparen, vooral daar hij mijlen ver niet in de gelegenheid is zijn geld aan sterken drank uit te geven. Ware dit laatste niet zoo, dan zouden Calgary en andere plaatsen aan de spoorlijn, in plaats van

zooals nu rustige en ordelijke stadjes te zijn, allicht bestaan uit een rumoerige bevolking van ruziemakers die, evenals in de jonge steden van het westen der U. S. met haar vele saloons, meermalen tooneelen van gevaarlijke dronkenschap zouden opleveren. Hier evenwel is zoo iets onmogelijk, want bijna nergens op aarde heerscht een zoo groote beweging tot afschaffing en onthouding van sterken drank (temperance movement) als juist in Canada, met het gelukkige gevolg, dat daar tienmaal minder per hoofd verbruikt wordt dan in Engeland.

Een eind verder in deze groote vlakte ligt Regina. Hier is het hoofdkwartier gevestigd van de Noordwestelijke bereden politie. Deze werd opgericht ter bescherming tegen de roofzuchtige Indianen, is ongeveer duizend man sterk en staat als voortreffelijk aangeschreven. Nog weinige jaren geleden dempten zij den opstand van Louis Riel, een Franschen halfbloed, die reeds in 1870 de bastaard-populatie in hare revolutionaire woelingen geleid had en later gevangen genomen, op 6 Nov. 1885 in Regina het schavot besteeg¹.

Iets langer moeten wij stilstaan bij Manitoba. De winter begint hier in October en duurt vijf maanden. Ofschoon dan de koude zeer streng is, zoo is toch door de zuiverheid en de droogte van de lucht de lage temperatuur zeer goed te verdragen en het klimaat gezond. Het werkseizoen loopt van Maart tot September. De landerijen hebben hier een enorme uitgestrektheid, zóó dat op sommige de ploegvoren een uur lang zijn. Een voorbeeld van zulk een reuzenboerderij is de Bell-Farm,

¹ Men kan hierover een artikel vinden in de *Revue des deux Mondes* van 15 Maart 1886.

die niet minder beroemd is dan de bekende Dalrymple-farm bij Fargo. Terwijl de laatste reeds 55.000 acres beslaat, wordt zij nog overtroffen door de eerste, die het tot 64.000 acres, d. i. ± 100 E. M.² brengt en daarmee de grootste in de wereld is. Indien de ploegvoren hier in één gesloten lijn aaneengelegd werden, zou deze bijna zes malen de aarde kunnen omspannen. Die enorme lap bouwgrond behoort aan een maatschappij, maar het plan bestaat om haar na cultivatie in 250 afzonderlijke boerderijen te verdeelen en te verkoopen.

Het is begrijpelijk, dat bij zulke afmetingen de grond hier zooveel mogelijk met gebruikmaking van de nieuwste uitvindingen bewerkt wordt. Algemeen zijn bijv. zelfbinders in gebruik, die het gemaaide graan tevens tot schoven samenbinden en evenzoo wordt overal het gedorschte koren in torenhooge elevators of graanpakhuizen tot later verdere verzending opgehoopt.

De oogsten zijn zwaar en van een goede kwaliteit; de acre brengt gewoonlijk 30 à 40 bushels (800—1100 K. G.) op ter waarde van ± 30 \$. Boerenarbeiders kunnen hier behalve goede kost en inwoning jaarlijks 50—60 \$ verdienen, waarvan zij 20—35 \$ kunnen overleggen en binnen eenige jaren eigen land aankopen. De koopcondities zijn zoodanig, dat men desverkiezende slechts $\frac{1}{10}$ van de geheele som te betalen heeft en dan de rest verdeeld over de volgende 9 jaren met 6 pct. interest per jaar van de voorgeschoten som.

De streek leent zich dus uitstekend voor landverhuizers, maar een vereischte is, dat deze van huis uit landbouwers zijn en geen mislukte handelslui of kantoor-klerken. Het is veel beter hier te komen zonder eenig kapitaal, maar met een goede kennis van het vak, dan met kapitaal, maar zonder iets van landbouw te verstaan

en daarmee nog van voren af aan te moeten beginnen.

Tot nu toe heb ik mij altijd stelselmatig onthouden van alle finantieel-oeconomische beschouwingen. Ik wil dat ook hier doen, maar toch bij uitzondering even wijzen op de tevredenheid en de gunstige oordeelvelingen van de farmers, die zich in Manitoba gevestigd hebben en meest Schotten, Zweden en Canadeezen uit Ontario zijn. Laten wij enkelen hunner een oogenblik zelf aan het woord. „Dit is het gezondste klimaat in de wereld en ik beschouw de toekomst van dit land als een zeker succes. Menschen, die werken willen, hebben een uitstekende kans op voorspoed in Manitoba”, zoo oordeelt de een, en een ander schrijft: „Ik ben volkomen tevreden gesteld door dit land. Ik zou voor farming geen beter kunnen wenschen en wilde alleen maar, dat honderden boeren in Europa dit eens wisten”. Voeg hierbij het getuigenis van een autoriteit als Mr. Sandison, een Schot, sinds 1883 hier gevestigd en nu een der grootste en rijkste boeren. Hij zegt in een brief van 13 October 1890 o. a. het volgende: „Er is geen enkele reden, waarom een vlijtig jongmensch met eenige praktische kennis van farming hier niet zou slagen. Een goede werker kan hier in weinig jaren reeds goede uitkomsten verwachten en behoeft niet bang te zijn voor de toekomst, als hij zijn beroep verstaat en bereid is met het noodige verstand te werk te gaan en de handen uit de mouw te steken. Niemand behoeft te aarzelen om naar Manitoba te verhuizen, die bekwaam is en bereid om te werken.”

Hooren wij ten slotte, hoe een geheel ander man, de heer M. S. Caine, lid van het Engelsche Parlement, die in 1887 deze streken bezocht, zich uitlaat: „Indien het Britsche Gouvernement, in plaats van geld

te steken in de twijfelachtige staatkunde van Iersche landaankoop, twintig millioen wilde besteden om langzamerhand 200.000 families van Iersche pachtboeren uit de overbevolkte distrikten naar Manitoba over te brengen, dan zou het geen moeilijkheid opleveren om het geld in kleine termijnen terug te krijgen van de welvarende landbouwers, die zij op die manier in het leven zou roepen... Ik verbaas mij, waarom een rijk land als Engeland de ellende verdraagt van de overkropte Iersche gewesten, nu enkele millioenen hun hongerende bevolking zou overplanten te midden van overvloed en tevredenheid met de zekerheid van terugbetaling van iedere uitgegeven stuiver."

Hoe groot wel de hulpbronnen van Manitoba zijn blijkt het best uit de hoofdstad Winnipeg. Zij ligt aan den mond van de Assiniboine in de Red-River, juist halfweg tusschen de beide oceanen. Twintig jaar geleden was hier nog niets anders te vinden dan een kleine grenspost Fort Garry, eene factory der Hudson-Bay Company met 200 inwoners. En nu verrijst daar als een belangrijk spoorwegcentrum een groote moderne stad van 30.000 zielen.

Keeren wij terug tot de Canadian Pacific zelve. Niet-tegenstaande zij van de vijf verschillende interoceaansporen het laatst gebouwd werd, is zij reeds zeer populair en een zware concurrent van de Amerikaansche lijnen. De maatschappij doet dan ook al haar best; zij geeft uitstekende wagens en gelegenheid tot goed eten, de beambten zijn zeer voorkomend en de prijzen niet hooger dan op de andere Pacifics. Door haar stoombooten op de groote meeren en door een aantal zijlijnen tot aan de Amerikaansche grenzen zijn de aansluitingen met andere

sporen voortreffelijk, en daar zij de eenige maatschappij is, die zonder hulp van andere geheel Noord-Amerika van het oosten naar het westen doorsnijdt, heeft zij ook de verst in één stuk doorlopende wagens, namelijk van Montreal tot Vancouver zegge 6 dagen en 6 nachten. Van dit laatste eindstation aan de Stille Zuidzee laat verder de Company sedert kort een eigen stoomvaartlijn op Azië loopen, waarvoor het Engelsche gouvernement haar een jaarlijksche subsidie van 45.000 £ en het gouvernement van Canada eene van 15.000 £ heeft toegezegd. Zij heeft daarvoor drie prachtige stoomschepen van 6000 tonnen, die weer concurreeren met de beide Amerikaansche lijnen, die van San Francisco uitgaan, en zoodoende stelt zij op het oogenblik de kortste verbinding tusschen Europa en Japan daar. Voor den Engelschman is daarmede het maken van een toertje om de wereld zeer vergemakkelijkt; men kan daarvoor nu in eens een ticket voor ± 675 \$ koopen in Londen of Liverpool.

De Canadian Pacific laat in hare treinen een aantal verschillend soort wagens loopen en is daardoor bijzonder geschikt voor colonisten, die zich in deze buurten komen vestigen. Behalve de gewone, maar hier bijzonder keurige Pullman Sleepers vindt men ook tourist-sleepers, die wel veel eenvoudiger zijn ingericht, maar toch tegen één Dollar per nacht een zeer goed bed geven; in een dezer zag ik ook een keuken met aangemaakt fornuis, waarop de reizende families konden klaarmaken, wat zij wilden. Daarenboven kan men in free-colonist-cars op uitschuifbare banken den nacht doorbrengen; dit is kosteloos, maar men wordt dan ook verondersteld zelf zijn dekens mee te brengen.

Op de schoonste gedeelten wordt verder een observation-car aangehaakt, waarin ieder zonder extra-betaling

toegang heeft. Men treft er dan ook evenals in de gewone wagens een aardige combinatie van verschillende beroepen en standen aan, hetgeen des te aantrekkelijker is, omdat het publiek in deze streken een beschaafd en goed slag volk is. Natuurlijk ontbreken daaronder niet eenige vertegenwoordigers van de dienaren der High Church, „weltmen” van top tot teen, die reizen onder de hoogste comfort als hun voornaamste werkzaamheid schijnen te beschouwen en in dank daarvoor nu en dan in een der beste en grootste hotels een kort preekje houden of eenige gebeden voorlezen.

Eten doet men gewoonlijk aan vaste stations à 75 cents per maal. Men merkt dan aan alles, niet meer in de U. S. te zijn, want er wordt niet gejacht, een half uur gegund om op zijn gemak te kunnen eten en voor het vertrek van den trein door afroepen gewaarschuwd. Soms ook wordt er bij gebrek aan een goed eetstation tijdelijk een dining-car aangehaakt, die keurig netjes is ingericht en waarin ons tegen denzelfden prijs een volledig maal wordt voortgezet.

Ik wil hier niet al de uitzichten beschrijven, die men langs de geheele lijn te zien krijgt, — een afstand zóó groot, dat driemaal de tijd een uur verzet moet worden.¹ Ik wil mij beperken tot het schoonste, meest westelijke gedeelte, dat in pracht zelfs niet voor de Denver and Rio Grande R. R. in Colorado behoeft onder te doen. In de aan alle zijden open observation-car, waar men het uitzicht ongestoord genieten kan, wordt het publiek voortdurend geboeid door heerlijke tafereelen en gaarne heeft het daarvoor over, zich aan rook, roet en stof bloot

¹ Zie Bijlage F.

te stellen. Ik voor mij ken geen schooner spoorbaan ter wereld en zal daarom ook niet vruchteloos trachten er een goede beschrijving van te geven. Slechts enkele vluchtige, onderweg gemaakte aantekeningen vinden hier eene plaats.

Gelijk gezegd, begint de lijn aan de westkust in Vancouver. Het volgend jaar (1892) zal de spoor, die deze stad met Tacoma verbindt, gereed komen, maar vooralsnog gaat men er heen per steamer over Victoria door de Puget Sound. De vele booten, die door de groote baai varen, zijn ruim, goed ingericht en van een uitstekende tafel voorzien. De kusten, waarlangs zij stoomen, doen denken aan een Zweedsch landschap; zij zijn niet grootsch maar bijzonder liefelijk en schilderachtig, vooral de jeugdige welvarende steden, die met haar houten huizen en omgeven door groene bosschen zich aan de boorden van den vlakken waterspiegel tegen de heuvels uitbreiden.

Victoria, de hoofdstad van Columbia, ligt prachtig op de zuidpunt van het groote Vancouver Eiland. De heerlijke invaart in de ruime haven geeft bij de kalme zee een beeld van vrede en rust, herinnerende aan de Noorsche fjorden. Als men door de stad wandelt, is het aardig, hoewel haar totaal aspect nog echt Amerikaansch is, toch aan allerlei kleinigheden te kunnen opmerken in een Engelsche stad te zijn aangeland. Men ziet het aan den aard der winkels, den bouwtrant der huizen, de kleeding der heeren en dames, de voorkomendheid der inwoners.

Vancouver bereikt men den volgenden morgen. Het heeft zich reeds tot een belangrijke stad ontwikkeld, vooral na den grooten brand van 1886, die alle huizen in de asch legde en haar het lot liet deelen, dat alle groote steden in dezen hoek van Amerika schijnt te

moeten treffen. Tacoma, Seattle, Spokane, alle werden in de laatste tien jaren bijna geheel door brand vernield, maar om alle met verjongde kracht uit hare puinhoopen te herrijzen.

Het eerste gedeelte van den spoorweg voert langs de Fraser River. In den beginne is deze een vreedzame stroom met vlakke oevers, maar na een halven dag sporens brengt de trein ons mijlen ver door de grandiose Fraser Canyon, waar de rivier zich eenige honderden voeten beneden ons, tusschen steile rotswanden slingert.

Een aantal uren later wacht ons een geheel andere scenery. Wij sporen dicht langs een aantal donkergroene meren, niet ongelijk aan die in Schotland. Maar ook deze pracht moet voor een andere plaats maken. Wij komen aan een streek vol woeste, onafzienbare oerwouden, waar alles ruw dooreenligt en hier en daar enkele Indianenhutten zich vertoonen. Een menigte stammen en stronken zijn door de bergstroomen meegevoerd, en het is een wildromantisch gezicht ze in de meren half verweerd te zien dooreengeworpen. Op vele plaatsen staat het bosch in brand en staan een aantal half verkoolde stammen rookende te smeulen. Een enkele maal is het wel voorgekomen dat de rails, door de hitte uitgezet en krom getrokken, de trein deden derailleren en tusschen het brandend hout terecht komen.

Bij Revelstoke passeeren wij de Columbia River, die bijna twaalf uur later ten tweeden male onzen weg zal snijden. Die machtige stroom beschrijft namelijk naar het noorden toe een groote bocht, die door het spoortraject wordt afgesneden. Dit gedeelte behoort tot de schoonste einden. Nadat wij door de Albert Canyon gekomen zijn, waar de trein vijf minuten midden op den weg stopt om de passagiers gelegenheid te geven

op een uitspringend rotspunt een blik te werpen in de diepte, snijden wij midden door het gebergte der Selkirks. Om den bovenloop der Illecellewaet River op te klimmen beschrijft de baan een enorme lus (loop) en daarna stoomen wij hoog boven de Bear Creek en andere valleien door een aantal snow-sheds en over een menigte viaducten. De viaduct in de Beaver Canyon, soortgelijk als die bij Amsteg aan de Gotthardbahn en evenals deze geschraagd door rechtopgaande zuilen, is 450 voet lang en 300 voet hoog en daarmee de hoogste spoorbrug, die ooit van hout gebouwd werd. Zoo zijn wij langzamerhand te midden van besneeuwde rotsen aangeland en bereiken voorloopig ons hoogste punt in Rogers Pass (4.275 voet), die zoo genoemd werd naar Maj. A. B. Rogers, die haar in 1883 ontdekte.

Ten tweede male dalen wij af in het dal van de Columbia, die wij overbruggen bij Donald, waar de klok een uur vooruitgezet wordt. Wederom is dan de trein genoodzaakt aan de andere zijde door de Wapta Canyon naar boven te klimmen en nu nog hooger dan te voren. Bij station Stephen bereikt de lijn haar summit op 5296 voet (1615 M.) hoogte in de Kickinghorse Pass. Die zonderlinge naam (to kick = achteruitslaan, trappen) is waarschijnlijk toevallig ontleend aan het weerspannig gedrag van het paard van een der landmeters, die het terrein voor den spoorbouw kwam opnemen. Beter gekozen is de naam van den meer dan 12000 voet hoogen Mount Stephen, aan wiens voet de pas ligt en die genoemd werd naar den president der Canadian Pacific.

Eenige uren later komen wij aan in Banff, waar de maatschappij een groot hotel heeft laten zetten. Van uit het hooggelegen gebouw heeft men een schoon gezicht op het dal van de Bow River, die naar het oosten

toe uitloopt in de Saskatchewan en met deze door het Winnipeg Meer hare wateren in de Hudson Baai uitstort. De omtrek van Banff is rijk aan geneeskrachtige heete zwavelbronnen en zal daardoor mettertijd waarschijnlijk een bezochte badplaats worden voor lijdens aan rheumatiek en andere kwalen. Te meer, nu door het gouvernement in navolging van het Yellowstone Park een groot terrein van 100.000 acres als National Park is afgezonderd. Hier evenwel is de jacht met vuurwapenen nog niet verboden, zoodat jagers nog naar hartelust wilde katten, puma's, beren, herten en bergschapen kunnen schieten. Toch is er reeds sprake van, de in het wild levende ongevaarlijke dieren tegen jacht te beschermen en ook het visschen, waarop de Engelschman zoo verzot is, te beperken.

Veel meer nog beviel mij het eenvoudiger, maar veel gezelliger Glacier House, dat een halven dag sporens meer naar het westen aan de spoorbaan gelegen is. Het ligt aan den voet van den Mount Sir Donald (11.000 voet), zoo geheeten naar een der spoorwegdirecteuren Sir Donald Smith. De top is nog niet beklommen en het heet, dat er een prijs van 1000 \$ benevens een vrijkaart op de Canadian Pacific is uitgelooft voor de eerste bestijging. Dit komt mij evenwel vrij onwaarschijnlijk voor, want de beklimming scheen mij in 't geheel niet zoo buitengewoon bezwaarlijk en had ik mijn alpenuitrusting bij mij gehad, dan zou ik gaarne eens mijn krachten er aan beproefd hebben.

Ieder, die in deze afgelegen streek der aarde mocht komen, kan ik niet genoeg op het hart binden, hier toch in 's hemelsnaam niet door te jachten, maar een dag in Glacier House te stoppen. Men zou zoo oogenschijnlijk meenen, dat de groote Illecellewaet Glet-

scher, die van den Mt. Donald nederdaalt, reeds genoeg van de spoorlijn af te bewonderen valt, maar men vergist zich dan schromelijk. De gletscher kan gerust de vergelijking doorstaan met de schoonste in Zwitserland en wanneer wij hem naderen, doet hij zich weer geheel anders voor dan uit de verte bezien. Het is als met alle werkelijk grootsche natuurtafreelen: zij kunnen niet met één enkelen blik omvat worden; daartoe achten zij zich te hoog. Zij willen even goed als een kunstwerk bestudeerd zijn om eerst langzamerhand hunne veelzijdige schoonheden ten toon te spreiden, en wij moeten den tijd nemen om het verhevene tot ons te laten doordringen en onzen geest eerst aan te passen aan de ongewone dimensies, die ons omgeven. Maar dan ook ontdekken wij telkens nieuwe schoonheden, die in den beginne nog aan onzen blik ontsnapten.

De wandeling naar den voet van den gletscher door een veld van ruw dooreengeworpen rotsblokken, langs stukgeslagen bruggen en neergevelde reuzenstammen, die niet bestand bleken tegen den woest aanstormenden, alles in zijn vaart meesleependen bergstroom — zij is niet de eenige, die van uit het Glacier House te maken valt en het uitstappen aan dit station waard is. Op een stillen Septembermorgen steeg ik op tot Marion Lake, dat hoog in de bergen tusschen het woud verscholen ligt. Het steile voetpad bleek nog weinig betreden, want een aantal spinnewebben spanden zich over den weg uit en een groot prairiehoen, dat ik tegenkwam, was zoo mak dat ik het bijna grijpen kon. Het pad slingerde zich door een echt oerwoud, nu eens over vergruisd en verbrokkeld gesteente, dan weer over een tapijt van mos, vermolmd hout en boomschors tusschen de machtige, met lichtgroen harig mos behangen pijnboomen. Eindelijk

komen wij boven. Het is doodstil; geen vogel doet zich hooren, geen visch plast in het water, slechts enkele waternymfen gonzen aan den oever. De slanke, doorzichtige, roerlooze pijnboomen weerspiegelen zich in het fijn rimpelende, donkergroene nat, waarin takken en boomstammen op den ondiepen bodem liggen te vermolmen. Boven het woud verheffen zich de met sneeuw bekranste rotsen, langs wier flanken gletschers neerhangen, en aan de eene zijde van het meertje heeft een groote bergstorting van steenblokken zich tot aan het watervlak baan gebroken en de boomen op haar weg in dien val meegesleurd. Het is een tafereel om nimmer te vergeten, en diep getroffen keeren wij huiswaarts, vervuld van het machtig genot, dat de Canadian Pacific ons verschafte.

XIV.

HET YELLOWSTONE PARK.

Evenals die van de Canadian Pacific is ook de westelijke helft van de Northern Pacific rijk aan prachtige natuurtafereelen, al zijn deze over het algemeen ook niet zóó overweldigend stout en trotsch als die van hare mededingster.

Beginnende bij de jeugdige, maar bloeiende en voortvarende stad Tacoma aan het zuidelijk uiteinde van de Puget Sound, loopt het eerste gedeelte, de zoogenaamde Cascade-Division door onmetelijke, ongerepte wouden, die nu eens een donker en somber karakter dragen, slechts getemperd door aardige houthakkerswoningen, dan weer door een schilderachtigen bergstroom een vriendelijker uiterlijk toonen. Den geheelen eersten dag spoort men door den staat Washington. Hoewel eerst laat opgekomen en eerst in 1889 tot staat verheven, heeft dit gebied zich reeds tot een verbazende hoogte opgewerkt, dank zij zijn energieke bevolking en zijn vele rijke hulpbronnen, waardoor het zeker een groote toekomst tegemoet gaat. De bosschen leveren voortreffelijk timmerhout, de mijnen steenkool, de rivieren rijkelijk visch, de bodem graan

en vruchten en de kust goede havens voor scheepvaart.

Kort na het passeeren van de welvarende stad Spokane betreedt de spoorlijn den smallen noordelijken uitlooper van den staat Idaho, en stoomen wij uren lang langs het schilderachtige meer Pend d'Oreille en langs de rivier van dien naam met haar donkergroene oevers en heerlijke, tusschen blauw en groen spelende watertinten. Na die scenery, welke niet onderdoet voor die der Italiaansche meeren, biedt Montana ons weer een geheel ander beeld. Men ziet er veel bosch, maar lang niet zulke hooge en dikke stammen als aan de Pacific-coast; het is een droog bergachtig landschap, niet ongelijk aan de Germaansche woudgebergten, dat zich uitstekend leent voor paarden- en schapenteelt.

Zoo naderen wij langzamerhand het doel van onze reis, het Yellowstone Park. Het ligt tusschen 44 en 45° N. B. en 110 en 111° W. L. in den Noordwestelijken hoek van Wyoming, dáár waar die staat grenst aan Montana en Idaho. Het heeft den vorm van een rechthoekig vierkant met een lengte van Noord naar Zuid van 65 en een breedte van Oost naar West van 55 Eng. mijl, dus een oppervlak van 3575 E. M². of 9000 K. M². d. i. ongeveer $\frac{2}{7}$ of meer dan een vierde gedeelte van die van ons land. Nauwelijks zal dan ook gezegd behoeven te worden dat hier, evenmin als in Colorado, onder „Park” iets soortgelijks als onze parken moet verstaan worden, waartoe anders de gelijkkluidende naam licht aanleiding zou kunnen geven.

De ligging is in het hartje van de Rocky Mountains met een berghoogte van 10—12000 voet (3500—4000 M.), een parkniveau van 2000 M. en een gemiddelde terrehoogte van 6—8000 voet. Deze streek geeft dan ook oorsprong aan drie der grootste rivieren van Amerika, die ieder naar een verschillende richting stroomen. De

Yellowstone loopt oostelijk en stort zich in de Missouri om daarmede in de golf van Mexico te belanden; de Snake River wendt zich westelijk naar de Columbia om deze op haar tocht naar de Pacific Oceaan te vergezellen; de Green River eindelijk stort na een avontuurlijken loop door woeste streken haar wateren uit in de raadselachtige Colorado om zuidelijk de zonnige oorden van Mexico op te zoeken.

Het was in 1807, dat de goudzoeker Coulter, die waarschijnlijk deel had uitgemaakt van de groote expeditie van Lewis en Clarke, het eerst in dit onherbergzame, ver afgelegene gebied doordrong en er de eerste berichten van aan de beschaafde wereld overbracht. Maar toen hij na duizende gevaren en ontberingen terugkwam, deelde hij in het lot van den ontdekker der reuzen-boomen en werden zijn wonderbaar klinkende verhalen door niemand als waarheid aangenomen. Het duurde meer dan een halve eeuw, voordat zijn waarheidsliefde in eere hersteld werd en het bleek, dat werkelijk zijn berichten van kokende bronnen en heete fonteinen geloof verdiend hadden. In 1870 namelijk bereikte governor Washburn op nieuw deze streken, en een jaar later werd er eene expeditie onder Dr. F. Hayden tot onderzoek heengezonden.¹ Het gevolg hiervan was, dat het Amerikaansche gouvernement, opmerkzaam gemaakt op de vele eigenaardige natuurverschijnselen, die hier gevonden worden, het volgend jaar bij congres-acte van 2 Maart 1872 dit stuk land volgens de boven omschreven afmetingen tot nationaal eigendom verklaarde d. i. tot

¹ Later zijn nog herhaalde malen andere expedities uitgezonden, waarbij zich behalve Hayden vooral P. W. Norris en Dr. A. C. Peale voor het wetenschappelijk onderzoek verdienstelijk gemaakt hebben.

Reversation, die werd afgezonderd „as a pleasuring ground for the people” en waarover het gouvernement naar eigen goedvinden de vrije beschikking behield. Om het natuurschoon ongedeed te laten en voor volgende geslachten geheel in zijn oorspronkelijk karakter te bewaren, werden van regeeringswege een aantal bepalingen gemaakt. Zoo is de jacht en het hakken van hout er streng verboden en mag er niet anders dan met den hengel gevischt worden. Evenzoo is het niet geoorloofd ergens advertenties aan te slaan, een drinking saloon of barroom op te richten, iets in de geysers of bronnen te werpen, of namen op de kalkachtige sedimenten en in-crustaties te schrijven. Tevens is aan de Indianen het verblijf binnen de grenzen ontzegd, hetgeen geen overbodige maatregel schijnt, daar nog in 1877 een gezelschap reizigers hier door hen werd aangevallen. Om aan de nakoming van al die voorschriften de hand te houden zijn in het park omstreeks honderd vijftig bereden militairen gestationeerd. Te meer is dit noodig, omdat men vrijelijk overal mag kampeeren en hiervan druk gebruik gemaakt wordt, zoodat men overal camping parties met haar paarden en vrachtkarren tegenkomt.

Het is begrijpelijk, dat onder deze beschermende bepalingen het park zeer rijk aan wild is. Herten, antilopen, bisons, beren, vossen en cajoten leven er nog in aantal in de bosschen en op de vlakten, en bevers, otters, kraanvogels, wilde ganzen en eenden aan het water. Daarbij zijn de dieren uiterst mak en is het alsof zij weten, dat zij hier nog ongestoord kunnen ronddolen zonder vrees voor het moordend lood des jagers, nu het verboden is vuurwapenen in het park met zich mee te brengen.

Om in de Yellowstone-Reservation te komen kan men slechts tusschen twee wegen kiezen. De eene gaat uit van het

station Beaver Creek aan de Union Pacific en komt westelijk binnen; maar daar deze een rit van een honderd mijlen met zich meebrengt, wordt bijna algemeen de andere weg, komende uit het noorden, verkozen. Men rijdt dan, evenals bij de Yosemite Valley, eerst een eind met een zijlijntje van de Northern Pacific tot aan Cinnabar aan de grens van het park, waarin zelf geen enkele spoorweg gevonden wordt en men daarom verder moet rondreizen met wagens en paarden. Vroeger bestond de eenige mogelijkheid om dit gedeelte van het rotsgebergte te zien hierin, dat men met anderen een kleine expeditie uitrustte en zelf zijn levensmiddelen, bedgerei enz. medebracht. Sinds evenwel in 1883 de Northern Pacific geopend is, zijn in het park zes eenvoudige maar ruime hotels op een halve dagreis afstand van elkander verzezen, en daardoor is het rondreizen zooveel vergemakkelijkt, dat b.v. in 1885 het park door meer dan tienduizend personen werd bezocht en dat wel in den tijd van slechts drie maanden, gedurende welke het park wegens zijn klimaat alleen bereikbaar is. De hotels moeten dus heel wat ruimte opleveren voor de herberging van zulk een stortvloed van gasten; maar dat het hun niet daaraan ontbreekt blijkt wel uit het feit, dat tegelijkertijd met mij een gezelschap van 280 ticket-agents met hun vrouwen, na een vergadering in S. Paul een gezamenlijk uitstapje in het park maakte en evenals een neergestreden zwerm hongerige sprinkhanen, aan sommige stations bijna alle mondvoorraad verslonden hadden.

Die zes hotels — waarvan vooral het eerst aankomende, hoe eenzaam ook gelegen, met zijn electrisch licht, namiddagconcerten, courantenstalletje en telegraafbureau echt Amerikaansch een ware karavanserai is — die zes hotels behooren evenals de stage-lijnen, die ze onderling

verbinden, aan eene afzonderlijke Yellowstone-Park Association. De gewone trip door het park om een overzicht van het geheel te krijgen, neemt zes dagen in beslag en de kosten daarvan bedragen 50 \$, dat is dus evenveel als de tocht naar de Yosemite Valley, alleen met dit verschil, dat dáár een veel grooter eind sporens, hier daarentegen logies en nachtverblijf in den prijs zijn inbegrepen. In die zes dagen legt men niet minder dan 160 E. M. (257 K.M.) af in gemeenschappelijke wagens van de association, die gewoonlijk voor zeven personen berekend zijn. Ik voor mij houd echter niet van die gezamenlijke ritten; men zit met vreemden, aan wie men gebonden is, men is niet vrij in zijn bewegingen en kan zijn tijd niet zoo verdeelen, als men het zelf wel zou willen. Vooral is dit minder aangenaam, wanneer men, zooals met mij het geval was, komt samen te zitten met een Amerikaan, die voortdurend in een hurry voortjacht, wat er ook te zien is en hoe het weer ook wezen moge. Indien ik dan ook ooit weer hier mocht komen, denk ik op mijn eigen gelegenheid te gaan.

De wegen in het park zijn nog schandalig slecht, niet-tegenstaande de regeering jaarlijks 15.000 \$ toestaat voor hun onderhoud en verbetering. Voor een groot deel bestaan zij enkel uit een paar voren in den grond voor de wielen, en op andere plaatsen loopen zij eenvoudig over omgevallen boomstammen of steken afgezaagde boomstronken midden op den weg uit den grond. Na regen zijn zij veelal in een modderpoel herschapen, en daar van bruggen over de creeks geen sprake is, reikt het water dikwijls tot aan den wagen. Zeer passend is een der halsbrekendste plaatsen „duivelstrap” (devils staircase) genoemd. Alles saamgenomen leenen zich de wegen vooralsnog veel beter voor paardrijden en een volgend maal

zou ik dan ook zeker die manier van reizen kiezen.

Het is anders vreemd genoeg, dat de wegen nog in zulk een jammerlijken toestand verkeeren. Het park is nu reeds twintig jaren voor het publiek geopend; de regeering is rijk genoeg en over het aantal reizigers, die hier komen, kan niet geklaagd worden. Het schijnt evenwel dat, ofschoon het terrein oogenschijnlijk hoegenaamd geen moeilijkheden oplevert, des winters stormen en sneeuwbuien een enorme verwoesting aanrichten en daardoor aanleg en onderhoud der wegen zeer bezwaarlijk wordt. Toch is men gelukkig bezig nieuwe aan te leggen en mogen binnen eenige jaren aanmerkelijke verbeteringen tegemoet gezien worden.

Hoe bar weer het hier gedurende het grootste gedeelte van het jaar wel zijn moet, kon ik reeds eenigszins opmaken uit een langdurige hevige hagelbui, die onzen wagen eens midden op de vlakte overviel. Onze koetsier, die naast mij op den bok zat, trok warmpjes zijn buffelmantel aan, maar ik arme was een ware pechvogel, dat ik mijn overjas, die ik zonder er eenig nut van te hebben de geheele reis had meegesleept, juist nu, afgaande op het warme weder van den eersten dag en met het oog op de weinige voor ons beschikbare ruimte, in de eerste halte, waar wij aankwamen, had achtergelaten. Het was hier als op zoovele plaatsen in Amerika: den eenen dag smoorheet, den anderen ijzig koud. In den tijd, dat ik hier reisde (midden September), waren dan ook reeds groote haardvuren voor de verwarming der gasten in de hotels aangelegd. Maar die maand, kort voor de sluiting van het park (1 Oct.), heeft ook weer haar goede zijde, zij heeft boven midzomer het voordeel van prachtige heldere luchten en van het gemis van vliegen, die een maand vroeger in ontzettende quanti-

teiten ook eens een kijkje in het park komen nemen.

Het Yellowstone Park bestaat deels uit bosschen van laag en dun hout, deels uit kale heuvelachtige prairievlakten. De boomen zijn er in 't oog vallend dun en bestaan voornamelijk uit exemplaren van *Pinus contorta*, die er niet dikker wordt dan een voet. In het versteende bosch (petrified forest) evenwel, waar het hout geïmpregneerd is met amethyst en kwarts en waar ook knollen van agaat en opal gevonden worden, blijkt uit de verkiezde boomen, die vooral tot de *Araucariten* (*Araucarietes Schrollianus*) behooren, dat in vroegere perioden hier veel dikker stammen voorkwamen. Voegt men nu ten slotte nog hierbij, dat de hoogte, die het terrein op zich zelf reeds bereikt, de omliggende bergen voor het oog niet zeer hoog doet schijnen, dan is het duidelijk, dat het algemeene natuurschoon van het park verre van buitengewoon is en het geenszins, — afgescheiden nog van de groote afstanden, — aan te raden zou zijn, het park om die reden te voet door te trekken.

Zijn ver, tot in Europa doorgedrongen roem dankt het dan ook niet hieraan, maar aan enkele merkwaardige punten, die niet veel elders op den aardbodem en nergens zoo vele in zulk een klein bestek bijeen gevonden worden. Het zijn de Grand Canon, de Lake en de Geysirs.

Het Yellowstone Meer is na het Titicaca Meer in Bolivia het hoogst gelegen watervlak van zulk een omvang. Zijn hoogte bedraagt namelijk 7788 voet of 2475 M. en de oppervlakte 150 E. M². Het vindt zijn uitwatering in de Yellowstone River, zijn diepte loopt tot 300 voet en zijn temperatuur is zelden hooger dan 15° C., zoodat het bijna niet mogelijk is er in te zwemmen. De begrenzing is zeer grillig; het meer doet in zijn zonderlingen vorm denken aan een uitgespreide hand, waarom sommige

Spoorweg naar
Levingston (N. P.)

OVERZICHTSKAART VAN HET YELLOWSTONE PARK

der vele inhammen de namen van duim en vingers gekregen hebben. Het water is bijzonder rijk aan een soort forellen, de salmon-trout, die evenwel meestal behept is met ingewandswormen, welke infectie sommigen in verband brengen met de heete bronnen. Verder vindt men aan de oevers een groot aantal vogels, die op de visschen jacht maken, als pelikanen, reigers, kraanvogels, havikken enz. Dit geeft aan het meer wel iets eigenaardigs, maar op zich zelf is het anders niet zeer indrukwekkend; alleen heeft het evenals bergmeeren in het algemeen iets schilderachtigs, vooral wanneer men er op gaat varen, waartoe behalve in roeiboeten ook met een kleine stoomboot gelegenheid bestaat.

Achttien mijlen benoorden het meer stroomt de Yellowstone met twee stoute watervallen, waarvan de benedenste 121 M. hoog is, in den Grand Canon aan den oostelijken voet van den Mount Washburn (3433 M.). Bij een gemiddelde wijdte van slechts $\frac{1}{2}$ mijl rijzen de wanden van deze rotskloof twee tot driehonderd meter loodrecht naar boven. Het is een reusachtige insnijding in den bodem, die een des te grooter indruk maakt, nu het omliggende terrein uit een heideachtige vlakte bestaat. Uren lang zou de eenzame wandelaar versmachtende van dorst langs den rand kunnen dwalen, zonder ergens het frissche water, dat hij voortdurend beneden zich ziet stroomen, te kunnen naderen; en evenzoo zou iemand, die in de diepte geraakt was, als levend begraven zijn. Het is het meest wilde en verbijsterende punt in het park, dat slechts door de Colorado in Arizona geëvenaard wordt. Uitrustende van zijn dubbelval, vliet het lichtgroene water in den peilloozen afgrond tusschen de grillig geplooiden rots wanden, die alle mogelijke tinten tusschen wit, geel, oranje en rood

vertoonen, welke bonte kleurschakeeringen voor een groot deel te danken zijn aan de ontleding van het gesteente door het heete water uit de bronnen. Het is alsof men in een sprookjeswereld verplaatst was en een van den hemel gevallen regenboog zich tegen de wanden gefixeerd had. Na vruchteloze pogingen om dit beeld weer te geven moest een schilder, beroemd om zijn coloriet, bekennen, dat deze mengelingen van kleuren onmogelijk door menschelijke kunst met paletverwen op het doek waren over te brengen.

Moge de canyon al de diepste impressie achterlaten van al wat in het park te zien is, merkwaardiger nog als natuurverschijnsel zijn de talrijke vulkanische phaenomenen. Door zijn bodem mag deze streek met recht een wonderland heeten. De zwavelafzettingen, de blaasachtige grond, de kratervormige bassins — alles wijst op een Plutonischen oorsprong. Op één plaats, bij de zoogen. Obsidian Cliffs, voert de weg over de grootst bekende massa obsidiaan. Het is een donkergroene, bijna zwarte glasachtige stof, die in gesmolten toestand tot zeshoekige prisma's kristalliseerde. De weg, die hier dus feitelijk als van glas is, werd erover aangelegd door de massa eerst sterk te verhitten en daarna door opwerpen van koud water te doen springen.

Overal in het park vindt men verder heete bronnen. Zij komen ook wel elders in de Rocky Mountains voor, maar nergens in zoo grooten getale. De grootste en merkwaardigste zijn wel de Mammoth of Terrace Hot Springs. Hier, te midden van een omgeving van basalt- en trachytgesteenten, is het water met een temperatuur van 70—74° C. bijzonder overvloedig en rijk aan opgeloste zouten, zoodat het misschien een groote toekomst als badplaats voor zich heeft. De opgeloste vaste

bestanddeelen bestaan voornamelijk uit natriumsulphaat (35.5 pct.), chloornatrium (13.5 pct.), calciumcarbonaat (25 pct.) en calciumsulphaat (13.5 pct.). Verder is het water rijk aan silicaten, koolzuur, zwavelwaterstof, soda, aluminium en magnesium. De kokende vloeistof, waaruit voortdurend zwavelriekende dampen opstijgen, is opgesloten in terrasvormig gerangschikte bassins en vloeit langzaam over de randen van de eene in de andere over. Het is als een groote, trapvormig aangelegde, kunstmatige waterval, die versteend is en opgehouden heeft te loopen. Het geheel doet denken aan een onderzeesch koraalrif en de platte kruin met zijn gegolfden bodem aan een versteend strand, waarover de zee gekabbeld heeft. Met geweld borrelt het water op uit den bodem der hoogste bassins en raadselachtig schijnt het, hoe het zoo hoog gekomen is om even spoorloos weer in geheimzinnige spleten te verdwijnen. Zoolang de bodem met het water in aanraking blijft is het gesteente hard, maar zoodra het geheel opdroogt wordt het bros en brokkelig. Daardoor is de witkorrelige grond tusschen de bassins nu eens steenhard, dan weer een uiterst fijn poeder. De uit stalactieten opgebouwde wanden der kommen gelijken op fraaie bloemkoolen en hare randen zijn nu eens sneeuw wit gezwavelde, dan weer roodachtig bruin, terwijl zich licht geelgroene cementachtige draden er in bossen tegen afzetten. Men begrijpt, welk een vreemdsoortigen aanblik dit alles oplevert, nog verhoogd door de in de helling van het terras opgesloten, witgekalkte verdorde boomen en een kegelvormige zuil aan den voet, *Liberty Cap* genaamd en opgebouwd uit lagen kalktuf, die zich succesievelijk hebben afgezet.

Niet minder eigenaardig, hoewel veel geringer van afmeting is een andere bron, de *Paint Pots*. Stel u voor

een groote kom van 15 M. doorsnede met prachtig helder witte brei van de fijnste porceleinaarde, waarin op honderde plaatsen de oppervlakte met een klokkend geluid in koepelvormige blazen van allerhande grootte wordt opgeheven, die de opstijgende gassen laten ontsnappen en telkens weer plat neerploffen.

Last not least de Geysirs. Ook op enkele andere plaatsen der aarde komen zij voor zooals op IJsland en Nieuw-Zeeland, in Alaska en enkele kleinere ook in Californië; maar nergens zooveel als hier, waar er in 't geheel een zeventigtal werkzaam zijn aangetroffen. Voor het grootste gedeelte liggen zij bijeen in het zoo-genaamde Upper Bassin, waarin op Hayden's kaart 47 geysirs staan aangegeven. Het is verwonderlijk zooveel heete springbronnen hier in een kleine ruimte bijeen liggen, dikwijls geen tien schreden van elkander verwijderd. Mijlen ver zijn de warme dampen, die uit de ketels opstijgen en door den wind worden weggedreven, reeds zichtbaar en overal komen zij te voorschijn uit gaten, spleten en kloven in den rookenden bodem. Het is bepaald wat ijsig hier rond te wandelen, waar alles sist en borrelt, ziet en kookt als in reusachtige brouwketels of hoogovens — onzeker als men is of niet plotseling een uitbarsting naast ons zal plaats hebben. Men begrijpt bijna niet, dat de grond, waarover men loopt, niet warmer is en dat hij toestaat, zoo maar vrijelijk tusschen al dat eruptieve water zich te bewegen. Nog vreemdsoortiger is het, dat sommige dier kokend heete bassins vlak aan de Fire Hole River¹ liggen, de koude

¹ Later heet zij Madison R. en zij is een der bronrivieren van de Missouri, die van hier tot aan hare uitmonding in de Golf van Mexico een lengte van 4400 E. M. heeft.

beek die het uitgebraakte water afvoert; zoodat het niet overdreven is, dat als men hier stond te visschen, op dezelfde plaats, zonder een voet te verzetten, de gevangen visch aan den hengel zou kunnen gekookt worden.

Het gedeelte van het park, waarin de geysirs liggen, bestaat uit een heuvelachtig terrein, waarop tusschen kleine sparreboschjes en te midden van kale, witte, zonnige plekken van vulcanisch trachyt, de kraters gelegen zijn. Dat die grauwe steenharde plateau's niet hoog boven den oorspronkelijken bodem liggen, blijkt wel uit sommige plaatsen, waar geheele bosschen van doode boomen er met den voet in opgesloten zijn en nu er bovenuit steken als beelden van dood en verwoesting.

De kraters zelve zijn soms zeer zonderling gevormd, verheffen zich een eind boven de omgeving en hebben aardige karakteristieke namen als Castle, Beehive, Grotto, Punch Bowl. De meeste geysirs echter ontspringen gewoon uit een vlakke waterkom, wier wanden veelal prachtig als door sponzen en koralen zijn opgebouwd en soms niet minder schoone kleuren vertoonen dan de grot van Capri. Het water is kleur- en reukeloos, maar met een zwak alcalischen smaak. Het is alsof er zeep in was opgelost, en linnengoed, dat in de kraters geworpen wordt, komt er schoon en netjes gewasschen uit, waarom dan ook een der bronnen den naam *Laundress- of Chinaman Geysir* gekregen heeft. Zeer merkwaardig is het, dat vele geysirs gevoelig zijn voor zeep en dadelijk gaan uitbarsten als die stof er in geworpen wordt; vroeger werd dit middel dikwijls toegepast om een eruptie te voorschijn te roepen, maar sedert is dat streng verboden.

Niet alle geysirs evenwel spuiten helder water op, een enkele heeft in zijn krater een meer troebele stof. Zoo bijv. de Mud Geysir, die een wonderlijk schouwspel

te zien geeft. Het is alsof een groote baggermolen aan het werk was zonder veel op te schieten, of — wil men een minder prozaïsche vergelijking — alsof een onderaardsche reus voortdurend slib aan het uitbraken was, dat telkens weer in zijn muil terugvloeit.

De uitbarstingen hebben hier bij vele geysirs, evenals bij den grooten geysir op Ysland, op onregelmatige tijden plaats, maar ook vele hebben haar vaste, hoewel onderling zeer uiteenlopende intermezzo's. Wanneer men dus slechts één of twee dagen hier in den omtrek doorbrengt, kan men het zeer gelukkig of zeer ongelukkig treffen. De gewone intervallen tusschen de erupties loopen van 4—30 uren en de duur der uitbarsting van 2—30 minuten. Bizonder dikwijls springt de Old Faithful met slechts 65 minuten tusschenpooze; daaraan dankt zij dan ook haar eervollen naam. Daarentegen werkt bijv. de Giantess slechts om de veertien dagen, maar dan ook twaalf uur achtereen.

De hoogte, waartoe het water door de geysirs wordt opgespoten, wisselt tusschen 30 en 250 voet. De hoogste straal is wel die van de Excelsior, de grootste geysir der aarde, wier vlak bassin niet minder dan $\frac{1}{2}$ H.A. groot is, waarom zij ook aanvankelijk niet voor den krater van een nog werkzame geysir gehouden werd, hetgeen eerst later bleek. Terwijl de groote geysir van IJsland, die volgens Burton een kracht van 700 paardekrachten vermag te ontwikkelen, slechts 20—30 M. hoog spuit, bereikte de stoomzuil, die in 1888 na een rust van zes jaren uit de Excelsior opsteeg, een hoogte van duizend voet.

Hoe zijn nu die geweldige erupties natuurkundig te verklaren? Wij kunnen de geysirs definieeren als „intermitterende warme bronnen met periodieke uitbarstingen.” In onderaardsche holen kunnen zich dampen ophoopen,

die ten slotte zich een uitweg zoeken en de op haar rustende waterkolom, die ze van de buitenlucht afsluit, voor zich uitdrijft en naar buiten stuwt. De temperatuur neemt in de geysirbuis naar de diepte toe; zoo vond op IJsland Bunsen op een diepte van 14 M. een warmtegraad van 122° C. en evenzoo vond men hier in de Giantess op 18 M. 121° . Maar daar ook het kookpunt in die richting door den steeds vermeerderenden bovendruk voortdurend toeneemt, zoo zal in den beginne, zooals Bunsen aantoonde, op alle punten van de buis de temperatuur beneden het kookpunt daar ter plaatse zijn. Komt nu evenwel het water, zijn temperatuur behoudende, in hogere gedeelten van de buis, dan zal het daar, waar door den minderen druk het kookpunt lager is, gedeeltelijk in damp overgaan. Op het oogenblik der uitbarsting is de temperatuur van het water, die wisselt tusschen 80 en 95° , het kookpunt genaderd en korten tijd na afloop zal zij sterk gedaald zijn en, na die afkoeling zwaarder geworden, weer naar beneden zinken. Het eruptiewater is merkwaardig weinig verhit; na de uitbarsting daalde het tot 77° , gemiddeld bedraagt zijn temperatuur 85° en slechts zelden bereikt deze het kookpunt, dat anders hier in het Yellowstone Park aan de oppervlakte van het geysirbassin bij de aanmerkelijke hoogte van 2200 M. boven het zeevlak gedaald is tot 92.7° C.

De voor de erupties benoedigde warmte wordt geleverd door vulkanisch heete gesteenten op belangrijke diepte onder de oppervlakte. Maar vanwaar het water? Evenals op IJsland komen in het Yellowstone Park alle geysirs voor in de onmiddellijke nabijheid van water, hetzij dan van een rivier of van een meer en hieruit heeft Forbes afgeleid, dat het geysirwater niet geleverd wordt door onderaardsche bronnen, maar door naar

beneden door den bodem siepelend meteorisch water. Ook alle vulkanen worden gevonden in de nabijheid van groote watermassa's en de verbazende hoeveelheden waterdamp, die zij uitstooten zijn hoogst waarschijnlijk afkomstig van het nabijzijnde zeewater.

De geysirs zijn te beschouwen als uitingen van een vulkanische werking, die op weg is geheel uit te dooven. Op IJsland vinden wij nog naast de geysirs verscheidene werkzame vulkanen en de Hekla heeft gedurende de laatste zeven eeuwen nog twintig uitbarstingen vertoond. Evenzoo vinden wij in noordelijk Californië in den Mount Shasta (4403 M.) een enormen uitgebranden vulkaan met duidelijken kegelvorm, en ook Alaska en Nieuw-Zeeland vertoonen een vulkanischen aanleg. Zoo beschouwt dan ook Hayden het geheele geysirbassin van het Yellowstone Park als behorende tot éézelfden reusachtigen uitgedoofden krater.

DE AMERIKAANSCH E SPOORWEGEN.

Reeds bij het hooren van dit opschrift slaat menig landgenoot de schrik om het hart, als hij denkt aan de vele millioenen, die de anders toch zoo overdreven voorzichtige en bedachtzame Nederlanders, gedreven door speculatiegeest en zucht naar hooge percenten, in die sporen verloren hebben. Maar de lezer stelle zich gerust; wij zullen hem geen finantieele verhandeling voorleggen en willen ons niet verdiepen in de geldwereld. Gelukkig zijn de spoorwegen nog in andere oeconomische opzichten belangrijk dan om hunne effecten. Zij hebben ons geheele maatschappelijk leven gewijzigd, veraf gelegen streken met elkander verbonden, volkeren tot elkaar gebracht, ethnographische isolatie doen ophouden. Zij zijn het, die onbewoonde en woeste vlakten in vruchtbare landouwen hebben herschapeu, de waarde van den bodem verhoogd, ruilhandel van produkten mogelijk gemaakt, de industrie bevorderd en millioenen menschen een bestaan verzekerd hebben. De beteekenis dier ijzeren wegen en hun ingrijpende invloed op onze geheele samenleving kan niet hoog genoeg geschat worden en met dankbare bewon-

dering moet men opzien tegen een Watt, een Stephenson, een Bessemer, die als ware weldoeners der menschheid ze in het leven riepen. Is het wonder, dat een Amerikaansch ingenieur in geestdrift schreef: „De groote roeping van de spoorwegen is, de geheele basis der beschaving van een militaire in een industriele te veranderen. Het talent, de werkkraft, het kapitaal, die besteed worden om heel Europa als een gewapend kamp op voet van oorlog te houden, worden in Amerika besteed aan den bouw en het onderhoud van spoorwegen met hun leger van twee millioen man, terwijl de legers en vloten der wereld op voet van vrede te zamen 3.455.000 mannen aan winstgevende bezigheden onttrekken. Genen scheppen rijkdom, dezen verbruiken hem. Is het dan eenigszins te verwonderen, dat Amerika het rijkste land der wereld is?”

En toch — in hoe kort tijdsverloop is dat alles tot stand gekomen! Het is nog geen menschenleeftijd geleden, dat men er voor het eerst aan dacht in Amerika een spoorweg aan te leggen. En dan nog hoe? In 1829 werd langdurig beraadslaagd over het vraagstuk, of men de wagens voortaan met paarden dan wel met stoomkracht over de rails zou voorttrekken. Het was toen, dat Horatio Allen, die juist een jaar te voren in Engeland Stephenson's machiné gezien had, het karakteristieke advies uitbracht: „that in the future there was no reason to expect any material improvement in the breed of horses, while the man was not living who knew what the breed of locomotives was to place at command.” Gelukkig handelde men in overeenstemming met dit wijze oordeel, en den 9den Aug. 1831 reed de eerste passagierstrein van Albany naar Schenectady. Sedert die gebeurtenis nam de bouw van sporen nog niet dadelijk een groote vlucht: de eerste lijnen van eenigszins aanzienlijke lengte waren

die van New-York naar Washington, welke in 1840 en die van Boston over Albany naar Buffalo, welke in 1850 gereed was. Maar in laatstgenoemd jaar was het nog niet mogelijk per spoor tot aan Chicago te komen, welke stad toen trouwens nog slechts 30.000 inwoners telde. Het daaropvolgend decennium 1850—60 echter kenmerkte zich door een rijken aanbouw van nieuwe en belangrijke lijnen.

Nog grooter triumf evenwel behaalden de Amerikaanse ingenieurs met de eerste Pacific baan, die de Vereenigde Staten in hun geheele breedte doorsneed en oceaen met oceaen verbond: een reuzenwerk, niet minder groot dan het gelijktijdig gegraven Suez-kanaal. Hoeveel moeilijkheden bij den bouw te overwinnen waren, blijkt wel het best hieruit, dat het niettegenstaande den voortdurenden vooruitgang der staten van het Westen toch meer dan tien jaren duurde, alvorens een tweede Pacific-baan geopend werd. Het eerste denkbeeld van zulk een transcontinentale verbinding werd geopperd door A sa Whitney in 1845. Maar eerst in 1862 werd door het Congres besloten tot den aanleg over te gaan — midden in den burgeroorlog. Reeds zeven jaren later, d. i. binnen de helft van den aangenomen verplichten tijd en twee jaren vroeger dan men met den besten wil mogelijk geacht had, kon op 10 Mei 1869 de laatste klinker geslagen en de eerste Pacific met groote feestelijkheden door president Grant plechtig geopend worden. Dank zij de vlijt en krachtdadige hulp der Chineesche arbeiders, waren dan ook in de laatste zes maanden niet minder dan 1700 K. M. afgewerkt; op één dag, namelijk den 28 April 1869, werden er op de Central Pacific zelfs 16 K.M. weg voltooid met 8500 arbeiders, 8000 trekdieren en 6 locomotieven.

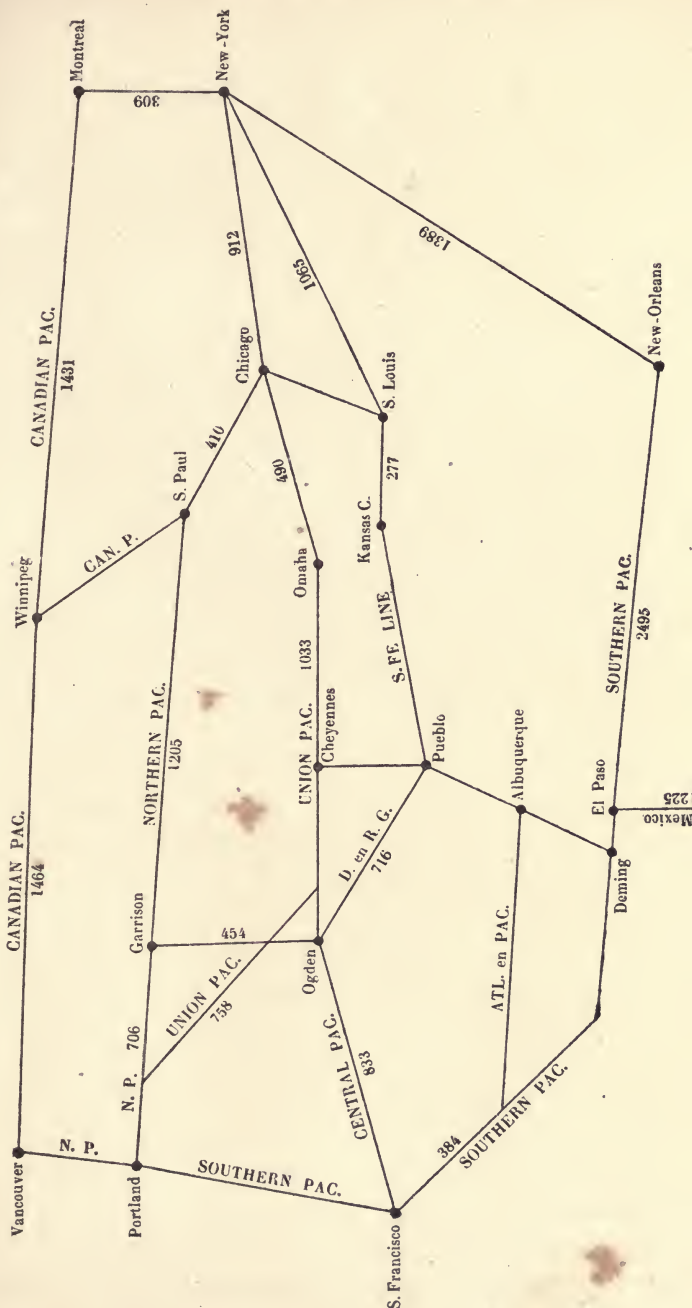
In de laatste tien jaren zijn er naast deze nog vier andere Pacifics voleindigd, waarmede men langs geheel verschillende wegen de westkust bereiken kan en waarvan er eene, de Canadian Pacific, over hare geheele lengte door Engelsch grondgebied loopt. Ter gemakkelijke onderlinge vergelijking willen wij ze hier in een korte tabel bijeen stellen.

Naam.	Openingsdatum.	Beginpunt.	Eindpunt.	Baanlengte.	Afstand New-York tot beginpunt.	Afstand New-York tot eindpunt.	Hoogste pnnt.
Union — Central Pacific	10 Mei 1869	Omaha	S. Francisco	E. M. 1866	E. M. 1402	E. M. 3268	M. 2512 en 2146
Southern Pacific	12 Jan. 1883	New Orleans	id.	2495	1389	3884	
Santa Fé Line + Atlantic & Pacific	21 Oct. 1883	Kansas City	id.	2157	1342	3499	
Northern Pacific.	8 Sept. 1883	S. Paul	Portland	1911	1322	3233	1696
Canadian Pacific	7 Nov. 1885	Montreal	Vancouver	2895	309	3204	1615

Zodoende lagen er in 1885 reeds twaalf spoorbruggen over de Missouri + Mississippi, den verbazenden stroom die het oosten van het westen scheidt. Door het spoorweg-net, dat in alle schuilhoeken doordringt, verdwijnt meer en meer het mysterieuse en romantische, dat tot voor korten tijd het nog zoo weinig bekende Westen omhulde, De spoor loopt de kolonisten vooruit, maakt voor hen het land bewoonbaar en geschikt voor vestiging; zoo werden b. v. in den staat Dakota bijna 5000 K. M. aangelegd, vóórdat er nog ééne stad van meer dan vijfhonderd inwoners in gevonden werd. Dit wordt begrijpelijk, wanneer men bedenkt dat statistici beweren, dat het op die wijze in spoorbouw neergelegde kapitaal tienvoudig wordt teruggevonden in de waardeverhooging van het land, waardoor de lijn loopt.

SCHETSKAARTJE DER PACIFIC RAILWAYS.

(De cijfers duiden de afstanden in Eng. Mijlen aan.)

Bancroft Library

Bij de ontzaglijke uitgestrektheid en de verbazende afstanden der U. S. zijn dan ook spoorwegen eene absolute noodwendigheid voor onderling verkeer. Al zijn de U. S. ook nog zoo groot, zij vormen te zamen toch één samenhangend geheel en er bestaat handel en wrijving tusschen alle staten onderling. Daarenboven is de aanleg van nieuwe lijnen goedkooper dan in het grootste gedeelte van Europa door de geringe grondwaarde; men berekent dat de kosten gemiddeld een derde van die in Engeland bedragen. De staat moedigt verder den bouw door nog weinig bevolkte streken, waar voorloopig het vervoer nog gering zal zijn, aan door schenkingen van groote uitgestrektheden land. Zoo bedraagt het totale landbezit van 40 maatschappijen niet minder dan 180 millioen acres, waarvan er twee, de Northern Pacific en de Atlantic & Pacific Co. eigenaars zijn van meer dan 40 millioen acres d. i. van een oppervlakte grooter dan Engeland.

De Amerikanen volgen in hun spoorbouw een beginsel, neergelegd in de woorden van een der presidenten van de American Society of Civil Engeneers: „De beste ingenieurskunde is niet die, welke het schitterendste of zelfs het volkomenste werk maakt, maar die welke een werk levert, dat goed aan het doel beantwoordt, met de minste kosten. De hooge roeping van onzen werkkring is het meest oeconomische gebruik van tijd, kracht en materieel na te gaan en in toepassing te brengen”. Dit beginsel is echt Amerikaansch en wordt in alle takken van nijverheid gehuldigd. Het is begrijpelijk hoeveel arbeid daarmede in weinig tijd en met betrekkelijk geringe hulpmiddelen tot stand gebracht wordt. Zoo is het opmerkelijk, met welk een verbazende snelheid de spoorbanen worden aangelegd, dank zij de vlakke prairieën en de enorme energie der Amerikanen. Reeds boven zagen wij daarvan

een voorbeeld in de eerste Pacific. Maar wij behoeven daarvoor niet eens zoover terug te gaan; geven wij nog een bewijs uit den jongsten tijd. In de maanden April tot October 1887 d. i. gedurende $6\frac{1}{2}$ maand werd er door de staten Dakota en Montana een baanlengte voltooid van 545 E. M. (876 K. M.) met een leger van 10.000 man en 3500 span trekdieren.

Het gevolg van al die omstandigheden is, dat de Vereenigde Staten verreweg het leeuwenaandeel hebben van het spoorwegnet over de aarde. Alvorens dit nader in bijzonderheden aan te toonen, willen wij eerst een kleine tabel opstellen van de toename in den loop dezer eeuw, waarvan de cijfers meer zullen spreken dan bladzijden tekst.

Jaar.	Op de geheele aarde.	In de U. S.	Vermeerdering in de U. S.	Berekend meetkundig centrum op $\pm 41^{\circ}$ N.B.
1830		23 E.M.		
1835	1.600 E.M.	1.100 "	1.700 E.M.	76° 10' W.L. in Pennsylvania
1840		2.800 "		
1845	10.000 "	4.600 "	1.800 "	77° 27' id.
1850		9.000 "	4.400 "	
1855	41.000 "	18.400 "	9.400 "	82° 30' in Ohio
1860		30.600 "	12.200 "	
1865	90.000 "	35.000 "	4.400 "	84° 35' id.
1870		53.000 "	18.000 "	
1875	185.000 "	74.000 "	21.000 }	40.000
1880		93.000 "	19.000 }	
1885	300.000 "	128.000 "	35.000 }	67.000
1890	365.000 "	160.000 "	32.000 }	
				90° in Illinois

Wij kunnen uit deze tabel een aantal conclusies trekken.

In de eerste plaats zien wij een verplaatsing van het zwaartepunt naar het westen in verband met de voortdurende ontwikkeling der nog jonge westelijke staten. Vervolgens blijkt, dat de toename opvallend gering was in het tijdperk 1860—65, toen de burgeroorlog zoovele krachten in beslag nam. Kort daarop in de jaren 1870—72 viel het maximum van toename, toen niet minder dan 20.000 Miles werden aangelegd: een ware koortswede, die dan ook haar einde nam in het bekende springen van het huis Jay Cooke in September 1873, terwijl de aanleg het volgend jaar daalde tot slechts 2000 Mijl.

Verder zien wij uit de tabel, dat de United States voortdurend bijna de helft der totale wereldlengte op hun rekening namen. Zij bevatten meer dan zesmaal zooveel spoorlengte dan enig ander land, en alleen de toename gedurende ieder der beide laatste tientallen van jaren overtrof het totaal aantal spoorlijnen in eenigen staat van Europa. In 1887 toch had

Oostenrijk	24.432	K.M. spoor
Rusland	28.517	„ „
Frankrijk	31.208	„ „
Groot Brittanië	31.521	„ „
Duitschland	39.785	„ „
Vereenigde Staten	241.210	„ „

Misschien is het nog veelzeggender als wij de spoorlengte in verband brengen met de bevolking. Wij vinden dan reeds voor 1882:

	Per 10.000 inwoners	of	Eén E. M. spoor op
In Europa	3.4	E. M. spoor	2941 inwoners
„ Engeland	5.2	„ „	1923 „
„ Vereen. Staten (1882)	21	„ „	476 „
„ „ „ (1890)	24.4	„ „	410 „

Terwijl gedurende de laatste twintig jaren (1870—90)

de bevolking der U. S. 80% steeg, vermeerderde de lengte van het spoorwegnet er 200%.

Zoo bestaan er nu 24 maatschappijen met meer dan duizend Eng. Mijl baanlengte en heeft b. v. de Southern Pacific 6000, de Canadian Pacific 5000 E. M. onder haar beheer. Natuurlijk houdt met die verbazende progressie ook het materieel gelijken tred; ook dit werd in tien jaren nagenoeg verdubbeld:

	In 1878	In 1888	Midden 1889
Totale spoorweglengte in E. M.	80.832	154.276	160.500
Aantal locomotieven	16.445	29.398	31.062
„ passagierswagens	11.683	21.425	} 1.090.813
„ bagage- en mailwagens	4.413	6.827	
„ vrachtwagens	423.013	1.005.116	

Dergelijke cijfers doen duizelen en geven eigenlijk toch geen heldere voorstelling van wat zij moeten aanduiden. Daarom willen wij ten slotte nog in een paar vergelijkingen aan hun beteekenis uitdrukking geven. Indien de spoorwegen der U. S. aaneengelegd werden, zouden zij reiken tot over de helft van den afstand van de aarde naar de maan, en hun rails zouden volstaan om twaalf malen de aarde te omgorden. Alleen de locomotieven en tenders zouden, achter elkaar geplaatst, een trein van ongeveer 300 E. M. vormen en alle wagens te zamen zouden meer dan anderhalf maal den afstand van New-York tot San Francisco vullen.

Het kan wel niet anders, of een tak van nijverheid, die zulke afmetingen heeft aangenomen, moet over ontzaglijke geldelijke hulpmiddelen kunnen beschikken. Het in de Amerikaansche spoorwegen belegde kapitaal bedroeg dan ook:

in 1880.....	5.402	millioen	\$
„ 1884.....	7.676	„	„
„ 1888.....	9.370	„	„

Gedurende die acht jaren was dus de jaarlijksche toename dier geldbelegging ongeveer een half milliard dollars, dat wil met andere woorden zeggen, dat dagelijks bijna drie en een half millioen gulden nieuw in spoorweg-ondernemingen gestoken werd! Sommige maatschappijen werken dan ook met een fabelachtig kapitaal; als voorbeeld noem ik de Pennsylvania R. R. met 675 millioen dollars, wier bruto-inkomsten op een lengte van 2.433 E. M. spoor, in 1890 de som van 57.720.000 \$ bedroegen. Bij deze company staan niet minder dan 75.000 namen op de pay-roll.

Zien wij nu wat dat kapitaal in het algemeen opbrengt. Laat ons eerst nog mogen opmerken, dat aan goederen ongeveer driemaal meer als aan personenvervoer geïnd wordt.¹ Het gemiddeld uitgekeerde dividend van het totale bedrijfskapitaal steeg sinds 1878 geleidelijk tot 1881, maar sedert dat jaar trad een aanmerkelijke daling in. In 1878 beliep het 2.35%, in 1881 2.95%, in 1885 2.05% en in 1888 1.80%. De hoogste netto-opbrengst per mijl viel in het jaar 1880 nam. 1.798 \$, de laagste nam. 650 \$ in 1885, in welk jaar ook de personen-tarieven hun minimum bereikten.

Het spreekt wel van zelf, dat er onder de nagenoeg tweeduizend verschillende spoorweglijnen¹ in de U. S. een verbazende concurrentie heerscht, die zoo hoog kan

¹ De farmers in het westen klagen nog altijd over te hooge vrachtprijzen voor het vervoer hunner producten naar het oosten.

¹ De voornaamste worden altijd korthedshalve alleen met hare beginletters aangeduid bijv. U. P., C. P., G. T. R. enz., en andere hebben populaire korte namen als Blue Line, Sunset Route enz.

worden opgevoerd, dat het indertijd wel is voorgekomen, dat men den weg tusschen Chicago en S. Paul, een afstand van meer dan 650 K. M., achtereenvolgens voor één dollar, gratis en ten slotte zelfs met een kleine toefgift kon afleggen. Bij die concurrentie ontbreken dan ook speculatie en intrigue niet en het is genoeg bekend, dat daarbij niet altijd eerlijke, royale en faire middelen worden aangewend om elkander er onder te krijgen. Het zal voldoende zijn om de namen van spoorwegkoningen als Tweed, James Fisk en Jay Gould te herinneren, en de treurige geschiedenis der Erie Railroad kan dienen als een droevig staaltje van de corruptie, die dikwijls onder de administratie heerscht.

Vergelijken wij de gemiddelde passagiersprijzen gedurende de laatste jaren onderling, dan vinden wij dat deze niet aanmerkelijk veranderd zijn. Zij bedroegen per Eng. mijl en per pasagier in 1882: $2\frac{1}{2}$ en in 1888: $2\frac{1}{4}$ Am. cents d. i. dus f 3.50 à f 3.90 per 100 K. M. De eerste-klasse prijzen zijn in Amerika lager dan in Europa en een gevolg almede hiervan is, dat ginds veel meer gebruik gemaakt wordt van die klasse dan hier. Wel is waar is de vergelijking niet volkomen zuiver, daar men de klassen aan beide zijden van den oceaen maar niet zonder meer met elkander parallel mag stellen, maar tóch is het niet onaardig hier even de statistieke gegevens voor de percentische verdeling der reizigers over de verschillende klassen aan te halen:

	I. klasse	II. klasse	III. klasse
In Duitschland	1	13	86
„ Engeland	6	10	84
„ Frankrijk	8	32	60
„ Vereenigde Staten	99	0,5	0,5

II.

Laat ons nu een korten blik werpen op de spoorlijn zelve. Wij kunnen hier uit den aard der zaak onmogelijk dit onderwerp in zijn geheel ter sprake brengen en willen ons daarom bepalen tot enkele punten, namelijk: bruggen, tunnels en snow-sheds.

Het aantal bruggen en viaducten is ontzettend groot; indien men ze kon aaneenrijgen, zouden zij reiken van New-York tot Liverpool. Daaronder zijn meesterstukken van ingenieurskunde, b. v. de brug over de Mississippi bij S. Louis, gebouwd door James B. Eads¹. Eigenaardig is de Suspension Bridge of hangbrug, een schepping van John A. Roebling. In den beginne was haar constructie een groot waagstuk, in twijfel als men verkeerde of zij op den duur wel bestand zou blijken tegen wat van haar geëischt werd. Niet minder merkwaardig zijn de cantilever-bruggen b. v. bij Poughkeepsie over de Hudson en bij The Needles over de Colorado². De steunpunten liggen hier niet aan de uiteinden, maar in het midden der bogen en gevoegelijk zou men ze in het Hollandsch weegschaalbrug kunnen noemen.

In de bergachtige streken hebben de Amerikaansche sporen telkens ravijnen over te steken of steile rivierbeddingen en bergplooien te kruisen. Daarvoor zijn zeer algemeen houten schraagbruggen (trestle bridges) in gebruik. Deze zijn opgebouwd uit een raamwerk van stutten of rusten op uiterst slanke, uit een netwerk van

¹ Zie pag. 62.

² Ook de groote nieuwe Forthbrug in Schotland is naar dit type geconstrueerd.

balken gevormde peilers. In plaats dus dat de brug steunt op de beide kanten der kloof of opgehangen is aan een boogvormig bovenwerk, wordt zij van onderen gestut op een soortgelijke wijze als het groote viaduct bij Amsteg op de Gotthardbahn.

Die open houten structuren, die meermalen ijzingwekkend hoog in lucht zweven, leveren veel gevaar op en staan voortdurend bloot aan brandgevaar Zoo brandde het viaduct bij Portage N. Y. op de Erie R. R. — 234 voet hoog, 800 voet lang en met meer dan anderhalf millioen voet hout — in 1875 tot den grond toe af en is nu ook door een metalen brug vervangen. Het is te hopen, dat evenzoo alle andere provisioneele viaducten binnen niet al te langen tijd door solidere vervangen zullen worden; maar in 1888 vormden de houten bruggen nog meer dan de helft der totale bruglengte.

De tunnels in Amerika zijn op verre na niet zoo lang als er in Europa gevonden worden. Behalve de Hoosac-tunnel tusschen Boston en Albany, zijn de grootste niet langer dan 2 à 2½ E. M. en zelfs die Hoosac-tunnel met zijn 4¾ E. M. bedraagt niet meer dan de helft van den Gotthard-tunnel (9¾ E. M.). Ook zijn zij lang niet zoo talrijk als in Europa. De Amerikaansche ingenieurs vermijden ze zooveel mogelijk en maken liever scherpe bochten, waartoe zij smal spoor (narrow gauge) bezigen en de wielassen in een horizontaal vlak draaibaar maken. Dat zij ook niet opzien tegen steile hellingen bewijst o. a. de bergbaan op de Mount Washington in de White Mountains, die reeds in 1867—70 gebouwd werd en een klimming heeft van 27%, terwijl de Rigi-spoor, aan welke zij ten voorbeeld strekte, slechts met 21% helling stijgt.

Talrijker dan de tunnels zijn de Snow-sheds, die opgesteld zijn tegen de enorme hoeveelheid sneeuw, die

's winters in de Rocky Mountains en in de Sierra Nevada naar beneden komt rollen. Vooral komen zij zeer veel voor op de Central Pacific, waar hun gezamenlijke lengte niet minder dan bijna honderd K. M. bedraagt. Zij mogen wel stevig gebouwd zijn, want de levende kracht, die in lawinen schuilt, is geweldig en wie er nooit zelf een heeft zien neerstorten, kan zich eenvoudig geen juist denkbeeld er van vormen. Op de Canadian Pacific is het bijv. wel voorgekomen, dat een sneeuwval groote boomen van één tot twee voet diameter, zonder ze zelve aan te raken, alléén door de zuiging die hij in de lucht teweeg bracht door midden knakte, of spleet alsof ze door den bliksem getroffen waren.

De voorzorgsmaatregelen in de Far West voor de veiligheid van het publiek op den weg zullen den Europeaan in den beginne nog zeer primitief voorkomen. In Amerika is het overal „help yourself”; dit principe wordt den kinderen reeds van jongs af ingeprint. Ieder moet voor zich zelf zorgen en gaat zijn eigen gang; en zoo bekommert er zich ook niemand om of iemand belieft zich te laten overrijden. In vele steden van het westen b. v. in Portland Or. loopt de trein eenvoudig gelijkvloers midden door drukke straten evenals een paardentram, en waar in de vlakte de rails een rijweg kruisen, staan nooit sluitboomen, maar enkel een paar planken in den vorm van een X aan elkaar geslagen en met het opschrift: „Railway Crossing — Look out for the Cars”. De Amerikanen zijn altijd erg kort en bondig in hun waarschuwingen; zoo vindt men bijv. ook bij bruggen een bord met „Walk your horses” en in parken een met „Keep of the lawn”.

Men zou evenwel dwalen, indien men meende, dat in Amerika de veiligheid van het reizend publiek geringer was dan in Europa. De strenge controle en de onderlinge

concurrentie werken in dit opzicht zeer gunstig en de statistiek levert dan ook zeer geruststellende resultaten. Zoo bedroeg in het jaar 1887 het aantal gedooede passagiers 207, het aantal gekwetste 916; en brengt men nu in rekening, dat de gezamenlijke reizigers 10.570 millioen E. M. aflegden, dan volgt daaruit, dat één passagier gedood werd per 51 millioen en één gekwetst per 12 millioen Mijlen. De beteekenis van die cijfers kunnen wij ook meer aanschouwelijk zóó uitdrukken, dat volgens dien maatstaf een passagier met een snelheid van dertig mijlen in het uur dag en nacht gedurende 194 jaren had kunnen doorrijden alvorens gedood of 45 jaren alvorens gekwetst te worden.

Welk een ontzaglijke administratie in een zoo ingewikkeld samenstel als het spoorwezen om tot zulk een resultaat te komen! Hoe oneindig veiliger is het spoorreizen nu, dan het vroeger was te paard of in een postwagen. Wat is er niet ontzettend veel te danken aan een uitvinding als die van George Westinghouse Jr. in 1868, die de remkracht der machine door luchtdruk op de wagens overbracht: een systeem, dat in vervolg van tijd nog zoodanig verbeterd is, dat op het oogenblik een vrachttrein van 50 wagens en met een snelheid van 40 E. M. per uur, zonder schokken binnen een derde van zijn eigen lengte tot stilstand kan gebracht worden. Met de air-brake is de stoplengte der vroegere handremmen tot op bijna $\frac{1}{5}$ gereduceerd, en een trein staat nu spoediger stil dan vroeger dezelfde trein met halve snelheid.

Maar niet alleen voor het reizend publiek, ook voor het personeel zijn vele veiligheidsmaatregelen genomen. Een enkel voorbeeld hiervan moge volstaan. Onder de beampten kwamen gedurende hun dienst de meeste onge-

lukken voor bij de samenkoppeling van wagens. Het sprak van zelf dat, wilde men ter vermindering hiervan een automatisch werkend systeem invoeren, eerst de verschillende maatschappijen het over het aan te nemen model moesten eens zijn. Daarom werd er eerst niet veel werk van die zaak gemaakt, totdat het publiek zich ermede ging bemoeien en als gevolg daarvan de Vereeniging van Spoorwagenfabrikanten (Master Car Building Association) zich de quaestie aantrok en na een zorgvuldig onderzoek nu eenige jaren geleden Janney's automatische koppelaar (automatic car-coupler) als standaard-type aannam.

III.

De stationsgebouwen of depots (spr. diepo) in Amerika zijn lang niet fraai. Groote, massieve, ruime en doelmatige gebouwen zooals dat van de N. Y. C. & H. R. R. in New-York behooren tot de uitzonderingen; in het algemeen is aan de stations weinig zorg besteed en maken zij den indruk van voorloopige inrichtingen. De wachtkamers zijn zoo kaal en ongezellig mogelijk, zonder buffet en dikwijls te klein om alle reizigers een zitplaats aan te kunnen bieden.

Gelukkig is dit alles hoegenaamd niet van invloed op de bezorging der bagage. Nergens reist men in dit opzicht geriefelijker dan hier en kan men zoo gemakkelijk, zonder er eenigen last van te hebben, koffers met zich meevoeren. Alles wordt geborgen in den ruimen goederenwagen. In de coupé wordt slechts zeer weinig meege-
nomen en de bergruimte in hangmatten enz. is daar dan ook gering; het best doet men nog met zijn handgepäck te zetten tusschen twee met den rug tegen elkander staande zitbanken. Bijna nooit heeft men iets voor zijn

bagage te betalen, daar men over grootere trajecten een gewicht van 50—125 K. G. vrij heeft. Daarom behoeft de passagiersbagage ook niet gewogen en verliest men geen tijd met ons omslachtig wegen, inschrijven en uitreiken van ontvangbewijzen. Ook worden de goederen niet bevuild door opplakken van papieren, maar wordt er eenvoudig een metalen penning, voorzien van een nummer, aangehangen en hiervan krijgt de eigenaar een duplicaat. Aan de plaats van bestemming belast zich een Transfer Company tegen een geringe vergoeding met de thuisbezorging; een harer beambten komt in den trein, men overhandigt hem zijn penning en heeft dan verder niet meer naar zijn goed om te zien. Het eenige, waarvoor men te zorgen heeft, is dat de koffers sterk en stevig zijn, want er wordt niet voorzichtig mee omgesprongen maar mee gegooid alsof ze van massief ijzer waren.

Gewoonlijk ook behoeft men aan het station geen plaatsbiljet meer te nemen. De verschillende companies hebben namelijk midden in de steden haar offices, waar plaatskaarten worden uitgereikt. Heeft men geen tijd gehad er een te nemen, dan zijn zij ook nog in den trein te krijgen bij den conducteur met een geringen opslag, die later weer gerestitueerd wordt. Aan de groote stations zijn ook in den vorm van kaartjes tegen een klein bedrag tijdelijke verzekeringen tegen ongevallen op reis te sluiten met de Travellers Insurance Company of Hartford Conn. In de spoorbiljetten onderscheidt men „limited” en „unlimited tickets”; bij de laatste, die aanmerkelijk duurder zijn, is men vrij overal onderweg uit te stappen, waarbij dan een „stop-over check” wordt afgegeven. Retourbiljetten zijn weinig in gebruik. Groote trajecten, waarbij de concurrentie meer in het spel komt,

zijn betrekkelijk veel goedkooper dan kleine en sommige maatschappijen geven ook zoogenaamde „Thousand miles tickets” uit.

Den vertrektijd der treinen kan men nazien in de eerste de beste courant of anders in de time-tables. Dit zijn geen algemeene spoorwegboekjes als bij ons, maar kosteloos verkrijgbare, speciale lijsten van iedere maatschappij afzonderlijk, die o. a. in het voorportaal van elk hotel voor een ieder voor het grijpen liggen. Het zijn langwerpige toegevouwen boekjes, zoogenaamde *folders*, gedrukt in frissche levendige kleuren en opgeluisterd door afbeeldingen van de schilderachtigste punten op de route, die er toe moeten uitlokken aan deze de voorkeur te geven boven andere. Verder zijn zij nog voorzien van een groote kaart, die wèl veel te wenschen overlaat wat betreft de lengte van trajecten en de vergelijking met concurreerende lijnen, die dikwijls maar eenvoudig zijn weggelaten, — maar die door het alleen aangeven der hoofdzaken en het ter zijde laten van bijzonderheden, zeer duidelijk voor orienteering zijn.

Aan het station wordt het vertrek van den trein noch afgeluid, noch door een schrill, oorverdoovend fluiten aangekondigd. Snedig merkt een Engelsch schrijver op: „In Engeland worden altijd menschen „left behind” omdat zij zoo iets onmogelijk achten; in Amerika worden zij nooit achtergelaten „because they are always certain they will be.” „All aboard” is al wat de conducteur op het perron roept, en langzaam zet zich de locomotief in beweging, zoodat ieder nog eenige oogenblikken gelegenheid heeft den trein op of af te springen.

In den trein is de conductor een man van gewicht, die kalm en met zekere waardigheid zijn betrekking waarneemt. Gewoonlijk heeft hij beschaafde ma-

nieren en is hij voorkomend en gediensstig. Zeer verkwikkelijk is het dat men hem niet, zooals in ons lieve vaderland, eindelooze malen zijn kaartje heeft te toonen. Halve dagen lang zit men in den trein zonder het meer dan eens voor den dag te halen, dank zij de eenvoudige methode, dat de conducteur een klein stukje gekleurd karton op een voor hem gemakkelijk zichtbare plaats in den rand van je hoed bevestigt. Aan den conducteur wordt dikwijls de zorg voor kinderen toevertrouwd, die zonder begeleiding van de ouders onder de hoede van het publiek met den trein worden meegegeven en voorzien zijn van een aanbevelingsschrijven met adres en plaats van bestemming.

Een ander type van den Amerikaanschen spoorwagen is de News-agent. Hij biedt alle mogelijke dingen te koop aan, die hij in een groote kist opbergt. Achtereenvolgens verschijnt hij met couranten, vruchten, verkoelende dranken, candies, sigaren, albums en boeken. Zeer spraakzaam, is hij onuitputtelijk in het aanprijzen zijner artikelen, vooral tegenover vreemdelingen, die volgens zijn oordeel zedelijk verplicht zijn zich platen en geïllustreerde werken over de doorspoorde streken aan te schaffen.

Het publiek in den spoorwagen in de Far West biedt een aardig, bont tafereel. Farmers, kooplui, mijnwerkers, Chineezen, — alles zit gemoedelijk dooreen, de een pratend, de ander lezend, een derde etend. Hier ligt iemand slapend op de bank uitgestrekt, dáár staat er een zich te wasschen. Sommigen brengen hun geweer, anderen een matras, weer anderen hun koffiekannetje mee. Hoeveel gezelliger en interessanter is hier het reizen dan in ons land, waar men bij voorkeur als wassenbeelden tegenover elkander zit en stommetje speelt om toch vooral zijn fatsoen te bewaren en niet uit de plooi te raken.

De gezelligheid wordt niet weinig verhoogd, doordat de afdeelingen van den wagen niet onderling gescheiden zijn, maar ineenloopen met een middenpad. Daardoor zit men nimmer alleen, kan gaan verzitten of van den eenen wagen naar den anderen verhuizen en heeft kans kennissen aan te treffen, terwijl men bij ons een lange reis kan maken en eerst bij het uitstappen merken, dat vlak bij ons een boezemvriend in denzelfden trein gezeten heeft.

Tegen één ding evenwel wordt — soms zelfs in gedrukte opgehangen papieren — gewaarschuwd, namelijk tegen het kaartspelen om geld met vreemden, die te laat zouden blijken „gamblers” te zijn en in wier complot dikwijls medeplichtigen, die zich als onbekenden voordoen, zijn betrokken. Dat zulk een waarschuwing niet overbodig is, bleek mij zelf eens in Salt Lake City, waar men mij op een eenzame plek in het open veld met buitengewone sluwheid in een hazardspel zocht te wikkelen en ik het alleen aan mijn onwrikbaar principe om mij nimmer daarmede in te laten te danken had, dat ik er niet het slachtoffer van werd.

IV.

Wij moeten nu eenigszins nader de wagens en de manier van reizen in oogenschouw nemen en vangen daartoe het best aan met de locomotief, die in vele opzichten verschilt van hare collega in Europa. Zij is veel grooter en rust op veel meer wielen, namelijk 2—5 paar even groote drijfwielen en daarvóór één of twee paar veel kleinere steunwielen (truck wheels), die aan een draaibaar voorstuk zijn vastgehecht. De schoorsteen is voorzien van een omgekeerd kegelvormigen *spark buffer*,

die dient om de gloeiende sintels en vonken op te vangen. Toch verspreiden de Amerikaansche locomotieven nog verbazend veel rook en zal de toerist menigmaal de stille bede doen opgaan, dat er in het land der uitvindingen ook eens een methode tot onzichtbaar verbranden van het roet mocht worden uitgedacht. Tusschen de pijp en het ruime machinistenkamertje staat boven op den ketel een groote klok, die bij aankomst en vertrek der treinen aanhoudend geluid wordt. Vooraan is een reusachtige ver zichtbare lantaren (head light) aangebracht en daaronder steekt de driehoekige *cow catcher* vooruit, die 's winters vervangen wordt door den sneeuwploug.

Niet minder samengesteld is de passagierswagen. Het is interessant om de prenten te zien uit de eerste jaren der spoorwegen 1830—35, toen de wagens nog sprekend geleken op de ouderwetsche Engelsche postkoetsen. Wie had toen kunnen denken, dat vijftig jaren later de locomotieven en wagens een dergelijke complicatie zouden bereiken, dat alleen de termen die in gebruik zijn bij de fabricage, een woordenboek vullen van 560 bladzijden met meer dan twee duizend afbeeldingen.

De gewone passagierswagens zijn langer en hooger dan de onze en bieden plaats voor \pm 56 personen. Het meest opvallend in hun inrichting is wel, dat zij niet in onderafdeelingen verdeeld zijn, maar ook inwendig één geheel vormen. Wie eens daarmede eenigen tijd heeft kennis gemaakt, kan niet anders dan dit systeem in alle opzichten beslist de voorkeur te geven. Er zijn ontzaglijk vele voordeelen aan verbonden. Daar men kan gaan verzitten, is de plaatsruimte gelijkmatiger verdeeld en kan men naar verkiezing bij een open of gesloten raampje plaats nemen zonder ons eeuwigdurend twistgesprek tusschen voor- en tegenstanders van frissche lucht. Ook

afgescheiden daarvan is de ruimte veel grooter, het uitzicht beter, en is de mogelijkheid gegeven om den wagen eens door te wandelen en wat beweging te nemen. Geen deuren behoeven telkens open en dichtgegooid, en zonder eenig gevaar kan de conducteur gedurende de vaart den geheelen trein doorloopen. De wagens loopen namelijk ineen door een platform aan beide uiteinden, waarop ook de passagiers kunnen gaan staan. Wel is er dikwijls een bordje aangebracht met het verbod om dit te doen, maar hieraan wordt niet streng de hand gehouden en het is meer te beschouwen als een maatregel van de maatschappij om de verantwoordelijkheid voor ongelukken van zich af te schuiven.

Boven midden door den wagen loopt een lijn, die naar de locomotief voert, een sein tot stoppen geven kan en niet zooals bij ons op een moeielijk bereikbare plaats buiten is aangebracht. Tegen een onnoodig of verkeerd gebruik zorgt wel het publiek zelf, dat zijn medereizigers kan controleeren en daarmede ook de veiligheid van alleenreizenden waarborgt. De lijn wordt o. a. gebruikt door den conducteur tot het uitzetten midden op den weg van passagiers, die bevonden worden geen ticket te hebben en er ook geen betalen kunnen. Vlak daarboven is in het dak evenals in een tram een rij ruitjes gemaakt, waardoor een goede ventilatie verkregen wordt.

De zitbanken zijn ruim en gemakkelijk en haar rugleuning draaibaar, zóó dat men vóór en achteruit kan rijden op dezelfde bank. In sommige wagens heeft men in plaats daarvan zoogenaamde „Reclining chairs” d. z. vast aan den bodem geklonken stoelen met draaibare leuning: de passagiers zitten in dat geval op rijen evenals in de kerk; maar dit is ook de eenige overeenkomst, want waar sommige menschen in hun overhemd zitten en andere

met hun beenen in de hoogte liggen, wordt men niet erg aan gewijde plaatsen herinnerd.

Aan het einde van den wagen zorgt een kachel 's winters voor de verwarming, staat een groote filter met frisch koud drinkwater en ontbreekt ook nimmer een W. C. Beide laatstgenoemde geriefelijkheden behooren tot de dingen, over wier gemis zich de Amerikanen bij hun reizen door Europa almede het meest beklagen,

In de gewone passagierswagen is het rooken streng verboden, voor de liefhebbers daarvan dienen de Smoking Cars. Hun aanzien vormt een schrille tegenstelling met de andere wagens die zoo netjes zijn, en slechts een onweerstaanbare rooktrek of de lust om Amerikaansche typen te bestudeeren heeft er mij nu en dan heengedreven. De bodem ziet er meestal onooglijk vuil uit met tabak, asch, sigareneindjes, stukken papier, vruchtenschillen enz. Terloops zij het mij vergund hier even aan te stippen, dat in Amerika nog steeds algemeen ouderwetsche zwavellucifers met kleine gele koppen gebruikt worden, die stinkend en langzaam branden en in kleine pakjes aaneengekleefd verkocht worden; het is mij nog steeds een raadsel, waarom de zoo oneindig verkieselijke Zweedsche lucifers in Amerika nog geen ingang gevonden hebben.

Het gedeelte van den trein, dat iedereen uit Europa, die voor het eerst in Amerika rondreist, altijd het meest zal treffen zijn de Sleeping-, Vestibule-, Palace- of Drawingroom-Cars, korthedshalve gewoonlijk Sleepers geheeten. Zij zijn nog geen dertig jaren oud. Het was George M. Pullman, die in 1864 voor het eerst een complete dergelijken wagen bouwde, dien hij *Pioneer* noemde. Tot het eerste gebruik, dat ervan gemaakt werd behoorde, dat hij werd ingelijfd in den begrafenistrein, die

het lijk van Abraham Lincoln vervoerde, en dat kort daarop General Grant er een uitstapje mede naar het Westen maakte. Die eerste sleeper had de letter A gekregen, maar niemand dacht toen dat het ooit tot Z zou komen. Het gebeurde evenwel anders: de nieuwe constructie bleek zoo in de smaak te vallen, dat reeds in 1867 de Pullman Car Company werd opgericht, die in 1880 hare enorme werkplaatsen naar de nieuw gestichte stad Pullman bij Chicago overbracht en tegenwoordig werkt met een kapitaal van dertig millioen dollars. Wel zijn er sedert verschillende concurrerende maatschappijen opgetreden, zooals de Wagner Co. die aan de Grand Trunk R.R. levert, maar de Pullman Cars blijven nog altijd de beste en handhaven haar ouden roem.

De slaapwagens hebben evenals locomotieven en schepen hun eigen, meestal goed gekozen, kernachtige of classieke namen. Zij rusten op drie paar wielen aan beide uiteinden, zijn 50—70 voet lang, wegen 30—40 duizend K.G. en kosten 10—20 duizend dollars. In de sleepers is van de beschikbare ruimte een zoo goed mogelijk gebruik gemaakt; dikwijls begrijpt men niet waar alles toch vandaan komt. De geheele inrichting is zoo praktisch mogelijk, weelderig maar toch niet overdadig. De verwarming geschiedt door een buizenstelsel met heet water. Spiegel van Venetiaansch glas, eikenhouten beschotten en pluche gordijnen verplaatsen ons als in een zitkamer. Op de gemakkelijke banken zit men gezellig te praten of de courant te lezen, terwijl de trein door woeste streken voortijlt. Door de groote vierkante dubbele vensters geniet men een ruim en vrij uitzicht en trekken de tafereelen als een voortdurend wisselend schilderstuk aan ons oog voorbij. Heeft men iets noodig, dan behoeft men slechts even op den knop van een electriche schel te drukken en kan des-

verkiezende een tafeltje laten aanschroeven om te schrijven of te kaarten.

Aan het eene uiteinde van de sleeping-car vindt men een waschkamer met toebehooren voor dames, aan het andere een dito voor heeren en daarnevens een afzonderlijk rookkamertje, dat op de Chic. & N.W. bepaald een salon was, dat ik thuis wel tot zitkamer gehad zou willen hebben. Dicht daarbij is altijd een klein kastje tegen de muur te vinden, waarin een bijl, een zaag en een hamer hangen om deze gereedschappen in geval van ongelukken dadelijk bij de hand te hebben.

Hun hoofdbestemming bereiken de Pullman Cars natuurlijk eerst 's nachts. Zij krijgen dan een geheel ander aanzien, zijn niet meer te herkennen en gaan veel gelijken op een scheepskajuit. Er is plaats voor twaalf bedden namelijk zes „lower” en zes „upper berths”. Ofschoon de prijs voor beiden gelijk is, namelijk 2 \$ per nacht, zoo heb ik toch herhaalde malen de ondervinding opgedaan, dat het bijzonder veel waard is om zich, zoo eenigszins mogelijk, een „lower berth” te verzekeren door tijdig daarvoor een kaartje te nemen. In de „upper berth” toch ligt men veel warmer en dichter bij de lampen; men is er door de dak-ventilatieraampjes meer aan stof en roet blootgesteld; men heeft minder bergruimte voor zijn kleederen, en ten slotte schudt men er veel meer en is het moeilijker in en uit te klimmen. Al die punten mogen ieder op zichzelf kleinigheden zijn, maar te zamen vormen zij een groot geheel.

De matrassen en dekens der bedden worden overdag opgeborgen in een driehoekige ruimte, die als een schuin dak boven de zitbanken loopt en alles volkomen onzichtbaar maakt. Aan het begin van den nacht wordt dat schuine dak horizontaal neergelaten en vormt dan de

bodem van het bovenste bed. In Canada zat ik eens met een gezelschap Engelschen, die blijkbaar voor de eerste maal een nacht in een sleeper zouden doorbrengen en het was vermakelijk toen te zien, hoe zij maar niet konden begrijpen waar toch het upper berth was, waarvan zij niets zagen en waarvoor ze toch een ticket gekregen hadden.

De Amerikanen zijn het reizen in Sleeping Cars zoo gewoon, dat als eenmaal de bedden gereedgemaakt zijn, men bijna volkomen kan doen alsof men thuis was; ik heb mij dan ook altijd ontkleed zonder eenig verschil met de methode, die ik anders volgde. Zelfs voor de meest preutsche menschen wordt dit mogelijk gemaakt door zware gordijnen, die voor ieder bed hangen. Overigens geneert men zich weinig voor elkaar: eens zag ik een jonggehuwd paar heel gemoedelijk een voor een van achter het gordijn voor den dag komen. Wie een huwelijksreis maken en over veel middelen beschikken kunnen, zijn anders in de gelegenheid tegen een hooge som een gedeelte van den wagen voor zich alleen af te huren.

De bedden worden in orde gebracht en opgeruimd door een neger, die zelf 's nachts in het rookkamertje slaapt. Zijn baantje is lang niet onvoordeelig; vele van die negers verdienen op de drukke lijnen jaarlijks wel een twee à drie duizend dollars aan fooien en salaris.

De bedden in de sleepers zijn ruim en voortreffelijk, en de wagens beantwoorden ook nog in zooverre volkomen aan hun doel dat, zoo de trein zeer laat vertrekt of zeer vroeg in den morgen aankomt, het den reizigers vrijstaat reeds vroeger in te stappen of er later nog in te blijven, zoodat de nachtrust er in geen deele om behoeft bekort te worden. Zoo is alles ten gerieve der

passagiers ingericht en kon ik eens binnen één week tijds vijf nachten in den trein doorbrengen zonder daarvan eenige vermoeienis te ondervinden. Door de nachttreinen en voortreffelijke Pullman-cars wint men in Amerika een verbazenden tijd uit en wordt het mogelijk gemaakt met den grootsten spoed van het eene einde der U. S. naar het andere te komen, iets waartoe de mannen van zaken dikwijls verplicht zijn. Stel u voor, dat men in Vlis-singen of Maastricht dineert, na het eten kalm zijn sigaar opsteekt en de courant leest, ten acht ure naar het station stapt en na een heerlijke nachtrust ¹ den volgenden morgen in Groningen ontbijt. Maar in ons land waren dergelijke nachttreinen een ongerijmdheid: daarvoor is het te klein, en zou het meerendeel van de weinige passagiers die er gebruik van maakten, in het holle van den nacht moeten in- of uitstappen.

Bij den dagen langen spoorrit door bijna onbevolkte streken moet natuurlijk ook gezorgd worden voor de voeding der passagiers. Vroeger had men daartoe zoogenaamde Hotelwagens of Restaurant Cars, d. z. sleepers of gewone wagens, waarin men onder het rijden evenals in een café iets bestellen kon à la carte. Maar die inrichtingen schijnen in onbruik te komen en worden geheel verdrongen door de speciale Dining Cars. Drie malen daags wordt hier keurig netjes de tafel gedekt en tegen den vasten prijs van 75 Am. cents een volledig menu voorgezet. Reeds 's morgens vroeg wordt men in den sleeper gewekt door een der waiters, die komt roepen: „breakfast all ready now in dining-car”. Het is een eigenaardige gewaarwording, als men zoo voor de eerste maal

¹ In sommige Amerikaansche slaapwagens heeft men zelfs reeds electrisch licht in ieder bed aangebracht, zoodat men in een slape-loozen nacht kan liggen lezen.

in een voorthollenden trein als in een restaurant smake-lijk zit te eten zonder eenigszins na te kunnen gaan, waar al die heerlijkheden vandaan gehaald worden. Na afloop van de tafel wordt de deur gesloten en gaan de negers en conductors, die er 's nachts ook slapen, zelve zitten eten.

Naast de dining-cars heeft men de Dining Stations. Veelal wordt hier de bediening waargenomen door meisjes in een eenvoudig wit kostuum en dikwijls krijgt men er de beste dinners juist daar, waar men ze het minst verwachten zou. Zoo vond ik een merkwaardig goede tafel in Gunnison en in Levingston, beide kleine dorpen, het eene midden in het gebergte van Colorado, het andere in Montana. Bij aankomst van den trein worden de reizigers opgewacht met een helsche, oorverdoovende muziek, die op Chineesche gongs gemaakt wordt om de aandacht op de verschillende restaurants te vestigen. Nauwelijks heeft men aan tafel plaats genomen of het eten begint. De gegunde tijd van 20 à 25 minuten is wel groot genoeg, maar het ontzettend aantal voorgezette schoteltjes, de groote stroom van telkens binnenstormenden en het niet afroepen van vertrek geven aan het eten iets zeer onrustigs. Ieder haast en rept zich wat hij kan en stopt zonder een woord te spreken, als een regelmatig werkende eetmachine in den kortst mogelijken tijd zooveel mogelijk naar binnen.

Het zal, hoop ik, den lezer duidelijk geworden zijn, dat in Amerika het spoorreizen iets geheel anders is dan in Europa. Men woont er als in een gezellig ingericht voortrijdend huis, waarin men dagen lang zijn tenten opslaat zonder zich een oogenblik te vervelen. Het uitzicht is gewoonlijk wèl de moeite waard, hetzij om de prachtige natuurtafreelen langs den weg, hetzij om het karaktere-

ristieke leven van de Far West. Zoo niet, dan vindt men altijd gezelschap, waarmee men kennismaking kan aanknoopen of is ten allen tijde in de gelegenheid zich lectuur aan te schaffen. Is men vuil geworden, dan gaat men zich wasschen, hongerig dan gaat men eten, stijf van het zitten dan kan men de verschillende wagens eens rondwandelen.

Geen natie is dan ook zoo gewoon aan groote reizen als de Amerikaansche. Voor haar bestaan geen afstanden en hebben de Rijken van Europa dezelfde beteekenis als voor ons provinciën. Een reisje van zes dagen achtereen naar S. Francisco is voor den Amerikaan hetzelfde als voor ons een tochtje naar Parijs, en het oversteken van den Oceaan zegt voor hem minder dan voor een Hollander het varen naar Engeland. Geenszins is het onmogelijk, dat een New-Yorker aan zijn vrouw telegrafeert: „Don't wait dinner, am off to Europe.” Een Amerikaan spreekt eenvoudig van een trip of een excursion, waar wij heel deftig van een reis gewagen. Telkens gaan de dames honderden mijlen ver „pay visits”, en een huwelijksreis van eenige maanden door de geheele U. S. of naar Europa is in 't geheel geen zeldzaamheid.

XVI.

DE AMERIKAANSCH E HOTELS.

Schreef ik over Europa, dan ware het ondoenlijk eene algemeene beschrijving en beoordeeling van zijne hotels te geven, zoo hemelsbreed verschillen die onderling. Hier echter is dat wèl mogelijk, want in Amerika vertoonen de hotels alle éézelfde type; de Amerikaan die veel rondreist, houdt ervan het overal zóó ingericht te vinden, als hij het nu eenmaal gewoon is.

Daarenboven hebben de hotels hier ook een meer veelzijdig doel. Het zijn als het ware reusachtige boarding-houses, waarin vele inwoners, die in de stad werkzaam zijn, kamers huren en vast inwonen; vandaar misschien dat vele hotels, zelfs de prachtigste, den meer gemeedelijken en gezelligen naam *House* voeren. Voor een groot deel vindt die gewoonte haar oorzaak in de móeielijkheid om goede dienstboden te krijgen; maar dat gemis van een eigen home kan niet zeer bevorderlijk genoemd worden voor een gezellig, intiem huiselijk leven.

Het wonen in een Amerikaansch hotel is anders lang niet zoo onaangenaam. Alles gaat er zoo ongemerkt mogelijk zijn geregelden gang; niettegenstaande het enorme

personeel heerscht er een voorbeeldige orde en alles gaat, evenals in een groot Engelsch huishouden van den deftigen stand, als van zelf. Niet het minst is dit te danken aan de voortreffelijke inrichting. Om een enkel voorbeeld te noemen: in Portland Or., een stad van 50.000 inwoners, dus veel kleiner dan Utrecht, vond ik een public stenographer in de leeskamer, een zelfregistree-renden thermometer in de veranda, een electriche wkschel in de slaapkamer, een brievenbus en een schrijfzaal op iedere verdieping enz. Reeds een wandeling door het huis om overal eens rond te zien was ruimschoots de moeite waard.

Telkens staat de Europeaan voor al die dingen op nieuw in bewondering en moet hij zich afvragen, waarom toch al die nuttige en eenvoudige toepassingen van inventies ook niet bij ons worden nagevolgd. Waarom toch reist iemand, die een groot nieuw hotel gaat opzetten, niet eerst eens naar Amerika om daar den boel af te zien. Een Amerikaan, die iets gaat ondernemen, waarin Europa zijn land vóór is, gaat ook wel eerst eens een kijkje nemen aan de overzijde van den oceaán.

De Amerikaan moet in Europa wel veel missen en zich dikwijls ergeren aan onze achterlijkheid en ons conservatisme, die hem moeten voorkomen als een vreedzame rust, waarin wij niet gestoord willen worden. Vooral in ons land zal dit het geval zijn. Ieder, die Engeland en Amerika bereisd heeft, treft bij ons telkens weer het gebrek aan comfort, een begrip, waarvoor wij zelfs niet eens een eigen woord rijk zijn, maar in andere landen kan men zien, dat werkelijk die comfort de netheid en gezelligheid, waarvan wij dikwijls zoo hoog opgeven, niet behoeft uit te sluiten.

Het eigenaardigste gedeelte van het Hotel is wel de voorhal of vestibule (the Hall) in de groundfloor. In die enorme ruimte kan een ieder, ook al is hij geen gast, vrij rondloopen, rooken, gaan zitten. Het is hier een soort algemeene beurs, waar men elkander rendez-vous geeft en er is dan ook een voortdurende in- en uitloop, die op de drukke tijden van den dag de deur geen oogenblik stil doet staan. Tal van menschen komen een der gasten opzoeken, iemand spreken, een brief schrijven of een beetje uitrusten. Het hotel is even goed een publiek gebouw als het postkantoor of spoorstation.

In de eerste plaats vindt men in de hall de zoogenaamde office of het directie-bureau. Het is een groote toonbank, waarop een reusachtig vreemdelingenboek in het oog valt. De komende gasten schrijven hier dadelijk ongevraagd hun naam in, evenwel zonder opgave van beroep of andere bijzondere opmerkingen. Daarnaast geeft een brievenbus gelegenheid correspondentie te verzenden. Tegen de muur staat een groote alphabetische brievenkast, waar de heeren hun brieven komen halen, terwijl zij voor de dames, die ook een afzonderlijke „ladies entrance” hebben, op haar kamer neergelegd worden. Daarnaast een enorm genummerd sleutelrek, een kolossale brandkast (safety) en een aantal telephonen. Aan een kleine betaalcassa doet men zijn schuld af, maar krijgt daarvoor meestal niet eens een rekening of quitantie. Dit is mogelijk door het meestal gevolgde „American plan” d. i. een vaste som wordt per dag in rekening gebracht, onverschillig welk gebruik men van het hotel maakt.

De klerken in de office, die het ontzettend druk hebben, zijn gewoonlijk kortaf, weinig voorkomend en dikwijls uit de hoogte tegenover een vreemdeling. Een Franschman zeide ervan: „On ne s'inquiète pas de ses critiques; on

ne cherche à retenir personne, et l'on a plus de monde qu'on ne veut." Het beste is maar een beetje brutaal en ongegeneerd te zijn, niet al te beleefd of met te veel plichtplegingen, en kort en bondig zonder omhaal van woorden te zeggen wat men verlangt.

Verder vindt men in de vestibule een aantal andere geriefelijkheden. In een garderobe kan men ten allen tijde dingen in bewaring geven. Ruime waschkamers, ook voorzien van haar- en kleebrorstels, staan kosteloos ter ieders beschikking. Bij een barbier kan men zich steeds laten scheren en friseeren en bij een schoenpoetser op alle uren van den dag, in een gemakkelijken stoel gezeten zijn laarzen laten schoonmaken.

Een klein boekenstalletje als bij ons aan de stations, biedt voortdurend nieuwsbladen, boeken en sigaren te koop aan en na het eten, als de dames naar de parlor gaan, komen de heeren beneden in het atrium in de groote leuningstoelen, die overal in gezelschap van de onmisbare spittoons (kwispeldoren) langs de muur staan, hun sigaar rooken, de courant lezen, of moe en in zich zelf gekeerd, uren lang over hun zaken peinzen.

Een barroom geeft verder gelegenheid om staande aan de toonbank een hartgrondige versterking te gebruiken; de barkeeper is een waar kunstenaar in het maken van drankmengsels. In een billardkamer kan men een partij gaan spelen of in gemakkelijke fauteuils, die rondom de billarden staan naar het spel van anderen toekijken.

Voeg daarbij nu nog de elevators, die nimmer ontbreken, automatische phonografen, die voor vijf cents een zangstukje ten beste geven, tickers d. z. telegraphische zelfaflopende rollen, waarop de laatste berichten en beursnoteringen staan aangegeven, een groot rek met spoorwegboekjes van de verschillende maatschappijen, waarvan

men naar willekeur gratis een exemplaar kan medenemen, — en gij zult eenigszins een denkbeeld gekregen hebben van de bonte verscheidenheid, die de hall van een Amerikaansch hotel oplevert.

Ook de slaapkamers zijn in vele opzichten anders ingericht dan wij het gewoon zijn. Dikwijls is er een badkamer annex mee verbonden; men betaalt er dan iets meer voor, maar het is iets heerlijks na de lange stoffige spoorreizen. De verlichting geschiedt door gas en er worden niet zooals bij ons onhebbelijke posten voor bougies in rekening gebracht, die altijd nieuw en nog ongebruikt schijnen te moeten zijn en berekend worden, alsof het mogelijk ware zich in het donker uit te kleeden. De verwarming 's winters heeft niet plaats door kachels, maar door een centrale inrichting evenals in de meeste woonhuizen. Hoe goed die nu ook moge zijn voor groote gebouwen als musea, theaters en kerken, waar men slechts een korten tijd in blijft, — voor gewone kamers schijnt zij mij doorgaans minder gewenscht. Want hoe eenvoudig zij in gebruik ook zijn moge, de gezelligheid wordt er zeker niet door verhoogd en de ventilatie is ook minder goed, terwijl deze toch zoo hoog noodig is, want de Amerikanen houden er van, verschrikkelijk hard te stoken, zoodat er een droge, benauwde, stikkende warmte heerscht.

Het gordijnlooze bed in de slaapkamer is altijd tweepersoons en verbazend groot. Een niet minder groote hangkast in de muur geeft gelegenheid tot ruime berging en de waschtafel bestaat niet in kommen en kannen, maar in een vast marmeren bassin en een waterleiding van warm en koud water. Het nette ameublement is getimmerd van rood- en geelbruine Amerikaansche houtsoorten en o. a. staat er altijd een schommelstoel (rocking chair) in de kamer. Boven de deur is een frisch ventilatie-

raam aangebracht, en desverkiezende krijgt men 's nachts ijswater in een steenen koelkan.

Minder aangenaam is het, dat men 's nachts zijn schoenen niet buiten de kamer kan zetten om ze te laten poetsen. Die gewoonte is volkomen onbekend en plaatst men zijn schoenen toch buiten de deur in de gang, dan loopt men groote kans ze 's morgens wel te zien weggenomen, maar om ze nooit meer terug te zien. Wil men nette laarzen hebben, dan kan men ze beneden in het huis of anders overal op straat laten schoonmaken, maar in ieder geval is men gedwongen ze eerst vuil aan te trekken.

Uitvoeriger moeten wij stilstaan bij het eten in de Amerikaansche hotels. Daar de meeste volgens American plan zijn ingericht, waarbij het in de kosten geen verschil maakt of men al of niet in het hotel eet, zoo zal het zelden voorkomen, dat een gast buitenshuis in een restauratie gaat eten. In de Amerikaansche steden vindt men ook geen Fransche café's, waar men eens kan gaan zitten; daardoor is het loopen door de straten zeer vermoeiend en gaat men gaarne in zijn hotel eens wat uitrusten.

Alvorens men de dining-room binnentreedt, wordt de hoed door een neger, die aan de deur staat, van ons afgenomen en in een groote hoedenrek gelegd. Het schijnt soms wel noodig te zijn, dat er iemand bij blijft staan om de wacht te houden, want ik herinner mij dat, toen eens de man wegens het late uur was weggegaan en de deuren van de zaal gesloten werden, de hoeden van de gasten die nog zaten te eten, op een aparte tafel in de zaal gelegd werden ter onderlinge controle, dat niemand een verkeerd hoofddekseel mede zou nemen. De neger zelf zal zich anders niet vergissen; ik heb dikwijls verbaasd gestaan-over hun ver-

wonderlijk geheugen, dat al die gelijkvormige hoeden van al die gaande en komende gasten zonder eenig merk of herkenningsteeken weet uiteen te houden.

De eetzaalen zijn ruim, luchtig, helder verlicht door een aantal ramen en eenvoudig, maar keurig netjes en praktisch ingericht zonder te onpas aangebrachte spiegels, veelkleurige schilderijen of andere hinderlijke decoratie, die zoo weinig overeenstemt met het doel der zaal en in Europa dikwijls het gehalte der ons voorgezette spijzen schijnt te moeten goedmaken.

Nauwelijks is men binnengetreden, of met arendsblik wordt men opgemerkt door een speciaal daartoe aangesteld persoon, die u onder de honderden aanzittenden ergens aan een der tafels een zitplaats aanwijst, die men dan meestal ook gedurende den verderen tijd, dien men in het hotel blijft, behoudt. Ieder eet apart, ook zoo men met anderen aan één tafel gezeten is. Een table-d'hôte of vast diner à prix fixe bestaat niet; ieder wordt de vrijheid gelaten onafhankelijk van anderen zelf te bepalen, wat hij wil eten, ofschoon de prijs dezelfde blijft of men veel of weinig bestelt.

De bediening geschiedt meestal door negers. Zij doen hun werk goed, en bij hun donkere kleur steekt het onberispelijk blank van hun glimmend linnen des te sterker af. Het is opmerkelijk, hoe zij tegelijk zes of acht bestellingen van een drie of vier personen in ontvangst nemen en toch bij de uitvoering hoogst zelden vergissingen begaan. De Amerikaan eet snel en zwijgend en de bediening heeft zonder omhaal van woorden plaats. De waiter reikt uit eigen beweging het menu aan, schenkt uit zich zelf ijswater in, dient boter op en luistert dan scherp toe naar de bevelen, om stil heen te gaan en even stil terugkomende, de bestelde gerechten op tafel neer

te zetten. Alles wordt daarbij tegelijk gebracht. Meest komen soep en visch te zamen vooraf, maar daarna komt al de rest, verdeeld over een legio kleine schaaltes en schoteltjes, in eens.

In het menu heeft men een rijke keuze; ieder zal er wat van zijn gading op kunnen vinden. Het is keurig netjes gedrukt, voor iederen dag afzonderlijk. In den beginne is het lastig uit de namen van al die heerlijkheden, waaronder er velen zijn waarvan men te voren nog nimmer gehoord heeft, wijs te worden, maar langzamerhand wordt men wel in hun beteekenis ingewijd.

Het is bekend, dat de Amerikanen veelal aan dyspepsia lijden. Ten onrechte wordt dit door velen alleen aan het snelle eten toegeschreven. Ik geloof dat ook de groote hoeveelheid verschillende gerechten en de uitersten, waarin men daarbij vervalt, groote schuld daaraan dragen. Zoo bijv. neemt men ijskoude en gloeiend heete spijzen en dranken eenvoudig dooreen; het is te begrijpen hoe goed dit werkt voor maag- en tandartsen. De Amerikaan neemt zich toch al niet sterk voor zijn gezondheid in acht, en hoe moet het hem dan niet bijna onmogelijk zijn, bij zulke menu's als hem hier voorgelegd worden niet onvoorzichtig of te veel te eten.

Evenals in Engeland, is ook in Amerika reeds het ontbijt warm en zeer copieus. Vergun mij u eenigszins gedetailleerder op te geven waaruit het wel bestaat, hoezeer ik daarmee de kans loop voor een gastronom ge houden te worden. Gewoonlijk neemt men voor breakfast het volgende:

10. Vruchten en wel oranges, bananen of meloenen. Vooral de laatste zijn zeer gewild, ook de groote donker-groene watermeloenen, die van binnen rood zien met zwarte pitten.

2°. Oatmeal of mush d. i. havermeel, een zeer gezond voedsel, dat met room gegeten wordt.

3°. Visch of vleesch: steak, chop of cutlets. Daarbij krijgt men bijzonder groote aardappelen, die op alle mogelijke wijzen worden klaargemaakt. De Amerikaan gebruikt bij zijn vleesch, in tegenstelling van den Engelschman, weinig mosterd maar daarentegen dikwijls gesneden of fijngekookte tomaten.

4°. Bruin- en Grahambrood, hot rolls en corn, een soort maïskoeken. Onze gewone broodjes zijn niet bekend. Daarbij eieren in een groot aantal „stiles”.

5°. Hot cakes with mapple syrup d. z. een soort kleine pannekoeken met den smaak van onze poffertjes en een lichtgele, honigachtige stroop.

Bij het middageten (lunch en dinner) wordt steeds begonnen met soep, waaronder de *mock turtle* (nagemaakte schildpad) en de *scotch broth* uitmunten en waarbij crackers, een soort drooge kaak, gegeten worden. Zeer gewoon zijn verder als entrée oesters, die in Amerika niet als een luxe-eten beschouwd kunnen worden, maar als een eenvoudige, dagelijksche versnapering, die ieder zich kan veroorloven zooals bij ons mosselen. De visch is doorgaans uitstekend. Bijna altijd is kip te krijgen en evenzoo „turkey and cranberry sauce”. De toebereiding van het vleesch laat dikwijls veel te wenschen over en het is slecht voorzien van sauzen, waarin de Amerikaansche keuken niet erg ver is en in plaats waarvan men zich met een stuk boter moet vergenoegen. Is de steak bijzonder taai, dan is het onmogelijk haar met zijn mes te snijden, want in Amerika heeft men de gewoonte de messen te verzilveren (silver plated); of dit is om ze mooi te maken of opdat kinderen zich niet zullen bezeeren heb ik niet kunnen ontdekken. Ook de groenten

zijn slecht klaargemaakt; zij worden gewoonlijk direct uit de schoteltjes gegeten. Behalve tomaten worden ook gekookte maiskolven veel als lekkernij gegeten. Het dessert eindelijk bestaat in pies, ice-cream en tea's.

Nergens is het in Amerika gebruikelijk wijn of bier aan tafel te drinken; het eten blijft steeds hoofdzaak. Wil men toch wijn hebben, dan moet men het op een afzonderlijk kaartje bestellen en er dan nog lang op wachten.

XVII.

DE AMERIKAANSCH E COURANTEN.

De dagbladen bekleeden in het Amerikaansche leven een voorname plaats. Nevens de Fransche is er geen andere natie, die meer couranten leest, dan de Amerikaansche. Voor zeer velen hier vormt het nieuwsblad de eenige lectuur, waarmede zij zich bezig houden, want voor lezen van dikke boeken hebben de meeste inwoners geen tijd of lust. In die couranten worden alle mogelijke onderwerpen behandeld, ieder kan er wat van zijn gading in vinden. In den beginne komen zij ons in een menigte opzichten vreemd voor en daarom minder aantrekkelijk; maar als men er eens aan gewend is, laten zij zich gemakkelijk en aangenaam lezen, ofschoon men er gewoonlijk niet veel grondige kennis uit putten zal.

Om zich nauwkeurig van haar inhoud op de hoogte te stellen zou uren vereischen, want het volumen is verbazend en in de groote steden zijn de couranten ware boekdeelen. De Hollandsche rentenier, die 's morgens na het ontbijt zich in behagelijke houding nedervlijt om zijn courant op te slaan en van A tot Z door te lezen, zou hier zijn hart kunnen ophalen en met die bezigheid

gemakkelijk zijn tijd tot het koffieuurtje kunnen zoek brengen. Vooral het Zondagsnummer met een aantal artikelen over meer algemeene onderwerpen van blijvend belang is buitengewoon omvangrijk. Toch zijn alle nieuwsbladen zeer gering in prijs: zij zijn een der weinige zaken, die in Amerika bepaald goedkoop kunnen genoemd worden.

Laat ons, om de ontzaglijke uitbreiding der pers aan te toonen, eenige cijfers geven. Het aantal nieuwsbladen bedroeg:

In 1850	2.526	In 1880	11.314
„ 1860	4.051	„ 1890	16.948
„ 1870	5.871		

In laatstgenoemd jaar waren er op de geheele wereld 47.000; de U. S. leverden dus hiervan 36 pct. en zoo het is te begrijpen, dat ongeveer de helft van het totaal aantal nieuwsbladen der aarde in het Engelsch verschijnt. Van het genoemde cijfer voor 1890 bestond de overgrootste meerderheid uit weekbladen. Dat desniettemin het aantal jaarlijks gedrukte exemplaren fabelachtig hoog is, moge uit de volgende tabel blijken:

	A.	B.	C.	D.	E.
	Aantal bladen.	Aantal uitgaven per jaar ieder.	Gemiddeld aantal exemplaren per uitgave ieder.	Totaal aantal exemplaren per uitgave = $A. \times C.$	Totaal aantal exemplaren per jaar = $B. \times D.$
Dagbladen	1.626	312	4.092	6.653.000	2.075.000.000
Weekbladen . . .	13.164	52	1.765	23.228.000	1.208.000.000

Zodoende bereikt het totaal aantal jaarlijks gedrukte exemplaren van alle nieuwsbladen te zamen, in de U. S. en Canada het eerbiedwaardige cijfer van drie en een half milliard; honderd jaren, nadat Benjamin Franklin

zich verwonderde, dat er 27 bladen in Amerika verschijnen konden.¹ Nog een enkel speciaal voorbeeld: het aantal copies der couranten in S. Francisco bedraagt 200.000 en te zamen zouden deze een oppervlakte kunnen beslaan van twee millioen vierkante voet of vijftig acres land.

Natuurlijk verschijnen bijna alle nieuwsbladen in de Vereenigde Staten in de Engelsche taal; daarop volgen in aantal de Duitsche, maar toch bedroegen deze in 1880 nog slechts omstreeks 600 d. i. \pm 5 pct. Vooral in New-York komen verder couranten in bijna alle moderne talen uit o. a. in het Zweedsch, Russisch, Italiaansch, Spaansch, Hollandsch, Hongaarsch en Chineesch.

Met enkele gunstige uitzonderingen zooals de *New-York Evening Post*, het beste blad waarmede ik kennis maakte, hebben de Amerikaansche dagbladen niet de zakelijke, behelrende waarde der Engelsche en munten niet als deze uit door een ernstige behandeling der onwerpen, die den lezer grondig op de hoogte brengt van quaesties die hem wel belang inboezemen, maar waarvoor hij geen tijd heeft om ze langs anderen weg te bestudeeren. Zij missen de droge, correcte, dikwijls langdradige artikelen der Engelsche couranten: de Amerikaan zoekt in zijn blad slechts feiten, geen beschouwingen over de gebeurtenissen, want het oordeel der redactie kan hem weinig schelen en van jongs af aan heeft hij geleerd zich een eigen oordeel te vormen. De berichten omtrent Europa laten meestal veel te wenschen over; maar in

¹ Die vier eerste waren de

<i>Boston News-Letter</i> ,	voor de eerste maal verschenen op 24 April 1704.
<i>Boston Gazette</i> ,	„ „ „ „ „ „ 21 Dec. 1719.
<i>American Weekly Mercury</i> ,	„ „ „ „ „ „ 22 Dec. 1719.
<i>New England Courant</i> ,	„ „ „ „ „ „ 21 Aug. 1721.

dit opzicht hebben wij Amerika niets te verwijten, want bij ons worden evenzoo schromelijk de U. S. in de bladen veronachtzaamd. Eenige vergoeding vormen de ellenlange telegrammen: geen kosten worden gespaard om zoo spoedig mogelijk het nieuws aan de lezers te kunnen mededeelen.

De Amerikaansche courant is een conglomeraat van de meest heterogene bestanddeelen, kris en kras dooreen. Voor het groote publiek moeten zij daardoor wel een aangename lectuur vormen o. a. wegens de vele hoogromantische geschiedenissen, die haarfijn worden uitgesponnen. Treffend is het aantal verhalen van menschen, die krankzinnig geworden zijn of die zich met revolver, strop of vergif van kant gemaakt hebben. Daarbij kenmerken zich dergelijke berichten door een geest van humoristische luchthartigheid. Alle zaken, treurige zoowel als vroolijke, belangrijke zoowel als onbelangrijke, worden met denzelfden komischen ernst besproken, en het is alsof alle berichtgevers er hun eer in stellen zooveel mogelijk den stijl van Mark Twain na te volgen. Zij zijn sterk in plastische vergelijkingen en als zij teedere of gemoedsvolle onderwerpen behandelen, veelal ruw; plat en ongevoelig een humor ten toon spreidend, die weinig met de besproken stof in overeenstemming is. Zoo bracht een dokter na inspectie van het lijk van een man, die opgehangen was, het volgende rapport uit: „Het kan zijn, dat het emphysema der longen veroorzaakt is door verworping, maar somtijds wil het ook wel eens het gevolg zijn van het verblijf in hooge luchtstreken.” Vooral waar het geldt misdaden en schandalen, zijn de verslagen dikwijls stuitend door de minitieuze nauwkeurigheid der meegedeelde details. Bij de beschrijving van een moord zegt b. v. een reporter dood leuk en koel: „De revolver vertoont teekenen van bij warm weer

in den zak gedragen te zijn, want de loop is eenigszins geroest door transpiratie."

Op die manier wordt alles bijeengegaard, dank zij het legio reporters en interviewers. Zij klampen iedereen aan, deinzen voor niets terug, en in de vreemdelingenboeken der hotels komen zij naar „prominent arrivals” zoeken om die een streng verhoor te laten ondergaan. Stoutmoedigheid is hun parool en geen bron van feitenkennis wordt versmaad; niets in hun heilig en geen detail uit het private leven wordt door hen verschoond, niemand vindt genade in hun oogen. Toch worden zij ontzien en gerespecteerd, want men is veel te bang in hun handen te vallen en door onvriendelijke bejegening hun toorn gaande te maken: de pers toch is koningin der aarde. De Amerikaansche reporters hebben daarbij een verbazende handigheid om de opgevangen, op zich zelf droge bijzonderheden zóó te versieren en met bijwerk te omhangen, dat het rapport een romantische tint verkrijgt en ietwat op een kleine novelle gaat gelijken. Het scheelde eens weinig, of ik zelf was ook eens hun prooi geworden. Toevallig was ik juist uit, toen een hunner mij om een interview in mijn hotel kwam opzoeken, maar eigenlijk was ik er niet rouwig om, toen ik later hoorde dat mijn verklaringen en opinies toch waarschijnlijk niet zuiver zouden zijn weergegeven, maar gewijzigd naar de smaak en de eigen inzichten van den verslaggever.

Die onvermoeide ijver der reporters maakt het mogelijk, dat in de nieuwsbladen ook een typisch Amerikaansche rubriek van „Personals” is opgenomen. Daarin wordt uitvoerig verslag gegeven van huiselijke feestjes, dinners, bruiloften, picknicks en evening-parties. De reisplannen van Mr. X. worden nauwkeurig meegedeeld en een oor-

deel wordt uitgesproken over de kleeding, manieren en uiterlijk van de gasten of logees van Mrs. Y. Gelukkig voor de slachtoffers meestal in vleiende termen: vooral de dames krijgen een stortvloed complimentjes en meestal een adjectief als „handsome”, „accomplished wife”, „pretty girl” enz. Een groot avondfeest bij een der leading families in Brooklyn, waarop ik de eer had genoodigd te zijn, stond een paar dagen later uitvoerig beschreven in een geillustreerd tijdschrift met de namen der gasten, de kleeding der dames, de muziek die er gemaakt was, de spijzen die er gegeten waren enz. Over het algemeen echter vinden de gastheeren dit niet zoo onaangenaam, want gewoonlijk zijn zij er trotsch op een groot feest gegeven en zooveel menschen bij zich gehad te hebben; het streelt hun ijdelheid wereldkundig gemaakt te zien, dat zij tot zulke partijen in staat zijn. Een blad in Chicago zond daarom eenvoudig bij de eerste families in de stad een gedrukte circulaire rond met het verzoek op te willen geven, waar zij de zomervacantie dachten door te brengen en wanneer zij dachten te vertrekken, en voegde er bij: „Indien uwe plannen echter nog niet geheel vast staan, schrijf ze dan zoover ge ze reeds weet, en zend ons het bericht zoo spoedig als het u schikt.”

Naast deze afdeeling van Personalialia, is geene zoo karakteristiek als die der Advertentiën, die niet aan het slot bijeengevoegd zijn, maar tusschen den geheelen tekst door verspreid liggen. Al zijt ge niet van plan iets te koopen en al hebt ge op het oogenblik ook niets noodig, verzuim toch nooit in een Amerikaansche courant de advertenties eens door te kijken; die moeite zal ruimschoots beloond worden. Men zou daarvan een afzonderlijke studie kunnen maken en gemakkelijk een grappig boek

kunnen schrijven alleen met een bloemlezing van al die origineele, koddige en dikwijls typisch geïllustreerde aanprijzingen.¹ De adverteerders sloven zich uit in een edelen wedstrijd, wie de meest vernuftige middelen kan bedenken om de aandacht van het publiek te trekken, en in een land als Amerika, waar het persoonlijk initiatief zoo op den voorgrond treedt, moet iemand wel over een groote dosis originaliteit beschikken, wil hij onder zijn concurrenten worden opgemerkt. In die advertenties vindt men de belachelijkste humbug; ziehier een staaltje: „Een lange begrafenisstoet bewoog zich gisteren door de stad naar het kerkhof. De gestorvene was een man, die verzuimd had warm ondergoed te koopen in de Union Bazar.” De Amerikaan ergert zich hoegenaamd niet aan dergelijke overdrijvingen; hij is er van jongs af aan gewend en houdt van zulke uitersten.

Ieder doet in Amerika aan adverteeren mede, zelfs de langst gevestigde en gunstigst bekende firma's en hotels. Algemeen brengt men in toepassing de woorden van Macaulay: „Advertising is to business, what steam is to machinery, the grand propelling power.” Zonder reclame wordt men in Amerika niet opgemerkt en doet men geen zaken. Barnum, de champion in dit opzicht, beweerde, dat hij alleen aan de advertenties, waaraan hij schatten uitgaf, den ontzaglijken opgang te danken had, die zijn circus maakte.

Tot de merkwaardigste, maar ook ergerlijkste reclame in de couranten behoort die van doktoren c. s. Geneesmiddelen tegen alle mogelijke kwalen vindt men er bij de vleet en ik weet b. v. niet, hoe ontelbare malen mij

¹ Grootendeels is dit gedaan door Rudolf Cronau in een werk *Das Buch der Reclame*, verschenen in 1887.

een advertentie „Hoods Sarsaparille versterkt en zuivert het bloed”, onder de oogen kwam en verveelde. Somnambulen, waarzegsters en meer dergelijke weldoeners der menschheid bieden hun hulp bij tientallen aan. Tijdens mijn verblijf in San Francisco verdiende zulk een oplichter van het eerste water, zich noemende Prof. Joseph, in de functies van onfeilbaar helziener, waarzegger en liefdesinboezemer binnen zes weken tijds 2000 \$ aan kostbare adviezen! Niet het minst in Amerika kan men nog altijd uitroepen: „Mundus vult decipi, decipiatur ergo”.

Niet minder bezondigen zich de doktoren aan adverteeren. Mocht men den lof, dien zij zich zelf toekennen, als waarheid kunnen aannemen, dan waren het kunstenaars van den eersten rang, in staat om alle denkbare ziekten en kwalen der menschheid in onbegrijpelijk korten tijd volkomen te genezen. In alle dagbladen plaatsen zij onbeschaamde annonces, versierd met een getrouwe afbeelding hunner geliefde gelaatstrekken en met eenige brieven à la Theophile van zoogenaamd door hen van zware kwalen genezen patiënten, veelal met bijvoeging van een enorm portret dier gelukkigen.

De Amerikaansche dokter is een toonbeeld van humbug en schraapzucht. Zijn betrekking is weinig geacht en zijn titel beteekent zoo goed als niets. Van medelijden en meegevoel met hun patiënten is bij deze doktoren niet veel te bemerken en ter wille van het wetenschappelijk gedeelte van hun werkkring doen zij niets, want daarvoor is hun opleiding te oppervlakkig en hebben zij in hun vak te weinig liefhebberij. Zij beschouwen het als een zuivere koopmanszaak en iedere patiënt wordt zooveel mogelijk in geld omgezet. Wetenschappelijk eergevoel van een interessant ziektegeval te kunnen genezen, komt niet in aanmerking en een genezing wordt alleen gewenscht in zooverre

het meer patiënten aanbrengt en daarmee meer verdiensten geeft. De prijzen, die zij in rekening brengen, zijn ongehoord en de officiële ziekenverplegers blijven daarin niet bij hen achter, want toen ik in San Francisco het ongeluk had ziek te worden, durfde de nurse mij volgens een gedrukt reglement *f* 25 daags voor zijn diensten vragen, zoodat ik dan ook maar zoo spoedig mogelijk naar het ziekenhuis verhuisde.

Het is mij nog steeds onbegrijpelijk, dat bij de verbazende concurrentie van doktoren er zoowel in hun gehalte als in hun rekeningen geen verandering ten goede komt. Zooals de zaken nu staan, is het alsof er onder hen een geheime conspiratie bestaat, die de eischen laag en de prijzen hoog houdt, en het Amerikaansche publiek vertoont in deze zooals in zoovele andere zaken een onbegrijpelijke onverschilligheid, een „laissez aller” die alleen verklaard kan worden uit het feit, dat het medisch-hygiënisch belang niet onmiddellijk samenhangt met zijn persoonlijke business.

XVIII.

KERK, ONDERWIJS EN KUNST.

Men vindt in de Vereenigde Staten geen officieele staatsgodsdienst; het gouvernement geeft aan geen der kerkgenootschappen eenige subsidie en van geen hunner worden de voorgangers uit de staatskas bezoldigd. Alle kosten worden door de gemeenteleden zelf bestreden en zodoende treedt een vrije concurrentie op, die zich regelt naar de oogenblikkelijke behoeften.

Het totaal aantal Israëlieten in de United States bedraagt (1890) slechts 250.000, dat der Roomsch-Katholieken 8.275.000 tegen 6.833.000 in 1883. De Protestanten zijn verdeeld over een kleine tweehonderd verschillende sekten, waarvan er slechts twee een even hoog cijfer bereiken als de Roomschen, namelijk — wanneer wij alleen de volwassenen nemen —

Methodisten	4.980.000
Baptisten	4.292.000
R. Katholieken	3.300.000

Tusschen al die verschillende kerkgenootschappen onderling heerscht een verkwikkelijke verdraagzaamheid, die zoowel aan het Amerikaansche volkskarakter als aan

de strenge scheiding van kerk en staat te danken is. Godsdiensthaat en clericalisme zijn hier onbekend; ieder wordt in zijn geloof vrijgelaten en niemand bekommert zich om wat een ander voor zijn zieleheil belieft aan te nemen. Wij worden hier niet geplaagd door een eindelooze kibbelarij en ketterjagerij of door een eeuwigdurend gehaspel over problemen, die ver boven 's menschen bereik liggen en toch ten eenenmale voor positieve oplossing door onomstootelijke bewijzen onvatbaar zijn.

De Zondagsrust wordt overal in Amerika streng gehandhaafd, niet minder dan in Engeland; zelfs de musea zijn op den eersten dag der week gesloten, hoewel hier- tegen toch in den laatsten tijd evenals in Londen stemmen zijn opgegaan. De straten, die op de andere dagen wemelen van menschen en een schouwspel opleveren van rustelooze drukte, zijn op den dag des Heeren ontvolkt en ledig. De menschendrommen zijn plotseling verdwenen om den volgenden dag weer even plotseling ais uit den grond op te duiken. Bij voorkeur rust de Amerikaan Zondags thuis in den schoot zijner familie uit; hij heeft die rust dan ook wel verdiend en mag wel eens eenige oogenblikken wijden aan vrouw en kinderen. Overigens heeft hij weinig feestdagen; alleen de 4^e Juli, de datum van de onafhankelijkheidsverklaring, is een groote nationale feestdag, waarop veel vuurwerk wordt afgestoken en veel lawaai gemaakt wordt.

De kerkgebouwen in Amerika zijn sierlijk en netjes, maar zijn niet eerwaardig door hoogen ouderdom of uitmuntende door fraaie en hooge torens. Inwendig is de kerk veelal met bloemen getooid en zoekt men ook op andere wijzen de aantrekkelijkheid der godsdienstoefening te verhoogen. In Washington hoorde ik in een Unitarierskerk, waar de beroemde Collyer uit New-York als spre-

ker optrad, een voortreffelijk zangquartet en toen ik op Paaschdag in de Academy of Music in Brooklyn den populaireren prediker de Witt Talmage ging hooren, vond ik daar een klein, maar uitstekend orkest blaas-instrumenten. De spreker staat veelal niet als bij ons in een engen, de beweging belemmerenden preekstoel, maar op een platform, waarop hij vrijelijk kan rondloopen en waardoor de levendigheid van de voordracht en het effectvolle der gebaren niet weinig verhoogd wordt.

Ook de inhoud van de leerrede wijkt meestal sterk van dien der onze af. Het godsdienstig gevoelsleven van den Amerikaan is niet zeer diepgaande; met theoretische vraagstukken en abstracte bespiegelingen houdt hij zich niet gaarne op, en de godsdienst heeft voor hem vooral beteekenis in zooverre deze aanleiding geeft tot een moreel leven, edelmoedige daden en philanthropische instellingen. De spreker voelt zich dan ook geenszins zedelijk verplicht om, nu hij in een kerk optreedt, een bizonderen spreektoon aan te nemen en voortdurend een somberen ernst te bewaren. Geestige zinnen, ironische opmerkingen en plastische vergelijkingen, ontleend aan het dagelijksch leven, vlecht hij door zijn rede heen, wetende dat de Amerikaan in een spreker niets meer haat dan verveling en dat, wil hij zijn gehoor boeien, hij liever iets van de degelijkheid en onpartijdigheid moet opofferen dan een saaie redevoering ten beste te geven. Voor hem is het predikambt een beroep als alle andere, waarvoor men niet zoozeer een bijzondere roeping tot herderlijke werkzaamheid behoeft te gevoelen, als wel het talent en de gave moet bezitten om het publiek te trekken. De preeken der beroemste sprekers zijn van dien aard, dat zij ook buiten de kerk gaarne gelezen worden en daarom werden bijv. die van Beecher geregeld in de couranten

afgedrukt en zag ik bij Talmage een tiental reporters en stenografen vlak voor de tribune zitten, ijverig bezig om onmiddellijk zijn woorden te vereeuwigen en in duizende exemplaren te helpen verspreiden. Dat met dat al ook wereldsche reclame-middelen niet versmaad worden om als lokaas tot kerkgang te dienen, in den trant van het Leger des Heils, blijkt uit vereenigingen als de „Chicago Church Choir Opera Company” en uit een aanplakbiljet als *Magic Lantern Sermon* dat ik tegen de Asbury Church op Washington Square in New-York zag aangeslagen. De Amerikaansche godsdienst vertoont een zonderling mengelmoes van het heilige en het profane, en kerken en kroegen staan broederlijk dooreen als een wonderlijk mengsel van het spiritueele en spiritualiën. Het volkskarakter der Amerikanen is een gecompliceerde combinatie van schijnbare tegenstrijdigheden, die in den beginne in het oog van den vreemdeling moeielijk samen te vereenigen zijn.

Maar dit is zeker, dat overal een groote geest van vrijzinnigheid heerscht. Men denke slechts aan de Unitariërs met hun ook in ons land welbekende corypheeën Channing, Parker en Emerson of aan de Ethische Vereeniging met mannen als Salter. Ook vrijdenkers in den geest van onze Dageraadsmannen reizen met redevoeringen rond, houden meetings en hebben hun eigen organen. De bekendste en invloedrijkste hunner woordvoerders is Col. Robert G. Ingersoll, een geweldig redenaar, tevens vurig Shakespeareaan en Wagnervereerder. Zijn oraties worden in tal van drukken verspreid en ettelijke malen wordt hij uitgenoodigd in het openbaar of in clubs zijn denkbeelden uiteen te zetten.

Zeer bloeiend, met vertakkingen over de geheele Vereenigde Staten, zijn groote volksvereenigingen in den trant

van de vrijmetselaars. Zoo had in 1890 de corporatie der Freemasons 650.000, die der Odd Fellows 610.000 en die der Knights of Pythias 264.000 leden. De orde der *Knights of Labor*, — waarvan tegenwoordig Mr. Powderly president is en o. a. de bekende journalist en voorvechter der landnationalisatie Henry George medelid, — werd opgericht in 1869 en heeft tot zinspreuk: „The concern of one is the concern of all”, uit welk devies al dadelijk het doel der vereeniging blijkt om elkander te steunen en elkanders belangen te behartigen.

Een ander genootschap, dat veel uitbreiding heeft, is de Temperance Society. Zij werd opgericht in Boston in 1826 en had in 1835 reeds 6000 dochtervereenigingen met anderhalf millioen leden. Dat het in de U. S. niet misplaatst is te ijveren tegen drankmisbruik, blijkt wel als men hoort, dat in de groote steden één „saloon”, ook wel euphemistisch *sample-room* geheeten, gevonden wordt op 200 à 300 inwoners, en dat behalve in die kroegen ook nog veel sterke drank verkocht wordt bij apothekers en drogisten onder den naam van geneesmiddelen, Duitsche thee enz.

Bizonder veel wordt in Amerika gedaan voor het onderwijs. De scholen zijn de roem en de eer van het volk. Overal vindt men daarvoor prachtige groote gebouwen, die tot de eerste behooren welke in een nieuw gestichte stad worden opgericht, en uiterst gering is dan ook het gedeelte der bevolking, dat niet lezen of schrijven kan. Op school komen de kinderen van verschillende standen veel meer met elkander in aanraking dan bij ons, en dit draagt niet weinig bij tot latere onderlinge waardeering en tot een geest van gelijkheid. Het onderwijs is zeer sterk op de praktijk aangelegd: zuivere theorie wordt

weinig onderwezen, zooals men al dadelijk kan zien aan de leerboeken die op school gebruikt worden en aan de onderwerpen, waarover de leerlingen opstellen maken als „The dignity of labour,” „Civil Service Reform,” „Practical Education.”

Het onderwijs is kosteloos en dikwijls worden zelfs de schoolboeken gratis verstrekt. De staatsuitgaven voor de opvoeding zijn dan ook in de U. S. grooter dan in de drie voornaamste rijken van Europa te zamen en bedragen bijna het dubbele van die aan oorlog, terwijl zij overal elders door die post op de begrooting sterk overtroffen worden. De jaarlijksche uitgaven bedragen namelijk:

	Aan oorlog		Aan onderwijs	
In Rusland	33	millioen £.	1	millioen £.
„ Frankrijk	35	„ „	3,2	„ „
„ Duitschland	20	„ „	6,9	„ „
„ Gr. Brittanië	29	„ „	6,7	„ „
„ Vereen. Staten	9,4	„ „	18,6	„ „

Wij zien dus, dat het onderwijs-budget van de U. S. nagenoeg even groot is als alle onkosten, die Duitschland moet maken om zich op voet van oorlog te houden, en het merkwaardigste is misschien nog wel dit, dat betrekkelijk het meeste geld voor opvoeding niet wordt uitgegeven in de oostelijke, meest ontwikkelde en beschaafde New-England Staten, maar in de nieuwe jonge Staten van het Noordwesten. Nu vormen wel is waar de onkosten per hoofd geen zuivere absolute maatstaf, daar b. v. in het westen de onderwijzers duurder zijn en er dáár voor een zelfde aantal kinderen, die over een zooveel grootere uitgestrektheid verdeeld zijn, ook natuurlijk meer leermeesters vereischt worden dan in het dichtbevolkte oosten; — maar in ieder geval blijkt er toch uit, dat het Westen

niet wil achterblijven, maar het loffelijk streven toont, met eigen kracht en initiatief grondig in zijn ontwikkeling te willen voorzien.

Behalve door den Staat wordt ook door particulieren zeer veel voor volksontwikkeling gedaan, en vele hogescholen en bibliotheken, die dan meest den naam van haar stichter dragen, — zooals Girard College in Philadelphia, Peabody Institute in Baltimore — danken daaraan haar oorsprong. De Amerikaan moge ongehoorde kapitalen gedurende zijn leven weten bijeen te brengen, tegelijkertijd is hij daarmede zeer vrijgevig, en het legateeren van groote sommen aan philanthropische instellingen behoort in 't geheel niet tot de zeldzaamheden. In Brooklyn zag ik een dier stichtingen nauwkeurig, nam. Pratts Institute, in het leven geroepen door een in petroleum rijkgeworden millionair. Het deed mij denken aan het East London People's Palace; 't was een soort groote, fatsoenlijke ambachtsschool voor jongens, terwijl meisjes onderricht kregen in kostuumnaaien, hoeden opmaken, koken, teekenen en boetseeren, en er tevens een zeer uitgebreide bibliotheek aan het gebouw verbonden was.

De kapitalen, die dikwijls voor dergelijke inrichtingen vrijwillig gegeven worden, zijn ontzaglijk. Corcoran legateerde aan de stad Washington $\frac{1}{2}$ millioen \$ voor een schilderijmuseum, Peter Cooper besteedde in verschillende giften nagenoeg een millioen \$ voor het naar hem genoemde Institute in New-York, John Hopkins schonk aan de door hem opgerichte University vijf millioen en Leland Stanford voor de zijne in Californië een stuk land van 83.000 acres ter waarde van vijf millioen dollar.

Op die manier zijn ook overal in Amerika Public Libraries ontstaan; zoo gaf bijv. John Jacob Astor 400.000 \$ voor een openbare bibliotheek in New-York. Zij zijn zoo

algemeen, dat er in New-York zelfs een afzonderlijke school bestaat voor bibliothecarissen. Het aantal bibliotheken in de U. S. wordt dan ook geschat op 23.000 met 45 millioen boeken, dus gemiddeld 2000 ieder, terwijl er 300 onder gevonden worden met meer dan 10.000 boeken. Aan die in Boston zijn 200 beambten verbonden en jaarlijks geeft de stad er f 300.000 aan uit. In 1887 werden hier de \pm 350.000 boeken meer dan 900.000maal ter lezing uitgereikt en maakten meer dan 500.000 personen van de leesalen gebruik.

Minder ver voortgeschreden is de kunst. Hierin is Amerika nog zeer bij Europa ten achter, maar toch toont zich reeds een streven naar verbetering. In verschillende steden zijn reeds musea verrezen die, hoe volkomen onbeteekenend hun inhoud ook moge zijn in vergelijking met die van Parijs, Rome, Dresden, enz., toch blijk geven van een goeden wil. Voor het oogenblik evenwel zal de beschaafde Europeaan nog overal de beoefening der litteraire en beeldende kunsten missen, waaraan hij gewoon is geraakt, en zal hij onaangenaam getroffen worden door de eenzijdige richting en de uitsluitend praktische eischen, waarop het leven hier is ingericht. De kunst is overgebracht als een plant van vreemden bodem en voert alsnog een kwijnend bestaan. Er mogen schitterende concerten door rondreizende solisten uit de Oude Wereld gegeven of fabelachtige prijzen voor stukken van Fransche meesters betaald worden, — voor den echten Amerikaan blijft toch de belangstelling in de kunst iets oppervlakkigs van uiterlijk vertoon; zij dringt niet door tot zijn diepste gemoedsleven. In een guide-book worden alle bezienswaardige gebouwen ingeleid met de opgave van den prijs, dien zij gekost hebben en daarnaar wordt de

waarde van een kunstproduct afgemeten. Is dit kwalijk te nemen aan menschen, die rijk geworden zijn door den handel in worst of olie, pillen of schoensmeer, die met niets begonnen, twintig jaren van hun leven zijn opgesloten geweest in fabriek of kantoor, te midden van een omgeving waar slechts geleerd werd geld te maken en business hoofddoel des levens was? Is dit te verwonderen, waar op school bijna uitsluitend praktische vakken en exacte wetenschappen als mathesis en staathuishoudkunde, boekhouden en warenkennis geleerd worden, maar van de klassieke oudheid geen begrip gegeven wordt, geschiedenis behalve die van Amerika en misschien ook van Engeland, stiefmoederlijk bedeed, Fransch en Duitsch als overbodige kennis beschouwd wordt en de aardrijkskunde zich misschien bepaalt tot de Staten en hunne hoofdsteden, benevens wellicht de vraag hoe in één jaar Europa te doorreizen?

Het spreekt wel van zelf, dat men in een nieuw gevormden staat in een eerst kort ontdekt werelddeel, evenmin als in koloniën een spoedige opkomst van eigen litteratuur verwachten kan en er vooreerst weinig plaats is voor een uitgebreide beoefening van kunst en wetenschap. Daarvoor worden speciale gunstige omstandigheden vereischt: een geregeld bestuur, openbare veiligheid, hooge geestelijke ontwikkeling, rijke beschermende kapitalisten, die bereid zijn als Maecenas op te treden, en een vatbaarheid voor abstracte, onstoffelijke genoegens. In den beginne worden verstand, werkkraft en opmerkzaamheid volkomen in beslag genomen door andere belangen en aangelegenheden, en eerst wanneer in de meer noodzakelijke behoeften voorzien is, orde en regelmaat gevestigd zijn, staatsinstellen en wetten in het leven roepen en verkeerswegen geopend, eerst dan kunnen

poezie en kunst haar vleugelen uitslaan en kan er van scheppen op dat gebied sprake zijn.

Niemand heeft het recht Amerika in dit opzicht vooralsnog iets te verwijten. Hadden de inwoners zich meer met artistieke bezigheden en abstracte wetenschappen ingelaten, dan hadden zij nooit in datgene, waarop zij zich meer speciaal toelegden, de hoogte bereikt waartoe zij nu gestegen zijn, en hadden zij hun krachten verdeeld ten koste van wat zij nu tot stand brachten op het terrein, waarvoor zij den meesten aanleg en bekwaamheden bezaten. Toch zullen wij niet ontkennen, dat aan die fabelachtige maar ook eenzijdige ontwikkeling van landbouw en nijverheid ook schaduwzijden verbonden zijn. Die voortbeweging in één bepaalde richting sluit iets onvolkomens in zich en zulk een koortsachtige overspanning kan slechts tijdelijk, als een voorbijgaand stadium stand houden, omdat zij op den duur 's menschen behoefte aan geluk onbevredigd laat.

Maar voorloopig mogen wij vragen: Waarom zou de arbeidsverdeeling, die op het gebied van landbouw, handel en nijverheid met zooveel vrucht is toegepast, zich ook niet uitstrekken over de geestelijke productiviteit? De wetenschap is internationaal en aan geen bijzondere taal gebonden en wat letteren en kunst betreft, zou in Amerika, waar noch een eigen taal, noch een eeuwenoude bevolking gevonden wordt, weinig kans bestaan op een eigenaardige, karakteristieke richting. Waarom zou dan niet Europa de Nieuwe Wereld met kunstproducten kunnen voorzien, evenals omgekeerd deze het op ander gebied ons doet? Om daarom minachtend op Amerika neer te zien, ware even ongerijmd als wanneer de koopman op den industrieel, de geleerde op den uitvinder, de werkman op den landbouwer neerzag. Zij allen vullen

elkander aan, zij hebben elkander noodig en ieder neemt een onmisbare plaats in in het maatschappelijk organisme.

Wat wij opmerkten omtrent de kunst, geldt evenzeer van zuiver wetenschappelijken arbeid en litteraire productie; ook hiervoor ontbreekt de noodzakelijke rustige omgeving. Er is geen gelegenheid zijn geest op één punt te concentreeren; voortdurend wordt de aandacht afgeleid, waar „life is that of a squirrel in his revolving cage, never still, even when it does not seem to change.”¹ Er is ook geen prikkel, geen aanleiding, geen aanmoediging tot geestelijk scheppen; ieder is te veel met zijn eigen zaken bezig dan dat zich litteraire salons of artistieke clubs zouden vormen. En toch verklaarde reeds Goethe dat, wil een talent zich snel en gunstig ontwikkelen, de voornaamste voorwaarde daartoe is, dat in zijn omgeving een groote hoeveelheid intellect en beschaving gevonden wordt.

Ook de omgeving werkt niet mede. Oude gebouwen en historisch gedenkwaardige plaatsen worden schaars gevonden; ruïnes en eerbiedwaardige kathedralen, die oude tijden in de herinnering terugroepen en de verbeelding opwekken, ontbreken nagenoeg volkomen. Alles is nieuw, onafgewerkt, in wording. En bij dat alles komt nog, dat de boekenmarkt reeds overstroomd wordt met nadrukken van Europeesche werken, waarvoor geen copyright bestaat, geen beschermrecht, dat aan buitenlandsche schrijvers een gedeelte van de met hun werken in de U. S. gemaakte winsten verzekert, zoodat het voor oorspronkelijke schrijvers zeer moeilijk wordt met die goedkoope boekprijzen te concurreeren.

¹ James Bryce in zijn voortreffelijk hoofdstuk „Creative Intellectual Power” (*The American Commonwealth* III. pag. 554—571).

XIX.

DE VROUW IN AMERIKA.

De Amerikaansche dames hebben over het algemeen niet de frissche, blozende gelaatskleur der Engelsche. In haar kleeding houden zij van opschik en opzichtigheid en versmaden ook geen juweelen, hetgeen te meer opvalt omdat de heeren altijd zeer eenvoudig gekleed gaan. Een Amerikaansch schrijver maakt omtrent deze liefhebberij van zijn eigen landgenooten de misschien minder galante, maar volkomen juiste ondeugende opmerking: „Haar smaken en grillen zijn zoo talrijk en zoo verschillend, dat zij zich moeten uiten in haar kleeding en wel soms op zeer schrille wijze.... De eisch, die door de koopster aan een fijnen hoed gesteld wordt, schijnt te zijn, dat er nergens iets dergelijks besta, noch in den hemel, noch op aarde; en in vele gevallen is dat ook werkelijk zoo.” Vooral zomers in de badplaatsen gaan zij schitteren en een onnoemelijk aantal toiletten uitstellen, genoeg om bij ons tien mannen te ruïneeren.

Maar haar kleeding is niet het eenige, waarin de Americaines grillig zijn. In haar geheele levenswijze ligt iets excentrieks en niets schijnen zij meer te haten dan een kalm, rustig, eentonig leven. Zij houden van avon-

turen, prikkelende afwisseling, originaliteit. Zij hebben iets zenuwachtig bewegelijks, en zelfs haar voorliefde voor schommelstoelen, waarin zij zich uren lang kunnen wiegen, is een teeken van haar onvermoeide rusteloosheid en afkeer om stil te zitten. Toch gaat alles goed; zooals een Franschman zegt: „La tête est folle, mais le cœur reste froid”, en de heeren weten wel, welk een treurige gevolgen een „breach of promise” na zich sleept. Die excentriciteit der dames is alleen een overdreven vorm van activiteit, maar — zooals Max O'Rell terecht opmerkt — voor zeker soort van menschen met bekrompen denkbeelden, zijn excentriciteit en krankzinnigheid zoo wat een en dezelfde zaak.

De Europeesche dames, die in zoo geheel andere omstandigheden gewoon zijn te leven, kunnen moeilijk onbevooroordeeld de manieren harer overzeesche zusters beoordeelen. De Amerikaansche dame uit de groote wereld heeft nog veel meer vrijen tijd dan bij ons; zij wordt meer vrijgelaten en kan zelfstandiger optreden. Zij behoeft niet op een verborgen wijze achter de coulissen te spelen en is gewoon, dat de mannen aan haar grillen voldoen en haar luimen bevredigen. Wat voor den Amerikaan de arbeid is, dat is voor zijn vrouw de „pleasure-seeking”. Terwijl de eerste zijn grootste plezier vindt in business, die een ware passie voor hem geworden is, beschouwen zijn vrouw en dochter hare pretjes en uitspanningen als een soort werkzaamheid, die stelselmatig verricht en conscientieus opgevat wordt. En terwijl de man zich uit eigen verkiezing dood werkt, laat hij zijn vrouw de vrije beschikking over het verdiende geld.

De dochteren Eva's laten zich in Amerika door de mannen bedienen en adoreeren, zonder zich daarvoor bijzonder dankbaar te betoonen; zij beschouwen die hulde en die

diensten als iets van zelf sprekends, als een recht dat haar van nature toekomt. In haar geheele manier van optreden ligt iets bevelends, iets imperatorisch. Nergens worden zij met meer respect behandeld, nergens hare wenschen meer ingewilligd en haar meer privilegiën toegestaan. Ik heb dikwijls bij mij zelven gedacht, dat vele Americaines misschien wel heeren zouden willen zijn om nog vrijer en zelfstandiger te kunnen optreden dan zij alleven doen; maar ik geloof, dat zij bij dien ruil niet beter zouden varen en er, zoo ze al mogelijk ware, spoedig spijt van zouden hebben, want nergens worden hare wenschen meer voorkomen en wordt de lady meer als een hooger wezen behandeld. Door dat alles verwend, hebben zij misschien wel wat misbruik gemaakt van al die gunsten en als een recht gaan beschouwen, wat slechts als een beleefdheid en hoffelijkheid kon worden opgevat.

Het moet evenwel gezegd worden, dat die meerdere vrijheid haar toch niet onvrouwelijk gemaakt heeft en dat zij door dat najagen van genoegens niet verwijfd zijn geworden. Bij ongelukken en in geval van tegenspoed, in oogenblikken, dat cordaatheid en tegenwoordigheid van geest vereischt wordt, zal de Americaine kalm en doortastend optreden, de moeilijkheden ferm het hoofd bieden, niet jammeren of flauw vallen, maar krachtdadig de handen uit de mouw steken. Dit blijkt ook uit de tal van meisjes en vrouwen, die haar eigen brood verdienen, waartoe de gelijkstelling in rechten met den man en de emancipatie, die in Amerika zulk een uitbreiding genomen heeft¹, haar beter dan elders in staat stellen. „In Engeland”, zoo merkt een Engelsch schrijver op, „ver-

¹ Zoo mogen in den staat Wisconsin de vrouwen voor de rechtbank pleiten en mogen zij in den staat Wyoming stemmen voor de volksvertegenwoordiging.

langen bekwame, welopgevoede meisjes smachtend naar een werkring, terwijl in New-England zelfs de meest belangrijke betrekkingen bekleed worden door „young ladies”, die in ieder opzicht onze gelijken zijn.”

De Amerikaansche huwt zelden om het geld, en evenmin wordt van den man verwacht, dat hij een meisje zal trouwen met het oog op de bruidschat; gelukkig is het hier nog geen huwelijksmarkt met vraag en aanbod van de meestbiedenden. In de keuze heeft het meisje evenveel te zeggen als de man. Welk een verschil met Frankrijk, waar de ouders kiezen en de financieele en maatschappelijke positie van den huwelijksandidaat zulk een hoofdrol speelt! Natuurlijk heeft dit ook zijn schaduwzijden. In de lagere klassen trouwen de jongens en meisjes meestal zeer jong en sleept het huwelijk dikwijls spoedig berouw over den onberaden stap na zich. Echtscheiding is evenwel weer zeer gemakkelijk, en deze wordt dan ook op groote schaal toegepast; zoo kwamen er in 1887 alleen in Chicago 681 gevallen voor.

In de hoogere standen huwen de Americaines gaarne met Europeanen, die over het algemeen meer beschaving hebben dan de Amerikanen, die van hun prilste jeugd af door business in beslag genomen, weinig tijd en gelegenheid gehad hebben om zich bijzonder in algemeene ontwikkeling en wereldsche vormen te oefenen. In doorslag zijn de Amerikaansche vrouwen veel ontwikkelder en beschaafder dan de mannen; zij zijn beter opgevoed, conversabeler en vriendelijker, spreken meer vreemde talen, hebben meer aan kunst gedaan en meer gelezen. Door dat alles boezemen zij het sterkere geslacht respect in en hierin ligt almede een groote waarborg voor hare vrijheid en veiligheid.

Bovenal blijkt de superioriteit der Amerikaansche lady

in hare conversatie, waarin zij niet bij de Française achterstaat en in menig opzicht onze jonge dames bij haar ter schole konden gaan. Zij verwacht geen speciaal voor haar ingerichte gesprekken of stereotype complimentjes, die de aantrekkelijkheid eener conversatie tusschen man en vrouw zoo dikwijls bederven; — men kan aangenaam met haar omgaan zonder voortdurend galant te behoeven te wezen. Een beroemd schrijver „Prof. Bryce, laat zich aldus hierover uit: Iemand uit Europa kan geen avond in een Amerikaansche drawing-room doorbrengen, of hij bemerkt al dadelijk dat de houding van den man tegenover de vrouw een andere is, dan die hij thuis gewoon was. In doorslag is in Europa een man altijd gewoon om, wanneer hij met een vrouw over ernstige zaken spreekt, een eenigszins anderen toon (a slight sense of condensation) aan te nemen dan tegenover mannen. Zelfs wanneer zij in verstand, in karakter, in stand zijn meerdere is, denkt de man toch dat hij boven haar staat en spreekt bewust of onbewust min of meer uit de hoogte tot haar; en zij is daaraan te zeer gewend om het kwalijk te nemen, tenzij het op een onhandige wijze te voelbaar wordt. Zoo iets komt bij een Amerikaan niet op, en evenmin verwacht een Amerikaansche dame een conversatie, die speciaal met het oog op haar is aangelegd.” En hij voegt daar een eind verder aan toe: „Mannen kunnen er slechts bij winnen er toe gebracht te worden om vrouwen als gelijken te behandelen, liever dan als bevallige poppetjes of nuttige huishoudsters (drudges).”

Voor een groot gedeelte ligt dat verschil in omgang tusschen beide sexen zeker in de opvoeding. Van jongs af aan gaan de meisjes met de jongens om als met broers; zij deelen elkanders spelen en worden niet systematisch van elkander verwijderd gehouden en niet in een bindende

knellende convenance opgeleid. Een Engelsche dame schreef ter verklaring van het grooter aantal huwelijken der meisjes in Canada dan in Engeland: „In alle uitgangen en genoegens van sport zijn de zusters de getrouwe gezellinnen van haar broers en van de vrienden van dezen; vandaar dat haar manieren gemakkelijker worden en zij den jongen man niet als een vijand of als een prooi, maar als een metgezel leeren beschouwen. Een praatje beteekent dan ook geen trouwbelofte; vriendschappelijke omgang verplicht tot niets en leidt juist daarom vaak tot waardeering.”

Hoe volkomen juist zijn deze woorden van een vrouw zelve; het kon niet duidelijker en netter zijn uitgedrukt. Wat zou een Amerikaansche miss zich niet ergeren over onze stijfheid, over de talrijke hinderpalen, die de ontmoeting en kennismaking van jongelui en jonge dames in den weg gelegd worden, over de wijze, waarop de vrouw van alle eenigszins ernstige en gewichtige zaken wordt buitengesloten en spottend wordt aangezien, zoo zij zich met iets anders dan nietigheden bezighoudt. Aan wie die misverhoudingen te wijten? Zeker niet aan de jonge dames zelve; zij zouden het zeker wel anders wenschen en de eerste zijn om er verandering in te brengen. Neen, het zijn de ouders, meer speciaal de moeders, die de schuld dragen. Op haar rust de verplichting om voortaan hare dochters niet meer zoo angstvallig, wantrouwend en achterdochtig in al hare gangen na te gaan, haar niet steeds onbekend te houden met al wat er buiten den engen gezichtskring van het familieleven in de wereld omgaat, haar niet van den beginne af in te prenten tegenover heeren een afzonderlijk karakter en bijzonder postuur aan te nemen.

VOLKSKARAKTER DER AMERIKANEN.

In een zoo uitgestrekt land als de Vereenigde Staten is het duidelijk, dat onmogelijk alle inwoners over eenzelfden kam te scheren zijn en tot één algemeen geldend type zijn terug te brengen. De bevolking der onderscheiden gedeelten verschilt onderling niet minder dan Engelschen, Hollanders en Duitschers. In de oostelijke staten is zij bij voorbeeld veel meer ontwikkeld en belezen dan in de westersche, terwijl in het zuiden de menschen weer meer door gezelligen omgang uitmunten. Het temperament vertoont alle mogelijke schakeeringen; en de redenen die iemand bijzonder in de achting zijner medeburgers doen rijzen zijn hier (New-York) rijkdom, ginds (Boston) geleerdheid, elders weer een oude stamboom (Virginia).

Toch hebben de Amerikanen enkele in het oog vallende karaktertrekken, die men bijna overal terugvindt, en wij willen trachten deze in het kort te schetsen, zonder evenwel in het minst te beweren dat het regels zonder uitzondering zijn.

De naam *Yankee*, die in Europa zoo dikwijls gebruikt wordt, komt eigenlijk alleen den bewoners van

de staten van New England toe. De afleiding van den naam is onzeker; sommigen beschouwen dien als een verbastering van het woord „English”. Wat hun eigen persoonlijken naam aangaat, hebben de Amerikanen meestal één voornaam, maar dikwijls twee familienamen, bijv. — om bij bekende grootheden te blijven — Henry Wadsworth Longfellow, Oliver Wendell Holmes, James Russell Lowell, Ralph Waldo Emerson, Henry Ward Beecher.

De typische Yankee is niet, zooals hij stereotyp wordt afgebeeld, lang, mager en schraal van gestalte, maar eer kort en breed, krachtig gebouwd met een groot hoofd rustende op zware schouders. Zijn gelaat is bleek en ernstig, dikwijls verdiept in gedachten, met een resolute, energieke uitdrukking, soms verhelderd door een goed-aardigen glimlach. Zijn kleeding is netjes en doelmatig, maar streeft niet naar elegance. In zijn woorden gebruikt hij gaarne sommige geliefde Americanismen zooals „trouble (voor difficulty), a handsome lady, to fix up, right here, depot (voor station), baggage” enz.; een vraag leidt hij gaarne in met het voorvoegsel *say* bijv. „say Harry” enz. en een antwoord bevestigt hij met: een „Why, cert'nly”.

Ofschoon Engelsch overal de officieele taal is, zoo is het toch merkwaardig, met welk een air de *dédain* de Engelschman op de Amerikanen nederziet: iets wat dezen natuurlijk zeer ontstemt en ergert. Het zal wel hieraan liggen, dat John Bull het maar niet kan verkroppen, dat de kolonie, die door hem verloren was en haar eigen gang ging, het zonder zijn hulp toch zoover heeft weten te brengen. Hij zal daarin handelen als vele vaders, die niet gaarne zien, dat hun kinderen van hun gezag afwijken en hun eigen weg gaan bewandelen, of zooals Tyndall ergens zegt: „Een vader is niet

altijd wijs genoeg om in te zien, dat zijn zoon geen knaap meer is en het is in 't geheel geen zeldzaamheid, dat beiden daardoor van elkaar vervreemden."

Dat de Amerikaan zich boos maakt over de minachtende beoordeeling door Engelschen is te meer begrijpelijk, daar hij zeer trotsch is op zijn eigen land en gaarne Europeanen met lof er van hoort gewagen. Men verhaalt van koetsiers, die een zoo even aangekomen passagier van de boot naar zijn hotel brachten en hem reeds bij het uitstappen uit het rijtuig vroegen: „Well sir, and what are your impressions of America?” Gewoonlijk evenwel is de stereotype vraag „How do you like this country?” alleen een formeele beleefdheid en wordt nauwelijks naar het antwoord geluisterd; want een Amerikaan acht zijn land verre boven de goedkeuring van Europa verheven.

Vreemdelingen, die de U. S. bereizen, moeten anders vooral niet verwachten met veel beleefdheden overstelpt te zullen worden. Plezierreizigers uit Europa is men er niet gewoon en niemand bekommert zich om hen. Niemand voelt zich geroepen ongevraagd inlichtingen te geven of iemand voort te helpen en vooral de businessmen zijn doorgaans erg kort uitgevallen, hetgeen een frappant verschil vormt met de Engelsche koloniën, waar, dadelijk als men de grens van Canada of Britsch Columbia overschreden heeft, een aangename stroom van vriendelijke voorkomendheid ons tegemoet waait. Maar in de U. S., waar velen beleefdheid als een soort ondergeschiktheid schijnen te beschouwen, moet men zijn eigen weg leeren vinden en, hoe leerzaam dit ook zijn moge, door schade wijs worden. Natuurlijk toch is men maar niet dadelijk met alle afwijkende gewoonten en inrichtingen vertrouwd en maakt dus in den beginne onvermijdelijk nu en dan kleine vergissingen. Wil men niet al het plezier

van zijn reis laten bederven, dan is het maar het beste daardoor niet uit zijn humeur te raken of zijn geduld te verliezen.

Dat systeem van „help yourself” wordt niet alleen op vreemdelingen, maar ook op kinderen toegepast. Van jongs af aan worden zij opgevoed tot zelfstandigheid, wordt hun een groote vrijheid van handelen gelaten en een groot deel van de zorg voor hen zelve toevertrouwd. Zij worden weinig vermaand tot voorzichtigheid; niet steeds bespied en achter de wielen gereden door angstvallige, zenuwachtige ouders; en zodoende leeren zij veel meer op zich zelf te staan, zelf uit hun oogen te zien en zich zelf te helpen.

Die wijze van opvoeding brengt ook hare schaduwzijde met zich. De kinderen krijgen in alles hun zin; weinig wordt hun verboden, en als het al gebeurt, wordt er weinig naar geluisterd. Zooals Hübner zegt: „l'autorité paternelle est à peu près nulle, ou elle ne s'exerce pas. De kinderen zijn vroeg wijs, moeten alles weten, behandelen hun ouders als gelijken, spreken met de groote menschen over allerlei zaken mee en hebben in alles reeds een beslist oordeel. Verlegenheid is hun onbekend; zij hebben veel noten op hun zang, leggen veelal een groote mate van brutaalheid en aanmatiging aan den dag, en tevergeefs zal men bij hen de schroomvalligheid zoeken, die anders zoozeer de aantrekkelijkheid van kinderen verhoogt.

Ook op later leeftijd gaat de Amerikaan zijn eigen weg. Hij bekommert zich weinig om anderen, leeft voor zich zelve en zijn zaken, is weinig spraakzaam, kortaf en zakelijk, dikwijls in gedachten verzonken over plannen en speculaties, niet luidruchtig of vroolijk, en schijnt daardoor stug, onvriendelijk en ongezellig. Evenzoo schijnt hij koel en onverschillig; want hij tont weinig deelname

in het lief en leed van anderen, loopt niet met zijn affecties te koop en het hart ligt hem niet op de tong. Hij is anders goedaardig, geduldig en verdraagzaam, zoowel in het dagelijksch leven als op godsdienstig en politiek terrein. Niemand zal er een ander eenigszins minder om achten, wanneer hij tot een andere godsdienstige of staatkundige partij behoort en alleen de Ieren, die over het algemeen niet erg gezien zijn, maken zich voortdurend erg warm voor politieke quaesties. De beweging bij een belangrijke verkiezing is slechts een tijdelijke opwinding, en nauwelijks is de stemming voorbij, of ieder legt zich bij den uitslag neer en de rust keert volkomen weder.

Wel houdt de Amerikaan ervan de fouten van regeering en maatschappij in een humoristischen vorm te geeselen. Hij is een groot liefhebber van „fun”, veel meer dan de Engelschman, en met een grooten natuurlijken aanleg heeft hij over alles geestigheden ten beste van een goedaardig, niet kwetsend karakter en van een gansch bijzonder type, geheel anders dan het Fransche of Duitsche. De Amerikaan is rijk aan anecdoten, die hij uitstekend weet voor te dragen, en hij houdt ervan anderen in het ootje te nemen en op een grappige manier de waarheid te zeggen. Aan het dessert is hij sterk in komische toasts, en vele dingen worden dan goedmoedig aangehoord, die in Frankrijk onvermijdelijk een duel zouden ten gevolge hebben.

Ook uit de dagbladen spreekt veel humor, vooral uit de opschriften aan het hoofd der artikelen. De stukken mogen oppervlakkig en in slechten stijl, maar in geen geval vervelend geschreven zijn; zij moeten door hun pikanterie de aandacht trekken en zooveel mogelijk sensatie wekken. Speciaal humoristische weekbladen zijn de *Judge*, *Puck* en *Life* met uitstekende illustraties. Hun

lectuur is voor den vreemdeling uiterst leerzaam, want hij zal er, veel meer dan uit romans, het Amerikaansche leven en karakter uit leeren kennen. Zij kunnen in ieders handen gegeven worden en toonen, dat men gelukkig nog geestig kan wezen zonder zijn toevlucht te nemen tot het goedkoope genre van aardigheden van verdacht allooi uit de demi-monde, waarin de Fransche bladen van dien aard zoo sterk zijn.

Twee eigenschappen zijn het, die bovenal het Amerikaansche volkskarakter kenmerken, namelijk arbeidzaamheid en vrijheidszin; en daarom moeten wij bij die beide een oogenblik langer stilstaan.

De Amerikanen hebben van de Engelschen hun energie en doortastendheid overgenomen en werken zelfs nog harder dan dezen. Amerika is als een groote bijenkorf, waarin luiaards niet gebruikt kunnen worden. Reeds Hübner schreef: „En Europe on travaille pour vivre, tout au plus pour parvenir à l'aisance; ici on travaille pour parvenir à la richesse.” Werken is des Amerikaans lust en leven; stilzitten is hem een gruwel.¹ Zijn „make money” is een noodzakelijke behoefte, waar hij niet buiten kan, een soort aangeboren sport, iets soortgelijks als postzegelverzamelen bij kinderen, wien het niet in de eerste plaats om de zegels zelve te doen is, maar om de aantrekkelijkheid, die de bezigheid voor hen heeft. Gelijk het voor dezen geenszins de hoogste wensch zou zijn plotseling een prachtige verzameling te krijgen, aan wier bijeenbrenging zij part noch deel hadden en waarin zij

¹ Zelfs als toerist reizen beschouwt hij als een soort business en uitdrukkingen als *to do* en *sight seeing* karakteriseeren voldoende de beweegredenen, die er hem toe drijven.

geen veranderingen mochten aanbrengen, — zoo vormt voor den Amerikaan niet het bezit van het geld, maar de wijze van het zelf te verdienen en er mede te werken de groote aantrekkelijkheid. Dit blijkt o. a. hieruit, dat de Amerikaan alles behalve gierig en weinig oeconomisch is, maar integendeel vrijgevig het geld met volle handen om zich heen strooit. Met zijn zaken moge hij veel verdienen, hij heeft ook ruime sommen over voor nationale ondernemingen, die den bloei kunnen bevorderen van zijn stad bij den tot arbeid prikkelenden naijver die tusschen de verschillende steden onderling heerscht. Wie hier eenmaal een groot kapitaal verworven heeft, gaat daarvan niet gemakkelijk leven en genoegelijk zitten teren; hij werkt er niet minder hard om en voelt op zich de verplichting rusten met de hem toevertrouwde talenten te woekeren en winste te doen. Zoo worden de groote dingen op touw gezet, waarvoor groote kapitalen vereischt worden. In die combinatie van kapitaal en ondernemingsgeest ligt een ontzaglijke drijfkracht opgesloten, en zonder dat ware Amerika nimmer geworden wat het alreede geworden is.

De keerzijde der medaille is deze, dat de Amerikaan de dingen veelal alleen beoordeelt naar het geldelijk succes dat zij hebben. Bekend is de geliefde uitdrukking: „He is worth so many dollars”. Meer dan elders is rijkdom noodig om een grooten naam te maken; litteraire en artistieke productie worden beschouwd als een aangenaam tijdverdrijf voor vrije uren. De Amerikaan zal talent en artisticeit niet zoozeer om hen zelve bewonderen, als wel om de stoffelijke baten die zij in staat zijn af te werpen; hij prijst kunstenaars niet zoozeer omdat zij de scheppers zijn van geniale werken, als wel omdat deze een groot vermogen hebben opgebracht.

De rijkste lui als Stewart, Astor en van der Bilt zijn van laag af opgekomen en door zaken in beter doen geraakt, en daaraan is het te wijten, dat in 't algemeen de Amerikaan iets parvenuachtigs en onbeschaafds heeft en niet zoo gentlemanlike is als de Engelschman.

De arbeidslust wordt zeker in niet geringe mate bevorderd doordat ieder worden kan wat hij wil en hem alle beroepen en baantjes open staan. Hier ontmoet men veel minder hinderpalen; actes, diploma's en getuigschriften worden veel minder vereischt en de vraag is maar, of iemand zijn zaakjes weet en bruikbaar is; langs welken weg hij tot die kennis gekomen is doet niets ter zake. Vele hooggeplaatsten, groote bankiers, industrieelen enz. zijn van lage afkomst en zonder eenig fortuin hun welgeslaagden loopbaan begonnen. Verre van zich hiervoor te schamen en angstvallig hun verleden te verbergen, zijn zij er veeleer trotsch op niet door protectie of erfenissen, maar door eigen vlijt, verdiensten en energie, zonder hulp van anderen, zoo hoog op de maatschappelijke ladder geklommen te zijn; en met een zelfstreekend welgevallen zullen zij de gelegenheid aangrijpen hun levensloop aan anderen te vertellen.

Zeer hoog is in Amerika de achting en eerbied voor allen arbeid. In de White Mountains fungeeren dikwijls beschaafde, maar onbemiddelde meisjes als dienstbaren in de hotels en zij worden dan met het meeste respect door de gasten behandeld. Toen een dandy¹ uit Europa aan een Amerikaansche dame op haar vraag, met welke tijdpassering een aristocratisch nietsdoener in zijn land den tijd placht dood te slaan, antwoordde: „Oh, they enjoy themselves, you know. They never do any work”, merkte de lady

¹ Deze heeten in Amerika *dude* evenals in Weenen *gigrl*.

met de haar eigen vrijmoedigheid op: „Oh, we have such people too — tramps.”

Die waardigheid van den handenarbeid ontmoeten wij in de U. S. overal. Met haar hing ook, nevens politieke redenen, de vrijmaking der slaven samen, waarvoor mannen als Wendell Phillips, Theodore Parker en Horace Greeley zoo krachtig in de bres sprongen, betoogende dat slavernij een menschonwaardig bestaan was voor een Amerikaanschen arbeider. Vergelijk daarmede de toestanden in Europa. Hooren wij wat een gezaghebbend Engelschman, Mr. Pidgeon, hieromtrent ten opzichte van Groot-Brittannië zoo voortreffelijk opmerkt en wat zeker in niet mindere mate geldt van ons land: „Verbloem het zooveel ge wilt, het is een feit, dat er een groote kloove bestaat tusschen Oud en Nieuw Engeland in deze radicale quaestie van de waardigheid van den arbeid. De sociale gebruiken (code) van dit land drijven jaarlijks troepen jonge mannen, die van onze openbare scholen of universiteiten komen, in de overkropte geleerde betrekkingen of in gouvernements-ambten, wier nauwe kring van onverantwoordelijke plichten alle oorspronkelijkheid doodt en alle zelfvertrouwen verzwakt”.

Die buitengewone werkkraft en voortvarendheid der Amerikanen spreekt zich bovenal uit, waar een nieuwe stad in het Westen gegrondvest wordt. Daar, bij die *boomting* heerscht een koortsachtige bedrijvigheid en opjagerij. Met de meest aanlokkelijke en opgeschroefde advertenties wordt de nieuwe stad aan landkooopers en settlers als woonplaats aangeprezen, en geen middel wordt verzuimd om met de naburige steden te concurreeren. Overal in het rond worden de voordeelen opgesomd en brochures met beschrijvingen kosteloos verkrijgbaar ge-

steld. Een immigratiekantoor met een commissie van handelaars, bankiers en industrieelen stelt zich bereid tot informaties. In één menschenleeftijd moet hetzelfde tot stand gebracht, waarvoor in Europa eeuwen noodig waren. Met een onbegrijpelijken spoed en vlugheid, dikwijls ten koste van degelijkheid en soliditeit, moet in de kortst mogelijke tijdsruimte zooveel mogelijk afgewerkt. Men schijnt uit te gaan van het denkbeeld: hoe grooter de stad en hoe meer inwoners des te gelukkiger, en met een onbegrensd vertrouwen leeft men voortdurend in de toekomst. Dadelijk wordt alles op groote schaal aangepakt, electrisch licht aangelegd, hotels opgericht en prachtige villa's gebouwd, waar de reeds van namen voorziene straten nog worden omgeploegd.

Welk een inspanning, ambitie en ondernemingsgeest in zulk een opkomende Amerikaansche stad! Neem bijv. eens een stad als Tacoma. Nauwelijks tien jaren oud, met een bevolking van dertig duizend zielen, is het reeds in het bezit van verscheiden groote bankhuizen, een paar enorme hotels eersten rang, electrische tramwegen, overal electrisch licht tot zelfs in de tramwagens, en reeds houdt het in een gebouw van 80.000 \$ een tentoonstelling van de produkten en de industrie van den staat Washington.

Het tweede belangrijke punt, dat wij noemden als kenmerkend voor het karakter van den Amerikaan, zijn zijn democratische beginselen. Niemand kan over de democratie en hare gevolgen een goed oordeel vellen, die haar niet eerst in de U. S. in volle werking en toepassing gezien heeft. Daar denkt men over onze toestanden dikwijls ongeveer evenzoo als wij over die in Rusland, en de couranten zijn meermalen vol hatelikheden over de macht onzer koningshuizen en vol verontwaardiging over

de almede daaruit voortvloeiende oorlogen. Een Engelsch schrijver zegt terecht: „De gelijkheid, die in de Amerikaansche maatschappij heerscht, is oneindig grooter (more real) dan menschen, die in Europa leven, begrijpen kunnen. De onderscheidingen en klassen hebben noch dezelfde beteekenis noch denzelfden invloed, als zij hebben in oudere maatschappijen.” In Amerika bestaan er geen plichtplegingen tusschen de standen onderling; zij spreken niet tot elkaar met onnoodige franjes en zeggen geen „dank je” voor doodgewone dingen, zooals bijv. een werkman wien zijn welverdiende loon wordt uitbetaald. Men staat er niet hooger door geboorte, — een omstandigheid, die geheel buiten ons toedoen en buiten onze eigen verdiensten ligt, — en alleen in New-York vindt men enkele clubs, wier leden een zekeren ouderdom hunner voorvaderen moeten kunnen aanwijzen.

Ongetwijfeld verschaft de „almighty Dollar” iemand meer maatschappelijken invloed en kan deze zich meer genietingen des levens veroorloven; maar zijn rijkdom maakt hem hoegenaamd geen wezen van hooger orde en persoonlijk geniet hij er geen enkel privilege door. Bewonderend moge een minder door de fortuin begunstigd persoon opzien tegen een hooger geplaatste en er prijs op stellen hem de hand te drukken, maar niemand denkt er aan zich voor hem in het stof te buigen of met onderscheidende benamingen toe te spreken. Integendeel: van vele algemeen geachte en populaire groote mannen (prominent men) als politici, redenaars, generaals, enz. wordt heel familiaar in een gemoedelijke afkorting gesproken met hun voornaam. Zelfs de ververschingslokalen voor de kamerleden in het Capitoool staan voor een ieder open; alles is voor het publiek toegankelijk en juist daardoor voelt de menigte een verantwoordelijkheid op

zich rusten en gedraagt zich overal fatsoenlijk en bezadigd. De bekende staathuishoudkundige James Bryce zegt: „Equality improves manners for it strengthens the basis of all good manners, respect for other men and women, simply as men and women, irrespective of their station in life. It raises the humbler classes without lowering the upper”, en verder: „De tweede aantrekkelijkheid van het Amerikaansche leven is iets, waarom sommige Europeanen zullen glimlachen: het is de sociale gelijkheid. De natuurlijkheid der conversatie is een afzonderlijk toevoegsel tot het genoegen van het maatschappelijk leven, iets dat den kring van mogelijke vriendschap vergroot.”

Wij mogen evenwel niet van dit onderwerp afstappen zonder één beslist nadeelig uitvloeisel van den democratischen geest genoemd te hebben. Het is het gebrek aan goede dienstboden. Niettegenstaande zij in de groote steden van het oosten minstens een 200 \$'s jaars verdienen, gaan toch geboren Amerikaanschen slechts met grooten weerzin over tot een betrekking, waarin zij soms verachtelijk „hired girls” genoemd worden, en gewoonlijk zijn het dan ook Duitschen en Ierschen of ook veelal Negers en Chineezen. De dienstboden, die een goed logies en voedsel krijgen en netjes gekleed gaan, stellen daarbij nog allerlei condities, verdragen niet veel aanmerkingen, en vertrekken bij het geringste wat hun niet bevalt. Zoo is men dikwijls aan de genade en willekeur van zijn dienstpersoneel overgeleverd; daarom las ik in een Duitsch-Westersche Courant zelfs het voorstel, de dienstmeisjes voortaan door dienstjongens te vervangen, en gaan vele families om al dat gehaspel te vermijden in hotels wonen.

Ten slotte nog een enkel woord over het leven van den immigrant in het Westen, meer speciaal van hem, die zich aan den landbouw wijdt. Hoeveel aangener en verkieselijker zijn voor dezen de omstandigheden hier dan die, welke hij in Europa gewoon was. Wie zich recht vrij wil voelen, ga naar de Far West. Op de eindelooze vlakten tusschen de nog niet plat getreden bergen is men zijn eigen heer en meester¹. Hier geen slaafsche modevormen of zich richten naar het oordeel van zijn buurman; hier geen kleingeestigheid, vooroordeelen, oude sleur of vastgeroeste gewoonten; hier geen knellende banden eener verfijnde maatschappij, die haar kinderen met fluweelen handen een ijzeren juk oplegt. In de eerste jaren moge hij, die uit Europa komt, zich vele genietingen onzer samenleving moeten ontzeggen en harder moeten werken om niet achter te blijven, — daartegenover staat, dat zijn arbeid verhelderd wordt door de hoop op de toekomst en de vrijheid die hij geniet. Hier wordt hij nog niet gedrukt door het beklemmend gevoel van onopgeloste sociale problemen van overbevolking en werkeloosheid, die wrok, klassenhaat en ontevredenheid met zich sleepen. Hij leeft er in een land van hoop, waar een opgewekte geest heerscht en waar hij niet afhankelijk behoeft te zijn van den liefdadigheidzin van anderen. Hij is er niet voortdurend omgeven door een verfijnde beschaving, die hem steeds als verboden vrucht verleidelijke genietingen voorhoudt, waaraan hij toch geen deel kan hebben door de beperktheid zijner middelen. Hij gevoelt zich hier onder gelijken, onder deelgenooten, onder medebroeders, bij wie gemeenschapsleven en onder-

¹ Karakteristiek was het antwoord, dat een hoedenmaker mij gaf op mijn vraag, of ik zeker model van hoed op straat kon dragen: „There is no law for that.”

linge verstandhouding heerscht, en die elkander helpen en belangstellen in elkanders lot.

Merkwaardig is het dan ook, hoe spoedig de immigranten aan hun nieuwe omgeving gewend raken en zich aan de gewijzigde levensomstandigheden aanpassen. Zij vinden in Amerika een nieuw vaderland, dat zij lief krijgen en wiens toestanden zij leeren op prijs stellen. Voor de minder bevoorrechten in onze maatschappij, die den moed en wilskracht hebben te verhuizen, moet wel een groote aantrekkelijkheid gelegen zijn in het feit, dat naar iemands familie of verleden niet gevraagd wordt en niemand er minder om wordt aangezien, zoo hij minder fortuin, kennis of beschaving heeft; en niet minder in de vrijheid waarmee hij zijn eigen weg kan gaan, zonder vrees van met politiematregelen in botsing te komen of bij een soldatenregiment te worden ingelijfd.

Daarenboven kan de werkman zich hier veel meer welstand veroorloven, omdat de verdiensten van den handenarbeid zooveel hooger zijn en bijna het dubbel van die in Engeland bedragen. Wel zijn ook de kosten voor het levensonderhoud veel grooter, maar niet omdat de noodzakelijke levensbehoefte dunder zijn — op voedsel kan hij zich zelfs betrekkelijk veel besparen — maar omdat zijn levensstandaard zooveel hooger is en hij bij zijn hoogere verdiensten meer eischen stelt en niet met zoo weinig tevreden is als zijn Europeesche collega. De woonhuizen der Farmers zien er keurig netjes uit, hun disch is welvoorzien en vleesch ontbreekt nimmer op tafel. Hun vrouwen en dochters, hoewel zij alle bezigheden in huis verrichten, hebben toch een goede opvoeding genoten, veel gelezen en zeer beschaafde manieren; het is zeer wel mogelijk met haar een aangename conversatie te voeren, al hebben zij geen meisjes-hoogere

burgerschool doorloopen maar in plaats daarvan geleerd de handen uit de mouw te steken. „Niettegenstaande de algemeenheid van handenarbeid”, zegt Prof. Fiske, „heeft het volk toch geenszins het voorkomen van boeren. Armzalige of schamel gekleede menschen worden zelden gezien en er is niemand in het dorp, tot wien het geraden zou zijn op een soort beschermenden toon het woord te richten of die het niet als een groote belediging zou opvatten, als men hem een shilling aanbod. . . . De farmer, die zijn eigen koren dorscht en zijn eigen brandhout hakt, heeft hoogstwaarschijnlijk een piano in zijn huiskamer, de Atlantic Monthly op tafel liggen en Milton en Tennyson, Gibbon en Macaulay op zijn boekenplank; terwijl zijn dochter, die 's morgens brood gebakken heeft, misschien porcelein gaat schilderen in den middag.”

Aan het eind van onze beschouwingen gekomen, nog een kort woord ten besluite. Evenals tien jaren geleden Boissevain, ben ook ik opgetogen uit Amerika teruggekeerd, zeer voldaan over mijn reis en hopende dat het niet de laatste maal geweest is, dat ik voet zette op den bodem der Nieuwe Wereld. Amerika is verbazend interessant, het is overweldigend — een typisch kind onzer eeuw, dat zich geheel zelfstandig ontwikkelde. In den beginne zal zich de nieuweling allicht teleurgesteld voelen en eerst aan veel moeten wennen, alvorens zich hier prettig thuis te gevoelen, waar alles zoo anders is dan hij het gewoon was. Waar de levenswijze, de bevolking en de geschiedenis zoo totaal verschilt van die in de staten der Oude Wereld, zal de eerste indruk bij den

pas aangekomene misschien niet al te gunstig wezen en zal eenige tijd noodig zijn, alvorens hij in staat is eenigszins billijk te oordeelen en niet meer geïnfluenceerd wordt door bijzaken en kleinigheden, die wèl van weinig beteekenis zijn, maar die toch op zijn stemming een grooten invloed kunnen uitoefenen. Wie overal zijn aangenomen gewoonten wil volgen en de comfort van zijn huiselijke omgeving wil terugvinden, blijve liever kalm thuis. Wie echter op reis gaat niet alleen voor pleasure-seeking, maar ook om landen en volkeren van nabij te leeren kennen, zal zich wèl altijd eenige onaangenaamheden hebben te getroosten, maar die gaarne over hebben voor de verrijking zijner kennis en ervaring. Ieder, die over Amerika een oordeel wil vellen, moet eerst zelf een tijdlang in die maatschappij geleefd hebben, en niets is bespottelijker dan dat zoovelen zich het recht aanmatigen dit zonder die noodzakelijke voorbereiding te doen. Daarom late niemand zich in den aanvang afschrikken: langzamerhand zal hij Amerika op zijn rechte waarde leeren schatten.

Een andere vraag is deze, wien het is aan te raden voor goed naar Amerika te verhuizen. Een jongmensch zal het weinig helpen of hij al een geleerde schoolsche opleiding heeft gehad; en antecedenten van belesenheid, algemeene ontwikkeling of examen-acten zullen hem weinig nut opleveren in het verkrijgen van een betrekking. Een voordeel blijft het, dat jonge menschen hier beter alles kunnen aanpakken, omdat alle arbeid er in hooger achting staat en zij zich minder door valsche schaamte voor familieleden en kennissen hebben te laten weerhouden. Maar in geen geval vleie men zich met het optimistische denkbeeld dat iedereen, die ten einde raad als laatste toevluchtsoord den Oceaan oversteekt, aan de overzijde maar

dadelijk goed zal terecht komen. Amerika is noch een ballingsoord, noch een luilekkerland. Reeds honderd jaar geleden (1784) gaf Benjamin Franklin aan hen, die erover dachten om naar Amerika te verhuizen, dezen welgemeenden raad, die nog volkomen voor onzen tijd geldt: „Velen verbeelden zich ten onrechte, dat de bewoners van Noord-Amerika allen rijk zijn en geneigd om alle soort werk te beloonen; dat zij terzelfder tijd niets van de wetenschap kennen en dat daarom alle vreemdelingen, die talent bezitten voor letterkunde en schoone kunsten, met open armen moeten ontvangen worden, in zeer hooge achting staan en zoo goed betaald worden, dat zij gemakkelijk rijk worden. Verder, dat er vele winstgevende betrekkingen voor hen open staan, die de inwoners zelven niet in staat zijn te vervullen en dat, daar er weinig personen van adellijke afkomst gevonden worden, vreemdelingen van hooge geboorte en met een mooi klinkenden naam er zeer in aanzien staan, allen gemakkelijk fortuin maken en natuurlijk de beste posten krijgen. Dit zijn evenwel zuivere inbeeldingen en zij, die naar Amerika trekken met verwachtingen, die daarop gebaseerd zijn, zullen zeker sterk teleurgesteld uitkomen.”

„Lieden echter met een matig fortuin en een talrijke familie, die hun kinderen voor arbeid willen opleiden en hun een erfenis willen verzekeren, kunnen gerust naar Amerika komen. Dezen zullen daar een goede gelegenheid vinden, die zij in Europa missen. Dáár zullen zij verschillende handwerken kunnen leeren en beoefenen zonder vrees van daarom minder geacht te worden; integendeel hun arbeid zal hun de algemeene achting doen verdienen.”

Bij de op zich zelf prijzenswaardige neiging, die tegenwoordig velen in ons land toonen om zich in het andere werelddeel een werkkring te gaan zoeken, kwam het ons

niet ongepast voor die woorden van den man, die gedurende zijn geheele leven in alle aangelegenheden van zulk een helder inzicht en gezond oordeel blijk gaf, hier aan het slot van ons werk nog eens in herinnering te brengen.

BIBLIOGRAPHIE VAN EENIGE LITTERATUUR
OVER DE VEREENIGDE STATEN.

- W. E. ADAMS Our American cousins.
- JAMES BRYCE The American commonwealth. 3 vol. 1888.
- CHARLES BOISSEVAIN Van Noord naar Zuid. 2 dln.
- RICHARD F. BURTON The City of the Saints. London 1861.
- MORITZ BUSCH Die Mormonen. Leipzig 1855.
- Idem Geschichte der Mormonen. Leipzig 1869.
- ANDREW CARNEGIE Triumphant Democracy. New-York 1890.
(Gedeeltelijk in het Ned. vertaald door
G. W. van Siclen onder den titel: „De
zegevierende republiek”).
- COHEN STUART Zes maanden in Amerika. 2 dln.
- RUDOLF CRONAU Im wilden Westen. Braunschweig 1890.
- Idem Amerika. Die Geschichte seiner Ent-
deckung. Leipzig 1892.
- ERNST VON HESSE-WARTEGG. Nord-Amerika. II. Aufl. Leipzig 1887.
- BARON DE HÜBNER Promenade autour du Monde. Paris 1873.
- P. H. HUGENHOLTZ JR. Licht en Schaduw. Amsterdam 1890.
- J. M. HUTCHINGS In the heart of the Sierra's. San Francisco
1890. (Handelt over de Yosemite Valley.)
- ERNEST INGERSOLL The crest of the continent. (Handelt over
de Denver & Rio Grande R. R.)
- RICHARD IRVING DODGE The hunting grounds of the great West,
a description of the plains, game and In-
dians of the great North American desert.
- CLAUDE JANNET Les Etats-Unis contemporains. Paris 1876.
- EDOUARD LABOULAYE Histoire des Etats-Unis. 3 Vol. II. Ed.
Paris 1866.
- JULES LECLERCQ Un été en Amérique. Paris 1877.
- Idem La terre des merveilles. Paris 1886. (Han-
delt over het Yellowstone Park.)

- R. MACKENZIE..... America. (Kort historisch werk, ook in Ned. vertaling van 1872.)
- W. G. MARSHALL..... Through America. London 1881.
- J. A. OBREEN..... De Amerikaansche oorlog van 1861—65.
- MAD. LA MARQUISE DE SAN
 CARLOS DE PÉDROSO..... Les Américains chez eux. Paris 1890.
- MAX O'RELL (PAUL BLOUËT). Jonathan and his continent. New-York 1888.
- FRIEDRICH RATZEL..... Städte- und Culturbilder aus Nord-Amerika. Leipzig 1876.
- Idem Die Vereinigten Staaten von Nord-Amerika. 2 Bd. München 1878—80.
- JULES REMY..... Voyage au pays des Mormons. Paris 1860.
- PHIL. ROBINSON..... Sinners and Saints. Boston 1883. (Handelt over de Mormonen.)
- PAUL DE ROUSIERS..... La vie américaine. Paris 1892.
- ROBERT VON SCHLAGINTWEIT. Die Pacific Eisenbahn (1870), Californien (1871), Die Mormonen (1874), Die Prairien (1876).
- SCRIBNER'S..... Statistical Atlas.
- SIMONIN..... Le monde américain. Paris 1876.
- MRS. T. B. H. STENHOUSE.. The Rocky Mountain Saints. New-York 1873.
- EDWIN J. STANLEY..... Rambles in Wonderland. New-York 1878. (Handelt over het Yellowstone Park.)
- STANLEY WOOD..... To the golden gate.
- ALBERT TISSANDIER..... Six mois au Etats-Unis. Paris 1887.
- ALEXIS DE TOCQUEVILLE... La démocratie en Amérique.
- G. VERSCHUUR..... Door Amerika, Reisherinneringen. Amsterdam 1877.
- WAITZ..... Die Indianer Nord-America's. Anthropologie der Naturvölker. Th. III 1867.
- J. D. WHITNEY..... The Yosemite Guide-book.
- K. A. VON ZITTEL..... Das Wunderland am Yellowstone, Vortrag. 1885.

BIJLAGE B.

CHRONOLOGIE VAN DE BELANGRIJKSTE FEITEN UIT DE ONTDEKKINGSGESCHIEDENIS VAN DE U. S. EN CANADA.

983. De Deen Erik de Roode bereikt Groenland van uit IJsland.
1001. Zijn zoon Leif bereikt Labrador (Helluland = Steenland).
- 1497 en 98. John Cabot (Giovanni Gabotto) en zijn zoon Sebastiaan ontdekken Labrador en New-Foundland.
1512. Juan Ponce de Leon ontdekt Florida.
- 1533 — 43. Jacques Cartier bevaart de S. Lawrence tot Montreal (Mont royal).
- 1539 — 42. Fernando de Soto bereikt van uit Florida de Mississippi.
1541. Francisco Vasquez de Coronado in New Mexico.
- 1542 en 43. Juan Rodriguez Cabrillo vaart langs geheel Californie.
1584. Walter Raleigh sticht een Engelsche kolonie aan de Chesapeake baai.
1592. Juan de Fuca ontdekt de straat van dien naam.
1609. Henry Hudson landt op Manhattan-eiland.
1664. Nieuw Amsterdam (New-York) gaat aan de Engelschen over.
1763. Louis XV staat bij den vrede van Parijs Canada aan Engeland af (10 Febr.).
1776. Verklaring van onafhankelijkheid.
1783. Vrede met Engeland (3 Sept.).
1789. Constitutie. George Washington eerste president.
- 1791 — 94. George Vancouver verkent de Noord-westelijke kusten.
1803. Louisiana bij verdrag van 30 April door Frankrijk aan de U. S. verkocht.
- 1803 — 08. Tocht van Lewis en Clarke door de Rocky Mountains in de bronnenlanden van de Missouri en aan de Columbia.
- 1805 — 07. Montgomery Pike verkent den bovenloop van de Platte River, Red River en van de Arkansas.
1811. Stichting van Astoria aan den mond van de Columbia River.
1819. Florida gekocht van Spanje voor 5 millioen \$.
- Eerste stoomboot over den Atlantischen Oceaen.

- 1819 — 20. Major Long in de Rocky Mountains.
- 1828 — 40. Groot werk van John James Audubon over „The birds of America”.
1830. Eerste passagierstrein in Amerika.
- 1830 — 40. De schilder George Catlin onder de Indianenstammen.
- 1841 en 45. Sir Charles Lyell in de Vereen. Staten.
- 1842 — 45. Col. Fremont verkent Colorado, Utah en Nevada.
1844. Eerste telegraafverbinding in Amerika.
1845. Afstand van Texas aan de U. S. door Mexico.
- 1846 — 48. Oorlog met Mexico. Californie aan de U. S. afgestaan.
1851. Mac Clure ontdekt de Noordwestelijke doorvaart.
- 1853 — 60. Groot werk van Henry Rowe Schoolcraft over de Indianenstammen.
- 1861 — 65. Groote burgeroorlog tusschen de Noordelijke en de Zuidelijke Staten.
1861. Richard Francis Burton onder de Mormonen.
- 1863 vy. Ferdinand von Richthofen in Californie.
- 1866 vv. Frederick Whymper in Alaska.
1867. De U. S. koopen Alaska van de Russische regeering (30 Maart).
1869. Opening van de eerste Pacific R. R. (10 Mei).
- 1869 vv. Lientenant George M. Wheeler aan het hoofd van verschillende expedities in het Westen.
- 1869 — 71. Major J. M. Powell vaart de Green River en de Colorado af.
1870. General Washburn in de bronnenlanden van de Yellowstone.
1871. Ferdinand W. Hayden in het Yellowstone Park.
1875. George Bancroft voleindigt zijn groot werk over de geschiedenis der United States; Hubert Howe Bancroft het zijne over de volkstammen aan de westkust van Noord- en Centraal Amerika.
1876. Wereldtentoonstelling in Philadelphia.
- 1879 — 81. De geoloog Muir in Alaska.
1882. De Hollander Dr. ten Kate onder de Indianen van Arizona en New Mexico.
1883. Voleindiging van de Northern Pacific.
1885. Voleindiging van de Canadian Pacific.

BIJLAGE C.

ACHTEREENVOLGENDE PRESIDENTEN DER U. S.

N A A M.	PARTIJ.	TIJDPERK.	AANMERKINGEN.
George Washington.	Fed.	1789—97	Herkozen.
John Adams.	id.	1797-1801	
Thomas Jefferson.	Rep.	1801—09	Herkozen.
James Madison.	id.	1809—17	id.
James Monroe.	id.	1817—25	id.
John Quincy Adams.	id.	1825—29	
Andrew Jackson.	Dem.	1829—37	Herkozen.
Martin van Buren.	id.	1837—41	Hollander van afkomst.
William H. Harrison.	Whig	1841	Sterft onder presidentschap.
John Tyler.	Dem.	1841—45	Oorspronkelijk gekozen als vice-president.
James K. Polk.	id.	1845—49	
Zachary Taylor.	Whig	1849—50	Sterft onder presidentschap.
Millard Fillmore.	id.	1850—53	Oorspronkelijk gekozen als vice-president.
Franklin Pierce.	Dem.	1853—57	
James Buchanan.	id.	1857—61	
Abraham Lincoln.	Rep.	1861—65	Herkozen, maar kort daarop vermoord door Booth.
Andrew Johnson.	id.	1865—69	Oorspronkelijk gekozen als vice-president.
Ulysses S. Grant.	id.	1869—77	Herkozen.
Rutherford B. Hayes.	id.	1877—81	Nog in leven.
James A. Garfield.	id.	1881	Vermoord door Guiteau.
Chester A. Arthur.	id.	1881—85	Oorspronkelijk gekozen als vice-president.
Grover Cleveland.	Dem.	1885—89	Nog in leven.
Benjamin Harrison.	Rep.	1889—93	

Cleveland *Dem* *1893*

BIJLAGE D.

CHRONOLOGIE VAN DE VESTIGING DER
WESTELIJKE STATEN.

Staat.	Eerste Kolonisten.	Jaar hunner aankomst.	Georganiseerd als Territorium.	Tot Staat verheven.
CALIFORNIË	Spanjaarden in San Diego	1763	niet	9 Sept. 1850
NEW MEXICO	Spanjaarden in Santa Fé	1582	9 Sept. 1850	—
UTAH	Mormonen in Salt Lake City	1847	9 Sept. 1850	—
OREGON	Inwoners van New-York in Astoria	1811	1848	14 Febr. 1859
NEVADA	Emigranten uit Californië in Carson Valley	1848	1861	31 Oct. 1864
COLORADO	Emigranten uit het Oosten in Denver	1858	1861	1 Aug. 1876
ARIZONA	Spanjaarden uit Mexico	1590	24 Febr. 1863	—
WYOMING	Emigranten uit het Oosten in Fort Laramie	1867	1868	10 Juli 1889
MONTANA	Emigranten uit het Zuiden	1852	1864	8 Nov. 1889
WASHINGTON	Emigranten uit Californië in Tumwater	1845	1853	11 Nov. 1889
IDAHO	Emigranten in Oro Fino Creek	1860	1863	3 Juli 1890

BIJLAGE E.

BEVOLKING VAN DE STATEN DER
WESTERN DIVISION.

STAAT.	Aantal inwoners in:				Toename in pct.		
	1860	1870	1880	1890	1860-70	1870-80	1880-90
Nevada	6.850	42.500	62.000	45.800	520.	46.5	— 26.5
Arizona		9.650	40.000	60.000	—	319.	47.5
Wyoming		9.000	20.000	60.000	—	128.	192.
Idaho		15.000	39.000	84.000	—	117.	159.
Montana		20.600	39.000	132.000	—	90.	237.5
New Mexico	93.500	92.000	120.000	154.000	— 1.8	30.	28.5
Utah	40.000	87.000	144.000	208.000	115.5	66.	44.5
Oregon	52.500	91.000	175.000	314.000	73.	92.	79.5
Washington	11.600	24.000	75.000	350.000	106.	213.	365.
Colorado	34.000	40.000	194.000	412.000	16.	387.	112.
California	380.000	560.000	865.000	1.208.000	47.5	54.	40.
Totaal	619.000	990.000	1.768.000	3.028.000	60.	78.5	71.
United States Pct. van de U. S.	31.443.000 1.97 pct.	38.558.000 2.57 pct.	50.156.000 3.52 pct.	62.622.000 4.83 pct.	22.6	30.	25.

G O R D E L T I J D.

Sedert de groote uitbreiding der spoorwegen werd reeds lang de behoefte gevoeld aan eene grootere overeenstemming van tijd tusschen nabij gelegen plaatsen. Reisde men toch ver oost of west, en wilde men daarbij steeds nauwkeurig den tijd bijhouden, dan was men genoodzaakt voortdurend zijn horloge te verzetten ¹, terwijl daarentegen in de meeste landen reeds sinds jaren de spoorwegboekjes naar éénzelfde algemeene tijdmaat waren ingericht.

Deze bezwaren zouden volkomen worden opgeheven door éénzelfden universeelen tijd voor de geheele aarde aan te nemen, zóó dat het op een gegeven oogenblik overal precies even laat zou zijn. Wel is waar zou ook dan voor de meeste landen eene nieuwe dag beginnen, m. a. w. de datum verspringen, buiten de periode der werkuren; maar toch zou een dergelijke tijdregeling vooralsnog met te veel moeilijkheden gepaard gaan, daar zij te zeer afwijkt van die, waaraan wij van jongs af gewoon zijn. In dat geval toch zou bijv. de zon op verschillende plaatsen van de aarde op alle mogelijke uren van den dag op- en ondergaan.

Om nu toch hoofdzakelijk de genoemde moeilijkheden op te heffen, heeft men een gulden middelweg bewandeld. Het denkbeeld hiervan zijn wij verschuldigd aan den heer Stanford Flemming, hoofdingenieur van de *Canadian Pacific Railway*. Het bestaat hierin, dat de aarde in 24 tijdgordeis verdeeld wordt, d. i. in 24 meridiaanstrooken, binnen ieder van welke een vaste tijd heerscht en die onderling ieder één uur in tijd verschillen. Elke gordel omvat natuurlijk $\frac{360}{24} = 15^\circ$ breedte en de gordelmeridiaan, waarnaar de gordeltijd gerekend wordt, m. a. w. waar de aangenomen tijd met den localen overeenkomt, ligt op het midden van die breedte. De gordelgrenzen wijken dus naar beide zijden O. en W. $\frac{15^\circ}{2} = 7\frac{1}{2}^\circ$ van dien meridiaan af en het

¹ Men zal zich herinneren, dat de slotintrigue van Verne's „Reis om de wereld in tachtig dagen” op dit verschijnsel baseert.

verschil met den lokalen tijd zal binnen elken gordel hoogstens $\frac{1}{2}$ uur bedragen. Verder heeft men dan bij het reizen naar O. en W. slechts bij het passeeren van een gordelgrens, d. i. slechts éénmaal bij elke 15° , zijn horloge juist één uur te verzetten. Wel is waar zullen ook dan de uren over de aarde op éénzelfde tijdstip verschillend zijn, maar overal zullen minuten en seconden overeenkomen.

Staan wij nu eerst een oogenblik stil bij den grondmeridiaan. Niettegenstaande de hardnekkige tegenkanting van Frankrijk, o. a. op het groote internationale congres te Washington (1—22 Oct. 1884), heeft men algemeen als zoodanig dien van Greenwich aangenomen en begint men dus van daaruit O. en W. te tellen. Het oostelijk halfmond laat men dan in het westen beginnen bij 20° W.L., omdat anders niet geheel Europa en Afrika er binnen zouden vallen. Om verder voor die beide werelddeelen de lastige dubbele nomenclatuur met O.L. en W.L. te vermijden, verdient het ten zeerste aanbeveling den nulmeridiaan te plaatsen hetzij op 20° W.L., hetzij op 180° W.L. van Greenwich en dan in laatstgenoemd geval te tellen tot 360° , waarbij dan tevens de onderscheidene bijvoeging O.L. en W.L. geheel kon ontbreken.

De rekening met tijdgordels werd het eerst ingevoerd in Amerika in 1883. Door de ontelbare spoorwegen en de enorme uitgestrektheid van het land had men er dáár dan ook de meeste aanleiding toe en het grootste belang bij. De breedtedimensie der Vereenigde Staten is zóó groot, dat zij zich over vier gordels uitstrekt, wier tijd met de volgende benamingen wordt aangeduid:

gordelmeridiaan	75°	W.L.	Gr.:	Eastern time	¹	(bijv. New-York).
„	90°	„	Central	„	(„ Chicago).
„	105°	„	Mountain	„	(„ Denver).
„	120°	„	Pacific	„	(„ S. Francisco).

Ten slotte willen wij hier nog vermelden, dat ook is voorgesteld den dag in plaats van 2×12 in 24 uren te verdeelen en daarmede onduidelijke dubbelzinnigheden en verwarring te voorkomen. Op de *Canadian Pacific* is dit stelsel reeds ingevoerd. Men begint dan te tellen bij middernacht, want ofschoon in de scheepvaartkunde

¹ Hieronder vallen ook Canada en West-Indië.

op den middag wordt aangevangen in verband met de bepaling der zonshoogte, — zoo is toch voor het dagelijksch leven verre verkiezelijk, dat de datum gedurende den nacht verspringt. Bij eene dergelijke telling bekomen dus alle uren na den middag cijfers, hooger dan twaalf. Om haar voor te bereiden en langzamerhand ingang te doen vinden, kan men beginnen met op de wijzerplaat der klokken een dubbelen cijfercirkel, den eenen om den anderen heen of beide in een spiraal in elkander overgaande, aan te brengen.

Op die wijze behoeven de klokken en horloges hoegenaamd niet in constructie veranderd te worden. Natuurlijk zou men ook den omtrek in eens in 24 gelijke stukken kunnen verdeelen, maar dit is minder aan te raden, daar de afstanden tusschen de opeenvolgende uuraanduiding te klein en te onduidelijk zouden worden en de constructie der instrumenten dan wèl gewijzigd zou moeten worden.

Verder zou men — vooral ter wille van vreemdelingen — op de publieke klokken het verschil van den gordeltijd met den lokalen tijd op eenvoudige wijze kunnen aanduiden door een over de wijzerplaat getrokken, duidelijk zichtbare straal, wier snijpunt met den omtrek op den cijfercirkel het minutenverschil aanwees.

HERLEIDING VAN EENIGE MATEN.

Een zeemijl = $\frac{1}{60}$ Graad = $\frac{1}{3}$ Uurgaans = $\frac{1}{4}$ Geogr. mijl = 1855 M.

Een Engelsche Mijl = 1609 M. dus een K.M. = 0.621 E.M.

Een vierkante Eng. Mijl = 2.589 K.M² dus een K.M² = 0.386 E.M².

Een Acre = 40.47 Are dus een H.A. of bunder = 2.47 Acres.

Een E.M² = 640 Acres en een K.M² = 247 Acres.

Een Eng. voet = 0.3048 M. dus een M. = 3.2809 E. V.

Een Pound = 0.4536 K.G. dus een K.G. = 2.2046 Pounds.

ENKELE TOEVOEGSELS.

Bij pag. 39.

Washington heeft 230.000 inwoners en is daarmee in bevolking eerst de 14de stad van de U. S.

Bij pag. 69 r. 3 v. o.

In de jaren 1870—75 bijv. werden in New-York 281 moorden gepleegd, maar daarvoor werden slechts 7 misdadigers opgehangen.

Bij pag. 104.

In 1891 waren in Amerika ruim 4.700 K. M. elektrische tramlijnen in exploitatie.

Bij pag. 242.

In de staten *Maine*, *Kansas*, *Iowa* en *N. en Z. Dakota* is de verkoop van sterken drank verboden.

Pag. 69 staat Vigilance comitees, lees — committees.

Pag. 82 staat Oklohama, lees Oklahoma.

R E G I S T E R.

	Bladz.		Bladz.
Advertenties	234	Congres....	44
Afstamming der Indianen...	74	Conversatie.....	253
Arbeid.....	260	Couranten.....	229
Bagage.....	205	Democratie.....	264
Banff.....	171	Denver.....	73
Bibliotheken	42, 244	Denver en Rio Grande R. R.	99
Big Trees.....	142	Depots.....	205
Bisons.....	64	Desperado's	68
Book of Mormon.....	108	Dienstboden	266
Booming.....	263	Dining Cars.....	216
Brigham Young.....	112	Dining Stations.....	217
Broadway.....	24	Dinner	227
Brooklyn	31	Doktoren.....	236
Brooklyn Bridge ..	32	Doop bij de Mormonen....	117
Bruggen.....	201	Echtscheiding.....	44, 252
Cable-Cars... ..	126	Eetzaal	224
Calgary	162	Electrische trams.....	104, 284
California.....	149	Elevated Railway	15
Canada.....	158	Emancipatie.....	251
Canadian Pacific	160	Excentriciteit der vrouw..	250
Canyons	91, 183	Ferries	18
Capitool.....	41	Fifth Avenue	29
Central Park.....	30	Financiën der Spoorwegen..	199
Chineezen.....	131	Fort Douglas.....	104
Chineesche Theater	131	Geschiedenis der Mormonen.	110
City Park.....	26	„ „ Spoorwegen	192
Clear Creek.....	87	Geysirs	186
Cliff House.....	130	Glacier House	172
Colorado.....	85	Glacier Point	148
Columbia	161	Godsdienst.....	238
Conducteurs.....	207	Godsdienstleer der Mormonen	116

	Bladz.		Bladz.
Golden Gate Park.....	130	News-Agent.....	208
Greenwood Cemetery.....	32	Obsidian Cliffs.....	184
Hall der Hotels.....	221	Oerwoud in California.....	140
Hotel del Monte.....	153	Office der Hotels.....	221
Hotels.....	219	Oklahoma.....	82, 284
Hudson River.....	34	Onderwijs.....	242
Humor.....	70, 232, 259	Ontbijt.....	226
Huwelijk.....	252	Opvoeding.....	258
Indianen.....	74	Pacifics.....	193
Kapitalisten.....	30, 244, 262	Palace Hotel.....	129
Kerkgebouwen.....	239	Passagiersprijzen.....	200
Kinderen.....	258	Patent Office.....	48
Kleding.....	249	Pension Building.....	48
Kunst.....	245	Personals.....	233
Landbezit der spoorwegen..	195	Pike's Peak.....	95
Landbouw.....	70	Philadelphia.....	36
Landverhuizers.....	66	Plaatsbiljetten.....	206
Legaten.....	244	Polygamie der Mormonen..	119
Leger.....	49, 243	Prairiën.....	62
Locomotief.....	209	Prairiehonden.....	63
S. Louis Bridge.....	61	Preek.....	240
Louisiana.....	60	President.....	46
Louisville.....	53	Public Libraries.....	244
Lynchen.....	69	Pullman Cars.....	212
Madison Square.....	28	Ratelslang.....	63
Manmoth Cave.....	53	Regina.....	163
Mammoth Springs.....	184	Reporters.....	233
Manhattan Eiland.....	14	Reuzenboomen.....	142
Manitoba.....	163	Rocky Mountains.....	93
Manitou.....	90	Rookwagens.....	212
Materieel der spoorwegen..	198	Salt Lake City.....	101
Menu.....	226	San Francisco.....	125
Millionairs.....	30	Scalpeeren.....	80
Monterey.....	151	Senate.....	45
Mount Hamilton.....	150	Slaapkamers.....	223
Mount Vernon.....	51	Slaapwagens.....	212
Negers.....	38, 224	Smithsonian Institution... .	50
New-York.....	14	Snow-sheds.....	203

	Bladz.		Bladz.
Spoorboekjes	207	Unie tegenover de Indianen..	81
Spoorbouw	195	„ „ „, Mormonen	122
Spoorbruggen	201	Union Pacific	193
Spoorwagens	210	Utah	101
Spijzen	226	Veeteelt	71
Squaws	78	Veiligheid op de Spoorwegen	204
Staatsinrichting	42	Verdraagzaamheid	238
Staten Eiland	33	Vereenigingen	242
Stations	205	Victoria	169
Statistiek der Couranten . . .	230	Vigilance Committees . . .	69, 284
„ „ Spoorwegen . .	196	Volkskarakter	225
Stichtingen	244	Vrijzinnigheid	241
Stock Yards	72	Wall Street	25
Stoomvaartlijnen	2, 167	Washington (staat)	175
Stijl der Couranten	232	„ (stad)	39, 284
Tabernacle	102	Washington Monument . . .	38, 50
Temperance Society	242	Westinghouse rem	204
Territories	42	World Building	26
Time-tables	207	Yellowstone Canon	183
Tramways	16	Yellowstone Lake	182
Transfer Company	206	Yosemite Valley	146
Tunnels	202	Zendingen der Mormonen .	118
Uiterlijk der Chineezzen . . .	133	Zondagsrust	239
„ „ Indianen	75	Zoutmeer	105
Unie tegenover de Chineezzen.	136		

6

